DZS (613) 1/9 (443

OBLICI I SINTAKSA HRVATSKOGA JEZIKA

ZA

SREDNJE ŠKOLE

NAPISAO

MIRKO DIVKOVIĆ,

KR. GIMNAZIJSKI RAVNATELJ U MIRU

IZDANJE DVANAESTO PRERAĐENO

Ukoričeni stoje 4 K

9·60

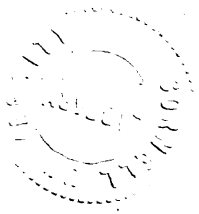

ZAGREB

TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.

1917.

Ova se knjiga ne smije skuplje prodavati nego po cijeni naznačenoj na prednjoj strani.

B 703.620
184

OBLICI.

Dio prvi.

Osnovni pojmovi.

1. Gramatika ili slovnica zove se skùp pravila, kojih valja da se držimo, ako hoćemo jezik koji kako treba da gòvorîmo i pišemo.

2. Jezik je sredstvo, kojim misli izričemo.

3. Kad gòvorîmo, izričemo rečenice. Rečenicu čine riječi.

Rečènîcâ ima od jedne riječi: na pr. *Pjevam;* od dvije i od više njih; na pr *Sunce grije.* — *Bog je istina.* — *Bog se brine sirotama.*

4. Riječ čine glasovi. Rijèčî ima od jednoga glasa na pr. *a, i;* od dva i od više njih; na pr. *ja, dom, majka, dòmovina* i t. d.

5. Po izgovòru dijele se glasovi na dvije vrste. Jedni se izgovaraju sami za sebe, kao na pr. što su: *a, e, i, o, u,* te se zovu samoglasnici ili vokali, sonanti. Drugi se izgovaraju s pomoću samoglasnika; na pr. *iz, za, Bog.* Glasovi: *z, n, B, g* izgovaraju se s pomoću samoglasnika: *i, a, o,* pa se zovu suglasnici ili konsonanti.

Samoglasnik može dakle stajati pred suglasnikom, za njim ili među suglasnicima; na pr. *iz, na, Bog* i t. d.

6. Riječi se dijele na slogove. Samoglasnik sâm za sebe ili samoglasnik s jednim suglasnikom ili s više njih, koji se bez preduška izgovoriti mogu, čine slog; na pr. *a, i, u, k, da, car, kost.*

*

Riječ ima onoliko slògôvâ, koliko ima samoglasnika; na pr. *car*, *car-stvo, ca-ri-ca, ca-re-vi-na.*

7. Rijèčî ima od jednoga sloga i od više slogova. U svakoj se višèsložnôj riječi jedan slog ističe osobitim glasom, za koji se kaže, da je naglašen, da ima naglasak; na pr. u riječi *carstvo* ističe se slog *car-*, u *božanstvo* slog *-žan-*, u *vretèno* slog *-te-*, u *gospodàrica* slog *-da-*, i t. d.; dakle su slogovi: *car-*, *-žan-*, *-te-*, *-da-* naglašeni.

Slog, koji se završuje samoglasnikom, zove se òtvoren; na pr. u riječima: *selo, sloga, ruka* slogovi su: *se-lo, slo-ga, ru-ka* otvoreni. Slog, koji se završuje suglasnikom, zove se zàtvoren; na pr. u riječima: *jezik, zórnica, ovca,* slogovi su: *-zik, -zor, -ov,* zàtvoreni, a *je- -ni-ca-*, òtvoreni.

8. Znaci, kojima se u pismu i u štampi riječi prikazuju zovu se slova.

Red, kojim se navode latinska slova, zove se abeceda ili alfàbet.

Abeceda zove se red slôvâ pò imenu prvih četiriju slova latinskoga poređaja: *a, b, c, d;* alfabet po imenu prvih dvaju slova grčkoga poređaja: *alfa, beta.*

9. Gotove riječi, kako se u govòru i u pismu upotrebljavaju, zovu se oblici; na pr.

Zato sinci zemlje ove
Priònimo k njojzi bolje!
To je naše sveto polje,
Na koje nas život zove,
Da radimo, da tvorimo,
Da se na njem pròslavîmo!

10. Riječi se po značenju dijele na devet vrsta. Te vrste mogu biti:

A. Imèna, među koje idu:

1. Ìmenica (supstantiv): na pr. *jabuka, kruška.*.
2. Zamjenica (pronomen); na pr. *ja, ti, naš.*
3. Pridjev (adjektiv); na pr. *sladak, dobar.*
4. Broj (numeral); na pr. *jedan, dva, pet.*
5. B. Glagol (verbum); na pr. *čitati, pisati, računati.*

C. Čestice:

6. Prilog (adverb); na pr. *danas, sjutra, lijepo.*
7. Prijedlog (prepozicija); na pr. *za, na, od.*
8. Veznik (konjunkcija); na pr. *i, ako, kad.*
9. Uzvik (interjekcija); na pr. *aj, ôj, jao.*

Bilješka. Glagol i latinski *verbum* znači „riječ". Tako se zove čest govora, kojim se izriče glavni sadržaj misli.

11. Ime (nomen) i glagol (verbum) mogu oblik svoj mijenjati prema svezi, u koju dolaze u govòru ili u pismu; n. pr.

1. *jelen, jelena, jelenu, jelene, jelenom; jeleni, jelenima* i t. d.; *žena, žene, ženi, ženu, ženo, ženom; žene, ženama* i t. d.

2. *Ja, mene, meni; mi, nas, nama* i t. d.

3. *Dobar; dobra, dobroga; dobru, dobromu; dobrim; dobri, dobrima* i t. d.

4. *Jedan, jednoga; dva; dvaju; dvjema* i t. d.

5. *Igrati; igram, igraš, igraju; igrah, igrat ću, igrao sam* i t. d.

Čestice (partikule) ostaju nepromijenjene; na pr.

6. *Danas, sjutra* i t. d.
7. *Na, u, po, za* i t. d.
8. *I, pošto, kad, jer* i t. d.
9. *Oj, jao* i t. d.

Oblici iménâ, koji postaju mijenjanjem, zovu se padeži, a mijenjanje, kojim to biva, zove se sklonidba ili deklinacija. Imèna se dakle sklanjaju ili deklinuju.

Oblici glagola, koji postaju mijenjanjem, zovu se lica, a mijenjanje, kojim to biva, zove se sprezanje ili konjugacija.

Glagol se dakle spreže ili konjuguje.

Oblicima iménâ ili padežima pokazuje se ili jedno čeljade, jedna životinja, jedna stvar ili više njih. Po tome razlikujemo u sklonidbi ili deklinaciji 1. jedninu ili singular; na pr. *orać, jelen, jabuka* i 2. množinu ili plural; na pr. *oráči, jeleni, jabuke.*

Tako isto razlikujemo i u sprezanju ili konjugaciji jedninu i množinu; na pr. *igram, igraš, igra; igramo, igrate, igraju.*

U sklonidbi ili deklinaciji razlikujemo 7 padeža u jednini i 7 u množini.

U sprezanju ili konjugaciji razlikujemo 3 lica u jednini i 3 u množini.

Padeži se mogu razaznati po pitanjima.

Za 1. padež, nominativ pita se: *tko? što?* na pr. *Bog* dao, *Bog* uzeo. — *Vatra* se slamom ne gasi.

Za 2. padež, genitiv pita se: *koga? čega? čiji?* na pr. Tko se *Boga* ne boji i *ljudi* ne stidi, bježi od njega. Nesta *blaga*, nesta *prijatelja*. Sve za slavu *Boga velikoga!*

Za 3. padež, dativ pita se: *komu? čemu?* na pr. *Gladnu čovjeku* slatke su i divljake. — Těško *nogama* pod ludom glavom.

Za 4. padež, akuzativ pita se: *koga? što?* na pr. *Neznajšu* rđa bije. — Vješt *goru* lomi, a *nevješta* gora.

Za 5. padež, vokativ nema pitanja nego *uzvik.* na pr. Mili *Bože*, na svemu ti hvala!

Za 6. padež, lokativ pita se: *o kom? o čem?* na pr. Vojvode se *o vojsci* staraju. — Vrag vazda *o zlu* nastoji.

Za 7. padež, instrumental pita se: *s kim? čim?* na pr. *s Bogom* zemljo, *s Bogom* zavičaju! — Soko *perjem* leti, a ne *mesom.*

Bilješka. Nazivi padeža: *nominativ*, *genitiv*, *dativ*, *akuzativ i vokativ* su latinski, kako su ih već rimski gramatici upotrebljavali, a nazvani su tako po jednom od znáčênjâ, koja se tim padežom izriču. Tako se 1. padežom nominativom imenuju (nominare) lica, životinje, stvari i t. d. na pitanje *tko?* ili *što? Genitivom* se pokazuje od koga je roda (gignere) tko; *dativ* je padež davanja (dare) na pitanje *komu?* ili *čemu?; akuzativ*, padež optužbe (accusare); u *vokativu* stoji lice ili stvar, koja se zove (vocare). Nazive za 6. i 7. padež *lokativ* i *instrumental*, kojih latinski jezik nema, nazvali su tako slavenski gramatici. *Lokativom* označuje se mjesto (locus) na pitanje *gdje?* a *instrumentalom* oruđe (instrumentum), kojim se što radi. Iz primjera pod 1—7 vidi se, da ima i drugih značenja, koja se padežima izriču, ne samo ona, po kojima su ime dobili.

12. Imèna, koja naznačuju *čeljadc*, *životinju* ili *stvar*, zovu se *imenice*. Take su imenice *stvarne* ili *konkretne*, ako ih možemo *ćutilima osjećati* (vidjeti, čuti, njušiti, kušati, pipati), za koje ima predmet, koji se tako zove; na pr. *čovjek*, *konj*, *muha*, *zlato*, *ruža* i t. d.

Pored *konkretnih* ima i *mislenih* ili *apstraktnih* imenica. To su take, za koje nema predmeta, koji bi se tako zvao, pa ih ne možemo ni ćutilima osjećati nego se njima naznačuje: 1. svojstvo *(ljepota, milina)*; 2. bivanje *(spavanje, drijèmanje)*; 3. stanje *(mir, san, smrt)*; 4. radnja *(čitanje, pozdrav, polazak)* i t. d.

Konkretne imenice mogu biti općenite (nomina appellativa) ili vlastite (nomina propria).

1. Općenite ili appellativa su, koje pripadaju svakom predmetu iste vrste; na pr. *orač*, *kovač*, (svaki čovjek od toga posla zove se *orač, kovač)*; *golub* (svaka ptica od iste vrste zove se *golub*).

2. Vlastite ili propria su, koje pripadaju samo pojedinom predmetu od iste vrste, a može ih i više biti; na pr. *Marko*, *Sava*, *Zagreb*, *Velèbit* (imena, koja pripadaju pojedinom čovjeku, gradu, rijeci, gori, a ne svakom čovjeku, svakom gradu, svakoj rijeci, svakoj gori i t. d.).

1. *Konkretan* (concretus od concresco, srasti) znači: *srastao*. Konkretnom nazvali su stari gramatici imenicu za koju ima, za koju jest predmet, koji se tako zove, te mu je ime kao sraslo s predmetom u jedno; na pr. prema nazivu *čovjek* ima i predmet, koji se tako zove.

Apstraktan (abstractus od àbstraho, odvojiti, odlučiti) znači: *odvojen, odlučen*. Tako su stari gramatici nazvali imenicu, za koju nema predmeta, koji bi se tako zvao, s kojim bi bila srasla.

13. Skupne, zbirne ili collectiva imenice. Takih ima dvije vrste. U prvu vrstu idu, kojima se kazuje skùp predmeta iste vrste; na pr. *narod*, *vojska*, *stado*, *četa*, *šuma* (t. j. mnoštvo ljúdî, vojníkâ, ovácâ, òružânîh ljúdî, drvétâ, a pojedini predmeti, koji taj skùp čine,

zovu se drukčije nego sküp njihov). Skupne te vrste imadu i množinu; na pr. *narodí*, *vojske* i t. d.

U drugu vrstu skupnih ili zbirnih idu, kojima se također kazuje sküp predmeta iste vrste, ali pojedini predmeti, koji taj skup čine od iste su osnove, od koje i skupne; na pr. *cvȉjeće* od *cvȉjet*, *grôžđe* od *grôzd*, *klâsje* od *klâs*, *lîšće* od *lîst*, *kàmênje* od *kàmên* i t. d. Skupne od te vrste nemaju množine. Imenice, od kojih su take skupne postale, imaju množinu, kad se misle mnogi *pojedìncȇ*, a ne zajedno; na pr. *cvȉetovi*, *grózdovi*, *klásovi*, *lístovi*, *kàmeņovi*.

Bilješka. Osobita su vrsta konkretnih imenica 1. tvarne (materijalne); na pr. *sô*, *zlato*, *brašno*, *vino*, *kruh*, *hljeb*, *voda*, *mlijeko*, *ugljen* i t. d., u kojih se svaki i najmanji dio zove kao i cijelost istim imenom; na pr. grümên soli i zrno soli zove se *sô*, čaša vode i kap vode zove se *voda*. 2. imenice òd mila, hipokoristika (djetinji, umiljat), koje se nadijevaju ljudma, životinjama povodeći se za dječjim govorom kao na pr. što su: *čóvo*, *ćáće*, *účo*, *zéjo*, *mája*, *séja* od *čovjek*, *ćaća*, *učitelj*, *zec*, *majka*, *sestra*.

14. Imenice ili supstantiva razlikuju se među sobom *po rodu*.

Kako se u prirodi razlikuju među živim stvorovima tri roda: 1. *muški;* na pr. *muž;* 2. *ženski;* na pr. *žena* i 3. *srednji rod;* na pr. *dijete*, tako se razlikuju i među stvarma tri roda; na pr. *muški:* nož; *ženski:* knjiga i *srednji:* pero.

Muškoga su roda imenice, pred koje se može metnuti riječ *moj* u tom obliku; na pr. *moj nož*; ženskoga su, pred koje se može metnuti riječ *moja;* na pr. *moja knjiga*, a srednjega, pred koje se može metnuti riječ *moje;* na pr. *moje pero*.

15. Zamjenica ili pronomen zove se riječ, koja zamjenjuje imenicu ili pridjev i tako uklanja neugodno njeno ponavljanje; na pr. Idući tako lisica sukobi se s vukom, *koji* (vuk) *joj* (lisici) je ždrijebe ujeo, a vuk kad vidi *u nje* (u lisice) sirac, upita *je* (lisicu) otkuda *joj* (lisici), a *ona* (lisica) *mu* (vuku) odgòvorî, da je ìzlokâla iz vode.

Zämjenîcâ imaju dvije vrste. Jedna je vrsta *bez roda*, pa se upotrebljava za svaki rod isti oblik. To su: *ja, ti* i *sebe;* a ostale su *s rodom*, t. j. svaki rod ima svoj osobiti oblik; na pr. *on* za muški, *ona* za ženski i *ono* za srednji rod. Take su još na pr. *moj, moja, moje; naš, naša, naše; koji, koja, koje* i još više drugih.

16. Pridjev ili adjektiv zove se riječ, koja se pridijeva imenici na pitanje: 1. *kakav?;* na pr. *brz* konj; 2. *oda šta?, od čega?;* na pr. *drven* konj i 3. *čiji?;* na pr. *bratov* konj; 4. *koji?;* na pr. *bijeli* konj.

Budući da se pridjevi imenicama pridijevaju, a te mogu biti muškoga, ženskoga ili srednjega roda, treba da se i u pridjeva razlikuju rodovi, da se mogu s imenicama složiti u rodu; na pr. *žut kukuruz, žuta kuća, žuto vino* i t. d.

17. Broj ili numerale. Riječi, kojima se odgovara na pitanje: 1. *koliko?* na pr. *jedan, dva* i t. d. 2. *koji po redu?* na pr. *prvi, drugi* i t. d. 3. *po koliko?* na pr. *po jedan, po dva* i t. d. 4. *koliko puta?* na pr. *jedamput, dvaput* i t. d. 5. *kolikòstruk?* na pr. *jednòstruk, dvostruk* i t. d. zovu se brojevi.

Brojevi na pitanje *koliko?* zovu se *glavni*. Od glavnih se sklanjaju: *jedan, dva, tri, četiri, stotina* i *tisuća* (hiljada); a drugi se ne sklanjaju.

Brojevi na pitanje *koji po redu?* zovu se *redni;* na pr. *prvi, drugi, trći, stoti, tisućni* (hiljadni) i t. d. Redni se brojevi sklanjaju i imaju sva tri roda.

Druge vrste brojeva navode se u §§. 94—96.

18. Glagol ili verb zove se riječ, koja pokazuje, *da tko radi, da što biva* ili *da što jest,* a može ujedno naznačiti i *vrijeme, kad tko radi, kad što biva* ili *kad što jest;* na pr. *čitam* (u sadašnjosti), *čitao sam* (u prošlosti), *čitat ću* (u budućnosti) i t. d.

19. Vrste riječi, koje se ne sklanjaju niti sprežu zovu se čestice ili partikule, a dijele se na: 1. priloge ili adverbe; 2. prijedloge ili prepozicije; 3. veznike ili konjunkcije i 4. uzvike ili interjekcije.

Prilozi ili adverbi mogu pobliže označiti glagol, pridjev pa i prilog sam po: *mjestu, vremenu* i po *načinu.*

Prilozi mjesta na pitanje *gdje?* pokazuju a) *bòravljênje* na mjestu; na pr. *ovdje, ondje, svagdje, nigdje, gore, dolje* i t. d. b) *micanje* s mjesta, na pitanje *kuda? kamo? otkud?* na pr. *ovuda, onuda, ovamo, onamo, òdovud, òdonud* i t. d.

Prilozi vremena na pitanje *kad?* pokazuju *vrijeme*, u koje što biva; na pr. *sad, odmah, uvijek, rano, kasno, jutros, sjutra* i t. d.

Prilozi načina na pitanje *kako?* pokazuje *način*, na koji što biva; na pr. *slatko, gorko, dobro, slabo, veòma, vrlo, dovoljno* i t. d.

20. Prijedlog ili prepozicija vrsta je priloga, koji s imenicom, s pridjevom ili sa zamjenicom zajedno dopunja ili pobliže označuje ono, što se glagolom kaže na pr. *Za zlato* rđa *ne prianja.* — *Od vješta lovca plaši se* lisica. — *Na mlađima* svijet *ostaje.* — *S kim* te *vide, s tijem* te i *pišu.* — Čovjek *se uči do smrti.* — *Bez zdravlja nema* bogatstva.

21. Veznìk ili konjunkcija vrsta je priloga, koji veže rečenice, a neki i pojedine riječi iste rečenice; na pr. Opanci se poderu *i* štap se prebije. — Skloni se za vrata, *jer* će sad doći Mjesec. — To se pòmolê kola *i* konji *i* mazge *i* magarci s ručkom.

22. Uzvik ili interjekcija vrsta je priloga, koji se umeće među druge riječi, da se *očituje* ili *istakne* živo, nenadno čustvo. Tako se očituje:

Radost, veselje sa: *â! hâj! hâj! íjù! ijuju! îh!*

Žalost, bol sa: *ăh! âjme, àvâj! jào, jàoh, jàoj! kùku! lele! ŏh! ŭh!*

Čuđenje sa: *a!, evo!, eto!, glè! o!*

Glasovi.

§ 1. Hrvatski jezik ima 30 slova, kojima bilježi govorne glasove, a to su: **Slova**

A a, B b, C c, Č č, Ć ć, D d, Dž dž, Đ đ, E e, F f, G g, H h, I i, J j, K k, L l, Lj lj, M m, N n, Nj nj, O o, P, p, R r, S s, Š š, T t, U u, V v, Z z, Ž ž.

Slova **a, e, i, o, u,** zovu se samoglasnici (vokali ili sonanti), a ostala suglasnici (konsonanti). **Samoglasnici i suglasnici.**

R može biti suglasnik i samoglasnik. *R* je samoglasnik: 1. kad stoji među dva suglasnika; na pr. *h-r-pa, k-r̂-v;* 2. na početku riječi pred suglasnikom; na pr. *r-đa, r̂-t, r̀-vânje;* 3. na kraju riječi iza suglasnika; na pr. *ùt-r, sàt-r;* 4. pred *o*, koje je postalo od *l;* na pr. *gr̀-oce, ùmr'-o* (od grl-ce, umr-l).

Bilješka. Samoglasno **r** bilježi se u latinici, kad stoji pred samoglasnikom ovako: **r'** na pr. *gr'oce, umr'o, vr'o* (od vrl, vrla); za samoglasnikom ovako: **'r** na pr. *su'ržica, po'rvati se, na'rnuti.* Taj se znak zove apostrof (znak odvajanja), a odvaja samoglasnik od samoglasnika **r,** da se ne bi samoglasno *r* čitalo kao suglasnik; na pr. *gro-ce* mjesto *gr'-o-ce; sur-žica* mjesto *su-'r-ži-ca* i t. d.

Kad je **r** naglašeno, onda se ne bilježi apostrof; na pr. *gr̀oce, vr̀o* (vrl), *por̀vati se, nar̀nuli* psi i t. d., jer naglasak može stajati samo na samoglasniku. Gdje **r** nije naglašeno, ondje se bilježi apostrof: na pr. *sù'ržica, nà'rnêm, zà'rzati, zà'ržêm; zȁ'rđao,* jer je naglasak na slogu *sù-, zà-, zȁ-,* pred nenaglašenim **'r.**

U akademijskom Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika meće se nad samoglasno *r* tačka *(ṛ);* na pr. *su'ržica, por̀vati se, gr̀oce.*

Znakom *ǵ* bilježi se u tom rječniku razlika, kao na pr. što je u riječima: *svjèdoǵba, nàruǵbina* prema *nàdžeti, nadžívsti;* a

sa *ļ* i *ń* bilježi se razlika između starijega govora; na pr. *ljȅto, njȅdra,* u kojim se riječima *lj nj* izgovaralo po s dva glasa prema današnjemu govoru *ļȅto, ńȅdra,* gdje se *ļ* i *ń* izgovara kao jedan glas.

Pa i danas se u dijalektičnom govoru u riječima, kao na pr. što su *zêlje, znánje, lj, nj* izgovaraju s dva glasa

zel-je, znan-je), dok se u književnom *lj, nj* sastavljaju u jedan glas, *ze-lje, zna-nje.*

Samoglasnici.

Samoglasnici tvrdi i meki *(nenepčani i nepčani)*

§ 2. Samoglasnici se dijele na tvrde i na meke (nenepčane i nepčane).

Tvrdi ili nenepčani su: *a, o, u, r.*

Meki ili nepčani: *e, i.*

Ispred nepčanih samoglasnika mijenjaju se suglasnici:

A. grleni: *k, g, h,*

a) ispred *-e* na nepčane: *č, ž, š.*

1. u sklonidbi vokat. jed. ïmenîcâ mušk. roda; na pr. jùnâk, vok. jed. *jùnâče;* Bôg, *Bôže;* dûh, *dûše;*

2. u sprezi; na pr. u prezentu *pèčêm,* ali *pèku; strížêm,* ali *strígû; víšêm,* ali *vŕhû;* u aoristu *rèkoh,* a 2. i 3. lice: *rèče, lègoh, lèže; ovŕhoh, ôvîše;*

b) ispred *-i* na sične: *c, z, s.*

1. u sklonidbi; na pr. jùnâk nom. množ. *junáci;* vok. množ. *jùnâci;* rôg, *rȍzi;* òrah, *òrasi;* dat. lok. inst. množ. *junácima, rȍzima, òrasima;* dat. lok. jed. *rûci, nȍzi, čȍsi* od *rúka, nòga, čòha;*

2. u sprezi; na pr. imperat. od rèći, *rèci,* od lèći, *lèzi;* od vrijèći, *vrsi.*

B. sični *c, z;*

mijenjaju se ispred *-e* na nepčane: *č, ž;*

u sklonidbi u vok. jed. ïmenîcâ mušk. roda s osnovom na *c;* na pr. strîc, *strîče* i u dvije riječi na *z;* knêz, *knêže* i vïtêz, *vïteže.*

Samoglasnici i poluglasi crkvènôga jezika.

§ 3. Porèd naprijed spomenutih samoglasnika imao je crkveni jezik jošte i drugih, a to su: ѧ, ѫ, ъı, ѣ, i poluglase, ъ, ь, koji se u latinici pišu slovima: *ę, ą, y, ě; ŭ, ĭ.* Od tih su: *ą,* ъ, ъı tvrdi ili nenepčani, a: *ę,* ь i *ě* meki ili nepčani.

Samoglasnik ѧ.

Samoglasnik ѧ izgovarao se kao *en* kroz nos; prema njemu stoji danas u hrvatskom jeziku *e,* na pr. *svętъ, (svent)* hrv. *svêt.*

Samoglasnik ѫ izgovarao se kao *on* kroz nos; prema njemu stoji danas u hrvatskom jeziku *u*, na pr. *rǫka, (ronka)*, hrv. *rúka*. Samoglasnik ѫ

Poluglas ъ (debelo jer) govorio se kao kratko *ŭ*; ь (tanko jer) kao kratko *ĭ*. Samoglasnik ъ i ь

Oba se ova poluglasa danas ili gube ili se zamjenjuju samoglasnikom *a*; na pr. stara riječ *sъnъ* glasi *sȁn*, u kojoj *a* zamjenjuje prvo ъ, a na kraju se ъ gubi; tako i u мьčь = *mač* prvo ь zamjenjuje *a*, dok se drugo gubi.

Prema samoglasniku ъі (jeri) stoji u današnjem jeziku *i, dȉm* prema *dъmъ*. Samoglasnik ъі

§ 4. U crkvenom jeziku bilo je osobito slovo, koje se u ćirilovici pisalo ѣ (jat), a izgovaralo se kao dugo zatvoreno *e*, koje naginje na *i*; na pr. u riječi *dete* u istočnom govoru. Danas se takovo ѣ govori ili 1) kao *e*; na pr. *vȅra, sȅme, kòleno, dȅd, dèvôjka, sêno* i t. d. ili 2) kao *i*; na pr. *vȉra, sȉme, kòlino, dȉd, dìvôjka, sîno* i t d. ili 3) kao *je* u kratkim, a kao *ije* u dugim slogovima: na pr. *vjȅra, sȉjeno*. Prvi se govor obično zove istočni ili ekavski, drugi zapadni ili ikavski, a treći južni ili ijekavski. Samoglasnik ѣ

Za južni govor valjaju ova pravila:

1. Gdje se u takim riječima po istočnom govòru *-e-*, a po zapadnom *-i-* oteže (sa znakom ´ ili ^), ondje se po južnom govòru redovno govori *ije;* na pr. *déte, díte*, dakle *dijète; vréme, vrîme*, dakle *vrijème; mléko, mlîko*, dakle *mlijèko; zvézda, zvízda*, dakle *zvijèzda; réka, rîka*, dakle *rijèka; cêv, cîv*, dakle *cijev; sêno, sîno*, dakle *sijeno: rêč, rîč*, dakle *riječ; lêvak, lîvak*, dakle *lijevak*.

Bilješka 1. Izuzimaju se: *djéva, vjéštac, vjérnôst, sjênka, inòvjêrka* pa glagolski prilog prošli od glagola s infinitivom na *-jeti*; na pr. *nàdjêvši, nè smjêvši, dòspjèvši, vîdjêvši, razùmjêvši* i t. d.

Bilješka 2. Izuzimaju se i riječi, koje imaju u nom. jednine u prvom ili u drugom slogu *-je-*, (prema istočnom *-e-*, a prema zapadnom *-i-*) pa u gen. množine otežu *-je-* u *-jê-*, a ipak nemaju *ije* nego *jê;* na pr. *vjȅra*, genit. množine *vjêrâ, djêlo, djêlâ, mjȅsto, mjêstâ, zdjȅla, zdjêlâ, ljȅto, ljêtâ, bèsjeda, bèsjêdâ, kòljeno, kòljênâ, nèdjelja, nèdjêljâ* i t. d.

2. Gdje se u takovim riječima *e* po istočnom govòru, a po zapadnome *i* ne oteže, nego se izgovara kratko ili vrlo oštro (sa znakom ` ili ") ili bez naglasa, ondje se po južnom govòru govori *-je-;* na pr. *dèca, dȉca,* dakle *djèca; dèvôjka, dȉvôjka,* dakle *djèvôjka; dȅd, dȉd,* dakle *djȅd; vȅra, vȉra,* dakle *vjȅra; sȅme, sȉme,* dakle *sjeme; kòleno, kolino,* dakle *kòljeno.*

ě (ije je) **ispred samoglasnika**

§ 5. Pred samoglasnikom *-o* i pred suglasnikom *-j* redovno se mijenja *ě (ije, je)* na *i;* na pr. *dȉjel* ali *dȉo; bjel* ali *bȉo; vȉdio* ali *vȉdjela* i t. d.; *sjȅdio, živio, htȉo, dònio; smȉjêm, dòspijêm, ùmijêm* i t. d. od *smjejem, dospjejem, umjejem.*

Ali se piše i govori pored: *sȉo i sjȅo,* pored *ȉo, ȉzio* običnije *jȅo, ȉzjeo.*

Kad se *je* iza *r* vrlo oštro izgovara (§ 13.), gubi se obično *j,* a *-e-* ostaje nepròmijenjeno; na pr. *vrȅo, vrȅla, vrȅlo; zrȅo, zrȅla, zrȅlo; prȅo, prȅla, prȅlo* (od prěti se); *okòreo, okòrela, okòrelo; vrȅmena, (vrijȅme).*

Bilješka. Ima opet riječi, u kojima ostaje *-j-* iza *-r-* kao na pr. što su: *bèzgrješan, bèzgrješnôst, grjȅšnȉk, grjȅšnica, korjènčić, korjènit, ògrjev, pògrješka, rjèčnȉk, strjȅlica* i t. d.

Izmjena samoglasnika

§ 6. Izmjenjivanje korenitoga samoglasnika u riječi od istoga korijena zove se *izmjena* samoglasnika. Tako izmjenjuje:

1. *e* na pr. u *plèsti, grèpsti, rèći o* u: *plôt, grȍb, rôk* od korijena: *plet-, greb-, rek-* i t. d.

2. *i* na pr. u *bȉti* (= ùdarati), *pòviti, rȉti oj* na pr. u: *bôj, pòvôj, rôj* od korijena: *bi-, povi-, ri-* i t. d.

3. *i* (= *y* u crkvenom jeziku) na pr. u *krȉti* (= kryti), *rȉti,* (= ryti) *ov,* u: *krôv, rôv* od korijena: *kri-, ri-* (kry-ry-) i t. d.

Isto *i* (= *y*) na pr. u *ȉzbiti* (izbyti), *av* u *ȉzbaviti; kȉsnuti, va* u: *kvâs,* od korijena *izbi-* (izby-); *kis-* (kys-) i t. d.

Zijev

§ 7. Kad se u riječi nađe jedan samoglasnik do drugoga, nastaje između njih praznina, koja se zove zijev (hijat), a ukida se umetnutim *-j-* ili *-v-;* na pr. *bȉ-j-ê-m, ću-v-e-n* i t. d.

Zijeva nema:

1. kad se nađe samoglasnik ispred **o**, koje je postalo, od **l**; na pr. *gr'oce, kriòce; dȉo, bȉo; rèkao, klònuo, vȉdio, mȉslio, ȕmr'o* i t. d.

Bilješka. Između *i* i *o* postoji zijev u pismu, a u govòru se čuje slabo *j*, koje se bilježi, kad ustreba *į*, kojim se zijev ukida; na pr. piše se: *kriòce, bȉo, vȉdio,* a u govoru se čuje *kri-į-òce, bȉ-į-o* i t. d.

2. u složenim riječima; na pr. *naòštriti, poodmàći; pòoštar; pòočim; plàvook, tvrdòust; nàuka; neuk* i t. d.

3. u stranim riječima; na pr. *gèolog, zòolog, bibliotéka; đàur, kàurin.*

4. u riječima: *pȁûk, jȁûk, pàun,* pa u brojevima *jedànaest, dvánaest* i t. d.

Jednačenje i sažimanje samoglasnika.

§ 8. Kadšto se između dva samoglasnika gubi *-j-* a drugi se izjednačuje s prvim i tako postaje na pr. od *-oe- -oo-*, od *-ae- -aa-*, što se sažima u jedan glas i to: *-oo* u *ô; aa* u *â.*

1. Tako se izjednjačuje samoglasnik:

a) u nekim oblicima sklonidbe određenoga pridjeva kao na pr. u nom. jednine sred. roda: *dòbrô* od *dobro-(j)e* preko *dobroo;* u nom. jednine ženska. roda: *dòbrâ* od *dobra-(j)a* preko *dobraa.*

b) u sadašnjem vremenu (prezentu) glagola V. vrste 2. razdjela; na pr. *kòpâm* od *kopa(j)em* preko *kopaam.* Tako i u ostalim licima osim 3. lica množ. *kopaju.*

c) u glagolskom pridjevu tvornom (participu preterita aktiva) izjednačuje se prvi s drugim; na pr. *rȅko* od *rȅkao* i t. d.

2. Nenepčano *-o-* mijenja se na nepčano *-c-* za nepčanima *j, đ, lj, nj, č, ć, š, ž, (št, dž);* na pr. *krȁjem, vȏđem, prȉjateljem, kònjem, vráćem, sèstrićem, kòšem, nóžem, plàštem, dàždem, pȍljem* i t. d. Ovamo pristaje i *c;* na pr. *òcem* i t. d.

Bilješka. Od toga se izuzimaju imenice, koje ispred nastavka *-om* već imaju *-e:* 1. *Sènjom, Béćom, padežom, zêćom, jêžom.* 2. Imena òd mila; na pr. *Vújo, Grújo, újo, zlóćo* i t. d. 3. Ženski rod zamjenica i pridjeva u dativu, lokativu i instrumentalu jednine; na pr. *nàšôj, nàšôm, njôj,*

ljȍšôm, vrúćôj, vrúćôm. 4. Vokativ i instr. jednine imenica ženskoga roda na *-a;* na pr. *dûšo, dúšôm, zèmljo, zèmljôm.* 5. Pridjevi posvojni na *-ov* od iménâ biljaka; na pr. *brèkinjov, jȅlšov, ȍskorušov, trȅšnjov, višnjov.* 6. Infinit. glagola 6. vrste na pr. *bićȍvati, bȍžićovati, cȁrovati, pašȍvati, pȉjâncovati; prijateljȍvati, samoćȍvati, starješȍvati, ùčiteljovati;* ali *kraljèvati, sužnjèvati* i *vojèvati.*

§ 9. Slogovi su otvoreni i zatvoreni.

Otvoren se slog završuje samoglasnikom; na pr. *sè-lo* zatvoren suglasnikom; na pr. *on* (gl. str. 6. tačka 7.).

Nepostojano *a.*

§ 10. Samoglasnik *a,* koji se u jednim oblicima iste riječi nalazi a u drugim se ne nalazi, zove se *nèpostojano a.*

Tako se na pr. u oblicima: *stȁrac, sȁn, bûbanj, vjȅtar, plȉjesan; dȍbar, tijèsan; jèsam,* samoglasnik *a* nalazi, dok ga u oblicima: *stârca, snȕ, bûbnjem, vjȅtrom; plȉjesni; dȍbro, tijèsna; jèste,* nema, pa se zato zove nepostojano.

Takvo se *a* umeće u posljednji slog riječi među dva suglasnika, ako nijesu *zd, st, žd, št* (kao što su na pr. *grôzd, lîst, dâžd, plâšt*) lakšega izgovora radi. Kako ta dva suglasnika nijesu u posljednjem slogu na kraju, nego iza njih ima još koji samoglasnik, ne umeću *a* osim u genitivu množine od ìmenîcâ muškoga, srednjega i ženskoga roda na *-a;* na pr. *otá-cȃ, sȅd-â-lâ, sest-á-râ.*

Bilješka. Ima ìmenîcâ na *-ac,* koje su izvedene od drugih imenica ili od pridjeva, u kojima već ima nepostojano *a.* Take imaju u sebi dva-*a*-, od kojih je prvo postalo postojano a drugo ostalo nepostojano; na pr. *svetàčac, staràčac, posàlac,* od *svétac, stȁrac, pȍsal,* a gen. jednine imaju *svetàčca, staràčca, pȍsaoca* (od *posalca*). Takve su i *kozàlac, kotàlac; mudàrac,* od *kòzal, kòtal, mùdar,* a gen. jedn. imaju *kozàlca, kotàlca, mudàrca* i t. d.

Poradi teškoga izgovora postaje *-a-* postojano u: *kòzlac, kòtlac, mùdrac,* od osn. *kozl, kotl, mudrc,* a gen. jedn. imaju *kozlàca, kotlàca, mudràca,* jer bi se teško izgovaralo *kozlca* i t. d. Take su: *mrtvac, prijèsnac, tjèsnac, vèdrac* (čist led). Postojano postalo je *-a-* s istoga razloga još u: *dân, lȁn mȁč* i *pânj.*

§. 11. Vrijeme, što ga treba, da se slog izgovori, zove se količina ili kvantiteta. Po količini su slogovi kratki ili dugi. Kratki se slogovi, ako treba, bilježe znakom ˘, na pr. *lăv, brăt*, dugi znakom ¯, na pr. *krālj, zmāj.*

Naglasak.

§ 12. Jačina glasa, kojom se ističe koji slog u riječi između drugih, zove se naglasak ili akcenat, te se nalazi na samoglasniku; na pr. *brȁt, stȁza, zákon, milìna, pokoljénje, križòpuće* i t. d.

Koliko ima naglasa.

§ 13. Hrvatski jezik ima četiri znaka za naglasak; dva za kratke i dva za duge slogove.

Za kratke slogove imaju dva znaka i to: ˝ *(jaki kratki)*, koji se izgovara vrlo oštro, glasom u početku višim; na pr. *brȁt, slȁma, glèdati, trèpavica* (kao *bratt, slamma, gleddati, treppavica*) i t. d. Znak je za drugi kratki: ` *(slabi kratki)*, koji se izgovara glasom obično kratkim; na pr. *stȁza, kràljica, planìna.*

Za duge slogove imaju opet dva znaka i to: ^ *(jaki dugi)*, koji se izgovara otegnuto, glasom visokim, u početku jačim; na pr. *dân, rêd, mêso, sîn, bîlje, crkvica.* Kod toga naglaska vrijedi na pr. *â* koliko *ȁa;* prvo se *a* izgovara glasom najsilnijim te pada nănižê, dakle je: *dân = dȁan, rêd = rèed, mêso = mèeso, sîn = sȉin, bîlje = bȉilje* i t. d.

Znak je za drugi dugi: ´ *(slabi dugi)*, a izgovara se također otegnuto glasom u početku niskim, koji raste nävišê; n. pr.: *zákon, pétak, nóževi.* Kod toga naglaska vrijedi n. pr. *á* koliko *ȁa*, dakle je: *zákon = zaȁkon, pétak = peètak, nóževi = noòževi* i t. d.

Slogovi obilježenî znakom dužine ^ ili kratkoće ˝ imaju visinu i jačinu glasa na samom početku sloga, koji pada nănižê te su silazno naglašeni. Slogovi obilježeni znakom dužine ´ ili kratkoće ` imaju u samom početku niži i slabiji glas, koji raste nävišê te su uzlazno naglašeni. Po tome imamo silazno duge i silazno kratke i uzlazno duge i uzlazno kratke.

Bilješka. Gdje je god *-ě-*, po istočnom govòru *-ê-*, a po zapadnom *-î-* naglašeno sa ^, ondje po južnome govòru dobiva *-i-* od *-ije-* naglasak jaki kratki ˝ (jer je tako *ê* silazno naglašeno = *ěe*, po južnom *ije)*; n. pr. *rȇč*, po za-

padnom govoru *rîć*, a po južnome *rȉječ*. Gdje je *-ě-*, po istočnom govoru *-é-* a *-í-* po zapadnome naglašeno sa ´, ondje po južnome govoru dobiva *-e-* od *-ije-* naglasak slabi kratki `; n. pr. *déte*, po zapadnom govoru *díte*, a po južnome govoru *dijète*, jer je *é* = *eè* uzlazno naglašeno.

§ 14. Samoglasnik pred naglašenim slogom je kratak. Po tome su samoglasnici, *a, e, i, o* u riječima *planìna, veličìna, slobòda* kratki, jer stoje pred naglašenim slogom: *-nì, -čì, -bò*. Znak ˆ na prvom je slogu u riječi naglasak, iza naglašena sloga znak duljine.

U riječima: *sûnce, cȓkvica* je znak ˆ naglasak, jer je na prvome slogu, a u riječima: *vòjnîk, nàsûti, pîtânje, pîtâm, pjȅsâmâ* znak je ˆ duljina, jer stoji iza naglašenoga sloga.

Glavna pravila o naglasku.

§ 15. U rijèčî može biti samo jedan slog naglašen.

1. Naglasak slabi kratki ` i slabi dugi ´ može stati na svakom slogu, samo ne na posljednjem; n. pr.: *zmìja, vedrìna, veličìna; bòsti, probòsti, iznemòći. Gláva, borávnica, odrpánica, kukuruzóvnica; trésti, polúdjeti, životáriti, prijateljášiti se* i t. d. Posljednji slog naglašen je u: *dobrò* jutro, *dobàr* večê i *dobàr* dân u pismu, a u govoru govori se kao jedna riječ *dobròjutro, dobàrdân, dobàrvečê*.

2. Jednosložne riječi mogu imati samo ili jaki dugi ˆ ili jaki kratki ˝ naglasak; n. pr.: *sîn, rôg; brȁt, mȉš*.

3. Jaki kratki ˝ i jaki dugi ˆ može stajati samo na prvome slogu; n. pr. *brȁt, glȅdati, trȅpavica; sîn, sûnce, pâmtilo*.

Enklitike.

§ 16. Kraći oblici ličnih zamjenica i povratne zamjenice: *me, mi; te, ti; se, si; ga, mu; je, joj; ih, im;* zatim kraći oblici sadašnjega vremena od glagola *jesam i hoću: sam, si, je, smo, ste, su* i *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će* i čestica: *li* nemaju naglaska nego se u govòru naslanjaju na riječ, što je pred njima. Takve se riječi zovu enklitike (naslanjalice); n. pr. *vȉdîm ga, rèci mu, bojimo se, bȉo sam, pòći ću, znâš li*, izgovaraju se, kao da je nàpîsâno: *vȉdîmga, rècimu, bojímose, bȉosam, póćiću, znášli*.

Proklitike.

§ 17. Prijedlog, kad stoji pred riječju s jakim kratkim ˝ ili s jakim dugim ˆ naglaskom, dobiva ili slabi kratki ` ili jaki kratki ˝ naglasak. To biva zato, što su prijedlozi proklitike (bezglasnice), koja čine u govoru s riječju, što je za njima, jednu riječ, a budući da jaki kra-

tki ˝ ili jaki dugi ˆ naglasak može biti samo na prvom slogu riječi, dobiva prijedlog naglasak, jer se slio s riječju, što je za njim, u jednu riječ; n. pr. od *bez brăta* bit će *bèz brata* (čitaj bèzbrata), *po rĭbu, pȍ ribu* (čitaj pòribu), od *u lâđu* bit će *ù lâđu, nȁ glâvu, nȁ noge* i t. d.

Bilješka. Ako imenica ili pridjev ima četiri sloga ili više njih, a na prvom je ˝ ili ˆ naglasak, može naglasak ostati i iza prijedloga; n. pr. *na trĕpavicu* i t. d.

Suglasnici.

§ 18. Suglasnici se dijele na:

1. grlene (guturalne) *k, g, h;*

2. zubne (dentalne) *t, d;*

3. usnene (labiaine) *p, b, v, f* i usneno-nosno (labio-nazalno) *m.*

4. nepčane (palatalne) *ć, ć; ž, š; đ, j, lj, nj, dž;*

5. sične (sibilante) *c, z, s;*

6. tekuće ili jezične (likvidne ili lingvalne) *l, r* i zubno-nosno (dentalno-nazalno) *n.*

Od tih su nepčani i *c* meki, ostali su nenepčani i tvrdi.

§ 19. Između tih suglasnika jedni su zvučni, drugi bezvučni.

Zvučni su: *b, d, dž, đ; g, v, z, ž.*

Bezvučni su: *p, t, ć, ć; k, f, s, š; c, h.*

Prema svakome bezvučnome ima zvučan, samo prema bezvučnome *c* i *h* nema zvučnoga.

Tekući ili likvidni zovu se od starine, jer teku među suglasnikom i samoglasnikom glatko.

Dva raznòvrsna suglasnika, zvučni i bezvučni, nè mogû se bez preduška izgovoriti, dok ne postanu istovrsni. To izjednačivanje biva, da se prvi suglasnik mijenja prema onom na drugom mjestu. Ako je na drugom mjestu n. pr. bezvučan, a pred njime zvučan, onda se i zvučan mijenja na bezvučan; n. pr. imenica *vrâbac* ima u nominativu množine *vrapci,* gdje se zvučno *b* izjednačilo s bezvučnim *c* po-

stavši *p*; tako se mijenja bezvučno *t* ispred zvučnoga *b* u zvučno *d* u imenici *svadba* od *svatba*.*

I.

Po tome se mijenja ***zvučan*** *samoglasnik pred bezvučnim u govòru i u pismu u onaj* ***bezvučan,*** *koji je prema njemu i to:*

b u **p**; na pr. vrápci, ròpče, òpćina, òphođa, klûpko, sřpskî (mjesto: vrabci, robče, općina, obhođa, klubko, srbski);

d u **t**; na pr. slàtkîš, ötkûp, òtpasti (mj. sladkiš, odkup, odpasti);

đ u **ć** pred **k**; na pr. òmeđak (mala međa), genitiv òmećka; nalèćkê; vòćkati, vòćkoša (ovca, koja vodi druge ovce) (mj. omeđka, naleđke, vođkati, vođkoša);

g u **k**; na pr. bókci, bokčârija, Drâkša (mjesto bogci, bogčarija, Dragša);

z u **s**; na pr. rascvàsli se, ìshod, mřsko, ràspêti, ïstok (mjesto razcvasti se, izhod, mrzko, razpeti, iztok);

ž u **š**; na pr. neznàbošci, krîška, drúštvo (mjesto neznabožci, križka, družtvo).

Bilješka 1. **d** ostaje nepromijenjeno pred *s* i *š*, jer između *d* i njih ima nešto preduška; na pr. gràdskî, sròdstvo, odslúžiti, òdšalica, odšétati i t. d.

2. **v** ostaje nepromijenjeno pred bezvučnim i za njima, te se po tome piše na pr. óvca, jèvtin, nôvci, Žîvko, brîtva, smôkva i t. d.

II.

Bezvučan *se suglasnik pred zvučnim mijenja u onaj* ***zvučan,*** *koji je prema njemu, i to:*

p u **b**; na pr. tòbdžija, Oklòbdžija (mjesto topdžija, Oklopdžija);

t u **d**; n. pr. ženidba, svàdba, kòsidba, tädbina (mjesto ženitba, svatba, kositba, tatbina);

* Pravopis, kojim se piše, kako se govori, zove se fonetički, dakle koji pišu *vrapca, vrapcu, vrapci, vrapče* i t. d. pišu fonetički; a pravopis, kojim se piše po osnovama, zove se etimologijski, dakle, koji pišu *vrabca, vrabcu, vrabci, vrabče* i t. d. pišu etimologijski, ali i oni govore *vrapca, vrapcu, vrapci, vrapče,* jer drukčije i ne mogu izgovoriti *b* pred *c* bez preduška. Po tome trebalo bi da pišu *klûbko*, mjesto *klûpko*, kako se vidi iz gen. množ. *klubâlâ*.

. **č** u **dž**; n. pr. òta*dž*bina, nàru*dž*bina, sr*dž*ba, svjèdo*dž*ba (mjesto ota*ć*bina, naru*ć*bina, sr*ć*ba, svjedo*ć*ba);

k u **g**; n. pr. *g*dje, svä*g*da (mjesto *k*dje, sva*k*da);

s u **z**; n. pr. *z*bjëg, *z*grä da, *z*dräv, glà*z*ba (mjesto, *s*bjeg, *s*grada, *s*drav, gla*s*ba);

š u **ž**; n. pr. zàdu*ž*bina, Varà*ž*din (mjesto zadu*š*bina, Varaždin).

Bilješka. U dvije riječi: *drôzak, mòzak,* vraća se u ostalim padežima *g*, koje je u nom. sing. zamijenilo *k*, po tome glasi: gen. jed. drôz*g*a, mòz*g*a, od *droz*ag, *moz*ag.

III.

D *i* **t** *gubi se: a) pred* **c, č**; n. pr.

1. öčûh, svèčanôst, sr̂ce, djèca, svéci; súca, žèluca, òca, pròšca (mj. ot*ć*uh, švet*ć*anost, sr*d*ce, djet*c*a, svet*c*i, su*dc*a, želu*dc*a, ot*c*a, proš*tc*a.)

b) Među dva suglasnika;

2. gò*z*ba (mj. gos*t*ba, od toga bude najprije gosba, a po II. gozba); ta*z*bìna (mj. tas*t*bina); nàprska (mj. naprstka od nominativa napr*st*ak); še*z*dèsêt (mj. še*st*dèsêt, od toga bude najprije še*s*deset, a po II. še*z*deset); ùsmeno (mj. us*t*meno), kòrisno (mj. koris*t*no), ráslina (mj. ras*t*lina), bolèsnîk (mj. bolestnik), pòzorišnî (mj. pozoriš*t*ni), pròšca (mj. proš*t*ca, gen. od proš*t*ac), pr̀sci (mj. prs*t*ci, gen. pl. prs*t*ácâ nekaka školjka), nûžno (mj. nuž*d*no), zàliska (mj. zàlis*t*ka, od zàlistak (na cipelama jezik), čèljuska (mj. čeljus*t*ka, u puške kremenjače gvožđe, koje kremen drži).

Bilješka. Od toga odstupaju složene riječi kao što su n. pr. is*tl*áčiti, i*zd*no i popùs*tlj*iv.

IV.

Ako jednačenjem dođu dva jednaka suglasnika jedan do drugoga, gubi se jedan.

Po pravilu I. i II. bude od **dt, tt,** od **zs, ss,** od **td, dd,** od **žš, šš,** a potom se gubi jedan; n. pr. òtkati (m. od*t*kati, ot*t*kati), ràsûti (mj. ra*z*suti, ra*s*suti), rašíriti (mj. ra*z*širiti, raš*š*iriti).

Pred suglasnikom **č** mijenja se **z** preko **s** na **š**; n. pr. iščupati (mj. iscupati).

V.

Skŭp suglasnika **čt** mijenja se u **št**; n. pr. màšta (mj. mačta), pȍštovân (mj. počtovan), štȍ (mj. čto).

Prema tome treba govoriti i pisati: jùnâštvo, djèvojaštvo, próroštvo, pjèsnîštvo, gȍvôrnîštvo i t. d.

Č pred **c** mijenja se u deminutivnih imenica srednjega roda na **š**; n. pr. *brdâšce* (od *brdačce*), *grlâšce* (od *grlačce*), *klubàšce* (od *klubačce*), *lišce* (od *ličce*), *ȍšce* (od *očce*), *srdâšce* (od *srdačce*), *sùnâšce* (od *sunačce*), *ustàšca* (od *ustačca*). Ne mijenjaju **č** imenice mušk. roda; n. pr. *gàčac*, gen. *gačca* (vrana), *lúčac*, *lúčca*, *Gràčac*, *Gràčca* (varošica), *ȍblučac*, *ȍblučca*, *Otȍčac*, *Otȍčca*, *prijèčac*, *prijèčca*, *staràčac*, *staràčca*, *tȍčac*, *tȍčca*, *vrùćac*, *vrùćca*, *vúčac*, *vúčca*. Jedino *Gradàčac* (varoš u Bosni) ima pored *Gradàčca* rijetko *Gradàšca*. Od imenica ženskoga roda: *nȍćca*, *rijèčca*.

VI.

Nepčano *Đ*, *đ* razlikuje se u izgovòru od *Dž*, *dž*, kao što se razlikuje *ć* od *č*.

Glas, što ga bilježimo slovom *Đ đ* postaje:

1. u hrvatskim riječima sažimanjem od *d* i *j* u jedan glas; n. pr. *vîđen*, *vîđâh*, *ȍrûđe*, *grôžđe*, od *vidjen*, *vidjah*, *orudje*, *grozdje*.

Bilješka. D i *j* nijesu se saželi u jedan glas a) u prilikama, gdje je iza *d* u ekavskom govoru *e*, u ikavskom *i*, n. pr. *vîdjeti*, *djȅd*, *djȅlo*, *djêlâ* (gen. plur), *djȅtelina*, *djèca*; *djȅti*, *zádjevica*, *djéva*, *ȍdjelit*, *pȍdjela* i t. d. prema *videti*, *viditi*, *ded*, *did*, *delo*, *dilo* i t. d.

Po nekim se krajevima govori i u ovim prilikama: *vîđeti*, *đȅd*, *đȅlo* i t. d., ali u književnom se jeziku ne upotrebljava.

b) u složenim riječima od prijedloga i druge koje riječi; n. pr. *odjáviti*, *ȍdjahati*, *ȍdjutriti se*, *podjáriti*, *nadjàčati*, i t. d.

2. *đ* je postalo sažimanjem od *d* i *j* u nekim tuđim riječima: n. pr. *đakon*, *đavo*, *đak*, *Đakovo*, *Đakovac* i t. d.

3. u nekim je grčkim riječima *đ* postalo od *g*; n. pr. *ânđel, evànđêlje* i t. d.

Slovo *Đ đ* nije davno što je uvedeno u hrvatsko pisanje, nego se mjesto njega još i danas rado piše *Gj gj*, pa kako ljudi u pisanju imênâ nerado odstupaju od staroga običaja, opravdano je, da se imèna, u kojima glas *đ* postaje od *g*, pišu sa *Gj*, dok slovo *Đ, đ* ne postane sasvim obično; n. pr. *Gjûrgjevac, Gjûro, Gjûrgjević* i t. d.

Imena i imenice, koje su tek u književnosti u običáju, bolje je, da se pišu i izgovaraju sa *G g*, nego li sa *Đ đ*, kao što su: *Gèôrgije, Gèrvasije, Gèrman, Egipat, gìgânti*, nego li *Đèôrđije* i t. d.

§ 20. Od grlenih *k, g, h* i od *t* od nastavka neodre- *k, g, h* sa *t* đenoga oblika glagola *-ti*, postaje *ć;* na pr. *sjȅći, mòći, vri-* **postaje** *ć.* *jèći,* od *sjekti, mogti, vrijèhti* i t. d.

§ 21. Pred nepčanim samoglasnicima *-e, -i,* mijenjaju *k, g, h* **pred** se grleni *k, g, h* i to: *i, e.*

I. Pred *-e* na nepčane *ć, ź, ś*: jùnâk, *jûnače;* Bôg, *Bȍže;* düh, *dûše;* gl. § 2. A. a. 1. 2.

II. Pred *-i* u sične: *c, z, s,* jùnâk, *junáci;* rôg, *rȍzi;* òrah, *òrasi;*

Bilješka. H mijenja se na *š* pred *ć* i *č;* na pr. *Bȉhać,* gen. *Bȉšća, dȓšćêm* od *drhćem, šćȅti* od *htjȅti,* preko *hćeti, šćeti, mjèšćić* od *mjèhćić, tȓbuščić* od *tȓbuhćić* i t. d.

§ 22. Grleni *k, g,* gube se između *s-n, z-n,* a *h* ispred *k, g, h* **gube** *n;* na pr. *pȉsnuti, pȓsnuti, svȉsnuti, òtisnuti; zvȉznuti, brȉznuti,* **se.** *trȕnuti;* od *pisknuti, prsknuti, svisknuti, otisknuti; zvizgnuti, brizgnuti; truhnuti* i t. d.

U glagolskom pridjevu tvornom (participu pret. aktiva) između *s-l;* na pr. *pȓsla* od *prskla, svȉsla* od *sviskla,* dok muški rod glasi *pȓskao, svȉskao.*

§ 23. Zubni se glasovi *t* i *d* ispred zubnih mijenjaju **Zubni** *t, d.* na *s*. To biva u neodređenom obliku (infinitivu) glagola I. vrste 1. razdjela; na pr. *plȅsti, pȁsti,* od *pletti, padti* i t. d.

§ 21. *t, d* gube se: *t, d* **gube se.**

a) pred *-l*, koje se mijenja na *-o* u glagolskom pridjevu tvornom (participu preterita aktiva); na pr. *plȅo, pȁo, krȁo,* od *pletl, padl, kradl* i t. d.

b) u mnogo glagola u neodređenom obliku (u infinitivu) glagola II. vrste i u oblicima prezentske osnove pred *-n* kao što su na pr. *òtkinuti, pòglenuti; zagŕnuti, prògunuti* od *otkidnuti, poglednuti; zagrtnuti, progutnuti* i t. d. prema: *otkídati, pògledati, zàgrtati, progùtati.*

Bilješka. Ne gube se *t, d,* u *grgútnuti, dolètnuti, mètnuti, mlâtnuti, sjèdnuti,* a govore se: *pâdnuti* i *glêdnuti* pored *pânuti* i *glènuti.*

c) pred *c, č;* na pr. *sŕce* (mjesto srdce), *očuh* (mjesto otčuh); među dva suglasnika; na pr. *gòzba* (od gostba preko gosba), *usna* (mjesto ustna) gl. § 19. III. Izuzimaju se riječi složene s prijedlozima: *nad-, pod-* na pr. *nadčovjek, podčínovnik, podčasnik* i t. d.

d) u glagola *tkâti* gubi se u sadašnjem vremenu po V. 2. razdjelu *t* ispred *ć;* na pr. *ćêm, dòćêm, nàćêm, òćêm,* od *tćem od* tkati, *do-tćem, na-tćem, o-tćem* i t. d.; a ostaje po V. 1. razdjelu ispred *k* na pr. *izàtkâm, nàtkam, òtkâm, pòtkâm.*

e) u zamjenice *kò* od *tkò* može *t* otpasti.

Usneni *p, b, v.*

§ 25. Usneni suglasnici *p, b, v* gube se često i to:

1. *p* pred *-n* u glagola II. vrste; na pr. *kànuti, škrînuti, uštínuti* pored *kàpnuti, škrìpnuti, ùštipnuti* i t. d. *Tònuti* od *topnuti* i *prìonuti,* od *prilpnuti* (gl. § 31.).

p pred *-t* u *nàsûti,* od *nasupti (nàspêm).*

2. *b* se često gubi pred *-n* u glagola II. vrste; na pr. *gìnuti, šînuti,* od *gibnuti, šibnuti,* prema: *gíbati, šíbati.*

3. *v* se gubi iza *b* u glagola: *obáliti, obesèliti, òbisnuti, obrátiti, òbiknuti,* od *obvaliti* i t. d. U glagola *pljčti* od *pljevti* izgubilo se *v* pored rijetkoga *plijèvsti.*

Bilješka. Ima glagola, u kojima se ne gube *b, p, v.* Taki su: *uštàpnuti se, lûpnuti, plpnuti, ljûbnuti; obvèsti, òbviti, obvòditi* i t. d.

Nepčani *č, ž, š, ć, j, lj, nj, đ.*

§ 26. Po § 8. 2. mijenja se nenepčano *-o-* na nepčano *-e-* za nepčanim suglasnicima; na pr. *bìćem, nóžem, kòšem, bòžićem, krâjem, prîjateljem, kònjem, vôđem* mjesto *bićom, nožom* i t. d.

Bilješka. U *nòćca, vôćka, nèvoćka* govori se i *j* mjesto *ć* dijàlektičkî *nòjca, vôjka, nèvojka, pûćka, pûjka* (pura).

Nepčano *j.*

§ 27. Nepčano se *-j* sažima s nenepčanim suglasnikom, što je pred njim, u jedan glas, i to:

a) sa zubnima *t, d*, mijenja se na *ć, đ;* na pr. *smr̀ću, čâšću, glâđu; ljûćî, mlâđî; plâćen, vôđen*, od *smrtju, častju, gladju; ljutji, mladji; vodjen, platjen* i t. d. Izuzimaju se gl. § 19. VI. 1., u kojima iza *t, d* slijedi „*je*“; na pr. *hotjeti, vidjeti; djetelina, djeca, djed, djelo* i t. d.

b) sa sičnima *c, z, s*, mijenja se na *ć, ž, š;* na pr. *bâćen, bržî, vîšî, vôšen, nôšen;* od *bacjen, brzji, visji; vozjen, nosjen* i t. d.

Bilješka. sj, zj i *cj* ne sažimaju se u jedan glas pa zato i ne mijenjaju *s, z, c* na *š, ž, ć* 1. u imenica, koje postaju nastavkom *-je;* na pr. *bûsje, klâsje, lôzje, ôsje, trsje, Pòtîsje;* 2. u pridjeva, koji postaju nastavkom *-ji;* na pr. *kòzjî, pàsjî, rîsjî;* 3. u instrumentalu jed. od imenica žen. roda na samoglasnik; na pr. *ôs* i *slûz, ôsju, slûzju;* 4. u riječi, u kojima po južnom govòru *-je* stoji prema *-e* u istočnom, prema *-i* u zapadnom; na pr. *cjèdilo* (prema: *cèdilo, cìdilo*), *cjèpalo, sjêvêr, sjèkira; snjèžan, zjènica; sjèdjeti, ròsjeti, vîsjeti,* prema tome i *bjesnjeti* prema *bèsneti, bìsniti;* 5. u riječî, koje se počinju sa: *sja-, -zja,* postalo od *sija-, zija-;* na pr. *sjàti (sìjati), sjájan, zjàti (zìjati), zjàlo;* 6. u složenih riječî s prijedlogom *s*; na pr. *sjáriti*, (glâvnje), *sjâhati; sjànjan, sjànjna (ovca).*

c) s grlenima *k, g, h* mijenja se na nepčane *ć, ž, š;* na pr. *jàćî, dràžî, sûšî*, od *jakji, dragji, suhji* i t. d. § 87. 2.

d) među usnene suglasnike, *p, b, v, m* i suglasnik *-j-* umeće se *-l-*, koje se zove epentetsko (ùmetnûto) te se sažima sa *j* u jedan glas, *lj;* na pr. *krvlju, ljubavlju, tùplji, dèblji, žìvlji; kùpljen, ljûbljen, slàvljen, lòmljen*, od *krv-l-ju; deb-l-ji; slav-l-jen, lom-l-jen* i t. d.

Bilješka. Takvo se *l* ne umeće u infinitivu, ako za usnenima slijedi *-je-*, koje stoji prema istočnom *e* ili zapadnom *i;* na pr. *živjeti, trpjeti, ùmjeti* i t. d. (prema: *živeti, živiti, trpeti, trpiti, umeti, umiti*), a ne valja u književnom govoru *življeti, trpljeti.*

e) s tekućim *-l-* i zubno-nosnim *-n-* sažima se *-j* u jedan glas *lj, nj;* na pr. *ljèljî, tànjî; mìšljen, rànjen, ìsprâžnjen*, od *bjel-ji, tan-ji; misl-jen, ran-jen, isprazn-jen* i t. d. Pred tako sažetim *lj, nj*, mijenja se *s* naš; *z* na *ž.*

f) *-j-* ostaje u imenicama i u pridjevima iza nepčanih *č, ž, š;* na pr. *rȉječju, lâžju, kòkôšju; gȕšćjî, bȍžjî, òvćjî,* i iza *r;* na pr. *stvârju, zvȉjerju; pȗrjî,* a gubi se iza *ć, đ, lj;* na pr. *nȍću, ćâđu, obítelju* i u glagolskom pridjevu trpnom; na pr. *ȕćen, brȍćen, lȍžen, dȍjen* i t. d. od *ućjen, broćjen* i t. d.

Sični, *c, z, s.*

§ 28. a) Pred *-e* mijenja se sično *c* na *ć*, i to: u 5. padežu jednine iménâ muškoga roda; na pr. *ȍče.* Isto se tako mijenja *z* na *ž* u ove dvije riječi: *knêz* i *vȉtêz* vok. sing. *knêže, vȉtêže.*

b) po § 8. mijenja se u I. deklinaciji samoglasnik *o* ispred suglasnika *c* na *e; ȍcem* od *ocom*

c) u množini mijenjaju riječi: *jȁrac, strîc, zêc,* i *knêz,* primajući umetak *-ev* sične *c, z* na nepčane *ć, ž;* po tome *jȁrćevi, stríćevi, zȅćevi* i *knȅževi.*

d) pred *lj, nj* mijenjaju se sični suglasnici *s, z,* jednače njem na *š, ž;* na pr. *mîšlju; mîšljâše; mîšljen, ìsprâžnjen, òpršnjak, nàpršnjak,* od *mislju; misljen, ispraznjen, oprsnjak; naprsnjak, naprstnjak* (od naprs(t)njak) i t. d.

Bilješka. Pred *-lje-*, koje stoji prema istočnom *e* ili zapadnom *i*, *s* se ne mijenja na *š;* na pr. *slj̏ème, slj̏ȅpica, pòsljednjî* prema *sleme, slime, slepica, slipica* i t. d.

e) *s, z* mijenjaju se pred nepčanim na nepčane: *sć* na *šć; sć* na *šć, zd* na *žđ;* n. pr. *pašće, lišće; gnȉježđâh,* od *gnijezđah.* Glasovi *šć* i *šć* mogu se zamijeniti u nekim prilikama sa *št; ȉštêm, kȓšten* (pored *kȓšćen,* od *krsćen*), *nàmješten* (*nàmješćen*) i t. d.

f) među *b, p, v* i inf. nastavak *-ti* umeće se *s* u glagolâ I. vrste 3. razdj. *grèp-s-ti, crȉp-s-ti, žív-s-ti,* rjeđe *plijèv-s-ti* s inf. osnovom: *greb, crp, živ, plijev.*

§ 29. Suglasnici *l, n* sažimaju se s *j* u jedan glas *lj, nj;* n. pr. *kȓstitelj, ȍganj; hvâljen, brânjen* i t. d.

I *r* je u crkvenom jeziku u nekim riječima bilo nepčano, t. j. imalo je *-j* za sobom. Po tome glasi instr. jed. s ispalim *-j-: poglavárem, stražárcm, gospodárem* i t. d.

Bilješka. Iz doba, kad nijesu glasovi *-el, -ol* mogli stajati u zatvorenom slogu, t. j. pred suglasnikom, nego su se u takom slučaju premetali *-el* u *-lje-*, *-ol-* u *-la-*, imamo

i otezanjem *e* u *je*, *o* u *a*, infinitive glagola: *mljèti*, *klàti* od *mel-ti*, *kol-ti* premetanjem glasova *-el-* u *-lje-*, *-ol-* u *-la-*. Prezent im glasi: *mèljêm*, *kòljêm*, od *me-ljem*, *ko-ljem*, gdje *-ljem* stoji na početku drugoga sloga.

Tako se isto *-er-* pred suglasnikom ili premeće i otеže u *-rije-*; n. pr. *mrijèti* od *mer ti*, *vrijèći* od *verhti* ili se posamoglašuje u *-r-*; n. pr. *tŕti* od *terti*, *mŕ-la* od *mer-la*; *drijèti*, *strijèti*, *ždrijèti* od *derti*, *sterti*, *žderti*.

§ 30. Od *-en -on (-em, -om)* ispred suglasnika i na kraju riječi postalo je u crkvenom jeziku *ę*, *ą*, danas *e*, *u*; n. pr. *pet*, *zub*, *ime*, *ženu* od *pęt (pent)*, *zą̀b (zonb)*, *imę (imen)*, *ženą (ženon)*.

ę i *ą* se mijenjaju na *e* i *u*.

§ 31. *L* na kraju sloga obično se mijenja na *o*:

l se mijenja na *o*.

a) u imenica tro i visesložnih na *-lac*, u svim padežima osim 1. jedn. i 2. množine, gdje je *-l* na početku sloga; n. pr. *žẽteoca*, *žẽteocu*, *žẽtcoca*, *žẽteoče* od *žetel-ca*, *žetel-cu* i t. d. 1. jed. *žẽte-lac*, 2. množ. *žẽte-lâcâ* i t. d.

Bilješka. Na početku sloga *l* se pred suglasnikom mijenja na *o* u: *òžica* od *lžica* (a od toga premještanjem *žlica*), *òžujak* od *lžujak*; *prìonuti* od *pri-lnuti*. Prve dvije mogu s umetnutim *a* glasiti: *làžica*, *làžak* (ožujak mjesec).

b) od dvosložnih mijenjaju *l* na *o*; *tãlac*, *tãoca* od *tal-ca*, a *pãlac* ima *pãoci* od *pal-ci*, kad znači spice na točku pored *pãlcevi*. *Télac* ima *tẽoci*, kad se uzima skupno; gen. pl. *tẽlâcâ*; *gŕoce* od *grl-ce*; *kriòce* od *kril-ce*; *seòce* od *sel-ce*; *vóka*, *vóci* od *vol-ka*, *vo-oka*, *vol-ci*, *vo-o-ci*.

c) u pridjevu i u glagolskom pridjevu tvornom (participu pred. aktiva); n. pr. *vẽseo*, *vŕ'o*, *kĩseo*, *dão*, *čũo*, *dȉgnuo*, *klẽo*, *ũmr'o* od *vẽsel*, *vŕl*, *kĩsel*, *dal*, *čul* i t. d.

Bilješka. Ima riječi, u kojima ostaje *l* nepromijenjeno, ma i bilo na kraju sloga: n. pr. *anđél-ka*, *bàl-čak*, *bívol-skî*, *bívôl-če*, *bôl*, *gòlcat*, *đavól-če*, *mál-ko*, *sŭl-nî* (pored *sioni*), *tòpal*, *vâl* i t. d. zatim u dvosložnim na *-lac* kao n. pr. *bijèlca*, *cijèlca*, *pčélca* i t. d.

Tako isto ostaje *-l* u vlastitim imenima; n. pr. *Kurél-ca*, *Pogorél-ca*, *Uzél-ca* i t. d., koja su naglašena slabim dugim u nom. jednine, koji glasi *Kurélac*, *Pogorélac*, *Uzélac*.

n pred *b*, *p*

Zubno-nosno ***n*** mijenja se pred usnenima *b*, *p* na njima slično usneno-nosno ***m***; n. pr. ***hìmba*** mj. ***hìnba***, ***zelèmbâć*** mj. ***zelènbâć***; ***crvèmpêrka*** mj. ***crvènpêrka***, ***crvèmbrk*** mj. ***crvènbrk***, ***jedàmpût*** mj. ***jedànpût***, ***stràmputica*** mj. ***stránputica***, ***cȑmpurast*** (crnòmanjast). Tako i: ***čìmbenîk***, ***záćimba***, ***òbramba*** mj. ***činbenik***, ***začinba***, ***obranba***.

Dio drugi.

II. Oblici.

§ 32. Nauka o ôblîcima dijeli se na nauku o sklonidbi i na nauku o sprezi. **Razdioba sklonidbe.**

U sklonidbe kao i u sprege treba razlikovati osnovu od nastavka. Skûp glasôvâ, koji se u riječi ne mijenja, zove se osnova, promjenljivi dio riječi nastavak.

Tako je u oblicima: *jèlen-a*, *jèlen-u*, *jelen* osnova, a samoglasnici-*a*,-*u* su nastavci.

§ 33. Sklonidba (deklinacija) je mijenjanje sklonljivih vrsta riječi: *ìmenîcâ*, *pridjeva*, *glagolskih pridjeva*, *nekih brò-jêvâ* i *zamjenica po* padežima i brojevima u: 1, nominativu, 2. genitivu, 3. dativu, 4. akuzativu, 5. vokativu, 6. lokativu, 7. instrumentalu jednine (dvojine) i množine. **Što je sklonidba?**

Sklonidba imenica.

§ 34. Imèna, koja naznačuju čeljad, životinje i stvari, zovu se imenice. Imenice se po sklonidbi dijele na: **Razdioba oblika.**

I. imenice muškoga roda 1. na suglasnik bez nastavka u nominativu jednine; n. pr. *jèlen*, *òrâč;* i 2. s nastavkom *-o* ili *-e* u nominativu jednine; n. pr. *Mîrko*, *Mîloje.*

II. imenice srednjega roda s nastavkom *-o* ili *-e* u nominativu jednine; n. pr. *sèlo, pôlje.*

III. imenice ženskoga roda s nastavkom *-a* u nominativu jednine; n. pr. *žèna.*

IV. imenice ženskoga roda na suglasnik bez nastavka u nominativu jednine; n. pr. *stvâr*, *kôst.*

V. imenice srednjega roda bez nastavka u nominativu jednine; 1. s osnovom na: *n*: n. pr. *ȉme* (osnova *imen*); 2. s osnovom na: *t*; n. pr. *tèle* (osnova *telet*); 3. s osnovom na: *s*; n. pr. *nȅbo* (osnova *nebes*) i 4. dvije ženskoga roda *mȁti, kći* (s osnovom na *r*: *mater, kćer*).

Bilješka. Rod je imenicama trovrstan: 1. muški; 2. ženski i 3. srednji.

Rod se imenicama, koje znače čovjeka ili životinju, određuje *redovno* po prirodi. Tako je n. pr. *muž* po prirodi muškoga, a *žena* ženskoga roda; *golub, lav* muškog su roda, a *golùbica, lavica* ženskog. Imenice, koje ne pokazuju rod ili se ne misli na rod, zovu se srednjega roda; n. pr. *dijete, pile,* može biti muško ili žensko i t. d. Prema prirodnom rodu određuje se rod i imenicama, koje znače stvari; n. pr. prema *jelen* muškoga je roda *jasen*, prema *žena* ženskog je roda *jela,* prema dijete srednjeg je roda *polje.*

Rod se imenici raspoznaje dakle po prirodi i po dočetku. Rod po dočetku zove se gramatički rod.

Rod imenica. I. Po prirodi su 1. muškoga roda imenice, kojima se naznačuje muška glava; n. pr. *sèljâk, vòjnîk, kòvâč, Stánko* i t. d.

Ženskoga su roda imenice, kojima se naznačuje ženska glava; n. pr. *mâjka, sèstra, Màrija* i t. d.

Ženskoga su roda iako se njima naznačuju muške glave, ove: *bȅna, bèsposlica, ȑđa, kȕkavica, pìjanica, prȍtuha, ȕhoda* i t. d.; n. pr. *beno jedna, idi besposlice jedna, rđo jedna, sînjê kukavice, teške pijanice, svjetska protuha, turska udvorica, uhoda je uhodila.*

Riječi *sluga, poglavica, starješina, vladika, vojvoda* u jednini muškog su roda, u množini ženskog. U narodnoj pjesmi i po nekim krajevima mogu te riječi i u jednini biti ženskog roda.

Bilješka. 1. U mnogo se imenica, koje znače životinje, rod ne raspoznaje po dočetku, jer se na rod ili ne gleda ili se ne misli, kojega su roda; n. pr. *slàvûj, ȍrao, sȍva* i t. d. Ako im treba rod naznačiti, dodaje se za muški rod: mùžjâk, za ženski: žênka.

2. U imenica: *dijète, djèca, jàgnje, ždrijebe, gòvedo,* ako se hoće rod da naznači, dodaju se pridjevi *mȕškô, žȅnsko;* n. pr. *muško, žensko dijete; muška, ženska djeca; muško, žensko jagnje; muško, žensko ždrijebe; muško, žensko govedo; muško, žensko june.* Isto tako; *muško, žensko čȅljáde.*

3. Za gdjekoje životinje imaju imenice, ako im se hoće rod da naznači, osobite oblike; n. pr. *lȁv, làvica; gȍlūb, golùbica; òvan, óvca, jàgnje; zêc, zèčica, zèčić; sȓnjak, sȓndâć, sȓna, sȓnče; jelen, košuta, jèlênče; jȁrac, kòza, jȁre* i t. d.

II. Po dočetku je 1. muškoga roda znatna većina imenica, koje se svršuju na suglasnik ili na *o*, koje je postalo od *l*; n. pr. *dân, bȉč, bòdež, cvȉjet; dȉo, pòsao* i t. d. **Rod po dočetku.**

2. ženskoga su roda po dočetku imenice, koje se svršuju:

a) na samoglasnik *-a;* n. pr. *rȉba, vòda* i t. d. (osim iménâ ljudi; n. pr. *Andrija, Nikola*);
b) imenice na *-ost* [izuzev *gôst, mȏst*; *pôst* i *zápost* (vrijeme, kad se počinje post)]; n. pr. *stȁrôst, slȁbost, mlȁdôst, lȕdôst* i t. d;
c) skupna ili zbirna imèna na *-ad, -ać, -aš;* n. pr. *ždrȅbâd, zvjȅrâd, nȅjâć, sȉromâš* i t. d.;
d) mnoga imèna na suglasnik i nekoliko na *-o*, koje je postalo od *l;* n. pr. *čûd, krv, lâž, nôć, mîsao, pògîbao* i t. d.

3. srednjega su roda po dočetku imèna, koja se svršuju na *-o* ili na *-e* (osim iménâ muških i ženskih glava, osobito imèna òd mila; n. pr. *Stánko, Ráde, brále* (od brat), *tále* (od tȁta), *ćále* (od ćȁća), *śćle* (od sestra) i t. d.; n. pr. *sȅlo, pȍlje* i t. d.

Srednjega su roda i sve nesklonljive riječi, među koje idu i imèna slova; n. pr. *ništa, dȍba; a, z, d* i t. d.

I. Imenice muškoga roda.

§ 35. Ovamo idu imenice muškoga roda na suglasnik bez nastavka za nom. jednine. Ovako se sklanjaju i imenice muškoga roda s nastavkom *-o* ili *-e* u nom. jednine.

Ova se imèna sklanjaju po ova tri obrasca:

Obrazac prvi.

a) Imenice na nenepčane ili tvrde sugasnike.

	Jednina.	Množina.
1. nom.	jèlen	jèlen-i
2. gen.	jèlen-a	jèlên-â
3. dat.	jèlen-u	jèlen-ima
4. akuz.	jèlen-a	jèlen-e
5. vokat.	jèlen-e	jèlen-i
6. lokat.	jèlen-u	jèlen-ima
7. instr.	jèlen-om	jèlen-ima

Obrazac drugi.

b) Imenice na nepčane ili meke suglasnike (i na *c*).

	Jednina.	Množina.
1. nom.	òrâč	oráč-i
2. gen.	oráč-a	oráč-â
3. dat.	oráč-u	oráč-ima
4. akuz.	oráč-a	oráč-e
5. vokat.	òrâč-u	òrâč-i
6. lokat.	oráč-u	oráč-ima
7. instr.	oráč-em	oráč-ima

Obrazac treći.

c) Imenice na *-o* i na *-e*.

	Jednina.	
1. nom.	Mírk-o	Mïloj-e
2. gen.	Mírk-a	Mïloj-a
3. dat.	Mírk-u	Mïloj-u
4. akuz.	Mírk-a	Mïloj-a
5. vokat.	Mîrk-o	Mïloj-e
6. lokat.	Mírk-u	Mïloj-u
7. instr.	Mírk-om	Mïloj-em

Bilješke k padežima.

Nominativ jednine: nepostojano *a*.

§ 37. 1. Nominativ jednine u imenica muškog roda na suglasnik u najviše je riječi s osnovom jednak; n. pr. *jèlen*, *òrâč*. Osnova se raspoznaje iz gen. jednine odbacivši mu

nastavak *-a;* n. pr. iz oblika: *jèlen-a, òvn-a, ps-à, krív-ca, grášk-a, pòsl-a, čèšlj-a, járm-a* i t. d. dobivamo odbacivši nastavak *-a* osnove: *jelen, ovn, ps, krivc, grašk, posl, češlj, jarm.* Ako se osnova svršuje na dva suglasnika, a to nijesu *zd, st, žd, št* (n. pr. *grôzd, líst, dâžd, prîšt)* umeće se među njih lakšega izgovora radi po § 10. *-a*, koje se zove nepostojano.

2. Nepostojano *-a-* postalo je postojano u imenica od jednoga sloga: *màč, làn, lâv* i *pânj.* U riječi *dân -a-* je postojano *dâna, dânu* i t. d. i nepostojano u oblicima *dne* i *dni.* Tako može biti od imenica: *gràbar, hrbat* gen. jednine *gràbara, hrbata* pored *gràbra, hrpta* i t. d. I od *Bîhać* može biti gen. *Bîhaća* pored *Bîšća* (od Bihća, gl .§ 21. Bilj.) i t. d.; prema genitivu *Bîšća* govori se i nominativ *Bîšće.* **Postojano *a*.**

Bilješka. Postojano postaje *a* od nepostojanoga u imenica od dva sloga na *-ac,* pred kojim su dva suglasnika, koji se teško izgovaraju sa *c;* n. pr. *mrtv-ac* ima u gen. jed. *mrtvàca,* a bez *-a* bi glasio *mrtvca,* što se teško izgovara.

Take su imenice: *bìstrac, jàglac, lòznac* (grašak), *ljùpčac* (trava), *màslac, mùdrac, pàprac* (biljka), *vèdrac* (čist led), *tjèsnac* pa *kòtlac, kòzlac* (gl. §. 36. 3. Bilj. 2.)

Imenice, koje pred *-ac* imaju: *st-, št-* ili *zd-* olakšavaju izgovaranje poslije ispaloga nepostojanoga *a* tako, da gube *t, d;* n. pr. *čístac* (jaje pod kvočkom, koje se ne smuti), gen. *čís(t)ca, pròštac, pròš(t)ca, vjéštac, vjéš(t)ca, gvòzdac, gvòz(d)ca, gvòsca.*

Lakšega izgovora radi gubi se *v* iz imenice *mrtvac,* koja glasi onda *mrtac,* gen. *mrca.*

3. Kojim se imenicama posljednji slog svršuje na *-l,* u njih se po § 31. mijenja *l* na *o;* n. pr. *pèpel, pèpeo.* **Riječi na *o*.**

Isto biva, kad pred *l* već ima *o,* koja se dva *o* sažimaju u jedno; n. pr. *sòkol* bude *sòkoo,* a od toga *sòkô.* Tako postaju i: *vô, dô, stô* i t, d. od *vôl, dôl, stôl.*

Kad je *l* u osnovi za suglasnikom, umeće se po § 10. među dva suglasnika nepostojano *-a,* potom se *l* mijenja na *o;* n. pr. osn *orl, posl,* od čega postaje *òr-a-l, pò-s-al,* a od toga *òrao, pòsao* i t. d.

Bilješka. 1. Od tro i višesložnih imenica na *-lac* najobičnije su, koje mijenjaju *l* na *o*, ove:

dávalac	*némalac*	*srȅtalac*
dobívalac	*nòsilac*	*staròsjelac*[1]
docnolègalac	*posàlac*	*ùstalac*
donjòselac	*prùtilac*	*vèzilac*
hvàlilac	*prègalac*	*vládalac*
krčilac	*pròsilac*	*žȅtelac*
kùdilac	*rànilac*	

Od tih se imenica govori i piše prema kosim padežima i nomin. jednine na *-aoc* n. pr. *davaoc, vladaoc* i t. d., što ne valja.

Bilješka. 2. Ovamo idu imenice na: *-ak, ùdjelak* (ono, što se udijeli prosjaku), gen. *ùdioka* (po § 5. od *udjeoka)* i *ùvelak* (voćka, koja prije vremena uvene i opadne), *ùveoka, vòlak, vóka* (od *voòka), záselak, záseoka; prèmilak, prèmioka* (ulje, koje se iz komina prèmêljâ).

Od tro i višesložnih ne mijenjaju *l* na *o: nevàljalac, nevàljâlca; krvopílac, krvopílca, pogorélac, pogorélca; stradálac, stradálca,* a s promijenjenim naglaskom ima *krvòpilac, pogòrelac, stradálac* gen. *krvòpioca, pogòreoca, stràdaoca,* a *tòbolac, tòbôlca* i *tòbôca.*

Imena vlastita na *-lac* naglašena slabim dugim ˊ ne mijenjaju *l* na *o;* n. pr. *Kurélac, Uzélac, Pogorélac* i t. d. Od dvosložnih mijenja *l* na *o: tàlac, tàoca* i *pălac* u množini (kad znači spice u točka) *păoci;* kad *pălac* znači prst, ima *pâlca,* u množ. *pâlci. Télac,* kad se uzima skupno ili zbirno ima *tèoci. Kòlac,* gen. *kóca, stólac, stóca* i t. d.

Ostale dvosložne imenice na *-lac* ne mijenjaju *l* na *o.*

Večer i nit. § 37. Imenica *vȅčê* prvòbitno muškoga roda gubi u 1. i 4. padežu jednine *r* s kraja te se sklanja ovako: nom. *vȅčê;* gen. *vȅčera;* dat. *vȅčeru;* akuz. *vȅčê;* lok. *vȅčeru;* instr. *vȅčerom.*

Tako kȓnjê *vȅčê* muškoga je i srednjega roda.

Muški rod posvjedočava, što se i sada govori: *dobàr večê, bàdnji vȅče;* gen. *bădnjêga vȅčera* i t. d.

---

[1] *Staròsjelac* promijenivši *l* na *o* mijenja po § 5. *je* na *i*, po tom glasi gen. *staròsioca* od *staròsjeoca.*

Srednji rod posvjedočava, što se govori: *lijèpo vèčê; ôsmô vèčê* i t. d.

Neòkrnjena je i ženskoga roda te se sklanja po obrascu *stvâr: prvû vèčêr, prvê večeri.*

Množinu ima *veče* po obrascu *stvâr* te je ženskoga roda § 48. n. pr. *za sedam večèrî.*

Imenica *nît* po nekim je krajevima muškoga roda, pa se tako govori u jednini i u genitivu množine; n. pr. ötkâno *ù dvâ*, u *četiri* nîta; između *nîtâ*. Ostali su padeži množine ženskoga roda.

Po nekim je krajevima *n t* samo ženskoga roda te se sklanja po obrascu *stvar* gl. § 57. u jednini i množini.

Imenice *glâd* i *zvîjer* muškoga su i ženskoga roda. Muški se sklanja po ovoj sklonidbi; ženski po obrascu *stvar* § 48.

Bilješka. Imenicama, koje u nom. jed. glase *mòzak, drôzak*, osnove su *mozg, drozg*. Osnova *mozg* vidi se u svim padežima osim nom. i akuz. jed., a *drozg* u svima osim nom. jed.

Akuzativ jednine.

§ 38. Imenice, koje naznačuju čovjeka ili životinju, imaju akuzativ jednak s genitivom, ostalima je akuzativ jednak s nominativom. Ako ime ljúdi naznačuje mjesto, akuzativ mu je jednak s nominativom; na pr. *Idem u Pribić, u sv. Ivan.* Vidim *Zlatar* (mjesto), a vidim *zlatára* (čovjeka).

Bilješka. I općenito ime stvari, kad se pomišlja kao čovjek, ima akuzativ jednak s genitivom; na pr. reče, kako je (djevojku) sunce poslalo, da pita *mjeseca.* — I tako ona iziđe *prèd vjetra.* — Onda čovjek pođe, da traži *usuda.* Upitaj najprije *ljèšnîka* pa *òraha.* Kúma kûmî *graha* bijelôga, staròsvâtî *bòba glàvatôga.*

Djela književna uzimaju se kao pisci te imaju akuzativ jednak s genitivom; na pr. čitam *Gundulića, Mažuranića* i t. d., a imena novinama na pr. *Glasnik, Vjesnik, Pobratim* mogu imati akuzativ jednak s nominativom ili s genitivom na pr. čitam *Glasnik* i *Pobratima.*

Vokativ jednine.

§ 39. 1. Pred nastavkom *-e* mijenjaju se grleni glasovi: *k, g, h* i sično *c* u vok. jednine na nepčane: *ć, ž, š;* na pr. *jûnâče, Bòže, dûše, strîče* od *Bôg, dûh, strîc* i t. d.

*

gl. § 2. a). Ako pred *ć* ima *s*, i ono se mijenja na *ś* po § 28. e); na pr. *kòsac, kòšće, pròsac, pròšće.* Ovamo idu i dvije imenice na *z, knêz* i *vîtêz*, koje mijenjaju *z* na *ž: vîtêže, knêže.* Imenice: *kònjîc, vjètrîc, Fràncûz, Èngl*ê*z, Pàrîz* i *Šàbac* imaju u tom padežu nastavak *u: kònjicu, vjètrîcu, Fràncûzu, Èngl*ê*zu, Pàrîzu, Šàpcu.*

(Take su imenice: *dùžnîk, glàsnîk, lûk, mäk, mrâk, pòtok, rãk, sõk* (onaj, koji pronađe lupeža), *trâk, zrâk, ùnuk, ùskok; Bôg, bùbreg, drûg, dûg, grîjeh, kòvčeg, lûg, plûg, tálog, trâg, vrâg, zálog; dûh, grãh, kòžuh, prâh, siròmah, vrh, zêc, brávac, krívac, kúpac, kvásac, svétac* i t. d.).

Bilješka. 1. Tuđa vlastita imena na *c* (z) n. pr. *Schwarz, Scholz* imaju vok. jednine na *-u, Schwarzu, Scholzu; Màrac* (mjesec), *Màrcu.*

Bilješka. Imenice na: *-ćak, -ćak, -dak* i *-tak*, s naglašenim prvim slogom naglaskom ', primaju u vok. jednine nastavak *-u* n. pr. *mâćku, Tîćku, rêtku, pâtku* od *máćak, Tićak, rédak* i *pátak*, a naglasak ' mijenjaju na ^.

Drôzak i *mòzak* imaju *drôzgu i mòzgu;* pl. *dròzgovi, mòzgovi* Vok. od imenice *pàs* zamjenjuje vok. od *psèto.*

2. Imenice na *s* i *z* primajući nastavak *-e* ne mijenjaju *s* na *š;* n. pr. *glâse, pònose, spâse, Âmose, čãse, rîse; mrãze, òbraze* od *glâs, pònos; spâs, Âmos, čãs, rîs, mràz, òbraz* i t. d.

3. Imenice na nepčane *j, lj, nj; đ, č, ć, ž* i *š* primaju nastavak *-u;* n. pr. *zmâju*[1], *krâlju, kònju; smûđu, králjeviću; mãću, nôžu, kôšu* i t. d.

Ovamo idu i imenice na *-ar*, koje su negda imale *j* iza *r* i *a*, zato primaju nastavak *-u;* n. pr. *čùvâru, strãžâru, gòspodâru, pòglavâru.* Kako danas nemaju *j* iza *r*, primaju i nastavak *-e;* n. pr. *pîsâre, pòglavâre* i t. d., a *càr* i nema drukčije nego samo *càre.*

Naglasak. *Bilješka. Dvo i višesložne imenice,* koje imaju u genitivu jednine drugi slog od kraja naglašen slabim dugim (') naglaskom, *pomiču naglasak u vokativu jednine i množine na prvi slog promijenivši ga na jaki kratki* (^) *s duljinom* na drugom slogu od kraja; n. pr. dvosložne: *òrâč*, genitiv jed. *oráča*, vok. jed. *òrâču*, vok. množ. *òrâči.* Take su n. pr.

[1] U narodnoj pjesmi ima i *e;* n. pr. *zmäje, krâlje.*

čùvâr, glàvâr, krčmâr, pìsâr, žùpân, Hrvât, pàstîr, mlàdîč, djèčâk, jùnâk, pjèvâč, plîvâč i t. d. *Čòvjek* ima *čövječe, mòmak, mômče.;*

trosložne: *gospòdâr*, gen. *gospodára*, vok. jed. *gòspodâru*, vok. množ. *gòspodâri; klobùčâr, opànčâr, rešètâr, jorgòvân, kapètân, bolèsnîk, redòvnîk, izbìrâč, otìmač, bogàtâš, pomòćnîk* i t. d.;

četverosložne: *čudotvórac*, *gen. čudotvórca*, vok. jed. *čùdotvôrče*, vok. množ. *čùdotvôrci dobročínac, Dalmatínac, inostránac, Ogulínac* i t. d.

Ovamo idu i imenice: *blizànak*, vok. jed. *blîzânče*, vok. množ. *blîzânci; sinòvac*, vok. jed. *sînôvče*, vok. množ. *sînôvci.*

Lokativ jednine.

Bilješka. Lokativ jednine jednak je po obliku s dativom jednine, ali se opet u mnogo slučajévâ razlikuje od njega po naglasku.

(Tako zadržavaju mnoge jednosložne imenice naglas ^ u dativu: 1) koje znače stvar s naglašenim nom. jednine naglaskom ^; n. pr. *grâdu, zûbu, brîku, brîjegu (= brêgu), vîjeku*, a mijenjaju ^ u lokat. jednine na ´, dakle *u grádu, na zúbu, na brîku, po brijègu (= brégu), u vijèku;* 2) s naglašenim nom. jed. naglaskom ^, a u gen. ˜, zadržavaju u dativu jed. ˜; n. pr. *bòju* od *bôj, lèdu* od *lêd*, u lokativu jedn. mijenjaju ˜ na `, dakle *u bòju, na lèdu.*

Dvosložne imenice, koje naznačuju stvari, s naglašenim prvim slogom naglaskom (˜) a na drugome s dužinom (^) gube u lok. jednine (˜) s prvoga sloga, a naglašuju sa (´), po tome glasi dat. jed. *Bùdîmu, hàmbâru, mjèsêcu, ôblâku, ôblîku, ôprêzu, Ôsijeku, pôglêdu, pôjâsu, prôcijepu, ràzûmu, slùčâju, vîšâju, Zêmûnu*, a lokativ jednine naglašuju:

u Budímu, pri hambáru, na mjesécu, u obláku, u oblíku, na oprézu, u Osijèku (= Osćku), na poglédu, o pojásu, u procijèpu (= procépu), u razúmu, u slučáju, na vršáju, u Zemúnu.

Druge opet zadržavaju u dativu jednine na prvom slogu (˜), n. pr. *bûsenu, čôporu, gôvoru, grêbenu, kàmenu, plâmenu, prîstenu, ôgnjenu*, a u lokat. jedn. naglašuju drugi slog (`) dakle:

na busènu, u čopòru, na grebènu, pri kamènu, na plamènu, u prstènu, u ugljènu, u govòru (od *bȕsēn, čȍpôr* i t. d.)

Instrumental jednine. § 40. Imenice na nepčane suglasnike *lj, nj, đ, č, ć, ž, š* i na *c*, imaju po § 8. 2. i § 26. u instr. jednine *-em* mjesto n. pr. *zmàjem, králjem, kónjem, smúđem, káljcvićem, màčem, nóžem, kòšem* i t. d.

Tako i imenice na: *st, žd, dâžd, hrûšt, plâšt, prîšt.*

Imenice na *-ar* (gl. naprijed 3.) imadu pored nastavka *-em* n. pr. *gospodárem, pisárem, poglavárem, stražárem,* obično nastavak *-om, gospodárom, pisárom* i t. d., a *car* samo *cȁrem.*

Mjesec, zec, jež. Imenice, koje se svršuju na nepčani suglasnik, a u slogu pred padežnim nastavkom već imaju samoglasnik *e,* vole nastavak *-om* nego *-em;* n. pr. *mjȅsêcom, jêžom, Béčom, Sènjom, lúpežom, pádežom, grábežom, kŕpežom, tŕpežom* i t. d.

Instrumental na *-om* imaju i strana imena vlastita na *c (z)* n. pr. *Heinz, Scholz, Schwarz* i t. d.

Riječ put. Imenica *put* ima instr. jednine *pútem,* kad je bez prijedloga; n. pr. ode *pútem;* a *pútom,* kad je s prijedlogom; n. pr. ja sam *za pútom;* gen. množ. *pútâ* pored rjeđega *pútî* s brojevima od *pet* dalje; na pr. *pêt pútâ* pored *pêt pútî.*

Nominativ množine. § 41. 1. Nastavak je za nom. množine *-i,* pred kojim se grleni glasovi *k, g, h* po § 21., II. mijenjaju na sične *c, z, s;* n. pr. *junáci, rȍzi, òrasi,* od *junak-i, rog-i, orah-i.*

2. Jednosložne imenice, s malo izùzêtâkâ, primaju u množini među nastavak i osnovu umetak *-ov* ili *-ev.* Jedne ga mogu primiti u svim padežima množine; n. pr. *bôr* ima *bòrovi, bòrôvâ, bòrovima, bòrove* i t. d.; druge ga primaju samo u nekim padežima; n. pr. *lâkat* ima u svim padežima množine umetak *-ov* osim genitiva; n. pr. *làktovi, làktovima, làktove,* ali gen. *lakátâ.* Imenica *vûk* može u množini imati n. pr. *vûci* i *vȕkovi, vûcima* i *vȕkovima, vûke* i *vȕkove,* a genit. samo *vukòvâ* i t. d.

Množina bez umetka zove se kratka, množina s umetkom duga.

a) Umetak *-ev-* primaju, koje se svršuju na nepčane suglasnike i na *št, žd -c;* n. pr. *bìč-ev-i, kòš-ev-i, mȕž-ev-i,*

òc-ev-i, zmàj-ev-i; dȁžd-ev-i, hrúšt-ev-i, sȕžnj-ev-i, prȉšt-ev-i.

b) Umetak *-ov-* primaju, koje se svršuju na nenepčani suglasnik; n. pr. *bȓk-ov-i, grȁd-ov-i, gȍlub-ov-i.*

Rijetka je duga množina u dvosložnih imenica. Od dvosložnih s nepostojanim *a* imaju jedne samo dugu množinu; n. pr. *járam, jármovi, kòtao, kòtlovi, òvan, òvnovi, ťòčak, ťòčkovi, trȍšak, trȍškovi, ȕgal, ȕglovi, vȅpar, vèprovi, vjȅtar, vjȅtrovi;* druge mogu imati dugu i kratku množinu; n. pr. *bûbnji* i *bȕbnjevi, čvórci* i *čvȍrkovi, òci* i *òcevi, órli* i *òrlovi, sȕžnji* i *sȕžnjevi, žȓvnji* i *žȓvnjevi.*

Ovamo idu i imenice bez nepostojanoga *a: djȅvȇr, djȅveri* i *djȅverovi; gȁleb, gȁlêbi* i *gȁlebovi; gȁvrân, gȁvrâni* i *gȁvranovi; jȁstrijeb, jȁstrijebi* i *jȁstrebovi; klȍbûk* (mjehur vodeni), *klȍbûci* i *klȍbukovi; làbûd, làbûdi* i *làbudovi; nȅrast, nȅrâsti* i *nȅrastovi; pȍjâs, pȍjâsi* i *pȍjasovi; slȕčâj, slȕčâji* i *slȕčajevi: tȅtrijeb, tȅtrijebi* i *tȅtrebovi; vȉtȇz, vȉtȇzi* i *vȉtezovi* i t. d.

Bilješka. 1. Duge množine nemaju: *bȉjêg (bȉjezi), brâv, crv, dân, đȁk, grȍjeh (grijèsi)* rijetko *grijèhovi, kȍnj, mrâv, pȁs, pȓst, rȁk, skúti* (donji kraj košulje), *vlâs, vrâć, zûb* (pravi zub), *nȍkat* i od iménâ naroda; n. pr. *Čȅh, Gȓk, Prȕs, Rȕs, Vlȁh* (Rumunj) i t. d.

Bilješka. 2. Gdjekoje imenice mijenjaju, kad se govore u dugoj množini značenje; n. pr. *zȕbovi* (u puške, za što se zapinje kokot), *čȅšljevi* (stupci na saonicama), *hvȁtovi* (pòsjećena drva), *kmȅtovi* (znatniji seljaci, koji i sude, a *kmȅti* seljaci, koji sjede na tuđoj zemlji), *nóževi* (ribež za kupus); *mjȅhovi* (mješina, na koju se duše u orgulje ili u vatru), *mrȁzovi* (jesen), *zȍbovi* (zobèni usjevi),[1] *lȁnovi* (laneni usjevi),

Bilješka. 3. Imenice *strîc, jȁrac* i *šȁnac* imaju u množini: *stríci* i *stríćevi, jârci i jȁrčevi, šȁnci* i *šȁnčevi* (gen. *jȁrâcâ* i *jarćévâ, šȁnâcâ* i *šȁnčêvâ*), a *zêc* i *knêz: zèčevi, knêževi;* običnije: *zȅcovi* i *knȅzovi.*

3. Imenice, koje postaju nastavkom *-in* ili *-janin*, a znače kojemu *narodu*, kojoj *zemlji*, kojemu *mjestu* tko pri-

[1] Riječ *zob* je i danas po nekim krajevima muškoga roda. Dobr'jem konjim *zoba* podadoše; Pa donese *zoba* i sijena.

pada ili među kakve ljude pripada, odbacuju u množini *-in*; n. pr. *Rímljan-i, Banáćan-i, Zágrepčân-i, grȁđân-i. sèlja-ni, dvòran-i*, od *Rímljanin, Banáćanin, Zágrepčanin, grȁđanin, sèljanin, dvòranin.*

Tùrčin ima množinu od osnove *Turk, Tûrci* (od *Turk-i*), gen. *Tùrâkâ.*

Bilješka. Izùzimajû se: 1. *domàćin, gònčin, gospòdin, tùđin*; 2. Imèna vlastita ljúdî; n. pr. *Dragùtin, Gjuràšin, Milàdin, Milùtin* i t. d. 3. Strane imenice; n. pr. *àršîn, cèkîn, dùrbîn, magàzîn, pèrčîn* i. t. d.

Imenica *čovjek* nema množine od te osnove, nego se mjesto toga govori *ljûdi*, od koje nema opet jednine, a sklanja se ovako:

nom. vok.	ljûdi
gen.	ljúdî
dat.	ljúdima i ljúdma
ak.	ljûde
lok.	ljúdima i ljúdma.
instr.	ljúdima i ljúdma.

Skupna ili zbirna imena na *-a: gospòda, vlastèla, brȁća*, zamjenjuju množinu od imenica: *gospòdin, vlastèlin* i *brȁt*, a sklanjaju se po obrascu imênâ ženskoga roda na *-a* (žena) § 51.

Bilješka. Od imenice *brȁt* govori se u narodnoj pjesmi i množina, osobito u genitivu; n. pr. *dèvêt brâtâ.* I vlastelin ima množinu nom. *vlastèli*, gen. *vlastélâ*, dat. *vlastèlima*, akuz. *vlastèle*, kad se mnogi misle pojedinc̄, kao što se razlikuju pl. *cvjètovi* (pojedince) i *cvîjeće* (zajedno), *kàmeni* (pojedince) i *kàmênje* (zajedno).

Genitiv množine.

§ 42. 1. Nastavak je za taj padež *-â*, koji se nàstavljâ u imenica s kratkom množinom: a) na nom. jednine mijenjajući često naglasak; n. pr. *râk-â, kónj-â, junák-a, sûžânj-â, jȕrâc-â, otác-â, nokát-â;* prema nom. jed.: *ràk, kònj, jùnâk, sûžanj, jȁrac, lâkat, ȍtac, nȍkat;* b) u imenica s dugom množinom zamijenjuje se nastavak nominativa množine nastavkom *-a* često s promijenjenim naglaskom; n. pr. *králjevi, králjevâ, màćevi, màćêvâ, gȍlubovi, golubóvâ, grȁdovi, gradóvâ, ȍrlovi, ȍrlôvâ* i. t. d.

Prema *vrâbac, vrâbâca* naglašuju: *bravac, članak, danak, darak, gusak, krivac, kupac, mačak, papak, platac, svetac, šarac, valjak, vršak* i. t. d

Prema *òtac, otáca: brzac, kobac, kosac, kotac, Mleci* (osn. *Mletk), moljac, mȍnak, nosac, prosac, posao, šokac, vozac* i t. d.

Prema *kȍnac, kȍnâcâ; lonac, novac, stolac, štenac* i t. d.

Prema *stȁrac, stȁrâcâ; jarac, klinac, mlinac, palac, sirac, talac, žalac* i t. d.

Prema *sástavak. sástavâkâ: čuvalac, davalac, lizavac, ùtorak, vladalac, zlikovac* i t. d.

Prema *Kârlôvci, Kârlovâcâ: Vinkovci.*

Prema *ùštipak, ùštipâkâ: prekupac, zaklopac, zavezak, želudac* i t. d.

Prema *trgovac, trgovâcâ: komilac, krčilac, kudilac, nosilac, obojak, opanak, pregalac, prosilac, tobolac, uvelak* i t. d.

Prema *jȁzavac, jȁzavâcâ: carevac, gubavac, jaganjac, krastavac, lakomac, mladenac, pabirak, pastorak, praporac, pratilac, prvenac* (n. pr. roj), *žetelac* i t. d.

Prema *komárac, kȍmarâcâ: anđelak, bjegunac, brežuljak, desetak, golubak, jedinac, ostatak, pijanac, potomak, prebranac, prodavac, rezanci, svršetak, studenac, trganci, ubilac, udovac, užitak* i t. d.

Bilješka 1. Jednosložne imenice s dugom množinom, koje mijenjaju u množini ˆ na ˇ, n. pr. *brȇk, brȅkovi*, imaju u gen. pl. na predposljednjem slogu (ˊ); n. pr. *bregóvâ, brkóvâ, crepóvâ, daróvâ, drugóvâ, glasóvâ, gradóvâ, knezóvâ, kosóvâ, mužévâ, repóvâ, sinóvâ sudóvâ* (posuda).

ˆ mijenjaju na: *dûb, dúbôvâ, grôzd, grózdôvâ, klásôvâ, lístôvâ, púžêvâ, ródôvâ, stánôvâ, válôvâ, vijȅkôvâ (= vékôvâ), žúljêvâ.*

Bilješka 2. Imenice od *tri* ili od *četiri sloga*, koje imaju u nominativu jednine drugi slog od kraja naglašen slabim dugim (ˊ) naglaskom, *pomiču u genitivu množine naglasak za slog naprijed promijenivši ga na slabi kratki* (ˋ) *s dužinom* na slogovima za naglašenim slogom; n. pr. *bjegúnac,* genitiv jed. *bjegúnca*, a gen. pl. *bjȅgûnâcâ.* Take su imenice: *brežúljak, četvrtak, dodátak, dobítak, gubítak, ostátak, zadátak,*

potómak, svršétak; Bosánac, Budímac, jedínac, komárac, pijánac; bogoslóvac, bogomóljac, čudotvórac, Dalmatínac, dobročínac, inostránac, Ogulínac, poletárac, pogorélac i t. d. Ovamo idu i: *rezánci, trgánci, rèzânâcâ, tŕgânâcâ.*

Ljudi, gost, mrav, nokat, crv.

2. Imenice: *ljûdi, gôst, mrâv, nȍkat* i *crv* imaju genitiv množine na *i: ljúdî, gòstî, mrávî, nȍktî, crvî.* Imenice *gôst i nȍkat* imaju za gen. množine još i *gòstijû, nȍktijû*, što su oblici dvojine, a upotrebljavaju se za množinu. Akuz. množ. glasi *gȍsti* pored *gȍste. Nȍkat* ima gen. množine i *nokátâ* pored *nȍktî* i *nȍktijû.*

Ima imenica te sklonidbe, koje su se u genitivu množine povele za onima s nastavkom *-i.* To biva osobito, kad se govore s brojevima; n. pr. pet *mjesécî, pŕstî, sáti,* ali i: *mjesécâ, pŕstâ, sâtâ* i t. d.

San, šav.

3. Imenica *sȁn* ima trojaku množinu: kratku za nom. *snȉ*, za akuz. množ. *snȅ* i instrum. množ. *snȉma;* dugu za nom. *snȏvi* i *sȁnovi*, za gen. množ. *sȁnôvâ;* akuz. množ. *snȏve.* Imenica *šav* ima u jednini nepostajano *a*, gen. *šva*, lok. *švu*, u množini ima s postojanim *a* gen. *šȁvôvâ*, instr. *šȁvovima.*

Dativ množine.

§ 43. Taj se padež govori s nastavkom *-ima*, i dijalektički s nastavkom *-om* ili *-em;* n. pr. *jelenima* i *jelenom.*

Književni su oblici na: *-ima.*

Riječ *kȍnj* ima u tom padežu *kȍnjma*, a *ljûdi* i *zûb: ljúdma* i *ljúdima, zúbma* i *zúbima.* S tim su se padežom izjednačili lokativ i instrumental množine.

Lokativ množine.

§ 44. U starih pisaca ima za taj padež i nastavak *-ijeh*, po zapadnom govoru *-ih*, pred kojim se grleni *k, g, h* mijenjaju na sične *c, z, s;* n. pr. *bȉljczijeh, grijèsijeh, bȉljezih, grijèsih, jèzicih*, od *bȉljeg, grȉjeh, jèzik.*

Instrumental množine.

§ 45. Za taj padež, koji se izjednačio s dativom plurala, ima i nastavak *-i*, pred kojim se grleni glasovi *k, g, h* po § 21. mijenjaju na sične *c, z, s;* n. pr. *junáci, rȍzi, ȍrasi.* Oblici na *-ima* su preteženiji; oni na *-i* dijalektički su.

Dan.

§ 46. Imenica *dân* sklanja se kao i druge imenice ove sklonidbe ovako: Nom. jedn. *dân*, gen. *dâna*, dat. *dânu*, akuz. *dân*, vokat. *dâne*, lokat. *dánu*, instr. *dânom.*

Množina: Nom. *dâni*, gen. *dánâ*, dat. *dánima*, akuz. *dâne*, vokat. *dâni*, lokat. *dánima*, instr. *dánima.*

Pored tih oblika sačuvali su se oblici iz osobite sklonidbe, u koju je ta imenica negda pripadala, i to: za gen., dat., lokat. jednine *dnê*, a za akuz. množine *dnè;* za nom. i akuz. dvojine *dnî;* a prema obrascu *„stvar“* govore se s umetkom *-ev: dnèvi* 2. 3. i 6. jednine.

Ti se oblici govore još i danas: 1. za oznaku datuma; n. pr. *dne* 1. siječnja; 2. za oznaku praznika; n. pr. *uoći* Gjurgjeva *dnê* i *dnèvi* (gen.); nadam se Gjurgjevu *dnê* i *dnèvi* (dat.); o Gjurgjevu *dnê* i *dnèvi* (lok.); tako se, ako i rijetko, čuje: izgubio sam tolike *dnè* (akuz.); 3. s brojevima; n. pr. dva, tri, četiri *dnî* (akuz.).

Instr. jednine: *dnèvi*, *dànju* (prema *stvârju)* i *dànjôm* (prema *žènôm)* prilozi su vremena na pitanje kada?; n. pr. pa bôj biju i *dnèvi* i noći. Oblak bješe na šatòru *dànju. Dànjôm* žaba, a noćom djevojka.

Imenice muškog roda na *o, e.*

§ 47. Ovamo idu imena na *-o* i na *-e*, koja se òd milą ili za podsmijeh pridijevaju ljudima ili životinjama. 1. Jedna od njih postaju nastavcima: *-ko* ili *-je;* n. pr. *Jânko*, *Rädoje* te se sklanjaju kao i ostala imèna muškoga roda po obrascima *Mírko*, *Mìloje.* Taka su: *Dráško*, *Brânko*, *Mârko*, *Stánko*, *Vlátko*, *Zlàtko*, *Živko; ćàćko*, *nèstaško*, *srdítko*, *zèlênko; Blägoje*, *Drägoje*, *Späsoje* i t. d.

2. Postaju nastavcima: *-o*, *-jo*, *-e;* n. pr. *Péro*, *Pájo*, *Íle*, *póbre*, *čile.* Takva su imena izvedena od drugih; n. pr. *Pero* od *Petar*, *Pajo* od *Pavao*, *Ile* od *Ilija*, *pobre* od *pòbratim*, *čile od čilaš.* Taka su: *Franjo* od *Francisko*, *Gájo* od *Gàvrilo*, *Mijo* od *Mìjat*, *Bóžo* od *Bòžidâr*, *brájo* od *brät*, *búro* od *bûre*, *zéjo* od *zec; Ráde* od *Radòjica* ili *Rädosav*, *Táde* od *Tädija*, *Vúle* od *Vùleta* i t. d.

Taka imena ne mijenjaju *-o* iza nepčanih na *-e*; n. pr. *Pajo*, *Božo;* a iza nenepčanih imaju *-e;* n. pr. *Rade*, *pobre*, koja se sklanjaju po obrascu *Mírko.* Imaju dakle instr. jed. na *-om;* n. pr. *Božom*, *Radom*, *pobrom.*

3. Tako izvedena imena, koja se navode pod 2. govore se po nekim krajevima na *-a;* n. pr. *Péra*, *Fránja*, *Máta*, *Đúra*, *Bóža*, *Sìma*, *Tóma*, *Míša*, *Tóša*, *búra*, *gùša*

(čovjek, koji ima güšu) i t. d. te se sklanjaju po obrascu *žena;* n. pr. nom. *Péra*, gen. *Pérê*, dat. *Péri*, akuz. *Péru*, vok. *Pêro*, lok. *Péri*, instr. *Pérôm.*

Vokativ jed. naglašuju (ˆ). Tako i ona na *-o-*, ako su u nom. jed. naglašena (´) n. pr. *Péro, zéjo*, vok. *Pêro, zêjo* i t. d.

Po nekim se krajevima opet govore ta imena u nom. i vokat. na *-o*, a ostali padeži po obrascu *žena;* n. pr. nom. *Péro*, gen. *Pérê*, dat. *Péri*, akuz. *Péru*, vokat. *Pêro*, lok. *Péri*, instr. *Pérôm.*

Bilješka. Imèna na *-ko* i na *-je* ne govore se na *-a.* Množina od iménâ navedenih pod 1—3 ne govori se. Kad bi je trebalo, glasila bi po svoj prilici u onih na; *-o, -je,* na: *-i;* u onih na: *-a*, bez sumnje na: *-e*, a u onih na *ko* po svoj prilici na *i*, ispred koga se *k* ne mijenja na *c*, jer su to imena od mila.

II. Imenice srednjega roda.

§ 48. Imenice srednjega roda imaju u nom. jednine nastavak *-o* ili *-e*. Nastavak *-e* imaju, kojima, se osnova svršuje na nepčan suglasnik ili na *c*, ostale imaju nastavak *-o*.

Te se imenice sklanjaju kao imenice muškoga roda, od kojih se razlikuju po tome, što imaju nastavak *-a* u nom. množine, a u jednini i množini akuz. i vokat. jednak s nominativom istoga broja. Sklanjaju se po ovim obrascima:

	Jednina.		Množina.	
1. nom.	sèl-o	pȍlj-e	sȅl-a	pòlj-a
2. gen.	sèl-a	pȍlj-a	sȇl-â	pólj-â
3. dat.	sèl-u	pȍlj-u	sȅl-ima	pòlj-ima
4. akuz.	sèl-o	pȍlj-e	sȅl-a	pòlj-a
5. vokat.	sèl-o	pȍlj-e	sȅl-a	pòlj-a
6. lokat.	sèl-u	pȍlj-u	sȅl-ima	pòlj-ima
7. instr.	sèl-om	pȍlj-em	sȅl-ima	pòlj-ima

Bilješke k padežima.

Nominativ jednine. Imenica *mȍre* ima nastavak *-e*, jer je negda iza *r* imala *j; mȍrje.*

Genitiv množine. Nastavak je za taj padež *-â;* n. pr. *sȇl-â pólj-â.*

Ako se osnova svršuje na dva suglasnika, a to nijesu *zd, st, žd, št,* umeće se po § 10. među njih nepostojano *a;* n. pr.

nom. jed.	*bèdro*	gen. množ.	*bĕd-â-râ*
	brvno		*brv-ân-â*
	písmo		*pîs-â-mâ*
	sûnce		*sŭn-â-câ*
	jûtro		*jût-â-râ*
	klûpko		*klub-á-k-â*
	kòplje		*kop-á-lj-â*
	pȁsmo		*pàs-â-m-â*
	rèbro		*rĕb-â-râ*
	sèdlo		*sed-á-lâ*
	stáblo		*stab-á-l-â*
	vèslo		*ves-á-l-â*
	rebárce		*rèbâr-â-c-â*

Tako mogu imati i imenice na *-stvo* gen. množ. s nepostojanim „*a*“, ali je običniji bez njega; *drúštvo, drûšt-â-vâ, cârstvo, cȁrst-â-vâ* pored *drúštvâ, cârstvâ; sr̂ce* ima *sr̂câ,* pored *sr̂dâcâ.*

Imenice *kriòce, gr̂oce* i *seòce* od *kril-ce, grl-ce, sel-ce* imaju po § 31. b) *kri-lá-c-â, gr̂-lâ-c-â, se-lá-câ, l* se povraća, jer nije više na kraju sloga.

§ 49. U starih pisaca ima taj padež po § 44. *djȅlijeh,* **Lokativ množine.**
mjȅstijeh, ústijeh; djȅlih, mjȅstih i t. d.

O dativu i instr. množ. valja isto, što je rečeno u §§. 43., 45. za imenice muškoga roda.

§ 50. Imenice *ȍko* i *ȕho* sklanjaju se u jednini kao i **Oko, uho.**
ostale riječi srednjega roda; za množinu upotrebljavaju se oblici stare dvojine, i to za:

1. 4. 5.	*ȍči,*	*ȕši*
2.	*ȍčijû,*	*ùšijû*
3. 6. 7.	*ȍčima,*	*ùšima*

Oblici *ȍči, ȍčijû* od imenice ***oko***, govore se, kad se misli *pravo* oko; n. pr. više vide *oči* nego oko. Najedamput iščezne iz *ȍčijû.* A *ȕši ùšijû* od imenice ***uho,*** kad se misli *pravo* i *nepravo,* te su ženskoga roda; n. pr. naćuliti *uši.*

Događaj dođe do *ùšijû* njezina roda. U našega čabra gvozdene *ùšî*. Kotao bez *ùšijû*, *Mòtičnê*, *sjèkirnê*, *iglènc ùši*.

Kad se ne misli pravo oko, onda ima nom., akuz. i vok. množine kao i ostale riječi srednjega roda; n. pr. za nom. i akuz. pl. *ôka* (u mreže, u vodi), gen. *ókâ;* dat., lokat. i instr. *òčima;* n. pr. Ona mjesta (u vodi), koja se zovu *ôka*. — Ovakovijeh je *ókâ* ondje poznato pêt. — Sablja sa *ôčima*.

Kad se te imenice govore s brojevima; *dva, oba, obadva, tri* i *četiri*, onda su obični oblici dvojine po obrascu *selo;* n. pr. više vide četiri *oka* nego *dva*. Zujat će *oba uha* svakome, tko čuje. U *četiri oka* reče mu. *Obadva* joj *oka* izvadio.

Imenica *drvo*, kao znači pòsječeno za oganj ili zà grâđu rijetko nepòsječeno, ima u množini *dřva*, gen. *dřvâ*, dat. *dřvima* i t. d. po obrascu *sèlo*, gl. § 67.

III. Imenice ženskoga roda na *-a*.

§ 51. Ovoj sklonidbi pripadaju imenice ženskoga roda, koje imaju u nom. jednine nastavak *-a*.

Sklanjaju se po ovome obrascu:

	Jednina.	Množina.
1. nom.	žèn-a	žèn-e
2. gen.	žèn-ê	žén-â
3. dat,	žèn-i	žèn-ama
4. akuz.	žèn-u	žèn-e
5. vokat.	žèn-o	žèn-e
6. lokat.	žèn-i	žèn-ama
7. instr.	žèn-om	žèn-ama

Bilješke k padežima.

§. 52. Ovamo idu po obliku imenice na *-a*, koje su po značenju muškoga roda kao: *sluga, poglavica, vojvoda, starješina, vladika, sudija, Andrija, Ilija*. Take su imenice u jednini muškoga roda, a u množini ženskog — izuzevši imena vlastita.

Tako se sklanjaju i skupna ili zbirna imena na *-a*, u jednini *gospòda, vlastèla, brâća* i *djèca* § 41. 4. n. pr. Nema razma (osim) *dvije vjerne sluge*. U isto vrijeme iziđu na glas *dvije poglavice*. Pošalje u Crnu Goru *svoje dvije vojvode*

Druge starješine morale su ih miriti. Tako treba i *dvije* vladike, *dvije* sudije, a ne valja *dva vladike*, *dva sluge* i t. d.

Dativ i lokativ jednine.

§ 53. Pred nastavkom *-i* mijenjaju po § 21. 2 u osnovi krajnje *k*, *g*, *h* na *c*, *z*, *s*; n. pr. *mâjka*, *mâjci*, *rúka*, *rûci* (*rúci* lok.), *stȍka*, *stȍci*, *mȕka*, *mȕci*; *ȍka*, *ȍci*; *šîpka*, *šîpci*; *dàska*, *dàsci*, *ljȕska*, *ljȕsci*, *mȍtka*, *mȍci*, *pȕška*, *pȕšci*, *ròditêljka ròditêljci*, *vójska*, *vôjsci*; *knjȉga*, *knjȉzi*, *slúga*, *slúzi*, *túga*, *túzi*, *brȉga*, *brȉzi*; *čȍha*, *čȍsi*, *mùha*, *mùsi*, *snàha*, *snàsi* i t. d. Mnoge od tih mogu i ne mijenjati te glasove; n. pr. *guska*, *patka*, *tetka*, *Anka*, *Požega* i t. d.

Ako ispred grlenih suglasnika stoje suglasnici *c*, *č*, *z*, onda se ne mijenjaju grleni na sične; n. pr. *kȍcka*, *kȍcki*, *màzga*, *màzgi*, *mȁčka*, *mȁčki*.

Bilješka. Lokativ jednine jednak je po obliku s dativom jednine, ali se opet gdješto razlikuje od njega po naglasku; n. pr. *gláva*, *dúša*, *rúka* ima u dativu *glâvi*, *dûši*, *rûci*, a u lokativu *glávi* *dúši*, *rúci*.

§ 54. 1. Tro i višesložne imenice na *-ica* imaju u vokativu nastavak *-e*; n. pr. *bànice*, *dànice*, *kȍšutice*, *kràljice*, *sèstrice* itd. tako i trosložna imena ženska na *-ica*; n. pr. *Mîlice*, *Jêlice*, *Ljȕbice* i t. d.

Bilješke. Gdjekoje od tih, ako nijesu lična vlastita imena, mogu imati pored nastavka *-e* u vok. jed. i nastavak *-o*; n. pr. *krȃvnico*, *kȕkavico*, *nèsrećnico*, *ȍdmetnico*, *pȉjanico*, *sȉrotico*, *zàručnico* itd.

2. Imena ženska od dva sloga, naglašena na prvom slogu slabim dugim nagleskom (´), imaju u vok. jed. nastavak *-o*, a slabi dugi mijenjaju na jaki dugi (^); n. pr. *Mára*, vok. *Mâro*. Taka su: *Ána*, *Bára*, *Cvijèta*, *Dóra*, *Jánja*, *Jéla*, *Ljúba*, *Míra*, *Násta*, *Páva*, *Pétra*, *Rúža*, *Stána*, *Tóda*, *Zláta* *i. t. d.*

3. Vokativ imaju jednak s nominativom imena lična *ženska* i *muška*: *a)* od dva sloga, koji nijesu naglašena slabim dugim (´) naglaskom, nego drugim kojim; n. pr. *Îvka*, *Jêlka*, *Jûlka*, *Mârta*, *Mîljka*, *Stânka*, *Rûža*; *Lûka*; *b)* ženska i muška lična, koja imaju više od dva sloga; n. pr. *Àjkuna*, *Anđèlija*, *Bòsîljka*, *Dràginja*, *Fàtima*, *Jèlena*, *Jèrina*, *Mȉlena*, *Mȉleva*, *Zlàtija*; a *Màrija* i *Màrijo* i t. d.

Muška: *Àndrija, Ìlija, Màtija, Nìkola, Stàniša, Tàdija; Nìkica, Perica, Sìmica; Radòjica; Nòvica* i t. d.

4. Imena *zemáljâ, gradóvâ, górâ* i *vódâ,* koja nijesu postanjem pridjevi; imaju u vok. jed. nastavak *-o;* n. pr. *Bòsna, Hèrcegovina, Krbava, Líka, Slàvonija, Dàlmâcija; Pètrinja, Pòžega, Ùdbina; Ivànićica, Pljèšivica; Cètina, Dráva, Kùpa, Mòrava, Nèretva, Òrljava, Ùna, Zrmanja* i t. d.

Bilješka. Imena zemáljâ i vódâ, koja su postanjem pridjevi a svršuju se na: *-ska, -ka,* imaju vok. jednak s nominativom; n. pr. *Hrvâtskâ, Ùgarskâ, Njèmačkâ Bùgarskâ, Bâčkâ; Gròckâ* (varošica i voda), *Miljacka i t. d.*

Gràdiška uzima se kao imenica te ide pod 4.

5. Po hrvatskom i dalmatinskom Primorju govore se neka imèna ženska od dva sloga u nominativu i vokativu jed. na *-e* s naglašenim prvim slogom u nom. slabim dugim (ˊ); n. pr. *Káte, Máre, Stáne, Více, Víde,* koji se u vok. mijenja na ˆ: *Kâte, Mâre* i t. d.

Ostale padeže ima po obrascu *žena.*

Bilješka. Kćérca ima u vok. jed. *kćêrce.*

Genitiv množine.

§ 55. 1. Nastavak je za taj padež *-a.* Ako se osnova svršuje sa dva suglasnika, a to nijesu *zd, st, št* i *šć (brázda, zvijèzda; glísta, vrsta; tàšta; gòšća),* umeće se po § 10. u genitivu množine među njih obično nepostojano *a;* n. pr.; *bâčva, bâčâvâ; ìgla, igálâ; mòlitva, mòlitâvâ; djèvôjka, djèvojâkâ; óvca, ovácâ: gûžva, gùžâvâ.*

Prema *bâčva, bâčâvâ* naglašuju gen. pl.: *bradva, bukva, crevlja* (cipela), *guska, diple, jasle, kaplja, kruška, ljuska, letva, litra, nozdra, pjesma, petlja, puška, rozgva, sablja, smokva, suknja, tikva, trešnja, usna, vatra, višnja, žrtva.*

Prema *ìgla, igálâ: daska, metla, sačma, sestra, zemlja.*

Prema *mòlitva, mòlitâvâ: konoplje, pogrješka, Ponikve, uredba, viljuške.*

Prema *djèvôjka, djèvojâkâ: čelenka, kokoška, pčurka.*

Prema *óvca, ovácâ; glavnja, pálma, torba.*

Prema *gûžva, gùžâvâ: čavka, ćurka, grivna, karta, kletva.*

2. Imenica *ùsna,* koja već u nom. jed. gubi *t* (od ustna), nema ga ni u genitivu množ., po tom glasi: *ùsânâ;* a *brèskva* ili *prâskva* gubi u genit. množ. „*v*“ te glasi od osnove, *bresk, prask: brèsâkâ, prâsâkâ.*

3 Ima nekoliko imenica s osnovom na dva ili na tri suglasnika, koje nemaju taj padež s nepostojanim *-a* nego na *i-* ili obično na *-a* bez nepostojanog *-a-*; n. pr. pored *âsprî, màzgî, mòlbî, ômćî, slâmkî, smétnjî, tâlpî, zvjĕrkî* ili obično *âsprâ, téžnjâ, îskrâ, vójskâ* od *âspra* (novac sitan srebrni), *màzga, mòlba, ômća* (zamka za hvatanje ptica), *slâmka, smétnja, tâlpa* (daska mosnica).

Take su jošte s nepostojanim *-a-* ili na *-i*; n. pr. *cȓkâvâ* i *cȓkvî, čâvakâ* i *čâvkî, igárâ* i *ìgrî, sàbâljâ* i *sàbljî, sačámâ* i *sàćmî, tužábâ* i *tùžbî* od *cȓkva, čâvka, ìgra, sàblja, sàćma* (išječeno olovo), *tùžba* i t. d.

Oblici s nepostojanim *-a-* obično su od onih na *-i*.

4. Imenice: *rúka, nòga* i *slúga* imaju u gen. množ. pored: *rúkâ, nógâ* i *slúgâ* jošte i oblike: *rùkû, nògû* i *slùgû*, što su oblici dvojine, ali se govore za množinu. Isti se oblik dvojine od *rúka* i *nòga* upotrebljava za lokativ množine.

§. 56. Za dativ množine ima dijalektički i oblik na *-am;* n. pr. *ženam*, za lokativ oblik na *-ah;* n. pr. *žènah*, a za instr. množine i oblik na *-ami;* n. pr. *žènami*, oni na *-ama* su pretežniji. **Dat. lok. i instr. množine.**

Naglasak.

Trosložne imenice na: *-ìna, -òta, -òća, -òba*, koje imaju u nom. sing. naglašen drugi slog sa ` , mijenjaju ga u 3., 4. i 5. padežu jed. i u 1., 4. i 5. padežu množ. na ˝ s naglašenim prvim slogom; n. pr.

1. jed. *dalj̏ina*. 3. *dȁljini*, 4. *dȁljinu*, 5. *dȁljino;*
1. množ. *dȁljine*, — 4 *dȁljine*, 5. *dȁljine*.

Take su n. pr. na *-ina: brzȉna, čistȉna, dalj̏ina, davnȉna, debljȉna, dobrȉna, dubȉna, dužȉna, glačȉna, gnjilȉna, gorčȉna, dužȉna, hitrȉna, jačȉna, krvnȉna, krupnȉna, kručȉna, ljutȉna, malȉna* i t. d.;

na *-ota*: *divȍta, grjehȍta, jakȍta, jasnȍta, krasȍta, ljepȍta* i t. d.

na *-oća; dragȍća, gluhȍća, grubȍća, hladnȍća, hromȍća, kratkȍća, lakȍća* i t. d.

na *-oba: diȍba, gnusȍba, grdȍba, hudȍba* i t. d.

Ovamo idu i; *budàla* s vokativom jednine i množine *bùdalo; bùdale; gòspòda*, 3. *gòspodi*, 4. *gòspodu*, 5. *gòspodo; vlastèla* s vokat. *vlàstelo.*

Gen. množ. naglašuju: *-ínâ, -ótâ, -óćâ, -óbâ;* n. pr. *daljínâ, divótâ, dragóćâ, dióbâ, budálâ* i t. d.

IV. Imenice ženskoga roda bez nastavka.

§. 57. Po ovoj se sklonidbi sklanjaju imenice ženskoga roda, koje se svršuju na suglasnik ili na samoglasnik *-o*, koji je postao po § 31. od *l.*

Sklanjaju se pak po ovim obrascima;

Obrazac prvi.

	Jednina.	Množina.
1. nom.	stvâr	stvâr-i
2. gen.	stvâr-i	stvár-î
3. dat.	stvâr-i	stvár-ima
4. akuz.	stvâr	stvâr-i
5. vokat.	stvâr-i	stvâr-i
6. lokat.	stvár-i	stvár-ima
7. instr.	stvâr-ju, stvâri	stvár-ima

Obrazac drugi.

	Jednina.	Množina.
1. nom.	mîsao	mîsl-i
2. gen.	mîsl-i	mísl-î
3. dat.	mîsl-i	mísl-ima
4. akuz.	mîsao	mîsl-i
5. vokat.	mîsl-i	mîsl-i
6. lokat.	mísl-i	mísl-ima
7. instr.	mîšlju, mîsli	mísl-ima.

Bilješke k padežima.

Nominativ jednine.

§ 58. Ako se osnova svršuje na dva suglasnika, umeće se među njih po § 10. nepostojano *-a;* n. pr *râv-a-n,* osn. *ravn; plјes-a-n,* osn. *plijesn; mîs-a-l, mîsao,* osn. *misl; pògîb-al, pògîbao,* osn. *pogibl.*

L na kraju sloga mijenja se primivši nepostojano *-a* po § 31. na *-o; misl, mis a-l, mîsao; smrzl, smrz-a-l, smȓzao; pogibl, pogib-a-l, pȍgîbao; nazebl, nazeb-a-l, nȁzêbao.* U imenice *sô* promijenilo se osnovno *l* od *sol* na *o*, a dva se *oo* sažela u *ô*.

§ 59. Nastavak je za taj padež *-ju* i *-i, stvârju, stvâri,* **Instrumental jednine.** *krvlju* i *krvi, smȓću* i *smȓti, rȉjećju* i *rȉjeći, žûćju, žûći.*

Oblik na *-i* upotrèbljâvâ se, kad imenica ima dodatak. Dodatak može biti: 1) atribut; n. pr. I *ružnom* ih *smrti* umoriše. — Zločínce će *zlom smrti* pomoriti. — Vještica namaže se *nekakom masti.* — *Masti očinjom* pomaži oči svoje. 2. prijedlog ili instrumental od druge koje imenice; n. pr. Srȉjemuš (travu) mnogi *sa soli* i *hljebom jedu.* — Nemoj meni djece pomoriti, Pomoriti i *gladi* i *žeđu.* Bez dodatka ili prijedloga rijedak je taki instrumental; n. pr. Pa da crkvu *krvi* òbojîmo. — *Noći* se ide na igre i na sijela.

Bilješka. Oblik *nòćôm* prema obliku *žènôm* prilog je vremena; n. pr. Dànjôm žaba, a *nòćôm djevojka.* Svaka krava *noćom crna.*

Od nastavka *-ju* sažima se *-j*:

1. sa *d, t; l, n* po § 27. u jedan glas *đ, ć; lj, nj;* n. pr. *glâd, glâđu;* n. pr. konji se mjere *pêđu* a ljudi *pameću; smȓt, smȓću; sô, sôlju; zȅlên, zȅlênju; s* mijenja se ispred tako sažetih glasova po § 28. e) na *š;* n. pr. *mâst, mâšću; plȉjesan, plȉješnju; mîsao, mîšlju,* Take su riječi n. pr. *bȍlêst, ćâst, ćȅljûst, kôst, mȕdrôst, òholôst, svjȅtlôst,* i t. d.

2. među *j* od nastavka *-ju* i usnene *p, b, v* umeće se po § 27. d) *l,* koje se sažima sa *j* u jedan glas *lj;* n. pr. *kâp, kâp-l-ju; zôb, zôb-l-ju, pȍgîbao, pȍgîb-l-ju; krv, krv-l-ju.*

Osnove na *đ, ć, lj,* gube *j* od nastavka *-ju*; n. pr. *ćâđ, ćâđu* (od *ćađ-ju); nôć, nȍću; pêć, pêću* (od *pćć-ju), pȍmôć, pȍmoću* (od *pomoć-ju); obítelj, obítelju* (od *obitelj-ju).*

Imenice na nepčane suglasnike *ć, ž, š,* i na sične *s, z,* zadržavaju *j* u tom padežu; n. pr. *rȉjećju, pȍtôćju* (potjera), *žûćju, lâžju, râžju, kȍkôšju; ôsju, slûzju.*

§ 60. 1. Imenice *kôst, kȍkôš* i *pȓsi* imaju u tom padežu **Genitiv množine.** pored oblika po ovoj sklonidbi: *kòstî, kokòšî* i *pȓsî* još i oblike dvojine: *kòstijû, kokòšijû* i *pȓsijû,* koji se govore za množinu.

*

Pored oblika *prȓsi* ima i oblik *prȓsa*, srednjega roda po obliku *sclo*, a od toga gen. množine: *prȓsâ*.

2. Ovamo ide i imenica: *plèći* s gen. množine *plèćî* pored *pléćâ* od *plèće*, koje je srednjega roda.

3. Imenice: *gȕsle* i *jȁsle* mogu po ovoj sklonidbi imati nom. i akuz. množine: *gȕsli*, *jȁsli*; 3., 6. i 7. množine; *gȕslima*, *jȁslima*; a gen. množine imaju samo: *gȕsâlâ*, *jȁsâlâ*; n. pr. Dva äta na jednim *jaslima* nè mogû biti.

Od nastavka *-ima* može iza *r* ispasti *i*; n. pr. *stvármа* pored *stvárima*.

Dativ množine.

§ 61. Dativ i lokativ množine izjednačio se s instr. množine te ima nastavak *-ima*. Pored toga govore se dijalektičkî i oblici sa dat. s nastavkom *-im*; n. pr. *stvárim*, za lokat. s nastavkom *-ih*; n. pr. *stvárih*, a za instr. s nastavkom *-mi*; n. pr. *stvármi*. Pretežniji su oblici s nastavkom *-ima*.

Naglasak.

§. 62. Imenicama *jednosložnim* ove sklonidbe naglašenim u nom. jednine sa ˆ ostaje naglas nepromijenjen: 1. jednima u svim padežima osim 6. jedn., 2., 3., 6, i 7. množine, gdje se mijenja ˆ na ´. Take su n. pr. *cȉjev*, *(cêv)*, *ćûd*, *mâst*, *nîz*, *rȉječ (rêč)*, *stvâr*, *svȉjest (svêst)*, *vlâst* s lokat. jedn, *cijèvi*, *ćúdi*; gen. pl. *cijèvî*, *ćúdî*, dat. pl. *cijèvima*, *ćúdima* i t. d.

2. Drugima se mijenja ˆ na ˜ u padežima jednine osim 4., 6. i 7.; n. pr. *kôst* ima gen. jed. *kȍsti*, dat. *kȍsti*, akuz. *kôst*, vok. *kȍsti*, lok. *kȍsti*, instr. *kȍsti* ili *kȏšću*. U 2., 3., 6. i 7. množine mijenja se ˆ na `. Take su: *ćâst*, *kôst*, *krȋv*, *lâž*, *râž*, *sô*, *svâst*, *zôb*, *žûč*, s lokat. jed. *ćàsti*, s instr. jed. *ćâšću*, s gen. množ. *ćàstî*, s dat. *ćàstima*, i. t. d.

Nôć ima u instr. *nȍću*.

3. Imenice *dvosložne* sa ˆ na prvom slogu mijenjaju ˆ na ` u 6. jedn. 2., 3., 6. i 7. množ.; na pr. *mîsao*, lokat. jed. *mísli*, gen. množ. *mîslî*, dat. množine *mîslima* i t. d.

Take su: *plȉjesan (plêsan)*, *râvan* i *smȉzao*, lokat. jedn. *plijèsni* i t. d.

4. Imenice *dvosložne* sa ˜ na prvom i s dužinom ˆ na drugom i to: *crvên*, *gȍlijen*, *pàmêt*, *strmên*, *stȕdên* i *vrlêt* naglašuju u 6. jed. pretposljednji slog sa ´, dakle lokat. jed. *crvéni*, *golijèni* i t. d.

U gen. množ. ima *gȍlijen: golijènî; vȓlêt: vrlétî.*

Imenice *dvosložne* na; *-ost* s naglaskom (˝) na prvom slogu i s dužinom (^) na drugom, koja ostaje samo u nom. i akuz. jednine, pomiču naglasak u 6. jedn., u 2., 3., 6. i 7. množine, za slog naprijed pa dobivaju na drugi ` ; n. pr. *bȍlêst,* lokat. jedn. *bolèsti,* gen. množ. *bolèstî,* dat. množ. *bolèstima* i t. d.

Take su *lûdôst, mîlôst, mlâdôst, râdôst, stârôst, žâlôst* i t. d. Tako ima i *kȍkôš* gen. množ. *kokȍšî* pored *kokȍšijû, vȅćêr, večèrî.*

5. *Zäpovijest* ima u lokat. jedn. *zapovijèsti,* gen. množ. *zapovijèstî.*

§ 63. Po ovoj se sklonidbi sklanjaju i skupne ili zbirne imenice na *-ad;* n. pr. *mȍmčâd, tèlâd, ćèljâd.* Take riječi mogu imati i množinu ali samo 3., 6., 7. padež na *-ma: momčádma, teládma, ćeljádma,* bez *i.*

Bilješka. O sklonidbi imenice *nȋt* gl. § 37.

V. Imenice srednjega roda bez nastavka i: *mati i kći.*

§ 64. Imenice, koje idu ovamo, izjednačile su se u sklonidbi s imenicama srednjega roda i s imenicama ženskoga roda na suglasnik, od kojih se razlikuju po osnovama. Osnove se svršuju: 1) na *-n;* 2) na *-s;* 3) na *-t;* 4) na *-r.*

1. Osnove na: *n.*

§ 65. Osnove na *-n* srednjega su roda, a sklanjaju se po obrascu *selo* gl. § 48. primajući padežne nastavke na osnovu. Take su osnove: *bremen, imen, ramen, sjemen, sljemen, tjemen, vimen, vremen* s nom. jed. *brȅme, ȉme, räme* i t. d.; genit. jed. *brȅmen-a, ȉmen-a;* dativ *brȅmen-u, ȉmen-u.* U nom. množ. imaju naglasak slabi kratki ` na drugom slogu od kraja; u gen. množine slabi dugi ´ na drugom slogu od kraja; n. pr. nom. *imèna,* gen. *iménâ; bremèna, breménâ.* Izuzima se *prèzime* s naglašenim nom. množ. *prèzimena,* gen. množ. *prèzimênâ.*

Pored *räme* govori se i *rämo* (*g. rämena).*

2. Osnove na: *s.*

§ 66. Osnove na *-s* srednjega su roda, a sklanjaju se po obrascu *sèlo*. Osnovno *s* vidi se u množini u četiri imenice: *nèbo, čùdo, tȉjelo, kȍlo*, nom. množ. *nebès-a, čudès-a, tjelès-a, kolès-a,* s gen. množ. *nebés-â, čudés-â, tjelésâ, kolésâ* i t. d. U jednini izjednačile su se posve s imenicama srednjega roda na *-o;* n. pr. gen. jed. *nèb-a, čùd-a, tȉjel-a;* dat. *nèb-u, čùd-u, tȉjel-u* i t. d.

Imenice *tȉjelo* i *čùdo* imaju u množini i *tȉjela* i *čùda.*

3. Osnove na: *t.*

§ 67. Osnove na *-t* srednjega su roda, a sklanjaju se po obrascu *sèlo* primajući padežne nastavke na osnovu; n. pr. gen. jedn. *tèlet-a.* Najviše takih imenica znači mlado čeljade ili živinče, nema množine nego se za nju govore skupne imenice na: *-ad*, koje se sklanjaju po obrascu *stvar* ili se uzima množina od imenice istoga korijena s drugim nastavcima; n. pr. od *jàgnje* govori se za množinu *jàgnjâd* ili *jàgânjci* (od *jaganjac)*; *jàre, jàrâd* ili *jàrići* (od *jarić).*

Take su: *čeljáde, kljúse, màće, mòmće, prâse, štène, tèle, ùnuče, ždrȉjebe, zvijère; Àrapče, Bùgârče, Cȉgânče, sirȍče* i t. d.

Ovamo pripadaju i nekolike imenice, kojima se označuju stvari, kao n. pr. *táne, tèkne* (korito), *dùgme,* s množinom *tanèta, teknèta, dugmèta,* gen. *tanétâ, teknétâ, dugmétâ.*

Bȕre, gen. *bȕreta,* ima za množinu skupno ili zbirno ime *bȕrad.*

Imenica *dijète* ima za množinu skupno ili zbirnó ime *djèca,* što se sklanja po obrascu *žena.*

Imenice *úže* i *pȕce* sklanjaju se ili kao *polje* ili kao *táne;* n. pr. gen. jednine *ú-ža* i *úžet-a,* instr. *úžem* i *užetom;* gen. jed. *pȕca* i *pȕcet-a;* nom. množ. *pȕca, pȕceta;* gen. množ. *pȕt-a-c-â,* osn. *putc,* pored *pûcâ* i *pȕcêtâ;* dat. lok. i instr. *pȕcîma.*

Imenica *jáje* ima u jednini gen. pored običnijega *jájet-a* i *jáj-a;* dat. *jájetu* i *jáju;* u množ. samo nom. *jája,* gen. *jájâ,* dat. *jájima.*

Imenica *dȓvo* sklanja se ovako: nom. *dȓvo,* gen. *dȓveta,* dat. *dȓvetu,* akuz. *dȓvo,* vok. *dȓvo,* lok. *ò drvetu,* instr.

dȓvetom; množ. nom., ak. vok. *drvèta*, gen. *drvétâ*, dat. lok. instr. *drvètima* a govori se: 1. za *nepòsjećeno;* n. pr. sjedne ispod visokoga *dȓveta.* — Nema voćke *nà drvetu* ni òd mila. — Kad je izvedu *ìz drveta* näpolje. — Dat ću mu, da jede *òd drveta* životnoga. — Velika *drvèta* dugo rastu, ali zà čas padnu. — Uzmite voća s lijepijeh *drvétâ.* — Trn odgovori *drvètima.* — Oni načiniše sebi visine i stupove pod svakim zelenim *dȓvetom.* — Moja je snaga u onom *dȓvetu* prèd kućôm.

2. za *pòsjećeno* za oganj ili građu; n. pr. Kuće su sve *òd dȓveta.* — Iz jednoga *dȓveta* ikona i lopata. — Oguliti koru *ù drveta.* — Kvàsilica, krpa navrh *dȓveta*, što kosci nose u vodijèru. — Pokraj suha *dȓveta* i sirovo izgori. — Máljevi su svi *òd drveta;* drugi nemaju drška, nego se ùnaokolo utvrde savijena *drvèta.* — Okolišnice, ona *drvèta,* — što stoje oko kamena vodeničnoga.

3. *Pòsjećeno* drvo za oganj skianja se u množini po obrascu *selo*, dakle; nom. akuz. vok. *dȓva,* gen. *dȓvâ*, dat. lok. instr. *dȓvima;* n. pr. Neka metnu *dȓva* na oganj. – Neka zapali (pticu) na *dȓvima.*

Bilješka 1. Oblik *dȓva* govori se u množini i za *drvo nepòsjećeno*, ako i rijetko; n. pr. Matora *dȓva* ne dadu se presađivati. — Gdje sad raste loza, ondje ne će više *dȓva* rasti. — Duva vjetrina, krše se *dȓva*, misliš, sve će iz korijena izvaliti. — Lijepijeh *dȓvâ* za grebeništa (drvo, na koje je greben nasađen).

Bilješka 2. Ako je što sàstavljeno od dva ili od više komada drvétâ, onda se mjesto *dȓveta* može uzeti skupna ili zbirna imenica *dȓvljâd;* n. pr. Oganj, koji se vadi tarući *dvoje* lipovo *drvljadi* (ili tarući dva lipova dȓveta). — Kláto, *troje drvljadi* (ili *tri drveta)* sastavljeno krmetu oko vrata. Uz zbirnu ili skupnu imenicu govori se brojna imenica mjesto glavnoga broja.

Bilješka 3. Osnovu na *-t* imaju još u jednini ove imenice deminutivne, 1. na *-ce; ćeljáce, dȓvce, òšce* (očce, oko); 2. na *-ence; burénce, jarénce, pilénce, staklénce, telénce, ždrebénce;* 3. na *-ešce; djètešce, jàrešce, tèlešce, ždrèbešce* s genitivom: *ćeljáceta; burénceta; djèlešceta;* to su umanjene imenice od *ćeljáde; bûre; dijète* i t. d.

Od imenice *psẽlo* govore se osim oblika po obrascu *selo* i oblici po osnovama na *-t;* n. pr. pored gen. *psẽl-a* i *psẽtet-a,* dat. *psẽl-u* i *psẽtet-u.* Vokativom od *psẽlo* zamjenjuje se vokativ od imenice *pãs,* koji se ne govori gl. § 39. Bilj. 2.

4. Osnove na: *r.*

§. 68. Ovamo pripadaju dvije imenice; kojima je nom. jednine: *mäti, kćî* s osnovom: *mater, kćer.*

Imenica *kćî,* sklanja se kao imenice ženskoga roda na suglasnik po obrascu *stvâr* ovako:

	Jednina.	Množina.
1. nom.	kćî	kćër-i
2. gen.	kćër-i	kćër-î
3. dat.	kćër-i	kćër-ima
4. akuz.	kćêr	kćër-i
5. vokat.	kćër-i	kćër-i
6. lokat.	kćër-i	kćër-ima
7. instr.	kćêr-ju, kćër-i	kćër-ima.

Imenica *mäti* sklanja se osim 1., 4. i 5. padeža jednine kao imenica ženskoga roda pȍ obrascu *žena* ovako:

	Jednina.	Množina.
1. nom.	mäti	mäter-e
2. gen.	mäter-ê	mätêr-â
3. dat.	mäter-i	mäter-ama
4. akuz.	mätêr	mäter-e
5. vok.	mäti	mäter-e
6. lok.	mäter-i	mäter-ama
7. instr.	mäter-ôm	mäter-ama.

Zamjenice (pronomina).

§ 69. Zamjenice zovu se riječi, koje zamjenjuju imenice, a ùklanjaju neugodno ponavljanje njihovo; n. pr. *Junak* ide gorama, za *njim* (mjesto: *za junakom)* idu druga dva. Kad se jež oprosti s *lisicom* i pođe kući, onda *ona* (lisica) pristane za *njim* (za ježom). Zamjenice se dijele po obliku na dvoje:

1. Jedne imaju jedan oblik za sva tri roda; to su zamjenice bëz roda, *jâ, tî, sèbe* i t. d.

2. Druge imaju òsobit oblik za svaki rod; to su zamjenice s rodom; n. pr. *sâm, sáma, sámo* i t. d.

Po značenju su zamjenice:

1. **lične (pronomina personalia),** koje su: a) imeničke (substantiva), *jâ, tî, ôn;* b) pridjevne ili posvojne (adjectiva ili possesiva), *môj, mòja, mòje; tvôj, tvòja, tvòje; njègov, njègova, njègovo; njézin, njézina, njézino* ili *njên, njéna, njéno; njîhov, njîhova, njîhovo.*

2. **povratna (pronomen reflexivum),** je: a) imenička, (substantivum) s jednim oblikom u jednini i množini za sva tri lica bez nominativa, *sèbe. sèbi* i t. d.; b) pridjevna ili posvojna (adjectivum ili possessivum), *svôj, svòja, svòje.*

3. **pokazne (pronomina demonstrativa)** su *òvâj, òvâ, òvô; tâj, tâ, tô; ònâj, ònâ, ònô; ìstî, ìstâ, ìstô*; *sâm, sáma, sámo.* Ovamo idu i zamjenički pridjevi, (adjectiva pronominalia): *ovàkî, tàkî, onàkî, kàkî* i *svàkî*, gl. § 77.

4. **odnosna (pronomen relativum),** *kòjî, kòjâ, kòjê.*

5. **upitne (pronomina interrogativa)** su: a) imeničke (substantiva), *tkô?* ili *kô?* za ljude ili životinje, *štô?* za stvari; b) pridjevne (adjectiva), *kòjî? kòjâ? kòjê? čìjî? čìjâ? čìjê?* (rjeđe *čìgov? čìgova? čigovo?).*

6. **neodređene (pronomina indefinita)** su: a) imeničke (substantiva), *nëtko, nëšto; nîtko* ili *nîko; nîšta; ìtko* ili *îko*; *îšto, svâšto, svâšta*; *svâtko, svâko, tkògod* iii *kògod*; *štògod; štòtko* ili *štòko, gdjèko;* pridjevne (adjectiva), *nëkî, nëkâ, nëkô; nëčijî, nëčijâ, nëčijê; nîčijî, nîčijâ, nîčijê, îkojî, îkojâ, îkojê, svâčijî, svâčijâ, svâčijê; štòčijî, štòčijâ, štòčijê, gdjèkojî, gdjèkojâ, gdjèkojê* i t. d.

Bilješka. Neodređene su i *tko, što* u rečenicama, koje se počinju veznicima: *ako tko, ako što, da tko, da što, da ne . . . tko;* u pitanju *ne bil' tko, zar što* (gl. § 189. Bilj. 3).

Zamjenice bez roda.

§ 70. Zamjenice bez roda, t. j. s jednim oblikom za sva tri roda *ja*, *ti* i *sèbe* jesu imenice, koje ne trebaju nikake dopune smisla, a pokazuju lica. Zamjenica za prvo lice *ja*, *mi* naznačuje lice, koje govori; zamjenica za drugo lice *ti*, *vi* naznačuje lice, s kojim se govori. Kad je subjekt i zamjenica isto lice, upotrebljavaju se mjesto ličnih: *mene, meni: tebe, tebi, nama, vama* i t. d. padeži zamjenice: *sebe, sebi*, koja se zove povratna i t. d. Lične zamjenice sklanjaju se ovako:

	Jednina.		Množina.	
1. nom.	jâ	tî	mî	vî
2. gen.	mène, me	tèbe, te	nâs, nas	vâs, vas
3. dat.	mèni, mi	tèbi, ti	näma, nam	väma, vam
4. akuz.	mène, me	tèbe, te	nâs, nas	vâs, vas
5. vokat.	—	tî	—	vî
6. lokat.	mèni	tèbi	näma	väma
7. instr.	mnôm	tòbôm	näma	väma

Bilješka. Instrumentalu jedn. prvoga lica *mnom* može se dodati, *-e* na kraju: *mnóme;* n. pr. Vodi me i upravljaj *mnôm*, pored: tòke nosi, *mnóme* se ponosi; udri *mnóme* (prstenom) ò zemlju.

Povratna zamjenica *sebe* ima za sva tri lica u jednini i množ. iste oblike, nominativa i vokativa nema, sklanja se ovako: 1. nom. —; 2. gen. *sèbe;* 3. dat. *sèbi;* 4. akuz. *sèbe, se;* 5. vok. —; 6. lokat. *sèbi;* 7. instr. *sòbôm.*

Ova se zamjenica upotrèbljâvâ, ako je subjekt i zamjenica isto lice; n. pr. *sebi* orem, *sebi* sijem, *sebi* vlačim, *sebi* ću i žnjeti (ja meni); *sebi* oreš, *sebi* siješ, *sebi* vlačiš, *sebi* ćeš i žnjeti (ti tebi), *sebi* ore, *sebi* sije, *sebi* vlači, *sebi* će i žnjeti (on sebi); *sebi* oremo, *sebi* sijemo, *sebi* vlačimo, *sebi* ćemo i žnjeti (mi nama); *sebi* orete, *sebi* sijete, *sebi* vlačite, *sebi* ćete i žnjeti (vi vama) i t. d.

Gen., dativ i akuzativ jedn. i množ.

§ 71. Iz sklonidbe ličnih zamjenica: *jâ, tî* i povratne *sèbe* vidi se, da imaju za gen. dat. i akuz. jednine i množine dvojake oblike *mène, me; tèbe, te; nâs, nas,*

vâs, vas za gen. i akuz.; a *sèbe, se* za akuz. *mèni, mi; tèbi, ti; nâma, nam; vâma, vam* za dativ.; *sèbi,* rijetko *si* za dativ.

Duži se oblici govore: 1) na početku rečenice; n. pr. *Mène* je Usud tebi dao; 2) uz prijedloge; n. pr. *od mène, od tèbe, od sèbe; k mèni, k tèbi, k nàma* i t. d. 3) kad se zamjenica hoće da istakne; n. pr. Šta će u jednome ručku biti *meni*, šta li će biti *tebi?* vidi § 171. Bilj. 1.

Bilješka. Oblici: *me, te, se* u akuzativu pravi su akuzativi, a *mene, tebe, sebe* genitivi, koji se govore i mjesto akuzativa; zato se oblici *me, te, se* govore i poslije prijedloga n. pr. *ú me, ú te, ú se; zá me, zá te, zá se; nîzâ se, pòdâ se, prèdâ te, ùzâ se* pored: *u mène, u tèbe, u sèbe, za mène, za tèbe, za sèbe; niza sèbe, pred sèbe, uza sèbe.*

Akuzativni oblici: *me, te, se* upotrebljavaju se kao kraći; n. pr. Što ću sutra od popa, kad *me* nađe ù jami? — Rada bih *te* zakloniti, da *te* ona sila ne opali, hodi sakrij *se.*

§ 72. Za dativ jednine govore se i stari oblici *mène, tèbe, sèbe*; n. pr. ako li se *mene* ne vjeruješ; hodi k *mene*, divski starješina. Ja ću *tebe* darovati snagu i blago, a ti *mene* za oba ova dara samo svoju dušu. **Dativ**

§ 73. Pored oblika *nâma, vâma* govorê se po jugozapadnim krajevima i stari oblici: *ni, vi,* za dativ množine; n. pr. tamo su *ni* (= nam) naši gospodari. **Dativ množine.**

§ 74. Pored genitivnih oblika *nâs, vâs*, koji se govore i za akuzativ, imaju i stari oblici akuzativa *ne, ve,* što se govore po jugozapadnim krajevima; n. pr. on je, što *ve* (= vas) u nevolji jači; on milostiv, što *ve* nebom štiti. — Crn *vi* život! izjela *ve* zmija! **Akuzativ množine**

§ 75. Pored oblika *nâma, vâma,* govore se po nekim krajevima dijàlektičkî za dativ množ. *nam, vam,* za lokat. i instr. množ. *nâs, vâs*, a za instr. množ. *nàmi, vâmi*, ali su pretežniji *nâma, vâma.* **Dativ, lokat. i instrumental množine.**

Zamjenica: *ôn, òna, òno.*

§ 76. Ta se zamjenica upotrèbljâvâ kao lična za treće lice, a sklanja se ovako:

		muški	*ženski*	*srednji*
Jedn.	1. nom.	ôn	òna	òno
	2. gen.	njèga, ga	njê, je	njèga, ga
	3. dat.	njèmu, mu	njôj, joj	njèmu, mu
	4. akuz.	njèga, nj, ga,	njû, je, (ju)	—[1]
	5 vokat.	—	—	—
	6. lokat.	njèmu	njôj	njèmu
	7. instr.	njîm	njôm	njîm

Množ.	1. nom.	òni	òne òna
	2. gen.	njîh, ih	za sva tri roda.
	3. dat.	njîma, im	
	4. akuz.	njîh, ih	
	5. vokat.	—	
	6. lokat.	njîma	
	7. instr.	njîma	

Za nom. jednine i množine govore se oblici od zamjenice: *ôn*, *òna*, *òno*; *òni*, *òne*, *òna*.

Ostale padeže ima ta zamjenica od osnove *nj*, po obrascu *naš:* po tom je gen. jedn. *nj-èga*, prema *naš-ega*, dat. jedn. *nj-emu*, prema *naš-emu* i t. d.

Ova zamjenica ima za gen, dat. jednine i množine dvojake oblike, a za akuzativ jed. trojake. Za

	muški	*ženski*	*srednji*
gen. jed.	njega, ga	njê, je	njèga, ga
dat. jed.	njèmu, mu	njôj, joj	njèmu, mu
gen. množ.	njîh, ih	njîh, ih	njîh, ih
akuz. jed.	njèga, nj, ga	njû, ju, je	njèga, nj, ga

Oblici, koji se započinju sa *nj*, govore se: 1. na početku rečenice i u rečenici, ako se zamjenica ističe; n. pr. *Njèga* se čuvaj, *nje* se ne boj. — *Njèmu* dana ne sviće bijela. — *Njôj* doletje siv sokole. — *Njèga* ujede zmija. — *Njû* mi sestri Bogom velikijem. — Idi duhovniku i kaži *njèmu*, ako ne ćeš *njemu*, a ti izađi ù polje.

[1] Oblici muškoga roda *njega, ga, nj* za akuz. jed. upotrebljavaju se i za akuzativ srednjega roda; n. pr. On (đavo) odvede *dijete* u svoje dvore i preda *ga* (dijete) jednoj staroj babi. — Mjesto žene uhvatio se *za njega* (za uže) đavo.

2. s prijedlozima, koji se svršuju: a) na samoglasnik: *na njèga, nâ nj, ná njû, ná njîh, po njèga, pô nj, pó njû, pó njîh, u njèga, û nj, ú njû, ú njîh, za njèga, zâ nj, zá njû, zá njîh;* n. pr. Zmaj, kako ga vidi, stisne se *na njega* — Starija braća skoče *na nj.* — Marko *na nju* očim prevaljuje. — *Za njega* je narod prionuo. — Idem se *za nj* Bogu pomoliti. — A ne mogu ni da čuju *za nju.* — Točeći vodu jednako je *u nj* gledala. — Ne uzdaj se *u njega.* — Sipajući *u nju* (tikvu) prosiplju i *mîmo njû.* — Car pošalje *pó njû* i uzme je za svoga sina. — Dobro *po njega,* zlo *pó me.*

b) prijedlozi na suglasnik primaju pred *nj* na kraju *a* bez kojega se ne može izgovoriti; n. pr. *kroz nj;* n. pr. Šetajući *krȍzâ nj* (kroz grad) upazi ga careva kći. — Medjedović se *pȍdâ nj* (pod buzdovan) načetvorònôžî. — Kad jednom (lovac) otide u lov, iziđe *prȅdâ nj* ovan sa zlatnom vunom. — Prsluk, *nȉzâ nj* vise srebrna puca. — Neki ljudi pristaše *ûzâ nj.*

Mjesto oblika *na njèga, za njèga* govorê se i oblici s ispalim *e: ná njga, zá njga;* Na pr. Pak udari *ná njga* odijelo, privezaše na njega oružje. — Dala b' *zá njga* hiljadu dukata. — Došla sam pitati, ne bi li mi mogao on (tvoj sin) *zá njga* što kazati.

Ovo se događa u te zamjenice, kad je složena s prijedlogom na samoglasnik, ali se čuje, ako i rijetko, kad je složena s prijedlogom na suglasnik, n. pr. *prȅdâ njga, pȍdâ njga,* koji onda prima *a* na kraju izgovora radi.

Mjesto oblika *ju* za akuz. jed. žen. roda govorî se oblik genitiva žens. roda *je;* n. pr. Poslije *je* prstenuju, dovedu *je* i vjenčaju ih. Oblik *ju* govori se, kad je u svezi sa sponom *je;* n. pr. Narikača kaže, tko *ju* je poslao.

Mjesto oblika za lokat. jed. mušk. i sred. roda *njem* govori se oblik dativa *njemu*; n. pr. sve vlakance po vlakance i po *njemu* u raj pođi.

U instr. jed, može mu se dodati *e* na kraju; n. pr. Kakav je, oprosio bi *njime* cijeli svijet. — Odvede je svome dvoru i oženi se *njome.*

Mjesto akuz. oblika *njê, je* govore se oblici genitivni *njîh, ih;* n. pr. Ja pokrojih *na njih* čisti skerlet. — Kad *ih* car sagleda, reče svima.

Zamjenice s rodom.

§ 77. Po ovoj se sklonidbi sklanjaju zamjenice, koje imaju za svaki rod osobit oblik. Ovamo idu: 1. pokazne, koje naznačuju predmet pokazujući na nj. *Òvâj* pokazuje, što je prvome licu blizu. *Tâj* pokazuje, što je drugom licu blizu, s kojim se govori, *ònâj* što je daleko od lica, koje govori.

Ìstî, ìstâ, ìstô znači: baš, upravo on i ni koji drugi, baš, upravo ona i ni koja druga; n. pr. Nanese ga sreća u onaj *isti grad.*

Sâm, sáma, sámo ističe, što je u oprjeci s drugim čim; n. pr. *sâm* te Bog (nitko drugi) uputio kuda treba.

Odnosna zamjenica: *kòjî, kòjâ, kòjê* zamjenjuje imenicu ili zamjenicu već izrečenu, za koju veže rečenicu; n. pr. Rđav je ono *miš, koji* samo jednu rupu ima. — *Onaj* je sretan, *koji* ima čistu savjest.

Pored: *kòjî, kòjâ, kòjê* upotrèbljâvâ se općenito odnosno imeničko *tko* i *što,* kad se ne kaže ono, na što bi se odnosilo, nego se misli: *onaj, koji; ono, što; svatko, koji; sve, što;* n. pr. *Tko* rano rani, dvije sreće grabi. — *Što* visoko leti, na nisko pada.

2. Upitne. Sa *tko?* i *što?* pita se općenito, ni od čega zavisno, za čovjeka i životinju, sa *što?* za stvari; n. pr. Ti li si moja sreća? *Tko* tebe meni dade? — *Što* kupuješ? kuću, konja? a stoji na početku rečenice.

Sa *kòjî? kòjâ, kòjê?* pita se za pojedinoga čovjeka ili životinju ili za stvar po vrsti; potom i po kakvoći; n. pr. *Koji* ono junâkâ najprije dođe? — *Koji* ti je ùkraden konj? Zeleni.

Sa *čìjî? čìjâ? čìjê?* i *čìgov? čìgova? čìgovo?* pita se za vlasnika čovjeka, životinje ili stvari; n. pr. *Čija* si *ti? Čija* su to *goveda? Čiji* su to *dvori?*

4. Neodređene se zamjenice upotrebljavaju, kad se ne zna ili ne će da zna, tko se pod zamjenicom misli ili se misli svatko. Ako je složena s negacijom *ni,* misli se nijedan; n pr. *nìtko, nìkakav,* gl. § 69. 6); n. pr.

Nekome plûto tone, a *nekome* olovo plûtâ. — *Nitko* nikoga ne možê osramòtiti, dok se sam ne osràmotî. — *Nešto* šušnu, meni se učini deset kùrjâkâ. — *Ništa* nije novo na svijetu. —

Ako *itko* dođe, doći ću i ja. — Bolje je *išta* nego *ništa*. — *Svakom* svoje lijèpo. — *Svašta* mu se za ruku prilijepi. — Stane *štokome koješta* pripovijedati. — *Gdjetko* misli blago steći.

Neki najprije òkusê sira, *neki* pečenice. — Udare onuda nekaki hajduci, koji su *nečije* dvore poharali bili. — *Ničij'* sluga, *ničij'* đavo. — *Svačija* je sila za vremena a Božja do vijeka. — *Gdjekoji* ugljenom od badnjaka mažu gubave smokve.

5. Posvojne lične: *môj, tvôj, svôj*; *nâš, vâš; njègov, njézin, njên, njîhov* zamjenjuju imeničke lične u genitivu s prijedlogom *od;* po tom je *moj* jednako *od mene, tvoj, od tebe* i t. d.; n. pr. Dosad ste, braćo, bili na mojoj duši, a sad vas ja skidam sa svoje duše i ostajete gospodari *od sebe* (= svoji), te pokazuju, da je ono čemu se pridijevaju svojina onoga lica, kojega je zamjenica; n. pr. *Moja* kućica, *moja* slobodica (kućica, slobodica svojina je prvoga lica). *Njegova* bolest, drugoga zdravlje (bolest je svojina trećega lica). Osnova se svršuje na nenepčan ili na nepčan suglasnik.

1. Osnova na nenepčan suglasnik.

		muški	*ženski*	*srednji*
Jed.	1. nom.	sâm	sám-a	sám-o
	2. gen.	sám-oga	sám-ê	sám-oga
	3. dat.	sám-omu	sám-ôj	sám-omu
	4. akuz.	sâm, sám-oga	sám-u	sám-o
	5. vok.	sâm	sám-a	sám-o
	6. lokat.	sám-om	sám-ôj	sám-om
	7. instr.	sám-im	sám-om	sám-im
Množ.	1. nom.	sám-i	sám-e	sám-a
	2. gen.	sám-ih	za sva tri roda	
	3. dat.	sám-im (-ima)		
	4. akuz.	sám-e	sám-e	sám-a
	5. vok.	sám-i	sám-e	sám-a
	6. lokat.	sám-im (-ima)	za sva tri roda.	
	7. instr.	sám-im (-ima)		

Po tom se obrascu sklanjaju i zamjenice: *òvâj, tâj, ònâj*. Osnova im je: *ov-, t-, on*, od čega je najprije postalo: *ova, ta, ona*, k tome je kasnije pridošlo *-j*. Tako se sklanja i zamjenica *îstî*.

U genitivu muš. i srednjeg roda jed. može *a* otpasti: *samog, ovog, onog* i t. d.

Ovamo ide po sklonidbi i zamjenica upitna za ljude i životinje *tkȍ* ili *kȍ*. *Tko* stoji mjesto *kto*, osnova joj je *k*, a *-to* dodatak za nominativ; u ostalim se padežima nastavljaju nastavci na osnovu *k-* te se sklanjaju ovako:

1. nom. *tkȍ* ili *kȍ;* 2. gen. *k-òga;* 3. dat. *k-òmu* i *kòme*, rjeđe *kòm;* 4. akuz. *k-òga;* 5. vok. —; 6. lokat. *k-òm, kòme;* 7. instr. *k-îm* i *kíme*.

I zamjenice složene sa *tkȍ* ili *kȍ, nȉtko, nȅtko, svȁko* i *svȁk, tkȍgod* i *kojetkȍ* sklanjaju se tako, da se *tko* mijenja, a drugo o ostaje nepromijenjeno.

U dativu jed. mušk. i srednjega roda upotrebljavaju se od svih tih zamjenica pored oblika na: *-omu* i oblici na: *-om* i *-ome;* n. pr. *sámom, sámome; tȍm, tȍme* i t. d. U lokat. jed. muš. i sred. roda upotrèbljâvâ se pored oblika na *-om* i oblik na: *-ome;* n. pr. *sámom* i *sámome; tȍm* i *tȍme* i t. d.

Bilješka 1.) 7. jednine, 2., 3., 6, i 7. množine od *sâm* ima ispred nastavaka: *-m, -h, -ma* u južnome govòru *-ije-* pored *-i-;* pa se prema tomu gòvorê ti padeži pored: *sámijem; sámijeh, sámijem, sámijema* i *sámim, sámih, sámim, sámima.* Tako se isto govore ti padeži i od zamjenica: *òvâj, tâj,* i *ònâj: òvijem, tȉjem, ònijem; òvijeh, tȉjeh, ònijeh* pored *ovim, tim, onim; ovih, tih, onih* i t. d. *sâm* se sklanja i kao neodređeni pridjev § 82.

Bilješka 2.) kao zamjenice s rodom sklanjaju se i zamjenički pridjevi: *ovàkî, tàkî, onàkî, kàkî, svàkî* pored *svȁk* pa *ovàkovî, tàkovî, onàkovi, kàkovî,* bez dužine na padežnom nastavku; n. pr. *ovàkoga; ovàkovoga; tàkoga, tàkovoga* i t. d.

Ovi pridjevi mogu biti i bez *i: ovàkov, ovàkav, tàkov,* rjeđe *tàkav, onàkov, onàkav, kàkov* običnije *kàkav*, a sklanjaju se običnije kao zamjenica s rodom; n. pr. *ovàkovoga, ovàkvoga, tàkovoga, tàkvoga, kàkovoga, kàkvoga* i t. d. rjeđe kao pridjevi neodređeni; n. pr. *ovàkova, ovàkva, tàkova, tàkva; ovàkovu, ovàkvu, tàkovu, tàkvu* i t. d.

II. Osnova na nepčani suglasnik.

§ 78. Zamjenice, koje se svršuju na nepčani suglasnik *j, ć, š*, sklanjaju se kao zamjenica *sâm*, od koje se razlikuju po tome, što imaju poslije nepčanih suglasnika u muškom i u srednjem rodu *-e* mjesto *o;* n. pr.

		muški	*ženski*	*srednji*
Jedn.	1. nom.	näš	näš-a	näš-e
	2. gen.	näš-ega	näš-ê	näš-ega
	3. dat.	näš-emu	näš-ôj	näš-emu
	4. akuz.	näš, näš-ega	näš-u	näš-e
	5. vokat.	näš	näš-a	näš-e
	6. lokat.	näš-em	näš-ôj	näš-em
	7. instr.	näš-im	näš-ôm	näš-im
Množ.	1. nom.	näš-i	näš-e	näš-a
	2. gen.	näš-îh	za sva tri roda	
	3. dat.	näš-im, naš-ima		
	4. akuz.	näš-e	näš-e	näš-a
	5. vokat.	näš-i	nä-še	näš-a
	6. lokat.	näš-im, näš-ima	za sva tri roda.	
	7. instr.	näš-im, nàš-ima		

Po tome se obrascu sklanjaju: *môj, tvôj, svôj; nàš, vàš*; *čìjî, čìjî, čìjî, čìjî; kòjî, kòjî, čìjî, štòjî.*

Bilješke.

§ 79. 1. Kao što se u južnom govòru pored oblika: *sámijem, sámijeh*, govore i oblici: *sámim, sámih*, tako se isto govore u tom govòru i oblici: *mòjijem, mòjijeh; nàšijeh* i t. d. pored *mòjim, mòjih; nàšim, nàših.*

2. Krajnji samoglasnik nastavka u 2., 3., 4. muškoga i u 2., 3. srednjega roda može otpasti: *nàšeg(a), nàšem(u), nàšeg(a).* Nastavcima *-im, -ijem* može se dodati *-a* u 3., 6. i 7. množine: *sámima, sámijema; nàšima, nàšijema;* i t. d.

3. Zamjenica upitna *štȍ* za stvari ide po sklonidbi ovamo, a postala je od *čto*, da se *č* ispred *t* promijenilo na *š*. Osnova joj je *ć*, a *to* je dodatak za nominativ i za akuzativ. Nastavci se nastavljaju na osnovu *ć*, a sklanja se ovako: 1. nomin. *štȍ;* 2. gen. *ć-èga, (ć-èsa)*; 3. dat. *ć-èmu*; 4. akuz. *štȍ;* 5. vokat. —; 6. lokat. *ć-ême* i *ćèmu*; 7. instrum. *ć-îm, (ćime).*

Prema genitivu *sela* od *selo* postao je genitiv *šta* od *što*, a prema genitivu *šta* govori se i nominativ i s njim jednaki akuzativ *šta*. Tako se govore i složeni oblici od: *nèšto, svàšto* i *štògod;* n. pr. Kaži ti meni, *šta* je njegov obrok? — *Šta* čovjek posije, ono će i požnjeti. — *Šta* (= čega) je najviše, onoga će biti najmanje, a *šta* je najmanje, onoga će biti najviše. — Kad tko od ništa dođe *do šta* (= čega) — *Oko šta* je ruke skrstio? — *Oda šta* je sita? — *Prcko šta* se može prevjesiti? — Nešto *nešta* izjelo pa *od nešta* kosti ostale. — Ona stane *od svašta* se s njima razgovarati. — *Štagod* zaištete, ono ću vam učiniti. — Vuci vreću, puna je *svašta!*

Bilješka. Što s prijedlozima u akuzativu ne mijenja se na *šta;* n. pr. *Na što* mi život? — Kupi *po što* po to. — Pretvorit ću te u ribu ili *u što* drugo. — *Za što* si kupio, za to i prodao.

Tako je i *ništa* s prijedlozima sačuvalo stari oblik *ništo;* n. pr. *nipošto* (= ni po što), *ni u što, ni za što.*

4. Pridjevno zamjenično ime *vȃs* ili *sȃv* postaje od osnove *vs*, da se među suglasnike *v-s* po § 10. umeće nepostojano *a: v-a-s;* što se i danas govori, ali premetnuvši suglasnike govori se ponajviše *sȃv*, kao da mu je osnova: *sv.* Na takvu se osnovu nastavljaju nastavci po obrascu: *naš,* dakle gen. *svèga*, dat. *svèmu*, lokat. pored *svȅm* i *svèmu* i t. d. U južnome govoru ima instr. jednine: *svȋjem* pored *svîm*; gen. množ. *svȋjeh, svih,* 3., 6. i 7. množ. *svȋjem* i *svjèma*, pored *svîm, svìma.* Za gen. množine govori se i gen. dvojine: *svijû.*

5. Zamjenice *môj, tvôj, svôj* i *kòjî* mogu izbacivši *-j* iz *-oje*, pa izjednačivši *oe* u *oo sažeti oo* u *ô* i to u: 2., 3. i 6. jednine muškoga i srednjega roda, te se govori *môga, tvôga, svôga, kôga*; *môm, tvôm, svôm, kôm*, a s pridošlim *e* i *môme, tvôme, svôme, kôme.*

6. Zamjenice posvojne: *njègov, njézin, njȇn, njȋhov*, mogu se sklanjati kao pridjevi neodređeni i kao određeni; dakle gen. *njegova* i *njegovoga*; *njezina* i *njezinoga*, dat. i lokat, *njegovu, njegovom, njegovome, njezinu, njezinom, njezinome*, a gen. i bez *a, njegovog, njezinog.*

Pridjev (adjectivum).

§ 80. Pridjevi zovu se riječi, koje se pridijevaju imenicama na pitanje: *kakav? odà šta? od čega?* i *čiji?* te ih izbliže označuju. Pridjevi na pitanje *kakav?* pokazuju *svojstvo* te se zovu *svojstveni*. Ti mogu biti dvojaki. Jedni pokazuju *kakvo je što;* na primjer *žût, jâk, slàb, górak, slàdak* i t. d.; drugi pored *kakvo* još i *odà šta je što* t. j. *grâđu*; n. pr. *dȓven, gvȍzđen, mjȅđen, vùnen, lànen* i t. d.

Pridjevi na pitanje *čije je što?* pokazuju svojinu te se zovu *posvojni*. Posvojnim pridjevom označuje se vlasnik određen ili neodređen. *Određen* je pridjev, kad se zna, kome što pripada, *neodređen*, kad se ne zna, kome što pripada.

Sklonidba neòdrêđenôga pridjeva.

§ 81. Pridjev neòdrêđen svršuje se u nom. jednine muškoga roda na suglasnik ili na *-o* koje je postalo od *l;* na pr. *žût, vȅseo.*

§ 82. Neodređeni se pridjev sklanja kao imenica iste sklonidbe: 1.) u svim padežima jednine *muškoga* i *srednjega* roda osim 7. jed.; 2.) u svim padežima *jednine ženskoga* roda osim 3. i 6. jed. i 3.) u 2., 3., 6. i 7. množ. za *sva tri roda*, koji su jednaki s određenim pridjevima, od kojih se često razlikuje po naglasku; tako su na pr. padeži *žútîm, žútôj, žútîh, žútîm* naglašeni po neodređenoj, a *žûtîm, žûtôj, žûtîh, žûtîm*, po određenoj sklonidbi.

Obrazac sklonidbe neodređenoga pridjeva:

		muški	*ženski*	*srednji*
Jedn.	1. nom.	žût	žút-a	žút-o
	2. gen.	žút-a	žút-ê	žút-a
	3. dat.	žút-u	*žút-ôj*	žút-u
	4. akuz.	žût, žút-a	žút-u	žút-o
	5. vokat.	žût[1])	žút-a	žút-o
	6. lok.	žút-u	*žút-ôj*	žút-u
	7. instr.	*žút-îm*	žút-ôm	*žút-îm*

[1]) Obično određen oblik: *žuti.*

Množ. 1. nom.	žút-i	žút-e	žút-a	
2. gen.	*žút-îh*	} za sva tri roda.		
3. dat.	*žút-îm*, *žút-îma*			
4. akuz.	žút-e	žút-e	žút-a	
5. vokat.	žút-i	žút-e	žút-a	
6. lokat.	*žút-îm*, *žút-îma*	} za sva tri roda.		
7. instr.	*žút-îm*, *žút-îma*			

§ 83. 1. Obično se sklanjaju po neodređenoj sklonidbi: 1. pridjevi *svojstveni* na pitanje *kakav?* i *odà šta je što?* n. pr. *zelen*, *žut*; *drven*, *gvozden i t. d.* 2. posvojni na pitanje *čiji?* na: *-ov*, *(-ev,) -in*, *-j*, *-ljev;* n. pr. *brȁtov*, *cȁrev*, *mâjčin*, *Ivanj*, *Jakòvljev*, i 3. zamjenice posvojne; *njègov*, *njên*, *njȉhov*, *njȉhan njȉn i sâm* (kad znači bez ikoga drugoga).

Bilješka. Njègov, *njézin*, *njȉhov*, *njȉn* upotrebljavaju se i po određenoj sklonidbi.

2. U muškom rodu prídjêvâ oblika neodređenoga valjaju isti glasovni zakoni kao u imenice muškoga roda bez nastavka u nominativu jednine. Tako se: 1. među dva suglasnika (ako nijesu *st*, *št; pröst*, *tȁšt)* na kraju umeće nepostojano *a;* n. pr. *dȍ-b-a-r*, *slȁd-a-k*, osn. *dobr*, *sladk*; 2. *l* se mijenja na kraju sloga na *o*; n. pr. *gnjȉo*, *zrȅo*, od *gnjîl*, *zrȅl*. Izuzima se: *tȍpal*, *òhol*, *u čȉl* i *ȍbal* govori se pored *čȉo* i *ȍbao*; tako i *čȉjel* i *čȉo*, *bȉjel* i *bȉo*.

Sklonidba òdređênôga pridjeva.

§ 84. Pridjev je određen, koji ne pokazuje sàmo, kakvo je koje lice ili koja stvar, nego i koje je, a svršuje se u nominativu jednine muškoga roda na samoglasnik *-i*; n. pr. *žût-î* i t. d.

Određeni se pridjev sklanja kao zamjenica s rodom po istim zakonima, a osim toga prima na padežne nastavke znak dužine ‿; n. pr. *žût-ôga* i t. d. i time se razlikuje od zamjeničke sklonidbe; n. pr. *sám-oga*, koja nema dužine na padežnom nastavku.

Obrazac sklonidbe određenoga pridjeva:

		muški	*ženski*	*srednji*
Jedn.	1. nom.	žût-ī	žût-â	žût-ô
	2. gèn.	žût-ôga	žût-ê	žût-ôga
	3. dat.	žût-ômu	žût-ôj	žût-ômu
	4. akuz.	žût-ī, žût-ôga	žût-û	žût-ô
	5. vokat.	žût-ī	žût-â	žût-ô
	6. lokat.	žût-ôm	žût-ôj	žût-ôm
	7. instr.	žût-īm	žût-ôm	žût-īm
Množ.	1. nom.	žût-ī	žût-ê	žût-â
	2. gen.	žût-īh	} za sva tri roda	
	3. dat.	žût-īm, žût-īma		
	4. akuz.	žût-ê	žût-ê	žût-â
	5. vokat.	žût-ī	žût-ê	žût-â
	6. lokat.	žût-īm, žût-īma	} za sva tri roda.	
	7. instr.	žût-īm, žût-īma		

§ 85. 1. Kao što ima pridjeva samo neodređena oblika, tako ima i pridjeva, koji se govore samo u određenom obliku, t. j. nom. jed. mušk. roda svršuje se na: *-i* n. pr. *dìvljî, srȅdnjî, dèsnî, lȉjevî, cȉglî, ȍpći, ȍstâlî, mâlî, mnȍgî* i t. d.

2. Pridjev *mâlî* ima za nom. jedn. samo određen oblik, a i u drugim padežima rijedak je neodređen oblik n. pr. U dugu putu a o *malu* brašnu. Tako se isto govori po nekim krajevima samo određen oblik od: *vȅlikî*, zatim zamjenički pridjevi: *ovolȉkî, onolȉkî, tolȉkî.*

3. Krajnji samoglasnici od nastavka mogu otpasti u nekim padežima kao i u zamjenica; n. pr. *žûtôg(a)* u gen. jedn. U dativu jedn. muškoga i srednjeg roda upotrebljavaju se pored oblika na; *-omu* i oblici na: *-om* i *-ome;* n. pr. *ȍ žûtôm* i *ȍ žûtôme* i t. d. U 3., 6. i 7. množine može se dodati samoglasnik *-a*; n. pr. *žûtîma.*

4. Pridjevi, kojima se nom. jedn. muškoga svršuje na nepčane suglasnike i koji ispred *i* imaju nepčane, imaju iza nepčanih *-e* mjesto *-o*; n. pr. *vrûćêga, vrûćêm.* Takima se nè možê dodati na kraju *-e* u 3. i 6. jednine muškoga i srednjega roda; dakle ne može se kazati *vrućem-e* kao *žutome* i t. d. Taki su n. pr. *lȏš, smȅđ, rîđ, tûđ; gôrnjî, dôlnjî;* komparativi i superlativi n. pr. *jȁčî, drȁžî, sȕšî* i t. d., koji ispred *i* imaju nepčane suglasnike: *ć, š, ž, j, ć.*

Bilješka. Ima pridjeva izvedenih 1. od priloga mjesnih i vremenskih kao što su: *ȍndašnjî* u značenju a) koji je *onda*, u ono vrijeme bio i b) koji je *ondje*, na onom mjestu; *ȍvdašnjî* u značenju, koji je *ovdje*, *ȍvdješnjî; tâmošnjî*, *dànašnji*, *lànjskî*, *sàdašnjî* i t. d.; 2. od glagola, kao što su n. pr. *stàjaćî*, što stoji za blagdane, (svečani), *plètićî* (za pletenje), *òraćî* (za oranje), *kùpôvnî* (za kupovanje), *mùzôvnî* (za muzenje) i t. d. 3. od brojeva, kao što su *prvî*, *drùgî* i t. d.

Ima pridjeva s dvojakim nastavcima na: *nji* i *ni* n. pr. *dônjî* pored *dôljnî*, *krâjnjî* i *krâjnî*, *ljȅtnji* i *ljȅtnî*, *skrâjnjî* i *skrâjnî*, *sûdnjî* i *sûdnî*, *ùskršnjî* i *ùskrsnî*, *zàludnjî* i *zàludnî*, *zàpadnjî* i *zàpadnî*, *zîmnji* i *zîmnî*.

Oblici s nastavkom *-nji* sklanjaju se kao pridjevi s nepčanim dočetkom, dakle; *dônjêga*, *dônjêmu* dok se oblici na *-ni* sklanjaju kao pridjevi s nenepčanim dočetkom, dakle: *dôljnôga*, *dôljnômu* i t. d.

§ 86. U nekim padežima (7. jed., 2., 3. i 7. množ.) poveli su se pridjevi neodređeni i određeni u sklanjanju za zamjenicama; po tome mogu imati pored oblika: *žutim, žutih, žutima; vrućim, vrućih, vrućima* i *žutijem, žutijeh, žutijema; vrućijem, vrućijeh, vrućijema* i t. d.

Pòredênje (comparatio).

§ 87. Svojstvenome pridjevu, koji pripada dvjema imenicama ili više njih, odrediti veću ili manju mjeru svojstva, što se pridjevom kaže, zove se pòrediti pridjev; n. pr. *šȉre je nebo ȍd mora;* u ovome se primjeru pridijeva imenicama; *nebo* i *more* svojstvo *širine*, ali nebu u većoj mjeri nego moru. Po tom se mogu porediti samo svojstveni pridjevi, a nemaju poređenja pridjevi; 1. koji naznačuju *oda šta* je što, kad se uzimaju u pravome smislu, ako i jesu svojstveni; n. pr. *drven ražanj*. 2. pridjevi na pitanje *čije* je što n. pr. *bratov konj*. 3. oni svojstveni, za koje, nema mjere kao n. pr. što su: *bôs*, *cȉjel*, *gô*, *mrtav*, *nâg*, *nȉjem*, *slȉjep* i t. d. Pridjevi imaju tri reda poređenja: 1. pozitiv ili prvi red; 2. komparativ drugi i 3. superlativ, treći red.

Nastavak je za komparativ trostruk: *-jî;* 2. *-ijî* i 3 *šî*.

Komparativ se pravi od osnove, da se na nju nastavi jedan od navedenih nastavaka, a sklanja se kao određen pridjev.

1. Nastavkom *-jî* prave komparativ pridjevi od *jednoga sloga* naglašeni naglaskom (^) i *dȗg*, *mȓk*, *tȉh* od naglašenih jakim kratkim (`)

blâg	*brz*	*crn*
cêst	*cvrst*	*drâg*
glûh	*glûp*	*grd*
grk	*gûst*	*hûd*
jâk	*krîv*	*krût*
lûd	*ljût*	*mlâd*
mlâk	*rîđ*	*skûp*
sûh	*tvrd*	*tûp*
vrûć	*žîv*	*žût*

Bilješka. Jednosložni su po istočnom i zapadnom govòru *i*: *bȉjel* (bëo = bêl, bîl), *blȉjed* (blêd, blîd), *sȉjed* (sêd, sîd), *prȉjek*. Od dvosložnih idu ovamo: *bijèsan* (bésan, bísan; *làsan*, *tijèsan* (tésan, tísan) pa *górak* i *žárak* (s osnovom: *gork*, *žark*).

Prilozi: *blizu* i *cȉjene* imaju odbacivši *-u* i *-e* *blȉžê*, *cjènjê*.

Pridjevi na: *-ak*, *-ek*, *-ok* i *debeo* (debel) primaju nastavak *-jî* odbacivši: *-ak*, *-ek*, *-ok*, *-el*.

To su:

dȁlek	*nȉzak*	*téžak*
dèbeo	*plítak*	*ùzak*
dùbok	*rijèdak*	*vȉsok*
glȁdak	*slȕdak*	*žëstok*
krátak	*krȍtak*	*mȓzak*
šȉrok	*tȁnak*	*žídak*

Ovim nastavkom poređeni pridjevi dobivaju na prvom slogu naglasak jaki kratki ˋ, (imali inače u pozitivu naglasak kakav mu drago), a od nastavka *-jî* sažima se *-j*:

a) sa zubnima *d*, *t*, po § 27, a) u: *đ*, *ć*; *s* ispred *ć* mijenja se na *š* po § 28. e); n. pr.

blȉjed, *bljȅđî*	*krût*, *krȕćî*
cvrst, *cvršćî*	*lûd*, *lȕđî*
cêst, *cëšćî*	*ljût*, *ljȕćî*
gûst, *gȕšćî*	*mlâd*, *mlȁđî*
hûd, *hȕđî*	*sȉjed*, *sjȅđî*

b) grleni *k*, *g*, *h*, i sično *z* sažimaju se po § 27, s *-j* od *-jî* u nepčane: *ć*, *ž*, *š*; n. pr.

blâg, blâžî	*grk, gr̂ćî*	*glûh, glûšî*
drâg, drâžî	*jâk, jâćî*	*sûh, sûšî*
dûg, dûžî	*mlâk, mlâćî*	*tîh, tîšî*
górak, gȍrćî	*mr̂k, mr̂ći*	*br̂z, br̂žî*

c) među usnene *p*, *b*, *v* i *j* od *-jî* umeće se po § 27. d) *l*; n. pr.

glûp, glûpljî	*grûb, grûbljî*
tûp tûpljî	*skûp, skûpljî*
krîv, krîvljî	*žîv, žîvljî*

d) tekući *l*, *n* sažimaju se po § 27. e) sa *-j* od *-jî* u *lj*, *nj*; *s* ispred *-njî* mijenja se po § 28, na *š*; n. pr.

bȉjel, bjȅljî	*cr̂n, cr̂njî*	*tijèsan, tjȅšnjî*
bijèsan, bjȅšnjî	*lȁsan, lȁšnjî*	*cȉjene, cjȅnjê*

Ovamo ide i: *lȁgljî* i *prȅtljî* od *lag-*, *pret-* (u lagak, pretio)

e) iza nepčanih *đ*, *ć*, *ž* i iza *r* gubi se *-j* od nastavka *-jî*; n. pr. *rîđ*, *rȉđî* (mjesto *riđ-ji)*; *vrûć*, *vrȕćî* mjesto *vruć-ji)*. *tȅžî*, *šȉrî* (od *tež-ak*, *šir-ok)*.

Glavne su glasovne promjene u pridjevima na: *-ak*, *-ek*, *-ok*, *-el*, iste koje i pod a—e; n. pr.

dȁlek, dȁljî	*mr̂zak, mr̂žî*	*tȁnak, tȁnjî*
dȅbeo, dȅbljî	*nȉzak, nȉžî*	*téžak, tȅžî*
dȕbok, dȕbljî	*plítak, plȉći*	*ȕzak, ȕžî*
glȁdak, glȁđî	*rijèdak, rjȅđî*	*vȉsok, vȉšî*
krátak, krȁćî	*slȁdak, slȁđî*	*žȅstok, žȅšćî*
krȍtak, krȍći	*šȉrok, šȉrî*	*žídak, žîđî*

Bilješka: Pridjevi, koji u pozitivu imaju u osnovi *-ije* (prema istočnom *e*, n. pr. *bêl*, zapadnom *i*, n. pr. *bîl)* mijenjaju u komparativu ovo *-ije* na *-je;* n. pr. *bȉjel (bȉo)*, *bjȅljî*, *bijèsan*, *bjȅšnjî*, *blȉjed*, *bljȅđî*, *sȉjed*, *sjȅđî*, *tijèsan*, *tjȅšnjî*; *rijedak*, *rjȅđî*.

3. Nastavak *-ijî* primaju a) jednosložni, koji su naglašeni naglaskom (¨) izuzevši: *dȕg*, *mȑk*, *tȉh*; n. pr. *čȉl*, *čȉst*, *lȍš*, *nȍv*, *pȕn*, *prȁv*, *rȁd*, *sȉv*, *sȉt*, *slȁb*, *spȍr*, *stȁr*, *tȁšt*, *trȍm*, *tȕst* i t. d. i *lȉjen*, *slân*, *svêt*. b) Dvo- i višesložni osim naprijed već navedenih, koji mogu imati komparativ. Naglasak imaju u komparativu slabi kratki na slogu pred nastavkom *-ijî*; n. pr. *stȁr*, *stàrijî*; *ljȕbak*, *ljùpčijî*, *gȉbak*, *gìpčijî*, *slâvan*, *slàvnijî*, *bȍgat*, *bogàtijî*, *krȅpak*, *krèpčijî*, *pȁmetan*, *pamètnijî*, *pȍbožan*, *pobȍžnijî*, *zȁdovôljan*, *zadovȍljnijî*, i t. d., a *vȉtak*, *vìtkijî*, ne mijenja *k* na *č*.

3. Nastavak *-šî* imaju tri pridjeva: *lȁk*, *lȉjep* i *mȅk*: *lȁkšî*, *ljȅpšî*, *mȅkšî*. Pored *lȁkšî* ima i *lȁgljî*.

§ 88. 1. Pridjevi: *dȍbar*, *zȁo*, *vȅlik* i *mâlî*, imaju komparativ od osnova: *bol-*, *gor-*, *vet-*, i *man-* (od kojih nema pozitiva) s nastavkom *-jî*: *bȍljî*, *gȍrî* (od *gorji)*, *vȅćî* (od *vetji)*, *mȁnjî*.

2. *Vìsok* i *žȅstok*, ima pored običnoga *vȉšî*, *žȅšćî*, od osnove: *vis*, *žest*, rijetko *visȍčijî*, *žestȍčijî* od osnove *visok*, *žestok*. *Zdrȁv*, *slȁb*, i *ȑđav*, imaju redovno *zdràvijî*, *slàbijî*, *rđàvijî*.

3. Kad se pred komparativ metne *nâj*, koje je uvijek naglašeno sa ^, postaje superlativ (treći red pòređênja); n. pr. *mlȁđî*, *nâjmlađî*.

4. Od pridjeva: *dônjî*, *gôrnjî*, *krâjnjî*, *strȁžnjî*, *zȁdnjî* i *pȓvî*, ako i nijesu svojstveni, govore se superlativi; *nâjdonjî*, *nâjgornjî*, *nâjprvî*, *nâjzadnjî* i t d.

Brojevi.

§ 89. Riječi, kojima se odgovara na pitanje: *koliko? koji po redu? po koliko? koliko puta? kolikȍstruk?* zovu se brojevi. **Razdioba brojeva.**

Brojevi su *ȍdrêđeni* ili *neȍdrêđeni*; *dvije jabuke*; *nekoliko jabuka*: *sve jabuke*.

Određeni su brojevi, koji brojkama izriču, koliko je čega: n. pr. *pet*, *šest*, *osam*, *dvanaest*, *sto* i t. d. ili pokazuju određen član brojnoga niza; n. pr. *peti*, *šesti*, *osmi*, *dvanaesti*, *stoti* i t. d.

Neòdređêni su, kojima se izriče broj od prilike, te se nè mogû naznačiti brojevima; n. pr. *malo, mnogo, sve* i t. d. Ovamo idu i neodređene zamjenice; n. pr. *svaki, gdjekoji, neki, nekoliki, nijedan* i t. d.

Određeni brojevi su *prosti* ìli *složeni.*

Prosti su:

1. glavni (cardinalia) na pitanje *koliko?: jèdan, dvâ, trî* i t. d.

2. redni (ordinalia) na pitanje *koji? koja? koje po redu?: prvî, drùgî, trèćî* i t. d.

Složeni su:

1. dijelni (distributiva) na pitanje *pò koliko?: po jèdan, pȍ dvâ* i t. d.

2. priložni (adverbalia) na pitanje *koliko pûtâ, jedànpût, dvâ púta, dváput, prvôm, jèdnôm, drùgôm, trèćôm,* tako se i mjesto *prvîpût, drùgî pût, trèćî pût, ćètvrtî pût* i t. d. govori *prvôm, drùgôm, trèćôm, ćètvrtôm* i t. d.

3. umnožni (multiplicativa) na pitanje *kolikòstruk, jednòstruk, dvògub* i t. d.

Glavni. § 90. Od glavnih brojeva sklanjaju se: *jedan, jèdna, jèdno; dvâ, dvîje; ȍba, ȍbje; ȍbadvâ, ȍbadvije, trî* i *ćètiri.*

Jedan upotrèbljâvâ se kao broj i kao neodređena zamjenica *sam* v. § 77. i slaže sa svojom imenicom u rodu, broju i u padežu; n. pr. *jedan* muž; *jedna* žena; *jedno* dijete.

I u brojevima od 21, u kojima je posljednja brojka 1 (21, 31, 51, 101, 1001 i t. d.) sklanja se i slaže sa svojom imenicom *samo* brojka *jedan*, n. pr. dvadeset i *jedan* čovjek, dvadeset i *jednomu* čovjeku, s dvadeset i *jednim* čovjekom . . .; sto i *jedna* žena, sto i *jednoj* ženi, sto i *jednu* ženu . . . trideset i *jedno* dijete, trideset i *jednomu* djetetu, s trideset i *jednim* djetetom . . . i t. d.

Množinu ima *jedan*, kad se gòvorî kao zamjenica neodređena *neki* ili kad se prilaže imenici, koja se govori samo u množini; n. pr. *Jedni* kažu. *Jedne* žene stoku muzu, *jedne* sir sire. — *Jedne vîle, jedne gusle, jedna vráta* i t. d.

Bilješka. Brojevi od 5—99 nesklonjive su imenice te imaju ono, čemu se broj kaže, u partitivnom genitivu množine; n. pr. jedan čovjek, dva, tri, četiri čovjeka; ali 5, 6, 9, 10, 11, 12, 15, 30, . . . *ljúdî.*

Broj *dvâ* sačuvao je u muškom i u ženskom rodu s malo promijenjenim oblicima staru dvojinu te se sklanja ovako:

	muški	*ženski*
1. 4. 5.	dvâ	dv̏je
2.	dvájû	dvíjû
3. 6. 7.	dvjèma	dvjèma

Srednji je rod danas jednak s muškim; negda je imao za 1. i 4. padež osobit oblik, koji se sačuvao u *dvjèstî*, od riječi *sto*, što se govori pored *dvjèsta*.

Mjesto *dv̏je oči* običnije je: *dvâ oka*.

Broj: *ȍba, ȍbje, ȍba* sklanja se kao dva: nom. i akuz. *ȍba, ȍbje, ȍba*; dat., lok. i instr. *ȍbjema;* gen. *obâjû*[1]) Od *ȍbadvâ, ȍbadvije*, sklanja se drugi dio *dvâ*, dakle: *ȍbadvâ* za muški, *ȍbadvije* za ženski i *ȍbadvâ* za srednji rod; gen. *obadvájû, obadvíjû*, dat. *obadvjèma*.

Brojevi: *trî* i *čètiri;* s jednim oblikom za sva tri roda, sklanjaju se ovako:

1. 4. 5.	trî	čètiri
2.	tríjû	četiríjû
3. 6. 7.	tríma	čètirma

Munja groma nadigrala, *Dvjema, tríma* jabukama *I čètirma* narančama.

§ 91. 1. Nom. i akuz. od brojeva: *dvâ, ȍba, ȍbadvâ, trî* i *čètiri* imaju predmet, komu se broj kaže, ako je muškoga ili srednjega roda, u nom. ili akuz. dvojine; n. pr. *dvâ, ȍba, ȕbadvâ, trî, čètiri čovjeka, građanina, p̏ileta*; ako je predmet, komu se broj kaže ženskoga roda, onda stoji u množini: n. pr. *dv̏je, ȍbje, ȍbadvije, trî, čètiri žene, z̏apovijedi.*

I u brojevima, u kojima je posljednja brojka 2, 3, 4, počevši od 22 (dakle 23, 24; 32, 33, 34; 52, 53, 54; 102, 103, 104 i t. d.). imaju ono, čemu se broj kaže, ako je muškoga ili srednjega roda u nom. ili akuz. dvojine, a ženskoga roda u množini; n. pr. 22 *građanina, pileta, čovjeka*, 33 *žene*; 54 *puške* i t. d. Iza brojeva od 5—20 pa iza onih, u kojima je posljednja brojka 5, 6, 7, 8, 9, 0, (dakle n. pr.

[1]) Vidim hvalu obáju Kotárâ.

25, 36, 47, 58, 69, 70 i t. d.) ima ono čemu se broj kaže, bilo kojega roda, u genitivu množine; n. pr. 5, 8, 12, 16, 19, 37, 45 *golubóvâ*, *krùšâkâ*, *pîsâmâ*, *ljúdî* i t. d.

2. U ostalim padežima ti su brojevi u dvojini, kad su bez prijedloga, a ono čemu se broj kaže, bilo kojega roda, imaju u množini; n. pr.

gen. *dvájû pastírâ*; *dvíjû sestárâ*; *trîjû sêlâ* i t. d.
dat. *dvjèma gospodárima*, *dvjèma žènama*, *tríma pòljima* i t. d.
instr. *dvjèma grijèsima*, *ôbjema žènama*, *dvjèma krílima*, *tríma čâvlima* i t. d.

3. Kad se brojevi: *dvâ*, *ôba*, *ôbadvâ*, *trî* i *čètiri* govorê s prijedlogom, brojevi se obično ne sklanjaju, a ono, što se broji, ako je muškoga ili srednjeg roda, stoji u akuz. dvojine; ako je ženskog roda, u akuz. množine; n. pr. *zà dvâ*, *zà trî*; *ôd dvâ dô dvâ*; tražio sam ga *ù trî kùće*; *kôd dvije séstre*; *prèko trî vôde studènе*, *prèko trî gôre zelène*; *kod ona dvâ hrásta*; vidio sam ga *među ona dvâ brda*; *od ova dvâ mlàdijenca*; ore *nà dvâ vòla*; *kôd trî kònja* ide pješice; *lonac ôd dvâ ùha* i t. d.

4. Kad se brojevi *dvâ*, *ôba*, *trî*, *čètiri* govore bez imenice, a misle se *dvâ*, *ôba* i t. d. čovjeka (rjeđe životinčeta) muškoga roda, mogu se zamijeniti brojnim imenicama: *dvòjica*, *obòjica*, *tròjica*, *četvòrica* i t. d., a ono, čemu se broj kaže, stoji u gen. množine. To rado biva, kad bi trebao kosi padež bez prijedloga od tih *brójêvâ*; n. pr. genitiv *dvòjicê junákâ*; dat. *tròjici junákâ* i t. d. Isto tako mogu zamijeniti imenice brojne: *petòrica*, *šestòrica* i t. d. brojeve ispod *stotine* od 2—99.

Bilješka. Kad se kod brojnih imenica ne misle *kakvi ljûdi*, onda ne trebaju dodatka, n. pr. *Dvojica* bijahu dužni jednome. Potom pođu sva *trojica* zajedno. Kad se hoće da istakne kakve *ljude* ili kakvo *muško živínče*, onda treba da je imenica, koja, pokazuje vrstu, u genitivu množine; n. pr. *Dvòjica sèljânâ* poklone se knezu. Dade Bog svoj *četvorici mladićâ znanje*. Podaj onoj *dvòjici vôlôvâ* soli.

5. Srednji rod brojeva *dvȍje*, *trȍje*, *čȅtvero* i t. d. upotrèbljâvâ se imenički te zamjenjuje glavne, a sklanja se ovako:

1. 4. 5. dvȍje	čȅtvoro
2. dvóga	četvórga
3. 6. dvóma, dvóme	četvórma, četvórme
7. dvóma,	četvórma, —

Sramota je *dvóme* na jednoga.

Genitiv od *dvȍje, ȍboje, dvóga, obóga,* običniji je nego *dvȍjega, ȍbojega* od čega je postalo po § 8. a). Od *trȍje* govori se samo *tróga;* ostali gube i *-o* pred *ga:* četvórga.

Kad uz te brojeve ima imenica skupna ili zbirna, brojevi se sklanjaju a imenica dolazi u genitiv, u kojem ostaje n. pr. *dvȍje djecȇ,* gen. *dvóga djècȇ,* dat. *dvóma djècȇ* i t. d. Ti se brojevi, kad su s prijedlogom, ne sklanjaju; n. pr. otišao *s dvȍje djècȇ;* ostavio kuću *nà dvoje nȅjâkȇ djècȇ.* Ja i Jugović *s dvoje, troje čeljadi* ostanemo u kući sami.

Jedànaest, dvánaest . . . . . sto

§ 92. Brojevi *jedànaest* do *devètnaest* složeni su od glavnih brojeva: *jèdan, dvâ, trî* i t. d., i od broja *dȅsêt* s prijedlogom *na.*

Ti su brojevi negda glasili: *dvâ, trî, čétiri . . . dȅvêt na desete.*

Od tih su oblika postali današnji oblici: od *jedànaest* do *devètnaest* i t. d., koji se ovako naglašuju:

jedànaest	dvádesêt i jèdan
dvánaest	dvádesêt ï dvâ
trínaest	trídesêt
četrnaest	četrdèsêt
pètnaest	pedèsêt
šèsnaest	šezdèsêt
sedàmnaest	sedamdèsêt
osàmnaest	osamdèsêt
devètnaest	devedèsêt
dvádesêt	stô, stötina

Broj *stô* s brojevima *dvâ, trî, čètiri* slaže se ovako: *dvjèsta* ili *dvîje stòtine, trìsta* ili *trî stòtine, četìrista* ili *čètiri stotine,* a od *pêt* dalje ima uza se gen. množ. *stòtînâ*, a ne vàljâ *pêt, šêst, sèdam stô* i t. d.

Redni. § 93. Među redne pripadaju i brojevi složeni od zamjenice *sâm* i od neòdređenôga ili određenog oblika rednih bròjêvâ; n. pr. *samòdrug* ili *sàmdrugi* (on sam i jošte jedan); *samòšêst* ili *sàmšêstî* (on sam i jošte pet) i t. d.

Priložni. § 94. Dijelni brojevi složeni su od glavnih i od prijedloga *po*; n. pr. *po jèdan, pô dvâ* i t. d., a pokazuju jednaku razdiobu po broju; n. pr. Imam vreću òšapa (suhoga voća), svakom svatu *po šaka.* Svi izlaze jedan *po jedan.*

Dijelni. § 95. Priložni brojevi složeni su od glavnih i rednih i od imenice *pût* te glase: *jedàmpût, dvápût, trípût, čètiripût* ili *dvâ púta, trî púta, čétiri púta,* ali od *pet* dalje samo *pêt pútâ, stô pútâ,* s gen. množ. *pútâ* od *pût,* što se rastavljeno piše. Mjesto *prvî pût, drùgî, trèćî . . . pût* i t. d., za ponavljanje govori se: *prvôm, drùgôm, trèćôm* i t. d.

Tako je i *jedàrêd* složeno od: *jèdan rêd:* n. pr. zato sam još *jedàrêd* došao po tebe (dijàlektičkî).

Umnožni. § 66. Umnožni brojevi složeni su od brojčane osnove i od *-struk* ili *-gub: jednò-dvò-peterò-osmeròstruk; dvò-trò-peterògub* i t. d., a pokazuju broj stvari, iste vrste, od kojih se sastoji cijelost; n. pr. On poteže *trostruku* kandžiju (bič). Svećenicima, koji se dobro staraju, da se daje *dvògubа* čast.

Glagol (verbum).

a) Razdioba glagolskih oblika.

§ 97. Riječ, koja pokazuje, da tko *râdî*, da što *biva* ili da što *jest*, zove se glagol te može ujedno naznačiti i *vrijeme, kad* tko *radi, kad* što *biva* ili *kad* što *jest;* n. pr. *čitam; čitah; čitao sam; čitat ću, čitaj* i t. d.

Glagolski oblici postaju od dvije osnove: 1) od prezentske i 2) od infinitivne.

Od prezentske osnove postaju: 1. prezent (sadašnje vrijeme); 2. imperativ (zapovjèdnî način);

3. imperfekt (prošlo trajno) u najviše glagola; 4. adverb verbalni prezenta (prilog sadašnjega vremena).

Od infinitivne osnove postaju: 1. infinitiv (neodređeni oblik glagola); 2. aorist (prošlo svršenô); 3. particip preterita aktivni I. (glagolski pridjev prošlosti); 4. adverb verbalni preterita aktivni (prilog pròšloga vremena); 5. particip preterita pasivni (glagolski pridjev trpni); 6. imperfekt (prošlo trajno) rjeđe.

b) Vrste glagola.

Po infinitivnoj se osnovi dijele glagoli na dva dijela.

Infinitivna je osnova 1) korijen; n. pr. *pȉ-ti*, *čȕ-ti*, *trés-ti* ili 2) korijen s nastavcima. Nastavci se nastavljaju: a) na korijen n. pr. *čëz-nu-ti*, kor. *čez*; b) na imensku ili glagolsku osnovu; n. pr. *stȁr-je-ti* od *star*, *kȕc-nu-ti* od *kȕc-a-ti*. Takvi su nastavci: *nu*, *je*, *i*, *a*, *ova*, *eva*, *iva*, n. pr. *kȉs-nu-ti*, *vȉd-je-ti*, *hvál-i-ti*, *kòp-a-ti*, *ban-òva-ti*, *kralj-èva-ti*, *kaz-íva-ti*.

Po tome ima šest vrstâ infinitivnih glagolskih osnova:

I. vrsta: osnove bez nastavka. II. vrsta: *-nu-*osnove. III. vrsta: *-je-*osnove. IV. vrsta: *-i-*osnove. V. vrsta: *-a-*osnove. VI. vrsta: *-ova-(-eva-, -iva)-*osnove.

c) Razdjeli vrstâ.

Glagoli I., III. i V. vrste dijele se nȁ višê razdjela i to: I. vrsta na 7 razdjela; III. vrsta na 2; V. vrsta na 4 razdjela.

§ 98. U glagola I., II., III. i IV. vrste mijenjaju se neki osnovni glasovi nà drugê pred infinitivnim nastavkom *-ti*.

U I. vrstu idu glagoli, kojima je infinitivna osnova korijen, a dijele se na 7 razdjela:

1. razdio s osnovom na zubne *-t, -d*. Zubni *t, d* mijenjaju se pred zubnim na *s* po § 23.; n. pr. *plèsti* od *plet-ti (plètêm); bòsti* od *bod-ti, (bòdê-m)* s infin. osnovom *plet*, *bod*.

Rásti promijenivši osnovno *-t* od osnove *rast-* na *-s* gubi se te glasi: *rásti* od *rass-ti*.

2. razdio s osnovom na sičnе *-s, -z; pȁsti* od *pȁs-ti, (pásê-m)*, *grȉsti* od *grȉzti* (zvučno *z* mijenja se pred *-t* na *s*, *grizê-m)*, s infin. osnovom *pas*, *griz*. Mjesto *nèsti* govori se *nijèti*. Tako i složeni: *dò- iz- na- pònijeti*.

3. razdio s osnovom na usnene *-p, -b, -v*. Među *p, b, v* i inf. nastavak *-ti* umeće se *s* po § 28. f); n. pr. *crp-s-ti (crpê-m), grèp-s-ti, (grèbê-m), žív-s-ti, (žívê-m)*, s infin. osnovom *crp, greb, živ*.

Iz oblîkâ složenoga glagola *pò-sûti: pòspêm; pòspi; pòsûh; pòsuo; pòsûvši; pòsût* vide se dvije osnove, infiitivna *su-* s ispalim *p* (*supti*) i prezentska *sp-* s ispalim *u*. Iz oblika glagola *pljȅti: plijèvêm; pljȅh; plijèvûći; pljêvši; pljêv; plijèven* vide se osnove prezentska: *pljev-* i inifitivna *plje*.

4. razdio s osnovom na grlene *k-, g-, h*. Glasovi *kt, gt, ht* pred *i* mijenjaju se po § 20. na *ć;* n. pr. *pèći* od *pekti, (pèćê-m)*, *žéći* od *žegti (žèžê-m)*, s infinitivnom osnovom *pek, žeg*.

S infin. osnovom na *h* ima samo jedan glagol, koji glasi u infinitivu: *vrijèći* od *verhti* s infin. osnovom: *vrh (vršêm)*. Po nekim krajevima govori se pored infinitiva *réći* i *rijèti*.

Bilješka. Po infinitivu pripada ovamo mnogo glagola II. vrste, koji mogu primiti nastavak *-ti* na korijen bez nastavka: *nu*; n. pr. *vȑći, dȉći, stȉći, pòbjeći, zapréći, dosȅći; klȅći, klȉći, màći, nȉći, pȕći* i t. d. od *vrgti, digti, stigti, pobjegti, klekti, klikti, makti* i t. d. pored *vȑg-nu-ti, dȉg-nu-ti, pòbjeg-nu-ti, klȅk-nu-ti, klȉk-nu-ti, pȕk nu-ti* i t. d.

5. razdio s osnovom na *-n, -m* mijenja *n, m* sa samoglasnim, (koje je negda bilo u osnovi pred njima), pred suglasnikom ili na kraju riječi na *-e;* u jednoga glagola na *-u*.

Iz oblîkâ od glagola *zàčêti, nàduti se: zàčnêm; zàčni; zàčêh; zàčê; zàčêvši, zàčêt; nàdmêm se; nàdmi se; nàduh se; nàdu se; nàdûvši se; nàdût* i t. d. vide se dvije osnove: *začn-* i *zače-; nadm-* i *nadu-* po § 30.

6. razdio s osnovom na: *-r, -l*. Ovamo pripadaju glagoli: 1) kojima glasi infinitiv na *-rijeti;* n. pr. *mrijèti (mrê-m)*, s infin. osnovom: *mr-* i *mrije-* i *tȑti (trê-m)*, s infin. osnovom: *tr*. 2) Na *l* ima *mljȅti* infin. osn. *mlje* i *mel*, od *mel-ti (mȅljê-m*, po § 29. Bilješka.

Ovamo idu glagoli s inf. osnovom na: *-a*, *-i-*, *-u-*, *-je-*, od samo jednoga sloga bez prijedloga. 1. na *-a-; dȁti, znȁti, stȁti*; 2. na *-i-: bȉti* (= ùdarati), *bȉti* (= budem), *dȍ-biti, gnjȉti, krȉti, lȉti, mȉti, pȉti, plȉti, rȉti, šȉti, tȉti* (tüst postajati), *vȁ-piti*; 3. na *-u-: čȕti, ȉzuti, nȁzuti, ȍbuti;* 4. na *-je-: djȅti, pjȅti, smjȅti, dȍ-spjeti, prȉ-spjeti.*

Bilješka. Glagol *iti* mijenja osnovno *-i* na *j*, kad je složen s prijedlogom, koji se svršuje na samoglasnik; n. pr. *dojti* od *doi-ti*, a *jt* premeće se u *tj* i sažima u *ć*, odatle infinitiv *dȍći*. Za tima poveo se i prosti glagol te se govori: *ȉći* pa i kad je složen s prijedlogom na suglasnik; n. pr. *izȉći*.

§ 99. Ovamo idu glagoli, kojima infinitivna osnova po- **II. vrsta.**
postaje nastavkom *-nu-*; n. pr. *tȍ-nu-ti (tȍnêm).*

Bilješka. Glagoli spomenuti naprijed u § 98. 4. u bilješci imaju infinitiv i po ovoj vrsti dakle: *vȑgnuti, dȉgnuti* i t. d., pored *vȑći, dȉći*, a prezent samo po ovoj vrsti: *vȑgnêm, dȉgnêm.*

§ 100. U tu vrstu idu glagoli, kojima infinitivna osnova **III. vrsta.**
postaje nastavkom *-je-* (postalo od *-ě-*, koje pred *j* bude *i)* a dijele se na dva razdjela. U 1. razdio pripada *um-je-ti* i *razȕm-je-ti;* u 2. razdio ostali s nastavkom *-je-;* n. pr. *vȉdjeti*. Za nepčanim suglasnicima *j, č, ž*, i za *št, žd*, zamjenjuje *-a-* nastavak *-je-* u infin. osnovi u ovim glagolima:

bjèžati (bjèžîm)
bléčati (bléčî ovca)
bléjati (bléjî ovca)
bòjati se (bòjîm se)
bréčati (puške bréčê)
brújati (čete brújê)
búčati (more búčî)
bújati (voda bújî)
cíčati (zmija cíčî)
cvŕčati (ptica cvŕčî)
čúčati (čúčîm)
čvŕčati (ptica čvŕčî)
dŕžati (dŕžîm)
grájati (grájim: govoriti s vikom)
jéčati (zémlja jéčî)
kléčati (kléčîm)
kŕčati (vojska kŕči, od razgovora zuči)
kréčati (kreštalica kréčî)
kríčati (kríčîm)
kvéčati (zečić kvéčî)
kvŕčati (mačka kvŕčî)
lèžati (lèžîm)
méčati (jaganjci méčê)
mŕčati (mŕčî mi glava)
mŕštati (crijèva mŕštê)
píštati (zmija píštî)
pljúštati (kiša pljúštî)
pomŕčati (kad sunce pomŕčî)

pristòjati se (pristòjî se)
pŕštati (pŕštî mast)
rẽžati (zube kèsiti)
sjájati se (more se sjájî)
skíčati (svinjče skíčî, viče)
stàjati (stòjîm)
strújati (strújî voda, kad hoće da uzàvrî)
šuštati (šúštî lîšće)
tájati (tájîm)
tíštati (tíštî me cipela)
tŕčati (tŕčîm u pomoć)
újati (vjetar újî)
ustàjati se (o jabuci; dok se *ustòjî*)
véčati (koza véčî)
vríštati (vríštîm)
vŕčati (mačka vŕčî, kad prede)
zúčati (zúčê pčele)
zújati (zújê pčele)
zvéčati (zvéčê novci)
zvíždati (zvíždîm, fućkati)
zvŕčati (zvŕčî muha, zújî)

IV. vrsta. § 101. U tu vrstu idu glagoli s nastavkom *-i-*; n. pr. *nòs-i-ti.*

V. Vrsta. § 102. U tu vrstu idu glagoli s nastavkom *-a*; n. pr. *čúv-a-ti.*

Ti se glagoli dijele na četiri razdjela:

u 1. razdio idu glagoli, koji u prezentskoj osnovi zadržavaju: *-a-*; n. pr. *čúvati*; prezent *čûvâm*; *čûvâh* od osnove *čuva* i t. d.

u 2. razdio idu glagoli, koji u prezentskoj osnovi zamjenjuju: *a* sa *i*, a to se mijenja na *j* pred samoglasnikom; n. pr. *vîčê-m* od *vikje-m*, *vîčû* od *vikju.*

Taki glagoli mogu imati pred nastavkom *-a-* suglasnike:

grlene *k*, *g*, *h*; n. pr. *víkati*, *làgati*, *jàhati*;
sičnе: *c*, *z*, *s*; n. pr. *mìcati*, *vézati*, *písati;*
tekuće ili jezične: *r*, *l*; n. pr. *òrati*, *pòslati*;
zubne: *t*, *d*; n. pr. *krétati*, *glòdati;*
usnene: *m*, *p*, *b;* n. pr. *hrámati*, *kàpati*, *zòbati*;
nepčane: *nj*, *š*; n. pr. *pènjati*, *čèšati.*

u 3. razdio idu infin. osnove *bra-*, *gna-*, *pra-*, s prezentskom osnovom*: bere-*, *žene-*, *pere* i infin. *zva-* s prezentskom osnovom *zove-*.

Jošte idu ovamo glagoli: *ŕvati se*, *rèvati*, *sàti (sisati)* i *tkàti* s prezent. osnovama: *rve-*, *reve-*, *se-*, *tke-*.

U 4. razdio idu glagoli od tri sloga na: *-ajati*, *-ijati* i *pȍjati*; n. pr. *bȁjati*, *brȉjati*, *sȉjati*; zatim glagoli: *dávati*, *poznavati; bljȕvati*, *kljȕvati*; *pljȕvati*; i korjeniti *kȍvati*, *snȍvati*, *trȍvati*, s prezentom na: *-ajem*; *-ijem*; *-ujem*, i *pȍjati*, s prezentom *pojem*.

§ 103. Toj vrsti pripadaju glagoli izvedèni od drugih glagolskih ili od imenskih osnova nastavkom *-ova-*, *-eva-*, *-iva-*; n. pr. *kup-ȍva-ti*, *kralj-èva-ti* (od kupiti, kralj). VI. vrsta.

Ovamo idu oni glagoli na *-iva*, koji imaju inf. osnovu od tri ili od više slogova bez prijedloga: n. pr. *do-bacíva-ti*, *do-sađíva-ti*, *za-branjíva-ti* i t. d. s prezentskom osnovom na: *-uje-*.

d) Nastavci.

§ 104. Na svakom se gotovo glagolskom obliku mogu raspoznati dva dijela. Jedan je o s n o v a, drugi n a s t a v a k. Od osnova i osobitih nastavaka postaju glagolski oblici; n. pr. u oblicima: *plètê-m*, *plètê-š*, *pleté-mo*, *pleté-te*; *plèto-h*, *plèto-s-mo*; *plètijâ-s-te*, *plèt-en*, jesu: *plete-*, *pleto-*, *pletija-*, *plet* osnove, a: *-m-*, *-š*, *-mo*, *te* nastavci lični; *-h*, *-s* vremenski, a *-en* imenski.

Nastavci su lični za prezent:

Jed. 1. lice:	-m	Množ. 1. lice:	-mo
2. „	-š	2. „	-te
3. „	—	3. „	-u, -ju ili -e.

Lični nastavci pokazuju lica; vremenski vrijeme, a imenski glagolsko ime.

U oblicima: *jesi*, *jest*, sačuvali su se stari lični nastavci *-si* za 2., *-t* za 3. lice jednine u glagola *jesam*.

e) Osnovni ili vezni samoglasnik.

§ 105. Nastavci se lični i drugi nastavljaju na osnovu s pomoću samoglasnika *-e*, *-o*, *(-je*, *-jo)*, koji se zove osnovni ili vezni; n. pr. *plètê-m*, *plèt-o-h*, *plèt-en*; *bȉjê-m*, *bȉj-û*; *bȉj-en* i t. d.

*

I. Prezentska osnova.

1. Prezentska osnova na samoglasnik.

Prezentska se osnova svršuje u glagola (osim *jèsam*, *dâm* i *ȉjem) na -e*, *-je* ili na *-i* s prezentom na: *-am*, *-em*, *-im* u prvom licu jednine. U glagola: *hotjeti* i *moći* s prezentom na *u*, *hòću* i *mògu*, a pored *vèlîm*, *vîdîm*, *vèlju*, *vîđu*.

Na *e* svršuje se prezentska osnova glagolima I. vrste 1.—6. razdjela; glagolima II. vrste i V. vrste 3. razdjela s prezentom na *-em* I. 1. *plètê-m*, *bòd-êm*; 2. *trésê-m*, *grízê-m*; 3. *crpê-m*, *grèbê-m*, *žívê-m*; 4. *pèčê-m*, *strížê-m*, *vršê-m*; 5. *zȁčnê-m*, *ȕzmê-m*; 6. *mrê-m*; II. *tônê-m*; V. 3. *bȅrê-m*.

Na *-je* svršuje se prezentska osnova glagolima I. vrste 7. razdjela; III. vrste 1. razdjela; V. vrste 2. i 4. razdjela i glagolima VI. vrste s prezentom u: I. 7. *bȉjê-m*, *vàpijê-m*, *smȉjê-m*, *čȕjê-m*; III. 1. *ùmijê-m* V. 2. *vîćê-m*, *lážê-m*, *jȁšê-m*; V. 4. *sȉjê-m*; VI. *kùpujê-m*.

U 3. licu množ. mijenja se *-e* i *-je* u *-o* i *-jo*, što se sa *-n* od ličnoga nastavka sažima u: *-u*, *-ju*.

Na *-i* se svršuje prezentska osnova glagolima III. vrste 2. razdjela i IV. vrste s prezentom na *-im*: *vîdî-m*; IV. *nȏsî-m*. U 3. licu množine imaju nastavak *-e*.

Prezent (sadašnje vrijeme).

I. vrsta.

§ 106. Glagoli I. vrste, 1.—3. razdjela s osnovom na 1) *t-*, *d-*; 2) *s-*, *z-*; 3) *p-*, *b-*, *v-*.

Prezentska osnova *plete-*, *pleto-*.

Jedn. 1. plètê-m	Množ. 1. pletê-mo
2. plètê-š	2. pletê-te
3. plètê	3. plèt-û

Po tome neka se načini prezent od: 1. *cvàsti*, *gnjèsti*, *srȅsti*, *mèsti*, *rásti*; *bòsti*, *jȅsti*, *sjȅsti*, *prȅsti*, *dovèsti*. 2. *pȁsti (konja)*, *spȁsti*; *vésti*, *grȉsti*, *mȕsti*. 3. *crpsti*, *tèpsti se*, *grèpsti*, *dúpsti*, *skúpsti*, *zépsti*.

Bilješka. Od osnove inf. *nes-*, kad je složena s prijedlozima, običniji je infinitiv *-nijèti*; n. pr. *dò-nijcti*, *òd-nijeti*,

prì-nijeti i t. d. nego: *do-nès-ti*, *od-nès-ti*, *pri-nès-ti*, ali prezent govori se samo od osnove *nes*, dakle: dònesê-m, òdnesê-m, prìnesê-m i t. d.

Mjesto prostoga *nèsti* govori se običnije *nòsiti*. Glagoli navedeni pod 3. poveli su se za onima pod 1. i 2. te umeću *s* među *p* i *ti*; *v* i *ti*. Samo *plj̑ëti* gubi u infinitivu *v* pred *t*, koje se u prezentu vraća *plijèvêm*.

Bilješka. Pored *plj̑ëti* govori se i *plijèviti* po IV. vrsti i *plijèvsti* po I. mlađi oblik prema *živsti*.

Glagoli 4. razdjela s osnovom na *k-*, *g-*, *h-* mijenjaju te glasove pred *-e* na: *ć-*, *ž-*, *š-* u svim licima osim 3. licu množ., gdje su pred *-u*.

Prezentska osnova *peče-*, *peko-*: *strìže*, *strigo-*; *vrše-*, *vrho-*.

Jed.	1. lice	pèčê-m	strížê-m	vŕšêm
	2. „	pèčê-š	strížê-š	vŕšê-š
	3. „	pèčê	strížê	vŕšê
Množ.	1. lice	pečé-mo	strížê-mo	vŕšê-mo
	2. „	pečé-te	strížê-te	vŕšê-te
	3 „	pèk-û	stríg-u	vŕh-û

Po tome neka se načini prezent od glagola:

1) na *k*: *sjëći*, *tèći*, *túći*, *vúći*; ovamo pripada i: *ob-úći*, *preob-úći*.

2) na *g*: *léći*, *lèći*, *žèći*.

3) na *h*: *vrijèći* od verh-ti, vrěhti, § 29. s osn. *vrh*. Govori se i po IV. vrsti *vršiti*.

Glagoli 5. razdjela *s* osnovom na: *n-*, *m-*, pred kojima je negda bio samoglasnik s kojim se slijevalo *n*, *m* pred suglasnikom u nosno *ę*, to je hrv. *e*, n. pr. *klen-ti*, hrv. *kleti*; pred samoglasnikom vraća se: *n*, *m*.

Prezentska osnova *kune-*, *kuno-* (od *klne-*, *klno-*; *l* među dva suglasnika mijenja se na: *u*).

Jed.	1 kùnê-m	Množ	1. kuné-mo
	2. kùnê-š		2. kuné-te
	3. kùnê		3. kùn-û

Po tome neka se načini prezent od: *pòčêti*, *zàčêti*; *pròpêti*, *sàpeti*; *òtêti*, *ùzêti*, *sàžêti* s osnovom: *počn*; *otm* i t. d.

I u glagola *nàduti se*, s osnovom *nadm*, bio je pred *m* samoglasnik, s kojim se pred suglasnikom slijevalo u nosno *q*, to je danas *u*, n. pr. *nadonti se*, hrv. *naduti se*.

Glagoli 6. razdjela s osnovom na: *r-*, i svi s infinitivom na *-rijeti* osim *tȑti*, prost i složen; n. pr. *mrijèti*.

Prezentska osnova *mre-*, *mro-*.

Jed.	1. mrê-m	Množ.	1. mré-mo.
	2. mrê-š		2. mré-te
	3. mrê		3. mr-û

Po tome neka se načini prezent od: *nàvrijeti* (silom pròdrijeti), *podùvrijeti*, (polugom dizati); *zàvrijeti se* (sakriti se); *òprijeti*, *ùprijeti*, *zàprijeti*; *pròstrijeti*, *zàstrijeti*. *Tȑti* ima pored običnjega *tȁrêm* i *trêm*, a kad je složen ima samo *-trêm*. Tako: *ìstrti*, *nàtrti*, *òtrti*, *prètrti*, *pròtrti*, *ràstrti*, *zàtrti*; *ȉstrêm*, *nȁtrêm* i t. d.

Bilješka 1. Po infinitivu ide ovamo glagol *mljȅti* s infin. osnovom *mel*, a po prezentu ide u V. vrstu 2. razdio s prezentskom osnovom *melje-*.

Bilješka 2. Iz treće vrste 2. raz. prešli su ovamo s prezentom *prȅti* (tužiti), *prêm*; *zrȅti* (gledati), koji se nalazi samo složen: *nàzreti*, *obàzreti se*, *prèzreti*, *zàzreti*; *nȁzrêm*, *òbazrêm se*, *prȅzrêm*, *zȁzrêm* a *vrȅti* samo s 3. licem množ. prezenta: *vrû*; druga lica ima po trećoj vrsti 2. raz. prost i složen: *vrîm*, *vrîš*, *vrî*; *vrímo*, *vríte*.

I *zrȅti* (zreo bivati) prešao je iz treće vrste ovamo prost i složen: *zrêm*, *zrêš*, *zrê*; *zrémo zréte*, *zrû*, ali može imati sva lica osim 3. množ. i po 3. vrsti: *zrîm*, *zrîš* i t. d., a 3. lice množ. samo po ovoj vrsti *zrû*.

Glagoli 7. razdjela s osnovom na *i-*, *u-*, *je-*; *bȉti*, *čȕti*, *smjȅti* imaju prezentsku osnovu na: *-je*, *-jo*. Ako pred tim nastavkom ima *-je*,mijenja se po § 5. na *i*; n. pr. *smȉjê-m* od *smjejem*.

Prezentska osnova *bije-*, *bijo-*: *čuje-*, *čujo-*; *smije-*, *smijo-*.

Jedn.	1. lice	bȉjê-m	čȕjê-m	smȉjê-m
	2. „	bȉjê-š	čȕjê-š	smȉjê-š
	3. „	bȉjê	čȕjê	smȉjê

Množ. 1.	„	bȉjê-mo	čùjê-mo	smȉjê-mo
2.	„	bȉjê-te	čùjê-te	smȉjê-te
3.	„	bȉj-û	čùj-û	smȉj-û

Po tome neka se načini prezent od: *krȁti, lȉti, mȉti, šȉti, gnjȁti, dòbiti, žàbiti* (čavao); *òbuti, ìzuti*; *dòspjeti, prìspjeti.*

Glagole: *znȁti, stȁti, bȉti* (= kad znači, da što jest), *ìti* i *djȅti* gl. § 115. 8; *dȁti* § 114. 2.

§ 107. Prezentska osnova *tone-, tono-*. II. vrsta.

Jed. 1.	tònê-m		Množ. 1.	tònê-mo
2.	tònê-š		2.	tònê-te
3.	tònê		3.	tòn-û

Po prezentu idu ovamo i glagoli navedeni u § 98. 4., jer mogu imati infinitiv po I. i po II. vrsti; a prezent imaju samo po II. kao n. pr, što su: *dȉći, stȉći, vȑći*; *pòljeći, zapréći, doséći*; *klȅći, klȉći, màći se, nȉći, cȑći*; *nàvići, òbići se, pȕći, ulȅći se, zàmrći, zàmući se* s prez. osnovom: *digne-, stigne-* i t. d.

§ 108. III. vrsta 1. razdio. Ovamo idu dva gla- III. vrsta.
gola: *ùmjeti* i *razùmjeti.*

Prezentska osnova *umije-, umijo-*.

Jedn. 1.	ùmijê-m		Množ. 1.	ùmijê-mo
2.	ùmijê-š		2.	ùmijê-te
3.	ùmijê		3.	ùmij-û

Bilješka. Ovamo idu i: *pròhtjeti se, zàhtjeti, ùshtjeti* s prezentom *pròhtijê se, zàhtijêm, ùshtijêm*; pa i *bdjȅti, mnjȅti, vrȅti* s prezentom: *bdȉjêm, mnȉjêm, vrȉjêm* u nekih književnika.

§ 109. Glagoli III. vrste 2. razdjela povode se u prezentu za glagolima IV. vrste te imaju prezentsku osnovu na *-i-*; n. pr. *vȉdjeti, vidi-, búćati, buči-*, prezent *vȉdî-m, búćî-m.*

Prezentska osnova *vidi-, vide-*.

Jedn. 1.	vȉdî-m		Množ. 1.	vȉdî-mo
2.	vȉdî-š		2.	vȉdî-te
3.	vȉdî		3.	vȉd-ê

Po tome neka se načini prezent od: *lètjeti, sjèdjeti, šútjeti, živjeti*; *bòjati se, zújati, búćati, dréćati, jéćati, kléćati, múćati*; *bjèžati, lèžati, réžati*; *píštati, pljúštati, tíštati, šúštati, vríštati*; *zviždati.*

Bilješka. Bdjêti i *mnjêti* zapravo ide u ovu vrstu i razdio s prezentom: *bdîm, bdîš, bdî*; *bdímo, bdíte, bdê.* — *Mnîm, mnîš, mnî*; *mnímo, mníte, mnê.* Tako isto i *vrèti* s prezentom: *vrîm, vrîš, vrî*; *vrímo, vríte,* a 3. lice množ. samo *vrû* po § 106. *Zrêti* (zreo bivati) može imati i po ovoj vrsti prezent: *zrîm, zrîš, zrî*; *zrímo, zríte,* ali 3. lice množ. samo: *zrû*: Pored *zrîm* može imati i *zrêm* po § 106. 6.

IV. vrsta. § 110. Glagoli ove vrste imaju prezentsku osnovu na *-i;* n. pr.:

Prezentska osnova *nosi-, nose-.*

Jedn.	1. nösî-m	Množ.	1. nösî-mo
	2. nösî-š		2. nösî-te
	3. nösî		3. nös-ê

Po tome neka se načini prezent od: *brániti, čìniti, snìti, ùsniti, gòniti, vršiti,* (gl. § 106, 4.); *dójmiti se, pójmiti, ùjmiti, zájmiti, žêniti.* Ovamo ide i *prímiti,* po tome glasi 3. lice pl. *prîmê,* a *primu* ne valja.

V. vrsta. § 111. Glagoli ove vrste dijele se na četiri razdjela:

u 1. razdio pripadaju glagoli s prezentskom osnovom na *-a;* n, pr. *čûvâm* (sážêto od *čuvaje-m, čuvaam).*

u 2. razdio glagoli s prez. osnovom na *-je, -jo;* n. pr. *vîćêm* od *vikjem, vîčû* od *vikju.*

3. razdio int. osnove *bra-, pra-, gna-, zva-*s prezentskom osnovom *bere-, pere-, žene-* i *zove-* s prezentom: *bêrê-m, pêrê-m, zòvê-m;* a *žênê-m* (od *gen-e)* i *gnâm* po 1. razdjelu.

u 4. razdio pripadaju mnogi glagoli na *-ajati-, -ijati* i *pojati;* n. pr. *kâjati, brìjati;* potom glagoli: *bljùvati, kljùvati, pljùvati* i *kòvati, snòvati, tròvati.*

§ 112. 1. razdio: Prezentska osnova *čuva-, čuvajo-*

Jedn.	1. čûvâ-m	Množ.	1. čûvâ-mo
	2. čûvâ-š		2. čûvâ-te
	3. čûvâ		3. čúva-jû

Taki su: *bírati, cijèpati, drijèmati, kúpati, lútati, mórati, rúčati, spávati, šíšati; obećávati, odobrávati, zadržávati; sûnčati se; ìgrati, màhati* (konoplju, lan), *vèslati, ćèšljati* i t. d.

Ovamo idu i glagoli, koji pred infinitivnim nastavkom *-ti* imaju: *-ijeva*, n. pr. *dijèvati, sijèvati, zijèvati; pobolijèvati, odolijèvati, zugorijèvati, zahtijèvati, oklijèvati, zapijèvati, osmijèvati se, dospijèvati, izvolijèvati, izumijévati;* zatim glagoli, koji se svršuju pred inf. nastavkom *-ti* na *-iva-* s osnovom od samo dva sloga bez prijedloga, n. pr. *zašívati (za-šiva-ti*, nesložena je osnova *šiva-* od dva sloga). Taki su prosti: *bívati, plìvati, rìvati, snívati, šívati, vìvati se;* složeni: *počívati, zadnívati* (bäčvu), *zakívati, zakrívati, umívati, osnívati, zašívati, dotkívati, dozívati, prežívati.*

Glagoli s infinitivnom osnovom bez prijedloga od tri sloga ili više idu u VI. vrstu, n. pr. *darívati* (dariva-ti), *djeverívati* (djeveriva-ti).

2. razdio. Glagoli s prezentskom osnovom na: *-je, -jo; j* se sažima sa suglasnikom, što je pred njim, u jedan glas po § 27. c); n. pr. *vikje-, viče-; vikj-u, vič-u.*

Ispred *a* mogu biti:

1) grleni: *k-, g-, h-*, koji se s *j* mijenjaju na nepčane *ć-, ž-, š-;* n. pr. *víkati, làgati, jàhati.*

Jedn.	1.	vîčê-m	läžê-m	jäšê-m
	3.	vîč-û	läž-û	jäš-û

Prez. osnova: *vikje, viče; vikju, viču; lagje, laže; lagju, lažu; jahje, jaše; jahju, jašu.*

3. lice množine glasi: *viču, lažu, jašu*, jer je *č* po § 27. c) postalo od *kj; ž* od *gj; š* od *hj*, dok isto lice u glagola I. vrste; 4. razdjela glasi: *pèkû, strígû, vŕhû*, naproti ostalim licima: *pèčêm, pèčêš, strížêm, vršêm* i t. d. gdje se *k* promijenilo na *č, g* na *ž, h* na *š* radi *-e-* po § 2. A. 2. *peče-m* od *peke-m, striže-m* od *strige-m, vrše-m* od *vrhe-m*, a u 3. licu množ. nijesu *k, g, h* pred *-e-* nego pred *-u*, pred kojim se ne mijenjaju na: *č, ž, š.*

Pred infinitivnim *a* imaju: a) *k* ovi prosti i složeni glagoli: *baúkati* (vikati bau), *berdókati* (vikati berdo), *búkati* (múkati), *ćúkati* (vikati kao ćûk), *ćurlíkati* (potresati glasom

pjevajući ili svirajući), *dȅkati* (konja goniti govoreći mu *de*), *ékati* (govoriti *e*), *gákati*, *gúkati*, *hrákati*, *hŕkati*, *húkati* (govoriti *hu!* ili od zime u ruke duhati), *jaòkati*, *kakodákati*, *kukurijèkati*, *lelékati*, *lòkati*, *maùkati*, *nijèkati*, *pijùkati* (govoriti *pi*, *pi* pilićima), *plȁkati* (suze roniti), *plákati* (sŭdove), *ríkati*, *rùkati*, *skákati*, *srkati*, *súkati*, *šíkati* o guski, zmiji), *šmŕkati* (burmut, duhan od nosa), *štókati* (tužeći se govoriti *što ću*), *totŕkati* (kljunom udarati u suho drvo, o djetlu), *tŕkati* (konja), *urlíkati*, samo složeni nalaze se: *na-*, *pri-*, *u-*, *zamákati*, *na-*, *o-*, *pre-*, *ras- tákati*.

Bilješka. Glagoli *bískati*, *ìskati*, *mljȅskati* i *pljȅskati* promijenivši *k* na *ć* treba i *s* da izjednače sa *ć* te bude od *sć* *šć*, koje se zamjenjuje po § 28. e) sa *št;* n. pr. od *biskje*, *iskje*, *mljeskje*, *pljeskje* bude: *bisće*, *isće*, *mljesće*, *pljesće* a od toga; *bîštêm*, *ìštêm*, *mljȅšte-m*, *pljȅštê-m*.

b) *G* pred *a* imaju ovi prosti i složeni: *làgati (iz-*, *na-*, *nad-*, *ob-*, *po-*, *pri- pro-*, *s-*, *zalágati)*, *lijègati (od-*, *po-*, *pri- raz-(se)*, *u-*, *zalijègati)*, *strúgati* (*iz-*, *o-*, *pre-*, *pro-*, *sa-*, *za-strúgati)*.

Samo složeni nalaze se: *iz-*, *na-*, *po-*, *raz- s-lágati; od-*, *po-*, *s-*, *zapo-*, *potpo-*, *pripo-*, *prene-mágati* se.

Bilješka. Izlágati treba razlikovati od *izlàgati*, prvi s prezentom *ìzlâžêm*, drugi s prezentom *ìzlažêm*. Tako i ostali složeni;

c) *H* pred *a* imaju ovi prosti i složeni: *jȁhati*, *máhati* i *páhati* (hljeb peruškom òčistiti); *dò-*, *iz-*, *od-*, *o-*, *s-*, *ùzjahati; za-*, *u-máhati; o-páhati*.

Bilješka. Prema prezentu *jašem* govori se i infinitiv *jȁšiti* s prezentom *jȁšîm* po IV. vrsti i *pȁhati* s prezentom *pȁhâm* po V. vrsti 1. razdjelu.

2) Ispred *a* mogu biti:

sični: *c-*, *z-*, *s-*, koji se s *j* mijenjaju na nepčane *ć-*, *ž-*, *š-;* n. pr. *mȉcati*, *vézati*, *písati*.

Jed. 1.	mȉčč-m	vêžê-m	pîšê-m
Množ. 3.	mȉč-û	vêž-û	pîš-û

Prez. osnova *micje*, *miče; micju*, *miču* i t. d.

Pred infinitivnim *a* imaju: a) *c* ovi prosti i složeni glagoli: *kvȍcati, mȉcati, nȉcati, tícati* (složen sa *do*, naglašen je *dotícati;* svi ostali *nà-, po-, pri-, s-, uz-, za-, pods-, spoticati*. naglašeni su na prvom slogu).

Samo složeni se nalaze: *ob-, na-, pro-, zarícati* i *dò-, iz-, pre-, pri-, u-, zàtjecati.*

b) *Z* imaju pred *a* ovi prosti i složeni glagoli: *dȉzati, gmȉzati, kázati, lízati, màzati, nízati, prézati* (konje), *pȕzati, rȅzati, ȓzati, sȅzati, stȉzati, tȓzati* (trgati), *vézati.*

Samo složeni nalaze se: *na-, pri-, pro- zatézati; pod-, sa-, užízati.*

c) *S* pred *a* imaju ovi prosti i složeni glagoli: *brȉsati, čèsati, dísati* (složeni naglašuju prvi slog n. pr. *ìzdisati), krèsati, lìpsati, malàksati, mirìsati, pȁsati, pàtosati* (daskama poditi), *písati, plésati, rȉsati, tèsati, žìgosati.*

Ovamo idu i glagoli na *-isati* kao n. pr. što su: *bìtisati, kìdisati, mánisati, metànisati, ogràisati.*

Samo složeni nalaze se: *prè-, u-sisati* (presàhnuti, usàhnuti).

3) Ispred *a* mogu biti:

tèkûći *r-, l-* iza *r* gubi se *j* u: *dèrati, òrati, stèrati, vĕrati se* (kriti se), *ždèrati.*

Samo složeni nalaze se: *ìz-, na-, po- dirati; prò-, razà- zà-stirati; ìz-, na-, u- za-virati* (vreti); *prò-ždirati; ùmirati; pò-, ù-nirati; ò-, pre-, zà-pirati* (òprijeti); *ò-, raz-, sa-, ò-, zàtirati* (òtrti); *nà-, ob-, pre-, zàzirati* (zrĕti).

Bilješka. Glagol *-pirati* složen s prijedlozima: *iz-, od-, po-, pre-, sa-, iza-pírati* (prăti) ide u V. vrstu 1. razdjel s prezentom *ìspîrâm* i t. d.

J postalo od *i* sažima se sa *l*, što je pred *a* u glagolâ *slâti* i *klâti* u *lj*, po tome glasi prezent: *šljêm (s* pred *lj* prešlo je u *š)* a s umetnutim *a* među *šl šàljêm*, od *klati, kȍljêm.*

Danas je *šàljêm* običnije od *šljêm*, a *pȍšljêm* običnije od *pòšaljêm.* Po tome je prezent:

Jedn. 1.	òrê-m	ùmirê-m	pȍšljê-m
Množ. 3.	òr-û	ùmir-û	pȍšlj-û

Ispred *a* može biti: zubno *t* i u jednoga *d*. Zubni se sažimaju sa *j* u jedan glas *ć*, *đ*; n. pr. *krétati*, *krêćêm* (preko *kretjem*), *glòdati*, *glòđem* (preko *glodjem*).

Jedn. 1.	krêćê-m	glöđê-m
Množ. 3.	krêć-û	glöđ-û

Prez. osnova *kretje*, *kreće*, *glodje*, *glođe*.

Od mnogobrojnih ovakih glagola idu ovamo ovi prosti i složeni: *brèktati* (brzo i teško disati), *cìktati*, *cokòtati*, *cvrkùtati*, *ćagrtati* (klopotati), *gráktati*, *grgútati*, *grohítati* (zvečati), *gròktati*, *gŕtati*, *gurítati* (roktati), *hlàptati* (pas vodu), *kakòtati*, *kèvtati* (lajati kao pas u lovu), *klamítati* (pomicati se, kad što nije dobro utvrđeno), *klepètati*, *klìktati*, *klokòtati* (žuboriti), *kokòtati*, *krekètati*, *krétati*, *kukùtati* (kukati), *lepètati* (treptjeti), *lijètati*, *mètati*, *prètati* (pepelom pokriti), *pùktati* (pucati o grahu, kad se kuha), *ròktati*, *svìtati*, *skakùtati*, *sŕtati*, *šàptati*, *šapùtati*, *škrgútati* (zubima škripati), *šobòtati* (šuplje zujati), *štèktati*, (lajati kao u lovu), *štipùtati*, *tòptati*, *topòtati*, *trepètati*, *trèptati*, *zvèktati*, *žvátati*.

Od složenih samo: *ù-*, *od-*, *za-gonétati*; *ràz-*, *za-pletati*, *ràz-vitati* (n. pr. djecu razbacati).

Bilješka. U glagola: *bàhtati* (topotati nogama), *dàhtati* (brzo i teško disati), *dŕhtati* mijenja se *h* na *š* po § 21. Bilj., pošto se *tj* promijenilo na *ć*; po tome je prezent: *bäšćêm*, *däšćêm*, *dŕšćêm* pored *dŕkćêm* od *dŕktati*.

Ostali, ovima slični, idu u V. vrstu 1. razdjel kao što su n. pr. *blìstati*, *cvjètati*, *ćestítati*, *ćìtati*, *ćerétati*, *devètati* (lijèmati, tući), *gátati*, *gùtati*, *hĭtati*, *mòtati*, *pítati*, *pĭtati*, *pùštati*, *rešètati*, *srètati* i t. d.

5) Ispred *a* mogu biti:

usneni: *m*, *b*, *p*, koji među *j* i usnene umeću *l*, što se sažima sa *j* po § 27. a) u jedan glas; n. pr. *hrámati*, *zòbati*, *kàpati*.

Jedn 1.	hrâmljê-m	zöbljê-m	käpljê-m
Množ. 3.	hrâmlj-û	zöblj-û	käplj-û

Ovamo idu: *zòbati*, *ògrebati* (kudjelju na ogrèblu), *ìz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *prò-kapati*; *iz-*, *po-*, *raz-klèpati* (kosu, motiku), *skäpati* (od glada, zime).

6) Ispred *a* mogu biti:
lj, nj; n. pr. *kàšljati, pènjati; j* gubi se iza *lj, nj.*

Jedn. 1. käšljê-m	pènjê-m
Množ. 3. käšlj-û	pènj-û.

Prez. osnova: *kašlje, penje, kašlju, penju.*

Ovamo idu prosti i složeni: *kàšljati, pènjati, stènjati.* Samo složeni se nalaze ovi: *nà-, po-, za-, otpò-, prepò-, zapòčinjati; nà-, pò-, u-ginjati* se (ugnuti); *prè-, pro-, za-klinjati* (kleti); *pò-, napò-, opò-, spòminjati* (pomenuti); *nà-, od-, podà-, pro-, sa-, u-, za-pinjati* (napeti); *dò-, na-, nad-, podžinjati* (dòžeti).

7) Ispred *a* nalazi se:
nebni *š*, za kojim se *j* gubi u *čèšati.*
Jed. 1. čèšê-m; Množ. 3. *češ-û* od *češjem, češju.*

Bilješka. Ima nekoliko glagola ove vrste, koji mogu imati prezent, a po tome i zapovjèdnî način i glagolski prilog sadašnjosti po V. vrsti 1. i 2. razdjelu. To su:

čépati (gaziti), *čêpâm* i *čêpljêm; drìjèmati, drìjemâm, drìjemljêm; dúhati, dûhâm, dûšêm; gíbati, gîbâm, gîbljêm; hrípati, hrîpâm, hrîpljêm*; *jèmati* (brati, trgati), *jèmâm, jèmljêm; kíhati, kîhâm, kîšêm; kúpati, kûpâm, kûpljêm; níhati* i *njíhati, nîhâm, njîhâm, nîšêm, njîšêm; pljèskati, pljèskâm, pljèštêm*; *púhati, pûhâm, pûšêm; sìpati, sìpam, sìpljem; sìsati, sìsâm, sìšêm; skítati se, skîtâm, skîćêm se*; *šétati, šêtâm, šêćêm; škrípati, škrîpâm, škrîpljêm; štípati, štîpam, štîpljêm; tîpsati* (kuhati u tipsi), *tîpsâm, tîpšem; tr̀zati, tr̀zâm, tr̀žêm; zìbati, zìbâm, zìbljêm; zídati, zîdâm, zîđêm.*

Samo složeni se nalaze: *nadímati se, nàdîmâm* i *nàdîmljem se; nà-, ot-, po-, u-, uz-, za-; izù-, naùz-, obù-, odù-, podù-, preòt-, preùz- pozà-, uzà-, zaùz-imati; nàimâm* i *nàimljêm; dozívati, dòzîvâm, dòzîvljêm; do-, na-, od , po-, pre-, pri-, pro-, sa-, iza-zívati, nàžimati* (nàžêti, näžmêm) ima običnije *nàžimljêm*, tako isto i: *ò-, pre-, prò-žimati*, a *ižímati, izàžimati* i *sàžimati, ìžîmâm, izàžîmâm, sàžîmâm.*

Poštápati se, pòštâpâm, pòštâpljêm se; potápati, pòtâpâm, pòtâpljêm.

Dávati i *poznávati* ukidaju zijev u infinitivu sa *-v-*, u prezentu sa *-j-*, po tome imaju prezent, zapovjèdnî način

i glagol. prilog sadašnjosti po V. vrsti 1. i 2. razdjelu, dakle: *dâvâm* i *dájêm, pòznâvâm* i *pòznâjêm*. Oblici *dájêm* i *pòznâjêm* su običniji, za ovima poveli su se: *obećávati, običávati, zadržavati,* što ne valja nego treba: *obèćâvâm, obìčâvâm, zadìžâvâm* i t. d.

3. razdio. Ovamo pripadaju infinitivne osnove: *bra-, pra-, gna-, zva-* s prezentskom osnovom: *bere-, pere-, žene-* (*ž* od *g* pred *e*), *zove-*.

Ovamo pripadaju jošte inf. osnove: *rva-, reva-, sa-* i *tka-* s infinitivom: *ȑvati se, rèvati* (navaliti; njákati, vikati kao magarac) *sȁti (sisati)* i *tkȁti*.

Prez. im je osnova: *rv-e, rev-e, se-, tke-* s prezentom: *ȑvê-m se, rèvê-m, sêm, ćê-m*.

Glagol *tkȁti* mijenja pred osnovnim *-e* grleno *-k* na *-ć*, pred kojim se gubi *t*, po tom glasi prezent:

Jedn.	1. ćê-m	Množ.	1. ćé-mo
	2. ćê-š		2. ćé-te
	3. ćê		3. ćû i tk-û

Tako isto imaju prezent i složeni kao: *dȍćêm, ìzaćêm, nȁćêm, ȍćêm, pȍćêm, sȁćêm, ȕćêm* od *dȍ-izà-nà-òt-pòt-sà-ù-tkati*.

Glagol *gnȁti* složen s prijedlogom, koji se svršuje na *z*, kao što je *ìzgnati, ràzgnati,* gubi jedno *ž* u prezentu izjednačivši *zž* u *žž*; n. pr. *ìženêm, ràženêm* od *izženem, ižženem, razženem, ražženem* ili može *žž* zamijeniti *žd*, dakle *ìždenêm, ràždenêm*. Za tim se poveo taj glagol i kad se prijedlog ne svršuje sa *z* nego samoglasnikom, dakle *izàgnati, razàgnati* pa ima prezent *izàženêm* pored *izàždenêm, razàždenêm. Z* među samoglasnicima može zamijeniti *r*; n. pr. *dȍrenêm* i *pȍrenêm* od *dȍženêm* i t. d. Po tome mogu ti glagoli imati prezent na: *-ženem, -ždenem* i *-renem*. Ti su oblici obični u starih pisaca.

Treće lice množine od *tkati* govori se po V. 2. *ćû* pored *tkû*. *Tkȁti* i *gnȁti* imaju danas prezent običnije po V. vrsti 1. razdjelu: *tkâm, izàtkâm, nàtkâm, ȍtkâm, pȍtkâm*; *prògnâm, sàgnâm, izàgnâm, dȍgnâm, podàgnâm, prègnâm, prìgnâm*. Mjesto *gnati* govori se *goniti*.

4. razdio. Glagoli ovoga razdjela imaju prezent kao i glagoli I. vrste 7. razdjela (*bȉjê-m*).

Prezentska osnova *sije-*, *sijo-*.

Jedn. 1. sȉjê-m	Množ. 1. sȉjê-mo
2. sȉjê-š	2. sȉjê-te
3. sȉjê	3. sȉj-û

Po tome neka se načini prezent od: *bȁjati*, *brȉjati*, *grȉjati*, *kȁjati*, *lȁjati*, *smȉjati se*, *sȉjati*, *trȁjati*, *pȍjati*; *dávati*, *poznávati*; *bljȕvati*, *kljȕvati*, *pljȕvati*; *kȍvati*, *snȍvati*, *trȍvati*.

§. 113. Glagoli ove vrste imaju prezentsku osnovu na *-je*, *-jo*; n. pr. *kupȍvati*. VI. vrsta.

Prezentska osnova *kupuje-*, *kupujo-*.

Jedn. 1. kȕpujê-m	Množ. 1. kȕpujê-mo
2. kȕpujê-š	2. kȕpujê-te
3. kȕpujê	3. kȕpuj-û

Po tome neka se načini prezent od: *kraljèvati*, *sužnjèvati*, *vojèvati*; *bolȍvati*, *bȍžićovati*, *cărovati*, *psȍvati*, *štȍvati*, *starješȍvati*, *vjekȍvati*, *vjȅrovati* i t. d.

Ovamo idu glagoli s infinitivnom osnovom bez prijedloga od tri sloga ili više na *-iva-*, prosti i složeni kao što su n. pr. *cjelívati*, *danjívati*, *kazívati*, *lipsívati*, *noćívati*; *dobacívati*, *pobjeđívati*, *dovikívati*, *dopisívati*; *djeverívati*, *oplakívati*, *upropašćívati* i t. d.

2. Prezentska osnova na suglasnik.

§. 114. Ovamo idu tri glagola, kojima se završuje osnova prezentska na suglasnik: *jes-*, *dad-* i *jed-*. Lični se nastavci nastavljaju u svim licima na suglasnu osnovu *jes-*, *dad-*, *jed-* bez osnovnoga samoglasnika osim u 3. licu množine s osnovnim *-o*.

1. Osnova *jes-*, *jeso-*

Jed. 1. jȅs-a-m	Množ. 1. jȅs-mo
2. jȅ-si	2. jȅs-te
3. jȅs-t	3. jȅs-u

Oblik *jesam* umeće među dva suglasnika na kraju *-a*; *jesi* gubi jedno *s*, po tom *jesi* od *jes-si*. U 3. licu jednine sačuvao se lični nastavak *-t*, *jest*.

Pored ovih oblika ima i kraćih: *sam, si, je*; *smo, ste, su*, koji se naslanjaju na koju riječ pred sobom, a zovu se enklitike (naslanjalice).

Kad se *jesam* složi s *ne*, postaje po (južnom govoru) oblik *nijèsam*, koji se ovako spreže:

Jedn. 1. nijès-a-m	Množ. 1. nijès-mo
2. nijè-si	2. nijès-te
3. nìje	3. nijès-u

2. Osnova *dad-*.

Jedn. 1. dâ-m	Množ. 1. dá-mo
2. dâ-š	2. dá-te
3. dâ	3. dád-û

Osnova *dad-* gubi *d* pred ličnim nastavcima osim u 3. licu množine. Tako isto mogu imati prezent i složeni s prijedlozima; n. pr. *dò-, iz-, o-, po-, pre-, pro-dati* i t. d. Ta osnova ima prezent i po I. vrsti 1. razdjelu: *dádê-m*.

Osnova *jed-*.

Jed. 1. ïje-m	Množ. 1. ïje-mo
2. ïje-š	2. ïje-te
3. ïje	3. ïj-û

Osnova *jed-* gubi *d* pred ličnim nastavcima, a *je* (ѣ) mijenja po (južnom) na *-ije*. Ta osnova ide i u I. vrstu 1. razdjel: *jèdê-m*.

Osobitosti prezenta.

§ 115. 1. razdio. Glagol *pàsti* ima prezent po II. vrsti *pàdnê-m* od *pàdnuti*.

I. vrsta. Glagol *jèsti* ima prezent pored *jèdêm* i *jêm, jêš, jê, jémo, jéte, jédû*, još i *ïjem, ïješ, ïje, ïjemo, ïjete, ïju*.

Sjèsti i *srèsti* imaju prezent ili 1. po ovoj vrsti: *sjèdêm, srètêm* ili 2. po II. *sjèdnêm, srètnêm* od *sjèdnuti, srètnuti*.

3. razdio. Od glagola *živsti* govori se po ovom razdjelu samo prezent *živêm*, i glagolski prilog sadašnjosti *živûći*. I ti su oblici sa svim drugima običniji od *živjeti* po III. 2. *živîm, živêći*. Glagol *-suti*, koji se govori samo složen:

ȍsûti, pòsûti, prȍsûti, ràsûti, sàsûti, ùsûti, zàsûti ima prezent od osnove *spˊ-* po I. vrsti 3. raz.: *ȍspêm, ȍspêš, ȍspê; ȍspêmo, ȍspête, ȍspû* i t. d. n. pr. Osìpača, vinova loza, na kojoj grožđe potjeŕa, ali u cvijetu *ospe se.* Potom im se *pospe* (vodom) te umiju ruke. *Prospe* svoju kuću te otide u hajduke. Ne mogu otkupiti, da ne *raspem* nasljedstva. *Saspe* (brašna) u onu vodu. Izvuče kabao vode, pa *uspe* volovima. Dijele *zaspe* svoje (žito).

4. razdio. U *mògu* sačuvao se stari oblik za 1. lice jednine na: *-u.* *Ž* se među samoglasnicima može promijeniti na *r*, kad nije složen: *mȍrêš, mȍrê,* pored *mȍžêš, mȍžê;* i t. d. *Mogu* s negacijom naglašuje 1. lice jednine: *ne mògû,* a 3. lice množine: *nè mogû.* Tako je isto 1. lice jednine naglašeno: *uzmògu,* a 3. množine *ùzmogû.* Glagoli: *iznemòći, prenemòći* (onesvijestiti se), *zanemòći* (razboljeti se) imaju: *iznèmognêm, prenèmognêm, zanèmognêm* po II. vrsti, a *pomòći* ima *pòmožêm* i *pòmognêm, potpomòći, potpòmožêm* i *potpòmognêm, pripomòći, pripòmožêm* i *pripòmognêm.*

Lèći ima *lȅžêm i lȅgnêm; rèći* ima *rȅćêm* i *rȅknêm.*

5. razdio. Mjesto prezenta od glagola *péti se* govori se prezent od glagola *pènjati se, pȅnjêm se* po V. 2, a kad je složen, govori se po ovoj vrsti od osnove *pn-;* n. pr. *prìpnêm, ràspnêm, ìspnêm, pòpnêm* rjeđe *prìpenjêm, ràspenjêm* i t. d.

6. razdio. Od glagola prostih: *drijèti, strijèti* i *ždrijèti* ne govori se prezent po ovoj vrsti nego od glagola po V. vrsti 2. raz. od *dèrati, stèrati, ždèrati* dakle: *dȅrêm, stȅrêm, ždȅrêm.*

Drijèti složen s prijedlozima: *ìz-,* i *pò-, ìzdrijeti, pròdrijeti* ima prezent po V. 2.: *ìzderêm, pròderêm,* a složen s ostalim prijedlozima ima prezent običnije od osnove: *dr-,* dakle n. pr. *nädrêm, ȍdrêm* i t. d.

Strijèti i *ždrijèti* složeni imaju prezent od osnove *str-* po ovoj vrsti; n. pr. *nàstrêm, pròstrêm, zàstrêm; pròždrêm* pored *pròžderêm* po V. 2. od *proždèrati.*

Glagol *žȅti* (pšenicu) prost i složen *dò-, nà-, nàd-, pòžeti,* ima prezent od osnove *žnj,* dakle *žnjêm, žnjêš, žnjê, žnjémo* pored *žȁnjêm* i *žȅnjêm* i t. d. Prema presentu *žnjêm*

ima i infinitiv *žnjȅti*. Glagol *žéti* (tiskanjem cijediti), govori se složen: *nà-, o-, pre-, pro-, sa-, za-, izà-žêti* ima prezent od osnove *žm, nàžmêm, òžmêm, prȅžmêm* i t. d.

7. razdio. Glagol *znati* ima *znâm* (od *znajem* jednačenjem preko *znaam*), *znâš, znâ, známo, znáte,* a u 3. licu množine *znȁjû* ili *znádû*. S negacijom spreže se ovaj glagol ovako:

Jed. 1. *nȅ znâm,* 2. *nȅ znâš,* 3. *nȅ znâ*
Množ. 1. *ne známo,* 2. *ne znáte,* 3. *nè znajû*
Stàti ima prezent po II. vrsti *stànêm* od *stànuti*.
Pjȅti ima prezent *pòjêm*.

Glagoli *ìti* i *bìti* (kad znači, da što jest, *esse)* imaju prezent po 1. razdjelu: *ìdêm, bùdêm*.

Isto tako i u složenima; *pròbiti* (= prijati), *zàbiti* (= zabòraviti), *zbìti se* (= dogoditi se), prezent *pròbudêm, zàbudêm, zbùdê se.*

Za tima poveli su se i drugi glagoli te primaju *-d-*, kao što su: *znádêm, imádêm, djȅdêm.*

(Ostali složeni, kao n. pr. što su: *dòbiti, pridòbiti, zadòbiti* i *snèbiti se*, imaju prezent po I. vrsti 7. razdjelu: *dòbijêm* i t. d.)

Bilješka. Glagol *ìti* složen s prijedlozima na samoglasnik (kao n. pr. što su: *do, na, po, pro, u, mimo, iza, sa, za*) mijenja *i* na *j: dôjdêm, nâjdêm, pôjdêm,* a *jd* prèmećê se u *dj*, što se sažima u jedan glas *đ: dòđêm, mìmôđêm* i t. d.

Iz ovih je oblika *đ* prodrlo i u glagole, u kojih se prijedlog ne svršuje na samoglasnik, pa se govori prezent: *ìzîđêm, òbîđêm, òtîđêm, sîđêm, ùnîđêm* pored: *ìzîdêm, òbîdêm, òtîdêm, sîdêm* i t. d., pa i prosti se glagol govori *ìđêm. Otići* ima pored *òtîdêm* još i *òdêm.*

Glagoli *mimóći* i *náći* govore se u infinitivu i *mimoìći* i *nàìći* s prezentom: *mìmôđêm, nâđêm* i *mimòîdêm (mimòîđêm), nàîđêm, nâîdêm.* Naìći znači nàgaziti na što.

Glagol *djȅti* (kojemu glasi infinitiv i *djȅsti* i *djȅnuti)* ima prezent po II. vrsti *djȅnêm,* a prema infinitivu *djȅsti* po I. vrsti *djȅdêm.* Tako i složeni n. pr. *zàdjeti, zàdjesti, zàdjenuti:* prezent *zàdjenêm* pored *zàdjedêm* i t. d.

Bilješka. Glagoli trajni: *htjȅti, ìmati, mòći* i *smjȅti* prelaze, kad treba da su svršeni u ovu vrstu; n. pr. Carev sin *nè htjednê* ići za njim. Sluge je (majku) *nè htjenû* odmah pustiti pred cara. Onda car *nèmadnê* kud, nego dâ kćer onome bratu najmlađemu. Car *nè mognê* ni kud ni kamo, nego čobaninu dâ djevojku. Oni opet *nè smjednû* nipošto da lëžû bez sanduka.

Nè dati, koji je s negacijom trajan, kad treba, da je svršen prelazi ovamo; n. pr. Sin se nikako *nè dadnê* odvratiti. Pa mu (buzdòvanu) *nè dadnê* ni nä zemlju pasti.

Glagol *dati* bez negacije ako i jest svršen, može u prezentu prijeći u ovu vrstu te se kao još bolje ističe svršenost njegova; n. pr. koga mi Bog ù sreću *dadne.*

1. Glagol *hòtjeti* pored *htjȅti* (u južnom govoru po § 21. i *šćȅti),* ima prezent po V. vrsti, 2. razdjelu u svim licima osim 3. lica množine, koje ima pò trećôj vrsti. Spreže se ovako: **III. vrsta.**

Prezentska osnova *hoću, hoće* (od *hotjo, hotje).*

Jedn.	1. hȍć-u	Množ.	1. hòće-mo
	2. hȍćê-š		2. hòće-te
	3. hȍćê		3. hòć-ê

Od toga se glagola govore i kraći oblici bez prvoga sloga *ho: ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će,* koji su enklitički.

S negacijom glasi prezent: jed. 1. *né ću;* 2. *nê ćeš;* 3. *nê će;* množ. 1. *né ćemo;* 2. *né ćéte;* 3. *né ćê.*

U *hoću* sačuvao se stari oblik za 1. lice jedn. na: *-u,* tako i u *vèlju.*

2. Pored običnoga glagola *spávati* po V. vrsti 1. razr. govori se, ako i rjeđe *spàti,* koji prelazi s prezentom iz V. vrste u III. pa glasi: *spîm, spîš, spî; spímo, spíte, spê.* Tako se govore i složeni: *nàspati se, pòspati, zàspati;* n. pr. Ne budi mi Jova moga, nek mi se *nàspî.* Kad psi *pòspê,* otići će noću. Odmah *zàspî* kao mrtav. Pošto ljudi *pòspê.*

Treće lice jednine glasi: *nàspî se, zàspî* a oblici: *zàspê, nàspê se* ne valjaju za 3. lice jednine, kako se po nekim krajevima govore, jer su to oblici za 3. lice množine od

*

glagola: *nàsûti*, *pòsûti*, *zàsûti* od kojih glasi 3. l. jednine prezenta: *nàspê*, *pòspê*, *zàspê*, a 3. lice množ. *nàspû*, *pòspû*, *zàspû*.

Òbresti se, kad znači *náći se*, ima prezent *òbretêm se* (po I. vrsti, 1. razdjelu), a kad znači *stvòriti se* (= iznenada se pojaviti), onda glasi infinitiv *òbreti se*, a prezent bezlično *òbrî se* (po III. vrsti, 2. razdjelu); n. pr. Filip *se òbretê* u Azotu. — Misirci *se òbretû* nasred mora. — U taj *se* mali jagnje ondje *òbrî*. — Ali *se* u jedamput od nekuda *obri* veliki strašan bik. Konj zmajevit *obri se* pred njim.

Glagol *stàjati* ima u prezentu *stòjîm*. Od *stàjati* ima i sàžêto *stâti* s prezentom *stòjîm*.

Pored pravilnoga *spásêm* od inf. *spàsti* preteže u književnikâ prezent *spásîm* prema inf. *spàsiti* po četvrtoj vrsti.

Bilješka. Infinitivni oblik *stàjati* postao je od *stòjati* tako, da se *o* izjednačilo s *a*. Isto biva i u ovim složenim glagolima: *dostàjati se* (pristojati se komu što), *ostàjati* (službu Božju), *ostàjati se* (grijeha), *odstàjati* (do svršetka stâti), *postàjati* (malo stajati), *zastàjati se* (zadržati se, zabaviti se).

Izjednačuju i ne izjednačuju *o* ovi: *dostàjati se* n. pr. raja (dostojan postati) pored *dostòjati se* n. pr. carstva; *nastàjati* i *nastòjati* (starati se oko šta); *prestàjati* i *prestòjati* (stojeći svršiti). Ne izjednačuju *o pristòjati se* (kome što). Svi su ti naglašeni slabim kratkim ˋ na drugom slogu. Od *stàjati (stòjati)* valja razlikovati *stâjati*, koji ide u V. vrstu 4., s prez. *stâjêm*. Kad je složen s prijedlogom jednòsložnîm, naglašuje prvi slog *dò-*, *na-*, *ne-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *raz-*, *sa-* (se); *su-*, *u-*, *za-*; kod dvosložnih drugi *nedò-*, *izò-*, *odù-*, *stajati*.

V. vrsta. Glagol *ìmati* govori se u prezentu po V. 1. *ìmâm* i po I. 7. primajući *d: imádêm*.

Od *klìcati* (ò sjemenu) s prezentom *klìcâm* valja razlikovati *klîcati* (od radosti vikati) s prezentom *klîcêm*.

Dobívati govori se pored *dobíjati* s prezentom: *dòbîvâm* i *dòbîjâm*. Tako i složeni: *pre-*, *pri-*, *zadobívati*. Pored *glêdâm* govori se, ako i rjeđe, *glédîm;* n. pr. *Glédî* kao da je dva ubio, a trećega misli. Da se one krasote *naglédîm*. Uzme oglèdalo, *oglédî se* i rekne. Glas dò neba, a kad dobro *poglédîš*, a ono mućak.

sȉjati (= sjäti) s prezentom *sìjȃm* treba razlikovati od *sȅjati* (sjeme) s prezentom *sȅjêm*. Po tome i *usȉjati* (gvožđe), *zasȉjati* (zàsjati) od *pòsijati, zàsijati; prèsȉjati, pròsijati* (brašno).

Ovamo idu i *sȉjati, zȉjati* i s ispalim *i sjȁti, zjȁti* s prezentom: *sȉjȃm, zȉjȃm; sjȃm, zjȃm;* pl. *sjámo, sjáte, sjȁjû, zjámo, zjáte, zjȁjû.*

Imperfekt (prošlo trajno).

§ 116. Imperfekt postaje: 1) od prezentske ili 2) od infinitivne osnove samo od glagola trajnih.

Imperfekt se svršuje: a) na *-ijah;* b) na *-jah* ili c) na *-ah* Nastavci su imperfekta:

Jedn.	1. lice -h	Množ.	-smo
	2. „ -še		-ste
	3. „ -še		-hu

Imperfekt od prezentske osnove.

a) Imperfekt na: *-ijah.*

§ 117. Imperfekt na *-ijah* imaju prema prezentu glagoli I. vrste, 1.—5. razdjela; III. vrste, 1 razdjela.

Glagoli I. 4. razdjela mijenjaju *k, g, h* pred *-i-* od *-ijah* na sične: *c, z, s.*

Obrazac sprege:

Jedn.	1. plètijâ-h	Množ.	1. plètijâ-smo
	2. plètijâ-še		2. plètijâ-ste
	3. plètijâ-še		3. plètijâ-hu

I. vrsta, 1. razdio: *prédijâh, cvàtijâh, mètijâh, métijâh, rástijâh.* Po prez. osnovi idu ovamo i: *ne dàdijâh* (s negacijom je *dati* trajan), *znàdijâh, imàdijâh, smjèdijâh.*

2. razdio: *grízijâh, pásijâh, trésijâh.*

3. razdio: *grèbijâh, plijèvijâh.*

4. razdio: *pèćijâh, sijèćijâh, túćijâh, vúćijâh; lézijâh, strižijâh; vŕsijâh (vrijèći,* osn. *vrh).*

5. razdio: *kùnijâh.*

III. vrsta, 1. razdio: *ùmijâh.*

(Ovamo idu iz V. vrste rijetki oblici od glagola *zvati, brati: zòvijâh, bȅrijâh* u nar. pjesmi).

b) Imperfekt na: *-jah.*

§ 118. Imperfekt na *-jah* imaju prema prezentu glagoli I. vrste 7. razdjela s infin. osnovom na samoglasnik. Izuzima se: *znati.*

Obrazac sprege:

Jedn.	1. čùjâ-h	Množ.	1. čùjâ-smo
	2. čùjâ-še		2. čùjâ-ste
	3. čùjâ-še		3. čùjâ-hu

Po tome neka se načine imperfekti od glagola: *bȉti* (= ùdarati), *krȉti, lȉti, mȉti, šȉti, vȉti, smȉjati* (prez. osnova *smije).*

Glagoli II., III., 2. razdjela i IV. vrste prave imperfekt (odbacivši prezentsko osnovo *-i)* na *-jah* sažimajući suglasnik, što je pred njim sa *-j-* od nastavka *-jah* u jedan glas i to:

1) *t, d* u *ć, đ;* n. pr. *hȉćâh, vȉđâh,* od *hitjah, vidjah*; *mûćâh, vȍđâh,* od *mutjah, vodjah.*

Po tom neka se načine imperfekti od: *hȍtjeti, sjèdjeti, lètjeti; mlátiti, prȁtiti, zlátiti; grádіti, súditi, bèsjedіti, mládіti se,* i t. d.

S pred *ć* mijenja se jednačenjem na *š,* a *šć* može zamijeniti *št,* po tome: *kȑšćâh* i *kȑštâh,* ali gotovo uvijek *pòšćâh se.* Tako se i *z* ispred *đ* mijenja na *ž;* n. pr. *gnȉježdâh.*

2) *l, n* sažima se s *-j* u jedan glas *lj, nj,* a pred njima se mijenjâ jednačenjem *s* na *š* po § 28. d); n. pr. *tȍnjâh, vȍljâh, bjèšnjâh, mȍljâh, hrânjâh, mȉšljâh.*

Po tome neka se načine imperfekti od: *brȉnuti se, gȉnuti, kȉsnuti, vènuti; bijèljeti se, žèljeti*; *zelènjeti, tàmnjeti; brániti, čìniti nagòniti, plijèniti, žèniti; cvijèliti, páliti, svijètliti, vesèliti* i t. d.

3) *z, s* sažima se s *j* u *ž, š;* n. pr. *vȍžâh, nȍšâh.*

Po tome neka se načine imperfekti od: *gȁziti, grȍziti se, mȑziti, pȁziti, prèlaziti, slàziti; donȍsiti, mijésiti, mȑsiti, ponȍsiti se, prȍsiti* i t. d.

4) među usnene *m, p, b, v* i *j* umeće se po § 27. d) *l;* n. pr. *gȑmljâh, kȉpljâh, svȑbljah, žívljâh, lȏmljâh, ljûbljâh, kȕpljâh, slȁvljâh* od *grmjah, kipjah, svrbjah, živjah, lômjah, ljubjah, kupjah, slavjah.* Ovamo ide i *plijèviti.*

Po tome neka se načine imperfekti od: *nijèmjeti, trpjeti, vrvjeti; brätimiti, dìmiti, dvòumiti, kúmiti; grâbiti, rúbiti, slâbiti, trúbiti; krijèpiti, kròpiti, lijèpiti, tlápiti; bâviti se, bòraviti, dáviti. gnjéviti* i t. d.

5) iza nepčanih *č, ć, ž, š, j, lj, nj. đ* i *r* gubi se *-j;* n pr. *bòrâh se; bròćâh, ùćâh, lòžâh, tròšâh, dòjâh, ûljâh, tânjâh, tûđâh; tvòrâh.*

Po tom neka se načine imperfekti od: *dičiti se, mûčiti, svjedòčiti, tòčiti; rúžiti, slúžiti, trážiti, túžiti; grijèšiti, pûstošiti, strâšiti, súšiti; brôjiti, gnôjiti, gójiti, pôjiti; pèpeljiti se, prijatèljiti se, krnjiti; prèti, vrèti, zrèli; bòriti se, dvòriti, máriti, mòtriti* i t. d.

Ovamo ide i glagol I. vrste *jèsti, jèđâh, ìti, ìđâh;* I. vrste, 5. razdjela *žèti* s impf. *žnjâh, žànjâh*; glagoli I. vrste, 6. razdjela, *mljèti* s impf. *mèljâh, mrijèti, mrâh, trti, trâh* i *trâh*; i glagol V. 2. *klâti kòljâh.*

Pored *kòljâh* ima imperfekt i od infin. osnove *klâh.*

Imperfekt od infinitivne osnove.

c) Imperfekt na: *-ah.*

§ 119. Od infinitivne osnove imaju imperfekt glagoli, koji pred infinitivnim nastavkom *-ti* imaju *-a.*

U tim je oblicima *-a-* saženo od dva *a*; n. pr. *znâh, bòjâh se, držâh, lèžâh*; *skûpljâh, tkâh, klâh, slâh, gnâh, brâh*; *mîlovâh, dàrîvâh* i t. d. *Znâti* ima prema prezentu *znádêm*, imperf. *znàdijâh* a s ispalim *i znàđâh.*

Obrazac sprege:

Jedn. 1. čûvâ-h	Množ. 1. čûvâ-smo
2. čûvâ-še	2. čûvâ-ste
3. čûvâ-še	3. čûvâ-hu

Glagoli V. i VI. vrste naglašuju imperfekt kao i glagoli, koji prave imperfekt od prezentske osnove, n. pr. *čûvâh, čûvâsmo, čûvâste*; *pîsâh, pîsâsmo, pîsâste*; *brâh, brâsmo, brâste*; *kâjâh, kâjâsmo, kâjâste*; *kùpovâh, kùpovâsmo, kùpovâste, kùpovâhu* (prezent *kùpujêm).*

Dodatak.

§ 120. Glagol *biti* sačuvao je dvojake oblike za imperfekt i to za I. imperfekt *bjȅh*, za II. *bȉjâh*.

Imperfekt I. spreže se ovako:

Jedn.	1. bjȅ-h	Množ.	1. bjȅ-smo
	2. bjȅ-še		2. bjȅ-ste
	3. bjȅ-še		3. bjȅ-hu

Imperfekt II. ovako:

Jedn.	1. bȉjâ-h	Množ.	1. bȉjâ-smo
	2. bȉjâ-še		2. bȉjâ-ste

Imperativ (zapovjèdnî način).

§ 121. Imperativ pravi se od prezentske osnove nastavkom zapovjèdnôga načina *-i*. Lične nastavke imaju samo 1. i 2. lice množine: *-mo*, *-te*.

Pred nastavkom zapovjednoga načina *-i* mijenjaju se grleni glasovi *k*, *g*, *h* u glagola I. vrste 4. razdjela na: *c*, *z*, *s*; u glagola V. vrste 2. raz. *kj*, *gj*, *hj* i *cj*, *zj*, *sj* na nebne: *ć*, *ž*, *š*; zubni *t*, *d*, preko *tj*, *dj*, na: *ć*, *đ*

Nastavak *-i* imaju glagoli I. vrste 1—6. razdjela; n. pr. 1. raz. *-plèt-i*, *plèt-i-mo*, *plèt-i-te*; *jȅd-i*, *jȅd-i-mo*, *jȅd-i-te*; 2. *pás-i*, *véz-i*; 3. *crp-i*, *grèb-i*, *žív-i*; 4. *rèc-i*, *lèz-i*, *vŕs-i* (od rek-i, leg-i, vrh-i); 5. *zȁčn-i*, *ùzm-i*; 6. *mr-ȉ*.

II. vrste: *tòn-i*, *dȉgn-i*; III. vrste, 2 razd. *vȉd-i*, *žèl-i*; IV. vrste, *nòs-i*, *hvál-i*; V. vrste, 2. raz. *víć-i*, *lâž-i*, *jâš-i* (od vikj-i, lagj-i, jahj-i); *mȉć-i*, *véž-i*, *píš-i*, (od micj-i, vezj-i, pisj-i); *or-i* (od orj-i). *mèć-i*, *prèć-i*, *glòđ-i* (od metj-i, pretj-i [pepelom pokriti], glodj-i); *zòblj-i*, *pènj-i* (od zob-l-j-i, penj-i); *išt-i*, *dršć-i* (od iskj-i preko išč-i, išt-i, drhtj-i, drhć-i, dršć-i); 3. raz, *bèr-i*, *pèr-i*, *zòv-i*; *rv i*, *rèv-i*; *proždèn-i*, *prorèn-i*, (od prognati).

Imperativni nastavak *-i* gube u 2. licu jedn., u 1. i 2. licu množine iza *j* glagoli, kojima se svršuje 1. lice prezenta na: 1) *-am*; n. pr. *dâm*, *čûvâm*, *bȉrâm*, *vlâdâm* 2) *-ajem*; n. pr. *kȁjêm*, *lȁjêm*; 3) *-ijem*; n. pr. *bȉjêm*, *ùmijêm*; 4) *-ojim*; n. pr. *stòjîm*, *bròjîm*; 5) *-ujem*; n. pr. *kljùjêm*, *kùjêm*, *glàdujêm* i t. d.

Po vrstama gube *-i* u imperativu po tome glagoli:

I. vrste, 7. raz.; n. pr. *dâj*, *znâj*; *dâjmo*, *dâjte*. *znâjte*; *bîj*; *ćûj*; *òbûj*; *dòspîj*, mjesto: *daji*, *dajimo*, *dajite*, *biji* i t. d. III. vrste, 1. raz.; n. pr. *ùmîj*; 2. raz. *bôj se*, *stôj*, mj. *umíji*, *boji se* i t. d. IV. vrste; n. pr. *brôj*, *gôj*, *rôj se*, mj. *broji*, *goji*, *roji se* i t. d. V. vrste, 1. raz. n. pr. *ćûvâj*; 4. raz. a) *kâj se*, *grîj*, *šij*, mj. *ćuvaji*, *kaji se* i t. d. b) *kljûj*, *pljûj*, mj. *kljuji*, *pljuji* i t. d. c) *kûj*, *trûj*, mj. *kuji*, *truji*. VI. vrste, n. pr. *bòlûj*, *glàdûj*, *kùpûj*, *dàrûj*, *ne skànjûj se*, mj. *bóluji*, *gladuji* i t. d.

Bilješka 1. Glagoli *dávati* i *poznávati* mogu imati prezent po V. vrsti, 1. raz. *dâvâm*, *pòznâvâm*, prema tome imaju i imperativ *dâvâj*, *pòznâvâj*, i *pògnâj* od *pògnati*, *pòmâgâj (od pomágati*, kad se u pomoć zove), a s prezentom po V. vrsti 2. raz. *dâjêm*, *pòznâjêm* imadu imperativ: *dáji*, *poznáji*, *dáj-i-mo*, *dáj-i-te*. Glagol *djèti* ima imperativ samo po II. vrsti *djèni* prost i složen n. pr. *zàdjeni*.

Bilješka 2. Glagoli III. vrste: *bléjati*, *újati* (voda, vjetar újî = búčî), *zújati* i glagoli IV. vrste: *bújiti*, *pájiti*, *gájiti* (riječi od mila, koje se govore, kad se uspavljuju djeca) i *tájiti* ne gube imperativno *-i* iza *j*.

Bilješka 3. Glagoli *bîti*, *zàbiti* (zabòraviti) imaju u imperativu *bûdi*, *zàbudi*, a *zadòbiti* ima *zadòbîjte*. 4. Glagol *iti* složen s prijedlogom na suglasnik, može imati imperativ na dva načina: *izídi*, *obìdi* i *izíđi*, *obíđi*: ako se prijedlog svršuje na samoglasnik, onda ima samo *đ*; n. pr. *dóđi*, *póđi* i t. d.

5. Glagol, kojemu je inf. osnova *jed*, ima u imperativu *jèdi*. Pored toga govori se i *jêđi*, ali *jedi* pretežu. Za tim se poveo i glagol *vidjeti*, od koga ima i oblik *vîđi* pored običnoga *vîdi*.

6. Glagol *suti*, koji se ne govori prost nego složen s prijedlozima; n. pr. *pòsûti*, *ùsûti* i t. d., ima imperativ od prez. osnove *spe* po I. vrsti, 3. raz., dakle: *pòspi; pòspimo, pòspite; neka pòspû;* n. pr. Izgori tri dlake na ognju pa onijem prahom *pospi* rane svojoj kćeri. Zagradi vodu pa *uspi* u nju sve vino. *Raspi* ih (neprijatelje) silom svojom.

Adverbium verbale prezenta (glagolski prilog sadašnjosti).

§ 122. Glagolski prilog sadašnjosti ima nastavak *-ći*, koji se dodaje 3. licu množine prezenta. Glagoli, koji mogu imati prezent na dva načina, mogu i taj prilog imati dvojako; n. pr.

I. vrsta, 1. razdio: *plètû-ći; 2. vézû-ći;* 3. *grèbû-ći; crpû-ći, dúbûći, plijèvû-ći;* 4. *pèkû-ći;* 5. *kùnû-ći;* 6. *mrú-ći;* 7. *čùjû-ći;* II. vrsta: *tònû-ći, brînûći* a *brineći* se ne valja; III. vrsta, 1. razdio: *ùmijû-ći; 2. vîdê-ći;* IV. vrsta, *nòsê-ći;* V. vrsta, 1. razdio: *čúvajû-ći; 2. píšû-ći; šàljûći; lijèžûći* (od *lijègati*), 3. *bèrû-ći;* 5. *kàjû-ći;* VI. vrsta: *kùpujû-ći*

Bilješka. Taj je oblik na *-ći* prilog te se u tom obliku govori za različne padeže u jednini i u množini; zato se niti sklanja, niti gubi krajnje *-i* osim u riječima, koje su postale pridjevi, kao što su: *dŕžêć, držéća, držéće* (= zdrav, jak); *ìmûć, imúća, imúće; mògûć, mogúća, mogúće; smŕdêć, smrdéća, smrdéće; vrûć, vrúća, vrúće* i t. d.

Glagolski prilog sadašnjosti imaju samo glagoli trajni. Po tome ne vàljâ: *tako rèkûći* nego *tako rèći* ili *tako rèkâvši.* Od svršenih glagola ima samo *biti* taj oblik: *bùdûćî, -â, -ê,* koji služi kao pridjev te se sklanja.

II. Infinitivna osnova.

Infinitiv (neodređeni oblik).

§ 123. Od infinitivne osnove postaje nastavkom *-ti* infinitiv (isp. §§. 98.—103.).

Aorist (prošlo svršeno).

§ 124. Aorist postaje od infinitivne osnove od glagola svršenih i trajnih vremenskim nastavkom *-h* za 1. lice jed. i za 3. lice množ.; za 1. i 2. množ. ima vremenski nastavak *-s.*

Ako se osnova inf. svršuje na samoglasnik, vremenski se nastavci nastavljaju na taku osnovu, a na to lični nastavci, koji se vide samo u množini: za 1. lice *-mo*, za 2. lice *-te*, za 3. lice *-e;* n. pr.:

1. lice jed. *čù-h;* 1. množ. *čù-s-mo*: 2. *čù-š-te;* 3. *čù-š-e.*

U 2. i 3. licu jednine gubi se lični i vremenski nastavak te glasi kao inf. osnova; n. pr. *čù.*

U 3. licu množine vremenski se nastavak *-h* mijenja pred ličnim *-e* na *-š* te glasi 3. lice množine *čȕš-e*.

Aorisni su nastavci za osnove:

a) na samoglasnik

Jedn.	1. lice -h	Množ.	1. lice -s-mo
	2. „ —		2. „ -s-te
	3. „ —		3. „ -š-e

Osnove na suglasnik nastavljaju vremenske nastavke *-h* i *-s* na osnovu s pomoću veznoga samoglasnika *-o-* za 1. lice jed. i 1. 2. i 3. lice množ.; n. pr. *plet-o-h; plet-o-s-mo, plet-o-s-te, plet-o-š-e.* U 2. i 3. licu otpali su vremenski i lični nastavci, a vezno je *-e* ostalo, dakle *plet-e*.

Aorisni su nastavci za osnove:

b) na suglasnik

Jedn.	1. lice -oh	Množ.	1. lice -o-s-mo
	2. „ -e		2. „ -o-s-te
	3. „ -e		3. „ -o-š-e

Obrazac sprege za osnove na samoglasnik i na suglasnik: I. vrsta.

Jedn.	1. čùh, plèt-o-h	Množ.	1. čù-smo, plèt-o-smo
	2. čù, plèt-e		2. čù-ste, plèt-o-ste
	3. čù, plèt-e		3. čù-še, plèt-o-še

§ 125. Grleni *k, g, h* mijenjaju se pred *-e* na nepčane *ć, ž, š;* n. pr. 1. *rèkoh;* 2. *rèče*; 3. *rèče;* 1. *lègoh;* 2. *lèže;* 3. *lèžc*; 1, *ovŕhoh*; 1. *ȍvrše;* 3. *ȍvrše.*

Po tome neka se načine aoristi od glagola:

I. vrste, 1. razdjela: *mèsti, mésti, smésti se, pȁsti, privèsti, spȁsti (spadnem), probòsti*; 2. *sljèsti, privèsti, mȕsti, nàgristi*; *spȁsti (spásêm)*; 3. *grèpsti, crpsti, skúpsti*; 4. *pèći, rèći, obúći*; *strìći, lèći, mòći*; 7. *čùti, pròdati, sàznati, pròbiti.*

Bílješka. 1. Glagoli I. vrste, 3. razdjela: *pljȅti* i *-suti* (koji se govori samo složen; n. pr. *nàsûti, pòsûti, pròsûti),* imadu aorist od infinitivne osnove, kako se pokazuje odbacivši nastavak *-ti*; *plje-, nasu-, posu-, prosu-*, dakle *pljȅh, pljȅ, nàsûh, nȁsu* i t. d.

Tako imadu i glagoli I. vrste, 5. razdjela (s infin. osnovom na *-n, -m*, aorist od infinitivne osnove na *e-, u-*, kako se pokazuje odbacivši nastavak *-ti*; n. pr. *žẽ-h, zȁče-h, ùze-h, nàdu-h se, klêh, klê, klésmo* i t. d.

Glagol I. vrste 7. razdjela *ìti* ima aorist po § 115. od osnove *id-, ìdoh*. Kad je složen s prijedlogom, biva isto što u prezentu; n. pr. *dóđoh, náđoh* od *dojdoh, najdoh*; *izíđoh, obíđoh* i *izíđoh, obíđoh*.

Mjesto *otídoh* govori se i *òdoh*. Prema ovome primaju *-d-*: *znȁdoh, stȁdoh, djȅdoh, smjȅdoh, htjȅdoh, ìmadoh* pored *znȁh, stȁh, djȅh, smjȅh, htjȅh, ìmah*. Ne prima *d morati*.

Bilješka. 2. Glagol, kojemu je infin. osnova *nes-*, ima jošte mlađu infin. osnovu: *nijc- (dònijeti, ìznijeti* i t. d.), koja je običnija od predašnje, pa zato je i aorist običniji, od te osnove osim 2. i 3. lica jednine, koje ima od osnove *nes-*.

Aorist od osnove *nije-* spreže se ovako:

Jedn. 1. dònijeh	Množ. 1. dònijesmo
2. dönese	2. dònijeste
3. dönese	3. dòniješe

Od osnove *nes-* spreže se aorist ovako:

Jedn. 1. donèsoh	Množ 1. donèsosmo
2. dönese	2. donèsoste
3. dönese	3. donèsoše

Tako isto ima pored infin. osnove *rek-* (od *reći)* još i mlađa osnova *rije-*. Od osnove *rek-* glasi aorist: 1. jed. *rèkoh*, 2. rèče, 3. rèče; 1. množ. *rèkosmo*, 2. *rèkoste*, 3. *rèkoše*.

Od osnove *rije-* glasi aorist: 1. jed. *rȉjeh*, 2. *reče*, 3. *rèče;* 1. množ. *rijèsmo*, 2. *rijèste*, 3. *rijèše*.

Glagoli I. vrste, 6. razdjela, koji imaju inf. osnovu na *-ije-* imadu i aorist od te osnove n. pr. *umrije-, navrije-, prodrije-, prožđrije-, zaprije-, zastrije-*, po tom: *ùmrijeh, ùmrije* i t. d.

Tr̄ti prost i složen ima aorist od inf. osnove na samoglasno *r;* n. pr. *tr̄h, tr̄, tr̄smo* i t. d., *nàtrh, ùtrh, òtrh, sàtrh, zàtrh, zàtr* i t. d.

Mljȅti i glagol V. vrste, 2. raz. *klȁti* imadu aorist od inf. osnove, *mljc-*, *kla-*, kako se pokazuje odbacivši nastavak *-ti*, po tome *mljȅh, mljȅ, mljȅsmo; klȁh, klȁ, klȁsmo* i t. d.

§. 126. II. vrsta: *klònuti, tònuti, tȓnuti* (vatru), *tȓnuti* (tȓnû zubi) i t. d. II. vrsta.

U ovoj vrsti ima glagola, koji mogu praviti aorist na dva načina i to: od inf. osnove s nastavkom *-nu-* i od osnove bez *-nu*. To su mnogi glagoli, koji pred inf. nastavkom *-nu-* imaju suglasnike **g, k, s** ili **z**. Aorist bez *-nu* je običniji.

1. Pred *-nu-* imaju **g**; n. pr. *sàgnuti*: *sàgoh, sàže* pored *sàgnuh, sàgnu* i t. d. Grleni se pred *-e-* mijenjaju na nepčane.

Po tome neka se načine aoristi od: *dȉgnuti, namàgnuti, naprégnuti se, prègnuti, pretégnuti, sȅgnuti, sprégnuti, svȓgnuti, stȉgnuti, tȓgnuti* i t. d.

2. Pred *-nu* imaju **k**; n. pr. *cȉknuti: cȉkoh, cȉče* pored *cȉknuh, cȉknu* i t. d.;

Po tome neka se načini aorist od: *cȓknuti, klȅknuti, màknuti, nȉknuti, potàknuti, pùknuti, svȉknuti, smȓknuti se, umàknuti, ùmuknuti zabréknuti, zàmuknuti* i t. d.

3. Pred *-nu-* imaju **s** ili **z**; n. *kȉsnuti: kȉsoh, kȉse* pored *kȉsnuh, kȉsnu* i t. d.; *òmrznuti; òmrzoh, òmrze* pored *òmrznuh, òmrznu* i t. d.

Po tome neka se načini aorist od: *ùskrsnuti, ìšćeznuti, ùgreznuti* i t. d.

Ima glagola, ko i u infinitivu pred inf. nastavkom *-nu-* gube neki suglasnik, koji im se u aoristu od osnove bez nastavka *-nu-* vraća.

Suglasnici, koji se gube, mogu biti: **b, d, t, k,** i tȏ:

1. **b**; n. pr. *ìzginuti, pòginuti; ìzgiboh, pògiboh* pored *ìzginuh, ìzginu* (cf. *ìzgibati, pògibati*):

2. **d**; n. pr. *skȉnuti, prèkinuti, ùkinuti; skȉdoh, prèkidoh, ùkidoh* pored *skȉnuh* i t. d. (cf. *skídati, prekídati, ukídati*):

3. **t**; n. pr. *krénuti* (prost i složen), *zagrnuti;* n. pr. *krȅtoh, zàgrtoh* pored *krénuh* i t. d. (cf. *krétati, zàgrtati*):

4. **k**; se gubi između *sn;* n. pr. *tȉsnuti,* (prost i složen): *ìz-nà-ràs-s-tisnuti, prȁsnuti, pȓsnuti, svȉsnuti, vrísnuti; tȉskoh, prȁskoh, pȓskoh, svȉskoh, vrískoh,* pored *tȉsnuh, prȁsnuh, pȓsnuh, svȉsnuh, vrísnuh;* (cf. *tȉskati, prȁskati, ìs-prskati, vrískati*) i t. d.

Grleni glasovi *k*, *g*, mijenjaju se pred *-e* u 2. i 3. licu jednine na *č*, *ž*; n. pr. *nàgoh, nàže; cȑkoh, cȑče; klȅkoh, klȅče* i t. d. pl. *nàgosmo, cȑkosmo* i t. d.

Ako pred *k* stoji *s*, a *k* se promijenilo na *č*, mijenja se jednačenjem i *s* na *š*, a *šč*, zamjenuje blaže *št; pȑskoh, pȑšte* (od *pršče*); *svȉskoh, svȉšte* (od *svisče, svišče*); *prȁskoh, prȁšte* (od *prasče, prȁšče*).

§ 127. Aorist svih vrsta naglašuje se kao infinitiv 1) u svim licima jednine i množine ili samo: 2) u 1. licu jednine, 1. 2. i 3. licu množine, a u 2. i 3. licu jednine mijenja se naglasak u mnogo glagola.

Isti naglasak ostaje u svim licima n. pr. u: *lèći; lègoh, lèže, lèže; lègosmo, lègoste, lègoše; sjȅsti; sjȅdoh, sjȅde, sjȅde; sjȅdosmo, sjȅdoste, sjȅdoše; tŕnuti; tŕnuh, tŕnu, tŕnu; tŕnusmo, tŕnuste, tŕnuše; pâmtiti; pâmtih, pâmtî, pâmtî, pâmtismo, pâmtiste, pâmtiše.*

U 2. i 3. licu jednine mijenjaju naglasak n. pr. u *oplèsti; oplètoh, ȍplete, ȍplete; oplètosmo, oplètoste, oplètoše; pȉti; pȉh, pî, pî; pȉsmo, pȉste, pȉše; hváliti; hválih, hvâlî, hvâlî; hválismo, hváliste, hváliše; govòriti; govòrih, gȍvorî, gȍvorî; govòrismo . . . kupòvati, kupòvah, kȕpovâ, kȕpovâ; kupòvasmo . . .*

Particip[1]) preterita aktiva (glagolski pridjev tvorni).

§ 128. Nastavak je ovomu participu *-l*, koji se nastavlja na infinitivnu osnovu. Osnove na samoglasnik mijenjaju nastavak *-l* na kraju sloga po § 31. c) na *o*; n. pr. *dȁo* od *da-l*.

Osnove na suglasnik umeću među dva suglasnika nepostojano *a*; n. pr. *rȅkao* od *rek-al*, a ovo od *rek-l*.

Taj se imenski oblik od glagola neprelaznih sklanja kao pridjev; n. pr. *òstarjela* majka; *ogòreo* hljeb; *sústala* konja odjahao; udari me *ùvęlôm* jabukom.

---

[1]) *Bilješka.* Participijem (dionikom) nazvali su rimski gramatici ovaki glagolski oblik zato tako, jer ima dva dijela: 1. imenski oblik i 2. glagolsko značenje; t. j. sklanja se kao ime, a slaže se s padežom, s kojim i glagol, od koga je izveden, n. pr. *laudans; laudatus-a um; laudaturus a-um.*

A. Osnova na samoglasnik.

I. vrsta: *pȉo, ćȕo, znȁo* od *pi-l* i t. d.

II. vrsta: *tònuo, klònuo* od *tonu-l* i t. d.

III. vrsta: *lȅžao, tr̂ćao* od *leža-l* i t. d.

IV. vrsta: *nòsio, hválio* od *nosi-l* i t. d.

V. vrsta: *ćúvao, písao, brȁo, sȉjao* od *čuva-l* i t. d.

VI. vrsta: *kȕpovao, krȁljevao* od *kupova-l* i t. d.

Je pred *o-* mijenja se po § 5. redovno na *i;* kako se *-l* povrati, povraća se i *je;* n. pr. *dȉo, smȉo, mlȉo; razùmio, vȉdio, žívio* od *djeo, smjeo, mljeo; razumjeo, vidjeo, živjeo,* a to od *djel* i t. d, ali žen. rod ima opet: *djȅl-a, smjȅl-a, mljȅl-a; razùmjel-â, vȉdjel-a, žívjel-a* i t. d. Pored toga govori se i piše: od nekih glagola; n. pr. *sjȅo, pljȅo, smjȅo.*

Bilješka. 1) Infinitiv *-nijeti;* n. pr. *dònijeti, ìznijeti, nànijeti, ȍbnijeti, ȍdnijeti, pȍdnijeti, pònijeti, prènijeti, prìnijeti, snijèti, zànijeti* običnije je od infinitiva *nesti* i t. d.; prema tome je i taj particip običniji od *nijeti: dònio, ìznio, nànio* i t. d., a žen. i sred. rod opet: *dònijela, ìznijela, nànijela; dònijelo, ìznijelo, nànijelo* i t. d. ȍd oblîkâ: *dònesao, ìznesao* i t. d.

2) Glagol I. vrste, 3. razdjela *-suti,* koji se govori samo složen, pravi particip od infin. osnove *su-,* kako se pokazuje odbacivši nastavak *-ti* po tom: *ȍbasuo, ùsuo, nàsuo* i t. d. Tako imaju particip i glagoli I. vrste, 5. razdjela od osnove, kako se pokazuje u infinitivu, odbacivši nastavak *ti* po tom: *klȅo, pȍpeo, pȍćeo, ȍtco, žȅo, nàduo se,* od *kle-, pope-, nadu-,* inf. pa i glagoli III. vrste, 2. raz. *prèti, vrèti, zrèti.*

3) Glagoli I. vrste, 6. razdjela s inf. osnovom na samoglasnik *r* zadržavaju ga i u tom participu, a kako se *-l* na kraju pretvara na *o,* nađu se na kraju dva samoglasnika jedan do drugoga, koji se govore po § 7. rastavljeno; n. pr. *ùmr'o* (od tri sloga). Tako se *r* govori i kao suglasnik, po tom i *ùmro.* Ovamo idu prosti i složeni: *drijèti, vrijèti se* (skriti se) i *ždrijèti* s osnovama: *dr-, vr-* i *ždr-* pa složeni s prijedlozima ovi: *-prijeti* i *-strijeti* s osnovama *pr-, str-.* Po tome imaju taj particip: *dr̂'o, dŕla, dŕlo; vr̂'o, vŕla, vŕlo;*

ždr̂'o, ždŕla, ždŕlo; dȍpr'o, dȍpr̂la, dȍpr̂lo; prȍstr'o, prȍstr̂la, prȍstr̂lo; *pȍdupr'o, pȍdupr̂la, pȍdupr̂lo* pored: *drȍ, vrȍ, ždrȍ, dȍpro, prȍstro.*

4) Glagoli II. vrste, koji pred nastavkom *-nu* imaju suglasnik *g, k, h, z, s* vole taj particip od osnove bez nastavka *-nu;* n. pr. *dȉgao* od osnove *dig-*, nego *dignuo* od osnove *dignu* (isporedi § 126.).

B. Osnova na suglasnik.

1. vrsta, 2 razdio: *vêzao, grȉzao, spȃsao, trêsao*, od *vez-a-l, griz-a-l* i t. d., žen. rod *vézla* i t. d.

3. razdio: *grȅbao, zêbao*; *cr̂pao, tȅpao* od *greb-a-l, crp-a-l* i t. d.

Glagol *živsti* ima ovaj particip od glagola *živjeti* po III. vrsti, 2. razdjelu, *živio, živjela.*

4. razdio: *pȅkao, mȍgao, vr̂hao* od *pek-a-l, mog-a-l, vrh-a-l.*

Tako prave taj particip i glagoli II. vrste bez nastavka *-nu*, koji pred *-nu* imaju suglasnik *k, g, h, z, s*; n. pr. *nȉkao, nàmakao, nàpr̂gao, ȍmrkao, ȍmrzao, ȍprhao, ȍpuzao, ȍkisao, pȍtakao, prȅgao, prȍtêgao, prȍzukao* (= prokisnuo), *pȕkao, ràstrgao, skr̂klo se* (zgüsnulo se), *smr̂zao, smr̂kao se, ùmakao, ùsahao*, od *nik-a-l*, infinitiv *nȉknuti, nàmak-a-l, nàpr̂g-a-l* pored *nȉknuo, namàknuo, naprégnuo, ȍmrknuo, ȍmrznuo, ȍprhnuo, ȍpuznuo. ȍkisnuo, potàknuo, prègnuo, protégnuo, prȍzuknuo, pȕknuo, ràstrgnuo, skr̂knulo se, smr̂znuo, smr̂knuo se, umàknuo, usàhnuo* i. t. d.

U kojih se *k* između *sn* gubi, kao što su: n. pr. *pr̂snuti, svȉsnuti, tȉsnuti*, povraća se u nom. jed. muškoga roda od osnove bez *nu-*, jer sada *k* stoji pred samoglasnikom: *pr̂skao, svȉskao, tȉskao,* a pred suglasnikom se gubi, dakle: *pr̂sla, svȉsla, tȉsla* (od prskla, sviskla, tiskla). I od osnove sa *-nu-* ima taj particip.

Od inf. osnove sa *-nu* i bez *-nu* prave taj particip još: *ìstrunuti* (zapravo *ìstruhnuti), pòdbunuti* (zapravo *pòdbuhnuti) ùvenuti* (zapravo *ùvednuti); istruo, pòdbuo, ùveo* pored *ìstrunuo, pòdbunuo, ùvenuo.*

Bilješka. Glagoli s osnovom na *t, d* gube po § 24. a): *t, d* pred nastavkom *-l*: n. pr. *srȅo, ȍbreo se, plȅo, cvȃo, pȃo, prȅo, sȉo* ili *sjȅo, ùveo*; *sre(t)-l, obre(t)-l, ple(t)-l, cva(t)-l* od *pa(d)-l, pre(d)-l, sje(d)-l*; *ìzbô* od *izbo(d)-l, izboo uve(d)l* i t. d.

Glagoli II. vrste, koji u infinitivu pred nastavkom *-nu* gube *t, d,* prave taj particip od inf. osnove sa *-nu*; n. pr. *zagŕnuo, òtkinuo,*

Glagol *iti* nema toga participa od inf. osnove *i-* nego od *šd*, od koje nema prezentske osnove. Primajući nastavak -l na osnovu *šd-* gubi *d* pred *l*, a među *šl* umeće se nepostojano *a*, dakle *šȁl*. Taj oblik prima preda se jošte *i*, kad je prost i kad je složen s prijedlogom na suglasnik; n. pr. *ìšao, izìšao, razìšao, otìšao, obìšao* i t. d., a kad je složen s prijedlogom na samoglasnik, ne prima *-i;* n. pr. *dòšao, nàšao, pòšao* i t. d.

§ 129. *ao* može po § 8. c) jednačenjem postati *oo*, koje se sažima u *ô;* n. pr, *dòšao, došoo, dòšô*; *rȅkao, rekoo, rȅkô,*

Po nekim se krajevima *ao* sažima u *â;* n. pr. *rȅkâ, dòšâ*, što se u književnom jeziku ne upotrebljava; Nijesam ti prsten *naša,* No sam sinoć s vojske *doša.*

Adverbium verbale preterita (glagolski prilog prošlosti.)

§ 130. Glagolski se prilog prošlosti pravi od infin. osnove nastavkom: *-v* ili *-vši.* Osnove na samoglasnik primaju *-v* za nom. jednine muškoga roda ili *-vši* za sve rodove i brojeve; n. pr. *ćû-v, ćû-vši.* Osnove na suglasnik primaju na infin. osnovu *-av* ili *-avši;* n. pr. *rèkâv, rèkâvši.*

I. I. vrsta. 1. *plèt-âvši* i *plèt-âv;* 2. *véz-âvši* i *véz-âv;* 3. *grèb-âvši, grèb-âv;* 4. *pèk-âvši, pèk-âv; lèg-âvši, lèg-âv; ovŕh-âvši, ovŕh-âv* (ovrijèći, osnova *ovrh)* 5. *klê-vši, klê-v;* 6. *mŕ-vši, mŕ-v;* 7. *ćû-vši, ćû-v.*

II. vrsta. *tònû-vši, tònû-v.* Glagoli, koji se govore u infinitivu s nastavkom *-nu* i bez *-nu*, kao n. pr. što su: *pòbjeći* i *pòbjegnuti, primàći* i *primàknuti, pòdići* i *pòdignuti,* mogu imati i taj prilog s umetkom *-nu-* i bez *-nu*, dakle: *pòbjeg-âvši* i *pòbjegnû-vši, primàk-âvši* i *primàknû-vši* i t. d.

Tako ima i *pȁsti*, *pȁdâvši* i *pȁdnuvši* od *pȁdnuti*, a danas ne valja: *pȁdši*, još manje *pȁvši*; *sjȅdâvši* i *sjȅdnûvši*, a ne valja *sjȅdši* i *sjȅvši*.

III. vrsta, 1. *ùmjê-vši*; 2. *vȉdjê-vši*.

IV. vrsta, *nòsî-vši*.

V. vrsta, 1. *čúvâ-vši*; 2. *písâ-vši*; 3. *brâ-vši*; 4. *brȉjâ-vši*.

VI. vrsta, *kupòvâ-vši*.

Po tome neka se načine glagolski prilozi prošlosti od glagola s osnovom na *t, d*: *jȅsti*, *zabòsti*, *dovèsti*, *provèsti*; s osnovom na 1. *t*: *zamésti*, *òbresti*, *srȅsti*; 2. s osnovom na *s*: *donèsti*, *nàpasti*, *spȃsti*; s osnovom na *z*: *zàgristi*, *pòmusti*, *ùljesti*, *dovèsti*; 3. s osnovom na *b*; *izdúpsti*, *ozépsti*; s osnovom na *p*: *iscŕpsti*, *potèpsti se*; 4. s osnovom na *k*: *obúći*, *potúći*; *svȉći*, *nȉći*, *pòsjeći*: s osnovom na *g*: *dȉći*, *strȉći*, *svȑći*, *sažèći*.

Od infinitivne osnove *-nije-* pored *-nes- (dònijeti, donèsti)* običniji je taj prilog od osnove *-nes-*; n. pr. *donès-â-vši*, *iznès-â-vši* nego *dònijêvši* i t. d.

Bilješka. Glagol *iti* ima taj prilog od osnove *šd*, koji glasi, kad je složen s prijedlogom na samoglasnik odbacivši *d*, *šav*: *dòšav*, *dòšâvši*, *nàšâvši* i t. d. Složen s prijedlogom na suglasnik ili kad je prost prima preda se *i-* po tome glasi: *ìšâv*, *ìšâvši*, *izìšâvši*, *razìšâv se*, *razìšâvši se* i t. d.

Glagoli *pljȅti* i *-suti* (koji se govori samo složen) imaju taj prilog od inf. osnove, kako se pokazuje odbacivši nastavak *-ti*: *plje-*, *su-*; *pljêvši*, *pròsûvši*. Tako prave taj prilog i glagoli I. vrste, 5. razdjela; n. pr. *pròklêvši*, *pòćêvši*, *ùzêvši*, *òtêvši*, *nàdûvši se* od osnove: *prokle-*, *poče-*, *uze-*, *ote-*, *nadu-* pa i glagoli III. vrste, 2. raz.: *prȅti* (tužiti), *vrȅti* (kipjeti), *zrȅti* (bivati zreo) i *zrȅti* (gledati), prosti i složeni imaju taj prilog od inf. osnove, kako se pokazuje odbacivši nastavak infinitivni *-ti*, dakle od: *pre-*, *vre-*, *zre-*; n. pr. *prêvši*, *vrêvši*, *zrêvši* i t. d.

Glagoli I. vrste, 6. raz. prosti i složeni: *drijȅti*, *vrijȅti*, *ždrijȅti*, pa složeni s prijedlozima: *-prijeti*, *-strijeti* imaju taj prilog od inf. osnove na samoglasno *r*, dakle od: *dr-*, *vr-*, *ždr-*, *pr-*, *str-*; n. pr. *prèdrvši*, *zàvrvši se*, *pròždrvši*, *prò-*

strvši. Taki su n. pr. *ìz-, pro-, raz-, odà-drijeti*; *dò-, prì-, u-, za-prijeti*; *nà-, za-, rasprò-strijeti*; Oblici na *-ijevši* kao što su: *prodrijevši, prostrijevši*, i t. d. ne valjaju. Oblici *pòčâmši, ùzâmši* zastarjeli su te se ne upotrebljavaju u književnom jeziku.

Particip preterita pasiva (glagolski pridjev trpni).

§ 132. Particip preterita pasiva postaje od osnove infinitivne: 1.) nastavkom *-en, -ena, -eno*, 2.) nastavkom *-n, -na, -no*, 3.) nastavkom *-t, -ta, -to.*

Ovaj particip imaju samo glagoli prelazni.

§ 132. Nastavak *-en, -ena, -eno* imaju glagoli: I. vrste, 1., 2., 3. i 4. razdjela s inf. osnovom na suglasnik.

1. razdio: *plèt-en, pletèna, pletèno*; *mèten, metèna, metèno*; *zavèd-en, zavedèna, zavedèno*; *pòkrad-en, pòkradena, pòkradeno*; *ìzjed-en* i t. d.

2. razdio: *donès-en, donesèna, spàs-en, véz-en, grìz-en* itd.

3. razdio: *iscŕpen; izdúb-en, ogrèb-en, oskúb-en*; *plijèven, plijèvena* i t. d.

4. razdio: grleni se glasovi *k, g, h* pred *-e* mijenjaju na nepčane: *pèč-en, pečèna, pečèno*; *žèž-en, žežèna, žežèno*; *vŕš-en*; od *pek-en, žeg-en, vrh-en* i t. d.

7. razdio s korjenitim završetkom: 1) na *-i* nastavak *-en, -ena, -eno, i—e*, ukida se sa *j* ili sa *v*. Taki su: *bîti* (ùdarati), *dòbiti, krîti, lîti, pîti* i *vîti*; *bìjen, bijèna, bijèno*; *dobìjen, vìjen, pìjen*; *krìven, krivèna, krivèno*; *lìven:* nadalje *mìven, rìven, šìven* i *dobìven.* Rjeđi je nastavak *t* u: *bît-a-o, vît, pît, krît, lît, mît, rît, šît, dòbît.*

2. Glagoli s inf. osnovom na *-u* i *-je* imaju nastavak *-en.* Zijev, što nastaje između *u—e* i *je-e*, ukida se po § 7. sa *-v-*; n. pr. *čùv-en, čuvèna, čuvèno*; *obùv-en, obuvèna, obuvèno* i *òbût*; *nadùv-en, naduvèna* i *nàdût*; *odjèv-en, odjevèna* i t. d.

U glagola *liti* može se osnovno *i* zamijeniti i sa *-je, ljèven, ljevèna, ljevèno.*

Bilješka. Ovamo pripadaju jošte od glagola I. vrste, 5. razdjela: *žnjèven* od inf. *žnjèti*; 6. razdjela: *mljèti, mljè-*

ven; *trven*, *istrven*, *potrven*, *satrven*, *prèzren* i t. d. I ovi pomiču u ženskom i srednjem rodu naglasak za slog naprijed; n. pr. *žnjevèna*.

Glagoli IV. vrste mijenjaju osnovno *-i* pred *-en* u *j*, što se sažima sa suglasnikom, što je pred njim u jedan glas. Za tima poveli su se glagoli III. vrste, 2. razdjela zamjenjujući *-je-* sa *-i-*.

1) *j* se sažima sa: *c*, *s*, *z*, u *ć*, *š*, *ž*; n. pr. *bâćen*, *nòšen*, *vòžen* od *bac-jen* i t. d. Po toj je vrsti i *spâšen* od infin. *spasiti* pored pravilnoga *späsen* od infin. *spästi* po I. vrsti 2. raz.

2) sa *t*, *d* u *ć*, *đ*; n. pr. *plâćen*, *vìđen*, *štéđen*, *vòđen* od *platj-en*, *vidj-en*, *štedj-en*, *vodj-en* i t. d. Po toj je vrsti a ne valja, *ùkrađen* (kao da je infinitiv *ukraditi)* pored pravilnoga *ùkraden* od inf. *ùkrasti* po I. vrsti, 1. raz.

Ako pred *t* ima *s*; n. pr. *pustiti*, *krstiti*, a *t* se saželo s *j* u *ć*, onda se i *s* izjednačuje s *ć* te postaje *š*, a *šć* može zamijeniti *št* po tome *pùšten*, *krštèn* od *pustj-en*, *pusć-en* i t. d., pored *krśćen*, *òmâšćen*.

3) sa *l*, *n* sažima se *j* u jedan glas *lj*, *nj*, glasovi *s*, *z* pred *lj*, *nj* izjednačuju se sa *lj*, *nj*, te se mijenjaju na *š*, *ž*; po tom: *mìšljen ìsprâžnjen* od *mislj-en*, *ispraznjen* i t. d.

4) među usnene *p*, *b*, *v*, *m* i *j* umeće se *l*; po tom: *kûpljen*, *ljûbljen*, *slâvljen*, *lòmlj-en* od *ljublj-en*, *kupj-en* i t. d.

Glagol *blagoslòviti* ili *blagosòviti* ima prema prvom *blagòslovljen*, a prema drugom *blagòsovljen*. Pored *blagoslòven* od staroga *blagosluti* govori se i ispalim *l* *blagosòven*, *-èna*, *-èno* kao pridjev.

5) iza nepčanih glasóvâ *ć*, *ć*, *ž*, *š*, *j*, *lj*, *nj*, iza *št*, *žd*, i iza *r* gubi se *j;* n. pr. *ùćen*, *brȍćen*, *lȍžen*, *trȍšen*, *dȍjen*, *ùljen*, *tânjen*, *vȍšten*, *smȍžden*, *tvȍren* od *učj-en* i t. d.

§ 133. Nastavak *-n*, *-na*, *-no* imaju glagoli, kojima se infin. osnova svršuje na *a;* n. pr. *čûvâ-n*, *pîsân*, *brâ-n*, *kùjâ-n kùpovâ-n*, *dâ-n* i t. d. Gdjekoji od tih glagola mogu imati i nastavak *-t*. Oblici na *n* običniji su od onih s nastavkom *t*.

§ 134. Nastavak *-t*, *-ta*, *-to* primaju:

1) glagoli I. vrste, 3. razdjela na infin. osnovu, kako se pokazuje, odbacivši inf. nastavak *-ti; suti* (nalazi se samo

složen) na osnovu *su-;* n. pr. *nà-pò-prò-rà-sût;* 2. glagoli I. vrste, 5. razdjela: n. pr. *pròklêt, sâžêt, zâćêt; ôtêt, nâdût* i *nadùven;* 3) glagoli I. vrste, 6. razdjela prosti i složeni od: *drijèti (ìz-, na-, o-, pre-, pro-, raz-, sa-; izà-, oda-, poda-), ždrijèti, pròždrijeti,* pa složeni od: — *prijeti* sa *(dò-, o-, prì-, u-, za-, podù-, odù-)* i *-strijeti* sa *(nà-, pro- za; obà-, oda-, rasprò-, razà-)* imaju taj prilog od osnove inf. na samoglasno *r*, dakle od: *dr-, ždr-, pr-, str-* nastavkom *t*, n. pr. *drît, ìzdrît; ždrît, pròždrît; òpît, pòdupît; pròstît, ràzastît* i t. d.

Trti, prost i složen ima *trven, trvèna trvèno;* pored: *ùtrît, zàtrît* i t. d. Taj nastavak imaju i 4) glagoli II. vrste; n. pr. *sâgnût, tâknût, stìsnût* i t. d.; rijetko V. vrste s infin. osnovom na *-a;* n. pr. *zâkopât, ćûvât* i t. d. 5) glagoli I. vrste, 7. razdjela s osnovom na *-i* i to; *bît, krît, lît, pît, dòbît* i *vît.*

§ 135. Taj je particip glagolski pridjev te se sklanja kao pridjev, a govori se samo od glagola prelaznih.

Opisani oblici glagola.

Perfekt (prošlo složeno prvo).

§ 136. Perfekt je složen od participa preterita aktiva i od prezenta glagola *sam;* n. pr.

čúvao, čúvala, čúvalo sam, si, je
plèo, plèla, plèlo „ „ „
nòsio, nòsila, nòsilo „ „ „
čúvali, čúvale, čuvala smo, ste, su
plèli, plèle, plèla „ „ „
nòsili, nòsile, nòsila „ „ „

Pluskvamperfekt (prošlo složeno drugo).

§ 137. Pluskvamperfekt je složen od participa preterita aktiva i od imperfekta ili perfekta glagola *biti*; n. pr. *bîjâh*, ili *bjêh dòšao; bîo sam dòšao.*

Futur (buduće).

§ 138. Futur se opisuje

infinitivom glagola i prezentom glagola *hotjeti* u enklitičkom obliku: *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će* i t. d. Kad tako

skraćen oblik: *ću, ćeš* dolazi za infinitivom na *-ti,* gubi se *-i* od inf. nastavka *-ti;* n. pr. *hválit ću, hválit ćeš, hválit će, hválit ćemo, hvalit ćete, hvalit će,* a izgovara se *hváliću, hválićeš* i t. d., kako neki i pišu.

Ako pred nastavkom *-ti* stoji *s* ili *z*, mijenja se u govòru *s, z* pred *ć* od *ću* na *šć*, a piše se *st;* n. pr. *plest ću* izgovara se *plèšću, plest ćeš, plešćeš, jest ću, jèšću, odvest ću, òdvešću, srest ću, srèšću, grist ću* (od *grizt ću*) *grîšću* i t. d.

Glagoli s infinitivnim nastavkom *-ći* ne gube *-i;* n. pr. *rèći ću, dòći ću* i t. d.

Kako se futur još opisuje, uči sintaksa.

Kondicional (pogodbeni način).

§ 139. Kondicional se opisuje participom preterita aktiva i aoristom glagola *biti,* koji ima u toj službi u 3. licu množine *bi,* a ne *biše;* n. pr. Jedn. *pjěvao, pjěvala, pjěvalo bih, bi, bi.* Množ. *pjěvali, pjěvali, pjěvala bismo, biste, bi.*

Pasiv (trpni oblik).

§ 140. Pasiv se opisuje:

a) glagolom u aktivu i povratnom zamjenicom *se;* n. pr. *gòvorî se;*

b) participom preterita pasiva od glagola ponajviše perfektivnoga i prezentom od glagola *bívati;* n. pr. *bîvâm pòhvâljen* i t. d.

c) participom preterita pasiva i glagolom *jèsam, bȉti!* n. pr. *bȉo sam kârân* i t. d.

§ 141. **Pre-**

glagolskih oblika po vremenima, koji se često pogrješno upotrebljavaju. n. pr. pòjesti

Infinitiv	Prezent	Imperfekt	Imperativ	Adverb prezenta
I. vrsta.				
1. jèsti	jèdêm, jèdû,	jèđâh	jèdi, jèđi	jèdûći
	jêm, jêš, jédû,	—	—	—
	ǐjem, ǐješ; ǐjû	—	—	—
pästi	—	—	—	—
pädnuti	pädnêm	—	pädni	—
sjësti	sjèdêm	—	sjèdi	—
sjëdnuti	sjëdnêm	—	sjëdni	—
gnjèsti	gnjètêm	gnjètijâh	gnjèti	gnjètûći
srësti	srëtêm	—	srëti	—
srëtnuti	srëtnêm	—	srëtni	—
2. pästi (stado)	pásêm	pásijâh	pási	pásûći
3. dupsti	dúbêm; dúbû	dúbijâh	dúbi	dúbûći
crpsti	crpêm; crpû	crpijâh	crpi	crpûći
pljèti	plijèvêm	pljëvijâh	plijèvi	plijèvûći
suti	prò-spêm, pròspû	—	pròspi	—
4. léći (mlàde)	lézêm; légû	lézijâh	lézi	légûći
lèći (u krevet)	lèžêm; lègû	—	lèzi	—
	lègnêm; lègnû	—	lègni	—
rèći	rèčêm, rëknêm	—	rèci	—
mòći	mògu; mòžêš	mögâh	—	mögûći
	3. pl. mögû			
	mögnêm	—	—	—

Mjesto *u* imaju *-em* od složenih: *pomòći*, *potpomòći*, *pripomòći*, a sprežu *mognêm*, *potpòmognêm*, *pripòmognêm*, *pòmognêš* i *t.* d.

Ostali složeni: *izmòći*, *iznemòći*, *odmòći*, *premòći*, *prenemòći*, *smòći*, *za-* i t. d. i prosti *moći* ima *mögnêm*, kad treba svršen oblik. Ostale oblike imaju *mògoh*, *iznèmogao*, *iznèmogâvši* i t. d.

gled

Glagole složene s prijedlozima traži među prostima odbacivši prijedlog; kod jèsti.

Aorist	Particip preter. akt.	Adverb preter.	Particip pret. pas.
jȅdoh	jȅo, jȅla	jȅdâvši	jȅden
—	—	—	—
—	ȉo, jȅla	—	—
pȁdoh	pȁo, pȁla	pȁdâvši	—
—	—	pȁdnûvši	—
sjȅdoh	sjȅo, sȉo, sjȅla	sjȅdâvši	—
sjȅdnuh	sjȅdnuo	sjȅdnûvši	—
gnjȅtoh	gnjȅo, gnjȅla	gnjȅtâvši	gnjȅten
srȅtoh	srȅo, srȉo, srȅla	srȅtâvši	srȅten
—	—	—	—
pȁsoh	pȁsao, pȁsla	pȁsâvši	pȁsen
dúboh, dûbe	dûbao, dúbla	dúbâvši	dúben
cŕpoh, cŕpe	cŕpao, cŕpla	cŕpâvši	cŕpen
pljȅh, pljȅ	pljȅo, pljȅla	pljêvši	plijèven
pròsûh, pròsû	pròsuo, pròsûla	pròsûvši	pròsût
légoh, lêže	lêgao, légla	légâvši	—
lègoh, lèže	lègao, lègla	lègâvši	—
—	—	—	—
rèkoh, rèče	rèkao, rèkla	rèkâvši	rèčen
mògoh, mòže	mògao, mògla	mògâvši	—
—	—	—	—

se kao *moći: pòmožêm, potpòmožêm, pripòmožêm, pòmožêš* i t. d. pored: *pò-*

nemòći imaju prezent samo po II. vrsti: *ìzmognêm, iznèmognêm, òdmognêm* jedni i drugi kao *moći: pomòzi, pomògoh, pòmogao, pomògâvši* i t. d. *izne-*

Infinitiv	Prezent	Imperfekt	Imperativ	Adverb prezenta
žèći	žèžêm; žègû	žèzijâh; žèžâh	žèzi	žègûći
strĭći	strížêm; strígû	strízijâh	strízi	strígûći
vrijeći	vŕšêm; vŕhû	vŕsijâh	vŕsi	vŕhûći
5. žěti (žetvu)	žnjêm; žnjû	žnjâh	žnjĭ	žnjûći
	žȁnjêm; žènjêm	žȁnjâh	žànji	žȁnjûći, žènjûći
žéti (limun)	žmêm; žmû	žmâh	žmĭ	žmúći
pòčêti	pȍčnêm	—	pòčni	—
òtêti	ȍtmêm	—	òtmi	—
nàduti se	nȁdmêm se	—	nàdmi se	—
6. nàdrijeti	nȁdrêm	—	nàdri	—
ùprijeti	ȕprêm	—	ùpri	—
pròstrijeti	pròstrêm	—	pròstri	—
zàvrijeti se (zavlačiti se, kriti se)	zȁvrêm se	—	zàvri se	—
pròždrijeti	pròždrêm	—	pròždri	—
tr̆ti	trêm	tr̆'áh; trâh	trĭ	—
	tȁrêm	—	tàri	tȁrûći
prěti (tužiti)	prêm; prû	—	prĭ	prúći
vrěti (kipjeti)	vrîm, vrîš ... *vrû*	vrâh	vrĭ	vrúći
mljěti	mȅljêm	mȅljâh	mȅlji	mȅljûći
zrěti (voće)	zrêm, zrémo, zrû zrîm, zrímo, *zrû*	zrâh	zrĭ	zrúći
- zrěti (gledati)	prè-zrêm, prê-*zrû*	—	prè-zri	—
7. znȁti	znȃm; známo, znȁjû	znâh	znâj	znȁjûći
	znádêm; znádû	znàdijâh, znȁđâh	znȁdi	—
stȁti	stȁnêm	—	stȁni	—
bĭti	bûdêm	bĭjâh, bjȅh, bjȅhu	bûdi	budúći
dòbiti	dȍbijêm	—	dòbīj	—

Tako se isto sprežu i: *predòbiti*,

Aorist	Particip preter. akt.	Adverb preter.	Particip pret. pas.
žȅgoh, žȅže	žȅgao, žègla	žègâvši	žežen
strȉgoh, strîže	strȉgao, strȉgla	strȉgâvši	strȉžen
vȓhoh, vȓše	vȓhao, vȓhla	vȓhâvši	vȓšen
žȅh, žȅ, žȅ,	žȅo, žȅla	žêvši	žêt
—	—	—	—
žêh, žê	žȅo, žéla	žêvši	žêt
pòčeh, pŏčê	pŏčeo, pŏčêla	pòčêvši	pŏčêt
òtêh, ŏtê	ŏteo, ŏtêla	ŏtêvši	ŏtêt
nàduh se, nädû se	nàduo se	nàdûvši se	nädût nadùven
nàdrijeh, nädrije	nädr'o, nädfla	nàdfvši	nädft
ùprijeh, ŭprije	ŭpr'o, ŭpfla	ùpfvši	ŭpft
pròstrijeh, pröstrije	pröstr'o, pröstfla	pròstfvši	pröstft
zàvrijeh se	zävr'o, zävfla	zävfvši se	—
pròždrijeh, pröždrije	pröždr'o, pröždfla	pròždfvši	pröždft
tȓh, tȓ	tȓ'o, tȓla	tȓvši	tȓven, trȅn; tȓt
—	—	—	—
prȅh, prȅ	prȅo, prȅla	prêvši	prêt
vrȅh	vrȅo, vrȅla	vrêvši	—
mljȅh	mlȉo, mljȅla	mljêvši	mljèven
zrȅh, zrȅ	zrȅo, zrȅla	zrêvši	—
prè-zreh	prè-zreo	prè-zrêvši	prě-zrên
znäh	znäo	znâvši	znân
znädoh	—	—	—
stäh, stä, städoh, städe	stäo, stäla	stâvši	—
bȉh, bî; bȉše	bȉo, bíla	bîvši	—
dòbih, dŏbî	dŏbio, dŏbîla	dòbîvši	dŏbit, dobijen

pridòbiti, snèbiti se i *zadòbiti.*

Infinitiv	Prezent	Imperfekt	Imperativ	Adverb prezenta
bȉti (ùdarati)	bȉjêm	bȉjâh	bȉj	bȉjûći
ìti, ìći	ȉdêm	ȉđâh	ìdi	ȉdûći
dóći	dôđêm	—	dóđi	—
otȉći	òtidêm	—	otídi	—
	òdêm	—	—	—
djȅti, djȅsti	djȅdêm	—	—	—
djenuti	djȅnêm	—	djȅni	—
smjȅti	smȉjêm	smȉjâh smjȅdijâh	—	smȉjûći
dòspjeti	dòspijêm	—	dòspȉj	—
II. vrsta.				
dȉgnuti	dȉgnêm	—	dȉgni	—
dȉći	—	—	—	—
klȅknuti	klȅknêm	—	klêkni	—
klȅći	—	—	—	—

I.

Ima nekoliko glagola od ove vrste, koji odbacivši nastavak stavkom *-nu-* imaju 1) *g* ovi prosti i složeni: *dȉći, stȉći, vȑći, doséći, preg.)*; 2. *k* imaju ovi prosti i složeni: *cȉći, cȑći, klȅći, klȉći, màći, mȑći, cik-, crk-, klek-, klik-, mak-, mrk-, nik-, puk-; zabrek-, ulek-, zamuk-, natak-*,

Svi ti glagoli imaju *prezent* samo po II. vrsti: *dȉgnêm, cȉknêm* II. vrsti: *dȉgni, cȉkni*, ali *vȑzi, pòbjezi* po I. vrsti; svi imaju *particip preterita aktiva* i *adverb preterita* mogu imati i po I. i po II. vrsti: i particip preterita aktiva bez nastavka *-nu-* običniji je od aorista i

3) Pred nastavkom *-nu-* imaju *z* ovi: *grȅznuti, ògreznuti, mȑznuti*, I. i po II. vrsti: *grȅznuh, grȅzoh, ògreznuh* i *ògrezoh; ògrezao, ògrezla; ìšćeznuh, ìšćezoh; ìšćeznuo, ìšćezao* (s osnovom: *ogrez-, mrz-, popuz-*,

4) Pred nastavkom *-nu-* imaju *s* ovi: *kȉsnuti, ùskrsnuti* (s osnovom *akt.* po I. i II. vrsti: *kȉsnuh* i *kȉsoh; kȉsnuo, kȉsao; ùskrsnuh* i *ùskrsoh;*

Aorist	Particip preter. akt.	Adverb preter.	Particip pret. pas.
bȉh	bȉo, bȉla	bȋvši	bijen
ìdoh	ìšao, ìšla	ìšâvši	—
dóđoh	dòšao	dòšâvši	—
otìdoh	otìšao	otìšâvši	—
òdoh, òde	ȍšao, òšla	—	—
djȅdoh, djȅde	dȉo, djȅla	djêvši	djèven
djȅnuh	djȅnȕo	djȅnûvši	djȅnût
smjȅh, smjȅdoh	smȉo, smjȅla	smjêvši	—
dòspjeh	dòspio	dòspjêvši	—
dȉgnuh	dȉgnuo	dȉgnûvši	dȉgnût
dȉgoh, dȉže	dȉgao, dȉgla	dȉgâvši	—
klȅknuh	klȅknuo	klȅknûvši	—
klȅkoh, klȅče	klȅkao, klȅkla	klȅkâvši	—

-nu- prave neke oblike po I. vrsti 4. razdjelu. Taki su, koji pred na- *dòbjeći, ùljeći, zapréći* (s osnovom: *dig-*, *stig-*, *vrg-*, *seg-*, *bjeg-*, *ljeg-*, *nȉći*, *pȕći; zàmući se*, *zabréći*, *ulèći se*, *natàći*, *nàvići*, *òbići se* s osnovom; *navik-*, *obik-).*

i t. d.; svi osim *vȑći* i *-bjeći* (prosti i složeni) imaju *imperativ* po *preterita pasiva* po II. vrsti: *dȉgnût*, *tȁknût. Infinitiv*, *aorist*, *particip dȉgnuti* i *dȉći*, *dȉgnuh* i *dȉgoh*, *dȉgnuo* i *dȉgao*, *dȉgnûvši* i *dȉgâvši.* Aorist i participa s nastavkom *-nu-*. *Lèći*, *mòći* i *rèći* gl. I. vrstu 4. raz. *pòpuznuti*, *ìšćeznuti.* Ovi mogu imati *aorist* i *particip preterita akt.* po *mȑznuh, mȑzoh; mȑznuo, mȑzao; pòpuznuh, pòpuzoh; pòpuznuo, pòpuzao; iščez-).*

vom; *kis-*, *uskrs-)* prosti i složeni s *aoristom* i *participom preterita ùskrsnuo, ùskrsao.*

Infinitiv	Prezent	Imperfekt	Imperativ	Adverb prezenta
pr̂snuti	pr̂snêm	—	pr̂sni	—
pȉsnuti	pȉsnêm	—	pȉsni	—

II.

U II. vrsti ima nekoliko glagola, koji imaju odbacivši nastavak stavkom *-nu-* kaki suglasnik, koji im se povraća, kad odbace nastavak *b* vidi u *pogíbati)* ili *d: òtkinuti* (mjesto *otkidnuti*, gl. *otkídati)* ili *t: obiskívati)*, *pȉsnuti* mjesto *pisknuti*, gl. *pȉskati)*, *pràsnuti* mjesto *prasknuti*, *knuti)*, *tȉsnuti* (mjesto *tisknuti*, gl. *tȉskati)*.

Svi ti glagoli mogu imati *aorist* i *particip preterita aktiva*, po *d*, *t (òtkinuti*, *krénuti*, *grnuti)* s aoristom: *òtkidoh*, *krȅtoh*, *grtoh* pored

U *aoristu* mijenja se *k* pred *-e* u 2. i 3. licu jed. na: *ć*; ako *št: òbiskoh*, *òbište*, *pȉskoh*, *pȉšte*, *pràskoh*, *pràšte*, *pr̂skoh*, *pr̂šte*, *svȉskoh*,

U *participu preterita aktivnoga* gubi se *k* pred suglasnikom *prìtiskao*, *prìtisla* i t. d.

Po II. i po I. vrsti može biti *particip preterita akt.* od glagola: *ùvenuti*, *ùveo*, *ùvela; ìstrunuti*, *ìstruo*, *ìstrula; pòdbunuti*, *pòdbuo*, *pòdbula*, *ùvenuo*, *ìstrunuo; pòdbunuo*, *òprhnuo*.

Bilješka. S *aoristom* i s *participom preterita akt.* idu ovamo prijedlozima složen *-tégnuti)* s *aoristom: nàgoh*, *nàže*, *prègoh*, *prèže*, *tr̂gnû*, *stégnuh*, *stégnu;*

S *participom preterita akt.*: *nàgao*, *nàgla*, *prègao*, *prègla*, *tr̂gao*,

III. vrsta.				
2. hòtjeti	hòću, hòćeš; 3. pl. hòćê	hòćâh, hòtijah	—	hòtêći
htjȅti	—	htȉjah	—	—
šćeti	—	šćâh, šćadijah	—	—
pròhtjeti se	pròhtijê se	—	—	—
zàhtjeti	zàhtijêm	—	—	—

Aorist	Particip preter. akt.	Adverb preterita	Particip pret. pas.
pȓsnuh, pȓskoh, pȓšte	pȓsnuo, pȓskao pȓsla	pȓsnûvši	—
pȉsnuh, pȉskoh pȉšte	pȉsnuo (pȉskao, pȉsla)	pȉsnûvši	—

-nu- neke oblike po I. vrsti. Taki glagoli gube u infinitivu pred na- *-nu-*, a taj suglasnik može biti *b; pòginuti* (mjesto *pogibnuti*, koje se *krénuti* mjesto *kretnuti*, gl. *krétati)* ili *k: òbisnuti* (mjesto *obisknuti*, gl. gl. *pȓskati)*, *pȓsnuti* (mjesto *prsknuti*, gl. *pȓskati)*, *svȉsnuti* (mjesto *svi-*

I. po II. vrsti osim onih, koji gube pred nastavkom *-nu-* suglasnike *otkínuh, krénuh, gŕnuh*, ali part. pret. akt. samo: *òtkinuo, krénuo, gŕnuo.* pred njime ima *s*, mijenja se i ono na *š*, a *šč* se zamjenjuje blažim *svȉšte, tȉskoh, tȉšte* (od *obiske, obisče, obišče, òbište* i t. d.)
na pr. *pȓskao, pȓsla* (mjesto *prskla)*, *svȉskao, svȉsla* (mjesto *sviskla)*,

skȓknuti se, skȓknulo se i *skȓklo se; usàhnuti* (po-, pre-); *ùsahao, usàhla; òprhnuti* (od mraza izgorjeti) *òprhao, òprhla* pored *skȓknulo se; ùsahnuo;*

jošte: *nágnuti, prègnuti, tȓgnuti* prost i složen *stégnuti* (i s drugim *tȓgoh, tȓže, stégoh, stéže,* pored *nàgnuh, nȁgnû, prègnuh, prȅgnû, tȓgnûh,*

tȓgla, stêgao, stégla; pored *nàgnuo, prègnuo, tȓgnuo, stégnuo.*

hòtjeh, hòtje.	hòtio, hòtjela	hòtjêvši	—
htjȅh, htjȅ	htȉo, htjȅla	—	—
htjȅdoh	—	—	—
pròhtje se	pròhtjelo se	—	—
—	zàhtjelo se	—	—

Infinitiv	Prezent	Imperfekt	Imperativ	Adverb prezenta
vòljeti	vȍlîm; vȍlê	vȍljâh	—	vȍlêći
bòljeti	bòlîm; bòlê	bòljâh	—	bòlêći
spȁti	spîm, spîš; spê	—	spȉ	spéći
mnjȅti	mnîm; mnê	mnjâh	—	mnéći
	mnȉjêm	—	—	mnȉjûći
bdjȅti	bdîm; bdê	bđâh	bdȉ	bdéći
	bdȉjêm	—	bdîj	bdȉjûći
glȅdati	glédîm	—	glȅđi	glèdêći
IV. vrsta.				
nòsiti	nȍsîm; nȍsê	nȍšâh	nòsi	nȍsêći
zájmiti	zâjmîm, zâjmê	—	zájmi	—
V. vrsta.				
1. čuvati	čûvâm	čûvâh	čûvâj	čúvajûći
birati[1] (brȁti)	bîrâm	bîrâh	bîrâj	bírajûći
ispírati[2] (prȁti)	ìspîrâm	ìspîrâh	ìspîrâj	ispírajûći
2. písati	pîšêm	pîsâh	píši	píšûći
ìzdirati[3] (drijȅti)	ìzdirêm	ìzdirâh	ìzdiri	ìzdirûći
ùmirati[4] (mrijeti)	ùmirêm	ùmirâh	ùmiri	ùmirûći
pònirati	pònirê (voda)	pònirâše	pòniri	pònirûći
dòpirati[5] (dòprijeti ili prȅti)	dòpirêm	dòpirâh	dòpiri	dòpirûći
pròstirati[6] (pròstrijeti)	pròstirêm	pròstirâh	pròstirî	pròstirûći
zàtirati[7] (zàtrti)	zàtirêm	zàtirâh	zàtiri	zàtirûći

[1] Kao *bírati* sprežu se i svi složeni s prijedlozima: *iz-*, *na-*, *od-*, s: *iz-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *s-*, *sa-*, *za-*, *iza- pírati;* [3] kao *ìzdirati* složeni s: *obà-*, *obù-mirati:* [5] kao *dòpirati* složeni s; *ò-*, *od-*, *odà-*, *pre-* (se); *razà-*, *zà-stirati;* [7] kao *zàtirati* složeni s: *nà-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *raz-*, *sa-*,

Aorist	Particip preter. akt.	Adverb preterita	Particip pret. pas.
vòljeh	vòlio, vòljela	vòljêvši	—
bòljeh, bòlje	bòlio, bòljela	bòljêvši	—
—	zàspao, zàspala	—	—
mnjëh	mnïo, mnjëla	mnjêvši	—
—	—	—	—
bdjëh	bdïo, bdjëla	bdjêvši	—
—	—	—	—
nòsih, nösi	nòsio	nòsîvši	nösen
zájmih	zájmio	zájmîvši	zâjmljen
čúvah	čúvao	čúvâvši	čûvân
bírah	—	bírâvši	bîrân
ispírah	—	ispírâvši	ìspîran
písah	písao	písâvši	pîsân
ìzdirah	—	ìzdirâvši	ìzdirân
ùmirah	—	ùmirâvši	—
pönirâ	—	pònirâvši	—
dòpirah	—	dòpirâvši	—
pròstirah	—	pròstirâvši	pròstirân
zàtirah	—	zàtirâvši	zàtirân

po-, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *raza-*, *s-*, *sa-bírati.* [2] Kao *ispírati* i složeni *izà-*, *nà-*, *odà-* *po-*, *pre-*, *prò-dirati;* [4] kao *ùmirati* složeni s: *òd-*, *po-*, *raz-*, *sa-*, *u-*, *odù-*, *podù*, *zàpirati;* [6] kao *pròstirati* složeni s: *pro-*, *ù-tirati*;

Infinitiv	Prezent	Imperfekt	Imperativ	Adverb prezenta
ìzvirati[1] (ìzvreti)	ìzvirêm	ìzvirâh	ìzviri	ìzvirûći
zàzirati[2] (zàzreti)	zàzirêm	zàzirâh	zàziri	zàzirûći
pròždirati (pròždrijeti),	pròždirêm	pròždirâh	pròždiri	pròždirûći
nadímati se[3]	nàdîmâm (nàdîmljêm) se	—	nàdîmâj se (nàdîmlji) se	nadímajûći se (nàdîmljûći) se
3. bräti	bërêm	brâh	bèri	bërûći
izàgnati	izàgnâm	—	izàgnâj	—
	izàženêm		izàženi	
	izàždenêm		izàždeni	
	izàrenêm		izàreni	
präti	përêm	prâh	pèri	përûći
zväti	zòvêm	zvâh	zòvi	zòvûći
ŕvati se	ŕvêm se, ŕvu se	ŕvâh se	ŕvi se	ŕvûći se
rèvati	rèvêm, rèvû	rèvâh	rèvi	rèvûći
tkäti	čêm, čêš, čê; čémo, čète, ču i tkû; tkâm, tkäjû	tkâh	tkâj	tkúći
4. käjati	käjêm	käjâh	kâj	käjûći
VI. vrsta.				
kupòvati	kùpujêm	kùpovâh	kùpûj	kùpujûći

[1] kao *ìzvirati* složeni s: *nà-*, *sa-*, *u-virati* (kipjeti, vrěti); [2] kao *nadímati* i *-imati* složen s prijedlozima: *nà-*, *ot-*, *po-*, *uz-*, *za-*; *izù-*, sa: *do-*, *na-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *sa- iza-zívati* mogu imati prezent, oblici po V. vrsti 1. razdjelu; n. pr. *nàimati*, *nàimâm* (*nàimljêm*), *nàimâj* imperativ i adverb prezenta po V. vrsti 1. razdjelu n. pr. *Ìžîmâm*, *nà-*, *o-*, *pre-*, *prò-žimati* običnije prave te oblike po V. 2. *nàžimljêm*,

Aorist	Particip preter. akt.	Adverb preterita	Particip pret. pas.
ìzvirah	—	ìzvirâvši	—
zàzirah	—	zàzirâvši	—
pròždirah	—	pròždirâvši	pròždirân
—	—	—	—
brȁh	brȁo, brála	brâvši	brân
izàgnah	izagnao	izàgnâvši	ìzagnan
prȁh, prâ	prȁo, prála	prâvši	prân
zvȁh, zvâ	zvȁo, zvála	zvâvši	zvân
rvah se	rvao se	rvâvši se	—
rèvah	rèvao	rèvâvši	—
tkȁh, tkȁ	tkȁo, tkȁla	tkâvši	tkân
kȁjah, kȁja	kȁjao	kȁjâvši	kȁjân
kupòvah, kûpovâ	kùpovao	kupòvâvši	kùpovân

zàzirati složeni s: *nà-*, *nad-*, *ob-*, *obà-*(se), *pre-*, *pri-*, *prò-zirati.* [3] Glagol *obìt-*, *odùt-*, *podùt-*, *preòt-*, *preùz-*, *pozà-*, *uza-*, *zaùz-imati*; pa *-zivati* složen imperativ i adverb prezenta po V. vrsti 1. i 2. razdjelu; običniji su *(nàimlji); nàimajûći (nàimljûći). Ižímati* i *sažímati* imaju običnije prezent, *ìžîmâj*, *ižímajûći; sàžîmâm*, *sàžîmâj*, *sažìmajûći* i *izàžimati*, a složeni s: *nàžimlji*, *nàžimljûći* i t. d.

*

SINTAKSA.

Sintaksa je dio gramatike, koji razlaže značênje vŕstâ i ôblîkâ rijèčî.

Po tome se ona dijeli na dva dijela, prvi gòvorî o znáčênju vŕstâ riječi, drugi o znáčênju oblika riječi.

Vrsta rijèčî ima devet, a to su: 1) supstantiv (ïmenica); 2) adjektiv (pridjev); 3) numeral (broj); 4) pronomen (zamjenica); 5) adverb (prilog) amo ide 6) prepozicija (prijedlog; 7) konjunkcija (veznik) i 8) interjekcija (uzvik); 9) verbum (glagol).

Dio prvi.

Značenje vrsta riječî.

§ 142. Supstantiv je ime, koje naznačuje lice, životinju ili stvar a rázlikujê se od adjektiva: 1. po znáčênju, 2. po oblíku. I. Supstantiv imenica.

Po značenju se rázlikujê supstantiv od adjektiva, što se supstantivom može naznačiti nosilac svojstva, t. j. supstantivu može se dodati pridjev kao atribut, dok se adjektivu ne može dodati ni onda, kad se upotrebljava supstantivno; tako se n. pr. kaže *star slijepac*, a ne može se kazati *star slijep*. Po oblíku se rázlikujê:

1) što ima nastavaka, kojima pòstajê samo jedna vrsta iménâ bilo supstantivnih, bilo adjektivnih; nastavkom: *-inja* n. pr. pòstajû samo supstantivi, tako od *sèljâk* biva *seljàkinja*, a nastavkom: *-v* pòstajû samo adjektivi; n. pr. od *milost*, *mîlostîv*;

2) što se u adjektiva rázlikujû tri roda od jedne osnove, a za svaki rod ima osobit oblik. Svojstveni se mogu i pòrediti; n. pr. *blîjed, blijèda, blijèdo;* komparativ *bljêđi.* U supstantiva ima od jedne iste osnove obično po jedan oblik, rijetko po dva, još rjeđe po tri; n. pr. *čòvjek*; *sùsjed* za muški, *sùsjeda* za ženski rod; *kûm* i *kúma*; *ùnuk, ùnuka* i *ùnuče* i t. d.

3. samo adjektivi mogu imati dvije sklonidbe, neòdrêđenu i odrêđenu.

Bilješka. 1. Ako se i razlikuje supstantiv po znáčênju od adjektiva, opet se kadšto upotrèbljâvâ supstantiv u atributu mjesto adjektiva, osobito u pjesmi. Takav se *atribut* zove *supstantivan*; n. pr. *crvènika* vino, *rùjevina* vino; *brzac* konj; ovca *bjèlica; bjèlica* pšenica; *Varàdînka* Mara; *vránac* konjic; *gòrkinja* vila; *žívac* kamen; zmija *ljùtica;* kuća *pozèmljuša;* voli *hranjeníci, pòmôrci trgovci* (mj. crveno, brz, bijela i t. d.).

2. Osobina je narodne pjesme, da se kadšto supstantiv s veznikom *i* upotrèbljâvâ mjesto adjektiva ili participa pasivnoga; n. pr. *kîta* i svatovi; *sîla* i krajina; kòlo i *djèvôjke* mjesto: kîćeni svatovi; sîlnâ krajina; kòlo djèvojačkô i t. d.

3. Supstantiv s prijêdlogom zamjenjuje kadšto atributni adjektiv te može i pred supstantivom stajati n. pr.

Lješkòpôljci *na glásu* (= glasòviti) junáci. I debela *òd ovnôvâ* (= òvnûjskôga) mêsa. Trî *öd zlâta* (= zlatne) trpeze I desétak *po ìzbor* (=îzabrâne) drúžinê i t. d.

4. Supstantiv apstraktni pokazuju kadšto i lice; n pr. Junaci su *vjêra* i *nèvjera;* Idi *jâde* i *ćemere! Hûdobo* pàklenâ! *Nesrećo* nesita!

2. Adjektiv (pridjev).

§ 143. Nosilac je svojstva u hrvatskom jeziku supstantiv; zato se adjektiv stranih jezika, kad se upotrèbljâvâ supstantivno, rado zamjenjuje supstantivom na; *-ik, -ac, -ica;* n. pr.

Nèbožac; bôlnîk; dùžnik; nèvjernîk; bèzdušnîk; grjèšnîk; tûđin; ljènivac; slijèpac; stârac; jednòvjerac; pìjânica; i t. d.

I u nas može adjektiv zamijeniti supstantiv, ako i rjeđe; n. pr. *Skûp* više plaća, a *lîjen* dalje ide; *Vješt* goru lomi, a *névješta* gora. *Mudra* je muka prèvariti. *Sit gladnu* ne

vjeruje. S *ludim* se ne valja šaliti. Ukloni se *pijanu* kao i *ludu*. *Tuđemu* se pohvali, a svojemu se požali. *Slijèpa* zà pût i budalu za savjet ne valja pitati. Taki adjektiv ostaje adjektiv i ne može mu se dodati atribut.

§ 144. Kad bi se supstantivom bez dodatka imalo kazati, komu što pripada, upotrèbljâvâ se posvojni adjektiv (ako ga supstantiv ima). Takovih adjektiva ima dvije vrste: I. vrsta pòstajê nastavcima: *-ov, (-ev), -in, -j, -ljev;* n. pr. *brȁtov, zmȁjev; sèstrin*; *Ìvanj dân; Jakòvljev, Bánjâ Lúka, Ôrljâ Lúka* (Banova livada, Orlova) i t. d. II. vrsta pòstajê nastavcima *-ji, -ski, -uji, -ni, -nji; -ovlji, (-evlji), inji*; *-ovski (-evski); -inski; -ujski;* n. pr. *Bȍžjî, ćòvječjî; lȁvskî; òrlujî*; *zîmnî; jèsênjî; sinòvljî, mužèvljî*; *golùbinjî; zèlovskî, káljevskî; gòstinskî; òrlûjskî* i t. d.

Prva se vrsta upotrebljava, kad je vlàsnîk *òdrêđen*, t. j., kad se zna, komu što pripada; n. pr.

Al' nè vidjeh čèstitôga knêza,
Već ja vidjeh *knéževa* zèlênka.

Ovdje *knéžev* pokazuje, da zelenko pripada jednomu *određenomu* knezu na pitanje *čiji?*

Druga se vrsta upotrèbljâvâ, kad je vlàsnik *neòdrêđen.*

Cârskâ se ne pòričê.

Ovdje se sa „*cârskâ*“ nè mislî toga i toga cara riječ, nego svakoga, kojega mu drago ili više njih.

Adjektivi I. vrste izvedèni od supstantiva, koji *znâćê ćeljáde*, bilo muškoga ili ženskoga roda, pokàzujû *òdrêđena vlasníka;* adjektivi II. vrste *neòdrêđena vlasnika.* Po tome ima velika razlika između jednih i drugih; n. pr. drugo je *bânova kuća,* a opet je drugo *bânskâ* kuća; *brȁtov* pȍzdrav i *brȁtskî* pozdrav; *knéžev* konj i *knezòvskî* konj; *lòvćev* rog i *lòvački* rog; *žènina* kosa i *žênskâ* kosa*: udòvičin* stan i *udòvičkî* stan; *mȁterina* ljubav i *mȁterinskâ* ljubav; *vòjvodina* sablja i *vòjvodskâ* sablja. Ako je adjektiv I. vrste izveden od supstantiva, koji znači: *živòtinju, bîlje* ili *drugo što*, onda može vlàsnîk izveden istim nastavkom biti *òdrêđen* ili *neòdrêđen;* n. pr. *sokòlovo òko; ródino gnijèzdo; jèlova grána, rúžin list* govori se, kad se zna i kad se nè znâ vlàsnîk.

§ 145. Genitiv se upotrèbljâvâ, a ne posvojni adjektiv, kad se ne kaže samo imenom, komu što pripada, nego kad uza nj ima još dodátak, bio atribut, apozicija ili cijela rečénica, koja se veže zamjenicom *koji*, ili kad od supstantiva nêmâ posvojnoga adjektiva; n. pr. *Svega sela* ôvce, a knéževo zvónce. Riječ, što čujete, nije moja nego *oca, koji* me pòsla. Jêr ste vi svi sinovi *vîdjela*. Ugleda sin *cara* od one zemlje njegovu kćer.

§ 146. Adjektiv *rȁd* upotrèbljâvâ se samo predikatno u nominativu; n. pr. Jâ sam *rȁd* to učiniti. Ona je *rȁda* za njèga póći. Ja sam to *rȁd* i moja žena još više je *rȁda*. Kuda ste *rȁdi* otići? Sad su oni *rȁdi znati*, šta će oni raditi.

a) genus (rod).

§ 147. Hrvatski jezik ima òsobite öblîke za muški, ženski i zà srednjî rod. Rod se raspòznâjê na supstantivu, adjektivu, rjeđe na broju, pak na zamjenicama osim lične supstantivne: *jâ, tî, sèbe*.

Riječi, na kojima se rod raspòznâjê, treba da se podùdarajû sa svojim supstantivima u rodu, broju, i ako je moguće i u padežu.

§ 148. Supstantivi na: *-a*, koji naznačuju čeljáde muškoga roda, redovno su u *singularu muškoga*, a u *pluralu ženskoga roda*; n. pr. Što će *ovaj bèsposlica? Glavni starjèšina*. Mi se opomenusmo, da *ovaj làža* káza. Tko bi igda *ovakom lûdi* dao drugu ženu. A *muštèrija svaki* traži i želi imati nešto. — Pristúpiše *starjèšine národnê. Bùdale slîjepe!* Izidu nȁ glâs *dvîje pòglavice*. Sjütradân ûjutru *digle* se *sve ostale sluge. Poglavice* prìstanû . . . ali upravo nijesu *znale*. Ne znàdijâše kûm, òtkudâ je (vino), a sluge znàdijâhu, *koje* su *zàhvatile* vòdu. Ovo su i *same* vojvode *morale* činiti. Imaju svoje *starjèšine, koje* se između sebe dogovaraju. Samo da mu dâ *dvije svoje sluge*.

Pored ovakoga podùdarânja *po oblíku* ima u takih imenica i podudaranje *po smislu* osobito u novoj rečenici; n. pr. *Poglavice* su *govorile*, da se *oni* ne biju, Kad vidješe *sluge, svi* se prèpadoše. *Predašnje glavne starjèšine* nijesu *nàsrtale* na Kara-Đorđija nego su *bili jednaki*. Da je ovdje sad ono naše dvoje djece i *oni* bi *mogli* večerati.

Držali su ih *(vladike)* po nekoliko dana, kad bi ondje *došli*. *Vladike* su pravi gospodari od nämastîrâ, *oni* im starješine pòstavljâhû. *Paše* su tako *vjèrne* svome caru, da su među njima vrlo *rijètki*, *koji* bi svoj život *bránili* protiv carske volje.

Ţako se isto podùdarajû i skupne imenice: *djeca*, *djećica*, *braća*, *gospòda*, a valjada i *vlastèlâ;* n. pr. Dobro *došli*, djeco! Eda Bog dao, da ste *našli* vodu? Ono su tvoja *braća ukrala*, kako su *činili*, onako su i *prošli*. Braća jošte spavaju, ništa nijèsu *znali*. Od *turske gospode*, *koji* su *bili počeli* piti rakiju, *oni* su pred ručak i pred večeru svagda *pili*. *Djećica* skoče oko njega onako *gladni*.

Bilješka. U narodnoj su pjesmi takve imenice *(bèna, rđa, kùkavica, pìjanica, prȍtuha, ùhoda* i t. d.) i u singularu ženskoga roda; n. pr. Ti ne kaži, da si gòrskô Ture, — već ti s' káži *bânova kàtana*. Radòjica, *tùrskâ prìdvorica*.

§ 149. Augmentativi[1] na: *-ina* po oblíku su ženskoga roda, a po značenju mogu biti i muškoga, ako se njima označuje čovjek ili životinja a govore se ponajviše za porugu n. pr. *dobrìčina, hajdùčina, junàčina, ljùdina, šàljivčina, vùčina, vrànčina* i t. d.

On obòdê *dèbela vrànčinu*. Pa on ùzjâ *bȉjesnû vrànčinu*.

§ 150. Imenica *vȅčê* bez *r* muškoga je roda u *dobàr večê* i *bädnjî vȅčê*; ženskoga n. pr. *prvû vȅčê* i srednjega roda n. pr. *lijèpo vȅčê*. Isporedi § 37.

§ 151. Muški rod adjektiva bez supstantiva može pokazivati mušku glavu ili lice ùopće te zamijeniti supstantiv; n. pr.

Bogat jede, kad hoće, a sirómah, kad može. *Zdràv bȍlesnu* nè vjerujê. Brâni svoje *mȑtve* i *ranjene* (poredi § 143.).

§ 152. Srednji se rod adjek. i zamjenice upotrebljava supstantivno, kad se misli čeljad različna roda ili različne dobi; n. pr. Kad se *jedno* od jednomjèsečîčâ ženi ili udaje, onda *drugo* ne smije biti kòd kućê. Igrači se ùhvatê ù kolo, a *jedno* stane unutra s jastukom . . . pa onda *ono* ïz kola uzme. Zà njîm pođe *mâlô* i *vèlikô*. Sav narod *staro* i *mlado*. Teke se sastanu (mladić i careva kći), uhvate *jedno drugo* za ruku.

[1] Augmentativi zovu se riječi, kojima se uvećava ono, što riječ znači, od koje je načinjena; n. pr. *vrànčina* od *vrànac*.

I za stvari različne vrste stoji srednji rod supstantivno; n. pr. Pred objedom pròcijenê . . . sve stvari . . . od *najmanjega* do *najvećega.*

Srednji se rod adjektiva s prijedlogom i bez prijedloga upotrèbljavâ i kao prilog; n. pr.

Nàkrîvo, ùprâvo; zdràvo i *veselo;* (na krivo, u pravo).

§ 153. Adjektiv ženskoga roda u jednini s nastavkom *-ski* pokazuje često zemlju; n. pr. *Hrvâtskâ; Bùgarskâ; Bògdânskâ, Njèmačkâ* i t. d.

Ime naroda stoji, ako i rijetko, mjesto imena zemlje; n. pr. Okrenut ću niz *Hrvate* vojsku. Niz *Hrvate* u Kotâre ravne. Pa ti zovni u *Hrvate* ravne, pobratima od *Hrvata* Matu. I kada se vratiše s *Ârâpâ.*

§ 154. Adjektive ženskoga roda u jednini treba kadšto pòtpuniti u misli supstantivima; n. pr.

Bôg ti i *bratska (ljùbav),* Obŕnu se s *desne* na *lijevû (stranu).* Vi pjevate, a nama *krvâvê (sùze)* pòlijećû. Da je nà *pasjû (volju),* nigdje kònja ne bi bílo. *Cârskâ (rîječ)* se ne pòrîčê.

Bolja je *ràzmišljenâ* nego *smìšljenâ (rîjeć). Bòljû (rîječ)* ćeš čuti nego reći. *Dògovôrnâ* selu odgòvârâ. Tko zàpočnê, *njegova* se bròjî. E se *tvoja* može dogòditi.

b) numerus (broj)

§ 155. U hrvatskom jeziku imaju oblici dva broja jedninu i množinu singular i plural. Singularni oblik pokazuje jedno lice (osim ako je ime skupno, zbirno) ili jednu stvar, pluralni više njih; n. pr. *golub* i *golubovi; (mòmčâd),* a *momak, momci.*

§ 156. Pored singulara i plurala ima jošte i dvojina (dual) kao ostátak iz davnînê. Taj se ostátak vidi u iménâ muškoga roda uz brojeve: *dvâ, òba, trî* i *čètiri*; n. pr. dva, tri, četiri *čovjeka;* tri *grâđanina,* dva *pileta.*

§ 157. Kadšto se plural zamjenjuje singularom. To biva u skupnih ili zbirnih imenica, koje su po obliku u singularu, a od njih nema pluralnih oblika. Takve su imenice: 1.) na *-a;* n. pr. *brâća, gospòda, vlastèla, djèca,* koje se deklinuju u jednini po obrascu *žena,* a pluralnih oblika od njih nema; 2.) na *-ad;* n. pr. *zvjèrâd, mòmčâd,* koje se deklinuju po obrascu *stvâr.* Take mogu imati pluralne oblike

za 3. 6. 7. padež; n. pr. *momčádma;* 3) na *-je;* n. pr. *kámênje, pêrje, rèmênje,* koje se deklinuju po obrazcu *polje,* a pluralnih oblika od njih nema; 4.) na *-ija;* n. pr. *Arbànija* = narod arbànaskî, *dječùrlija,* koje se deklinuju po obrascu *žena,* a pluralnih oblika od njih nema; 5.) na *-ć, -š: nèjâć* — nejaka djeca; *dìvljâć, sìromâš* — sirotinja, koje se deklinuju po obrascu *stvâr,* a pluralnih oblika od njih nema.

3. Numeral (brojno ime).

§ 158. Broj *jedan* upotrèbljâvâ se i za neòdrêđenû zamjenicu; n. pr. bio *jedan* car pa imao jednoga sina. Ondje nađe *jedne* velike i bògate dvore.

U § 90. kazano je, da od *jedan* ima množina, kad se prilažu imenicama, koje se govore samo u množini; n. pr. *Jedne vîle, jedne gusle, jedna kola;* odmah mu da *jedne opanke i jedne rukavice.* Ìmenîcâ, koje se gòvorê u množini, imaju dvije vrste. Jedna se vrsta govori samo u množini; n. pr. *vîle, gûsle,* i t. d.; a jednine nema. Druga vrsta znači u množini *cijelost, pâr;* n. pr. *ònânci, rukàvice, čàrape, čìpele, crèvlje, čìzme* i t. d. Ovake imaju i jedninu, kad se misle dijelovi od cijelosti n. pr. *ònanak, rukàvica, čàrapa, crèvlja, čìzma; jedan ònanak, desna rukàvica* i t. d.

Bilješka. Srednji rod broja „*jedno*" upotrèbljâvâ se priložno, kad se broj samo od prilike kaže, te se ne deklinuje; n. pr. Sa *jedno* dvjèsta Crnògorâcâ. Na *jedno* 400 koráká. Sa *jedno* sto ljúdî.

a) Glavni broj.

§ 159. Glavni brojevi dalje od *četiri* su imenice, koje ne mijènjajû oblika (osim *stòtina, tìsuća),* a ono, što se broji, imaju u geniti vu množine; imenski predikat u srednjem rodu jednine; n. pr. *pošètalo je pet djèvojâkâ;* zbôr *zbòrilo* osam *vezírôvâ;* deset *vas* je ù materê *bílo* i t. d. (Izvrnut atribut) gl. § 91, 4.

§ 160. Brojevi: *dvâ, òba, òbadvâ, trî* i *čètiri* u nom. ili u akuzativu, imaju ono, što se broji, ako je muškoga ili srednjega roda, u dualu. Imenski predikat mogu imati u dualu ili u pluralu, a glagolski u pluralu; n. pr. dvâ su *bòra* näporedo *rásla;* tri su sela *izgòrjela;* Jedna ovca, a *tri čobanina.* Pored: *susreli* je dva sokòla siva. Tri su *dvoranina došla.* Dvâ sè *pîleta peku,* dvâ se *djèteta igraju.*

§. 161. U ostalim padežima ti se brojevi, kad su bez prijedloga, deklinuju u dualu, a ono, što se broji, bilo kojega roda, stoji u pluralu; n. pr. *genitiv* dvájû pastírâ, dvíjû sestárâ i t. d., *dativ* dvjèma gospodárima, dvjèma žènama, òbjema sinòvima i t. d.

Bilješka. Ima primjera, da se brojevi *dvâ, òba, trî* i *čètiri* ni onda ne deklinuju, kad bi trebalo, da su u genitivu ili dativu bez prijedloga; n. pr. Sve riječi da òstanû na ustima *dvâ trî svjedòka* (mjesto *dvájû, trîjû* svjedókâ). Zà zdrâvlje *oba stara svăta.* Kad vidje, da nema odgovora u ustima *ona tri čovjeka.* U Dalmaciji se po izgovaranju *ove dvije riječi: „gdi"* i *„nisam"* *„gdje"* i *„nijesam"* poznaju seljaci, koga su zakona. Ima mnogo, što nije zajedničko *oba jezika* (= objema jezicima). Kovčežić za istoriju, jezik i običaje Srba *sva tri zakona.* Sa zidova *obadva ova grada* može se dobaciti iz puške na crnogorsku granicu.

§ 162. Kad se brojevi *dvâ, òba, trî* i *čètiri* gòvorê s prijedlogom, obično je, da se ne deklinuju. Predmet, koji se broji, ako je muškoga ili srednjega roda, stoji *u dualu*, ako je ženskoga roda *u pluralu*, a uz brojeve od 5 dalje u gen. pluralu; n. pr. Bio sam *nà dvâ mjèsta.* Ore njivu *sa dva vola. Kòd trî kònja* ide pješicê. — Pođe *sa ova dva jaja* na pàzâr. *S čètiri* kònja ne bi mu iz glave izvúkao. Jedna *òd trî* jegulje prògovorî (gl. § 91. 4.).

Isto valja i za brojeve *od pet do sto,* ako stoje bez prijedloga ili s prijedlozima ili kakim atributom, koji pokazuje, koji se padež misli; n. pr. Bure *od osam akova.* I konj *od sto dukata* posrne. Caruj, kume, *za sedam godina.* I ako je (ovcu) nađe, zaista vam kažem, da joj se više raduje nego *onima devedeset i devet,* što su zašle. *Svima dvanaest koljena* rasijanijem po svijetu pozdravlje. A kad se vrati David *k onijem dvjesta ljudi.* Grad gradili *sa trista majstora.* Kod dativa bez prijedloga stoji ono, što se broji, u dativu n. pr. Kaži *sedam selima, devet gradovima.*

Bilješka. Pòredeći dva predmeta kazuje se jednakost prilogom *koliko;* n. pr. U taj čas postane mu glava *koliko* òsmâk. — Babin kokot, nekaka tica, *koliko* kos. Gàleb, bijèla ptica vodèna, *koliko* golub. — Kamen bjelùtak *koliko* veliki orah.

§ 163. Neòdrêđenî brojevi na *-lik* i neodređeni broj *mnogi* upotrebljávajû se supstantivno i adjektivno. Supstantivno se upotrebljava srednji rod, a što se broji, stoji u genitivu; n. pr. *Onolìkô* pògibe *junákâ*, *koliko ih* je bilo. *Mnogo zŕnâ* gomilu nàčinê. *Mnogo zbora*, a nikakva tvora i t. d. Adjektivno podùdarajû se u rodu broju i padežu s predmetom, koji se broji; Gdje rúčajû *oni onolìkî;* mi promijenismo *tolìke čòbane.* Mäṇastîr ima sad *mnogu zemlju.* Drže *mnogu stoku.* Pozove nä čast *mnogu gòspodu* i t. d.

§ 164. Neodređeno brojno ime *nèkolika*, *nèkolike* upotrèbljâvâ se adjektivno, kad se misli manje òd pêt predmeta, te ima predmet, koji se broji, ako je muškoga ili srednjega roda, u dualu, a ženskoga u pluralu; n. pr. Ò novôme ljetu šalju (vladike) po mänastîrima pò *nekolika svoja dvòranina* ù promjenu. I kad budu (svatovi) blizu (cŕkvê), pòšaljû nàprijed *nèkolika svàta* po mladòženju. Òpâlê nà njîh te *nèkolika Arnàutina* ùbiju i *nekolika* rànê. Okrénûvši (glâvu) *nekolika púta* sebi iznad glave. baci je preko vinograđa. Pop *sa nekolika čovjeka* dođe. *Nekolika mjèsêca* manje od 10 godina. Loza sa *nekolika grôzda.* Uzmu *nekolika oraha* i bace po slami. Potok, koji *nà nekolika mjèsta* ìzvirê. *Nèkolika* pòvjesma. Pò tom nà *nekolike nedjelje* dánâ dozna knez; i tako *nekolike stotine* Sŕbâ òsvanû okò cŕkvê. Kùpac, òd *nekolike ôke* mjëra sa dŕškom u vodènicama. Gradić sà *nekolike kûle* i t. d.

Ako se misli pet ili više predmeta, upotrèbljâvâ se srednji rod *nèkoliko* supstantivno, a predmet, koji se broji stoji u genitivu plurala; n. pr. *nèkoliko ljúdî*, *nèkoliko pòvjesâmâ.*

Bilješka. Odrèđujûći sâte brojevima valja najprije kazati cïjelê brojeve, po tom česníke; n. pr. *šêst* sátî ï *pô* ili u *šêst* ï *pô (sâta);* ù *sêdam* sátî i *četvrt*, ù *sedam* i *tri čètvŕti (sâta)*, a po njemačkom načinu gòvorî se: *ù pô sedam, ù četvŕt nà sedam, ù trî čètvŕti nà sedam*, što je zäprâvo: u 3 i $^1/_2$; 7 i $^1/_4$; 7 i $^3/_4$.

Broj: *stô,* kad se gòvorî s brojevima: *dvâ*, *trî*, *čètiri* slaže se ovako: *dvjèsta* ili *dvîje stòtine trîsta* ili *trî stòtine*, *četìrista* ili *čètiri stòtine;* od *pet* dalje kaže se samo *pêt stòtînâ,* a nïpošto *pêt stô* i t. d.

§ 165. Srednji rod brojeva: *dvòje, òboje, trŏje, čètvoro (četvero)* i t. d. upotrebljava se supstantivno, kad se misli *čèljâd* ili *životinjè* ili *stvari različna roda, različne vrstê*; *djeca* i *odrasli*.

Ti brojevi mogu stajati: 1. bez *prijedloga* i *bez imenice*, kojoj se broj kazuje; n. pr. I bît će *dvòje* (muž i žena) jedno tijelo. Sramòta je *dvòme* (Kraljeviću Marku i vili) na jednoga. I ono (prase) njima *obadvòma* (ocu i materi) òmilî. *Òboje* (muškarac i ženska) mrtvi nà zemlju padoše. Neka raste *òboje* (kukolj i pšenica) dò žetvê. Zgòtovi *dvóma* ručak! (Ako su imenice istoga roda, onda se upotrebljava glavni broj; n. pr. pošto njih *dvije* (maćeha i kći) otidu u crkvu). 2. *s ìmenicôm*, kojoj se broj kazuje, u genitivu množine ili uz imenice skupne ili zbirne u jednini; n. pr. Domaćin mu pokloni *pètoro gòvêdâ* (različna roda). A za njome *dèvetero kónjâ* (različna roda). Da pròbûdî *dvŏje mlàdjenâcâ* (jedno muško, drugo žensko). Hajdèmo *nas dvŏje* (lisica i zec). *Trŏje pîlîćâ. Čètvoro djece. Dvŏje pàstorčâdi.* Òjagnjila ovca *dvojê jàganjâcâ*.

Kad bi čovjek imao *troje* djece, pa *dvóme* da kûpî kapu, a trećemu ništa, onda bi se reklo: kòbî dijète.

Tàrûči *dvŏje* lipovo *dŕvljâdi*. Namjesti *ovo dvoje djece*. Pòdmetnê *dvŏje* malo *štènâdi*. Opazi ga *dvŏje djece* lúdo. *Trŏje dŕvljâdi* sàstavljeno krmetu oko vrâta (zove se klâto). U mene ima *dvoje-troje momčadi*.

Bilješka: 1. Iz tih se posljednjih primjera vidi, da se atributi: *lipovo, ovo, malo, sàstavljeno, tursko*, slažu s brojevima: *dvoje, troje, tursko*, a ne sa svojim imenicama.

Kad ti brojevi stoje s prijedlogom i s imenicom, kojoj se broj kazuje, vole akuz. jednine *dvŏje* s tim prijedlogom nego li padež, u kojem bi valjalo s prijedlogom da stoji. Rijetki su primjeri kao ovaj n. pr. što je: Vino pije *s dvóma* Àrapčâdi, mjesto običnijega *s dvoje* Arapčadi. Dođe u Biograd *sà dvoje mòmčâdî*. Otišao *sà dvoje mòmčâdi*. Otišao *s dvoje djece*.

Kod ono dvoje djece moje. Su njegovo dvoje djece ludo. Namjesto *ovo dvoje djece* podmetne *dvoje* malo *štenadi*.

U ta tri primjera ne može drukčije ni biti poradi atributa *ono, njegovo, ovo*.

Bîlješka 2. Kad nema imenice, kojoj se broj kazuje, ne može te zamjene biti; n. pr. Koje je *od ovoga dvóga* pametnije i za narod bolje? Tko će *od nas dvóga* (čovjeka i žene) prije progovoriti?

Adjektivno se upotrebljavaju brojevi: *dvòji, dvòje, dvòja; òboji, òboje, òboja; tròji, tròje, tròja*, uz imenice: 1) koje se gòvorê samo u množini; n. pr. *dvòje vîle, tròja vráta; čètvore gâće, dvòje verige, dîple, gâdlje (gâjde), grâblje, nègve* i t. d.; 2) koje imaju jedninu, ali u množini mijènjajû znáčênje; n. pr. *tròja kòla;* da zátvorîm *sedmera nebèsa, lîsice (lisičine)*, gvožđa za zločince; *okovi*; 3) koje imaju jedninu, ali što znače, *onò se u množini ùzimâ, da je jedno* cijelo (u koje idu po dvije stvari ili po više njih od iste vrste; n. pr. *čètvore rukàvice; dvòje čàrape; dvòji òpânci; tròje crèvlje; dvòje pûške* (jer se pò dvije zâ pâsom nose); *dvòje òčî.* Gledaj § 90. za *jedan.*

Kad se misle pojedini komadi od cijelosti, onda se upotrebljávajû glavni brojevi; n. pr. *dvîje* lijeve rukavice, *dvâ* dèsna òpânka, *jedna* čizma, *jedan* opanak i t. d.

§. 166. Pridjevni dijelni brojevi: *dvòji, tròji* i t. d. s imenicama u množini naznačuju često cijelost podijeljenu na onolike skupine, koliko pridjevni broj pokazuje; n. pr. Nju mi prose *dvoji prosioci*, (t. j. dvije skupine, svaka sa svojim proscem); *dvoji, troji* i t. d. *svatovi* (t. j. dvije, tri skupine svaka sa svojim mladoženjom), zagrmješe *oboji topovi* (dvije skupine zá se na obje strane); *dvoje suze*, jedne od bolesti, a druge od varke. Sad su meni *dvoji, troji jâdi.*

§ 167. Srednji se rod bròjevâ: *dvòje, tròje* i t. d. upotrèbljâvâ adverbijalno, kad se ne kazuje predmet, koji se broji; n. pr.

Pa nâ *troje* (= na 3 dijela) razrèđujê vôjsku. Ode plòska nâ *troje,* nâ *dvoje.* Nâ *sedmoro* knjige rásturio, A oplèla kòsu nâ *osmoro* i t. d.

b) Redni broj

§ 168. Zamjenica *sâm* s rednim brojem pokazuju tolîko lícâ ili stvari od jedne vrstê, kolik je broj, *manje jedno;* n. pr. *Sàmšestî* bi osvànuo (sam i još pet); *sàmodrùgî*; *samòsedmî* i t. d.; n. pr. Sačuvavši *sàmôsmôga* Noja nàvedê potop nâ svijet.

4. Pronomen (zamjenica)

§ 169. Zamjenica pokazna *ôn, ònа, òno* zamjenjuje nominativu sing. i plur. svih ròdôvâ zamjenicu zà trećê lice, òstâlê padeže ima od zamjenice, kojoj je osnova *j-;* n. pr. gën. muž. i sred. roda *njèga (ga)* dat. *njèmu (mu)* i t. d.

a) Pronomen personale (zamjenica lična.)

§ 170. Zamjenica lična upotrèbljâvâ se, kad treba da se lice istakne ili kad je u opreci; n. pr. Gòspode! vidim, da si *tî* pròrok. Gospòdine! ako si ga *tî* ùzeo, káži mi, gdje si ga metnuo. *Vî* spâvâjte, a *jâ* ću strâžu čuvati.

§ 171 Lični nastavak drugoga lica množ. *-te* òdvâjâ se kadšto od glagola, koji treba u misli pòtpunitî; rjeđe stoji *-te* uz glagol; n. pr. nä noge *te* dö dvâ pobratima (potpuni: *skòči-te);* nä noge *te* moji sökolovî; čùli *te* me, lâle moje drâgê? (potpuni: *jes-te);* vâmo *te* se Lijèvnjani Tûrci i t. d.

Bilješka. 1. Zamjenica lična i povratna ima za neke padeže dvoje öblîke, duže i kraće. Kraći oblici némajû naglaska, *pa zato nè mogû stajati na početku rečenice* nego se nàslanjajû nä riječ, što je prèd njima, a zovu se enklitike (naslanjalice).

Kraći oblici pòstajû òd dužîh, tako od: *mène, tèbe, sèbe*: *me, te, se;* od *mèni, tèbi: mi ti;* od *njèga, nje; njèmu, njoj; njû; njîh; njîm* pòstajû: *ga; je; mu; joj; ju; ih; im.* Od *sèbi* gòvorî se i *si.*

Duži se oblici upotrebljávajû: 1) na početku rečenice; n. pr. *Mène* je Usud tebi dao. 2) iza prijedloga; n. pr. Nè kâžê baba, kako je sân snila, već kako je *pò njû* bolje. Vàljâ reći i *k sebi* i *od sèbe; do mène, k tèbi, prèd njû, s nàma, zà njima; nâ nj, pô nj, û nj, zâ nj; krözâ nj, mïmô nj, nädâ nj, nïzâ nj, prèdâ nj, ùzâ nj, krözâ njga, zá njga* (s ispalim *e* mjesto kroza njega, za njega) i t. d. Ostavljam sve svoje dobro *na vama* i na Bogu. 3) kad se zamjenica hoće da ìstaknê; n. pr. sve ovo dat ću *tebi*, ako pädnêš i pòklonîš mi se. Vidim i *njega* i *njû.* Šta će u jednome ručku biti *meni*, šta li će *tebi?* On je brat moga konja, *njega* tko dobije, može u nebesa ići. 4) u opreci; n. pr. Jâ *tebe* izbavih, a *sebe* izgùbih. *Tebe* hvale, a *mene* ne kùdê. 5) iza vezníkâ *a, i;* n. pr. vi pjevate, *a nama* krvave pòlijećû. Ako *i meni* kad svane.

Ovamo idu i oblici: *ná me, zá te, ná se, prèdâ se* pored *na mène, za tèbe, za sèbe, pred sèbe* i t. d. jer nijesu kraći nego puni oblici akuzativa singulara, a *mene, tebe* i *sebe* su genitivi, koji se govore za akuzativ.

Bilješka. 2. Za pòštovânje upotrèbljâvâ se zamjenica drugoga lica plurala „*Vi*“. Predìkât, bio glagolski ili imenski stoji u pluralu. Imenski je ù muškôm rodu, iako se govori sa ženom; n. pr. *Ustànite*, drâgî gòspodâru. *Vi ste*, gòspođo, *ôbećâli*, da ćete doći (a ne valja: vi ste *ôbećâla*).

b) Pronomen possessivum (zamjenica posvojna).

§ 172. Posvojnih zamjenica ima od ličnih, od povratne, od upitne i neodređene zamjenice. Posvojna zamjenica zamjenjuje supstantivnu, kad se njom samom, bez dodatka, kaže, da što komu pripada; n. pr. ù zdrâvlje *vaše!* ali: u zdrâvlje svîh *vas!*

Posvojne su lične:

Za 1. lice sing. *moj*; n. pr. *moja* kućica, *moja* slobòdica; 1. lice plur. *naš;* n. pr. *naša* dóda Boga moli.

Za 2. lice sing. *tvoj;* n. pr. *tvoja* jabuka nê će pòginuti; za 2. lice plur. *vaš;* n. pr. *vaši* igraju, a *naši* rîdajû.

Za 3. lice sin. muškoga i srednjega roda *njegov;* n. pr. Dok je glasa Králjevića Mârka — i *njegova* vidòvita Šárca; za 3. lice sing. ženskoga roda *njen* i *njezin*; n. pr. Zalud njojzi sva ljepòta *njena*; ùzmi varoš Pòdgoricu — i *njezine* òkoline ljûtê; za 3. lice plur. svakoga roda *njihov* i *njihan, njin;* n. pr. I pòveo *njihove* kàdune; njîh i *njîhno* rûho i òrûžje; sve to jesu *njîne* zàdužbine i t. d.

Bilješka. U pjesmi, a gdješto i u govòru, upotrèbljâvâ se genitiv lične zamjenice trećega lica ponajviše ženskoga roda mjesto posvojne; n. pr. s b'jela dvóra *njê* (= njezina) prozora; *nje* gospòdâr drâgî: *nje* se ljepòta bíla razglásila po svijètu; no *ih* (njihovu) sestru sunce prosi.

c) Zamjenica *čîjê?*

§ 173. Za upitnu zamjenicu *tko* glasi posvojno *čîjî;* n. pr. *Čîjâ* s' ljúba, *čîjâ* li si séja? Ta se zamjenica upotrèbljâvâ i kao posvojno relativna, mjesto genitiva jednine muškoga roda *kojega* ali samo, kad je ime, s kojim je u svezi, muškoga roda u singularu, a znači lice; n. pr. Niti mu se trebalo javiti onome *spahiji*, iz *čijega* je sela (mjesto: iz *kojega je* sela) pòlazio, ni *onome*, u *čije*

*

je (mjesto; u *kojega je* dòlazio. Nije mogla otići u službu drugome osim svojega *gospodára*, na *čijoj* je (mjesto: na *kojega je)* zemlji otac sjedio. *Čijim* (mjesto: *kojega)* štapom pògodî, *onaj* bude tŕlja. Ide *onome*, *čije* (mjesto: *kojega je)* je brávče. *Čija* (mjesto: *kojega)* sila, *toga* ì prâvda.

Od *nȉtko*, *nětko*, *svȁtko* posvojne su zamjenice: *nȉčijî*, *nȅčijî*, *svȁčijî*.

Povratnom *se* posvojni je oblik *svôj* zà svakô lice u jednini i u množini; n. pr. Bolje je vjerovati *svojim* očima nego tuđim riječima.

d) Zamjenica *i*

§ 174. Određeni se oblik pridjeva svršuje u nom. jed. muškoga roda na: *-i*. To je *i* zamjenica pokazna, koja pokazuje ne samo *kakvo* nego i *koje* je lice ili stvar, kojoj se prìdijevâ; n. pr. bogati Gävân (ne samo kakav nego i koji). U njemačkom i u grčkom jeziku stoji prema tome član *der*, *die*, *das*, grč. ὁ, ἡ, τό.

§ 175. Kad se hoće da nàznâčî sàmo *kakvo* je lice ili stvar, a ne i *koja*, upotrèbljâvâ se adjektiv u neodređenom oblíku; n. pr. *mrtvu* (kakvu, a ne kojemu) se kŭrjâku rep mjeri. *Màtor* (kakav, a ne koji) se konj ne uči igrati. Od *rečèna* do *stvorena*, od *čuvèna* do *viđena* dalèko je ka' ŏd lîsta dŏ korijena.

§ 176. Određeni oblik može imati 1. adjektiv; n. pr. *dŏbrî;* 2. particip preterita pasiva (glagolski pridjev trpni); n. pr. *hvâljenî*. 3. particip preterita aktiva (glagolski pridjev prošloga vremena) od glagola srednjih; n. pr. *smřzlî* (od smřzao).

Određenoga oblika nema: 1. supstantiv; 2. adjektiv posvojni na: *ov (ev)*, *in*, *j*, *ljev;* n. pr. nèćâku *banovu;* grad *zmȕjev;* ŏčina konja; *Solòmúnovu* dvoru; *sèstrin;* *Ivanj* dan. Izùzimajû se adjektivi na: *i* u nom. sing. mušk. roda; 3. particip preterita aktiva osim od glagola srednjih; 4. posvojne zamjenice; n. pr. oku *njegovu; njezina* muža.

Bilješka. Od posvojnih zamjenica i od pridjeva na: *-ov (ev)*, *-in*, *njègov*, *njézin*, *njên*, *njîhov* ima ŏblîkâ i po određenoj sklonidbi n. pr. pored: *njegova* i *njegovog*; *bratova* i *bratovoga; careva* i *carevoga; sestrina* i *sestrinoga.* Oblici po neodređenom obrascu su pravilni i stariji.

§ 177. Ima adjektiva, koji imaju samo određen oblik. Taki su n. pr. *dèsnî*, *lȉjevî*, *cȉglî*, *òpćî*, *òstâlî*, *dȉvljî*, u gdje-

kojem kraju *vèlikî* i *mâlî;* po tom prijdjevi na *i* u nom. sing. mušk. roda.

Neodređeni oblik.

§ 178. Imenski predikât ili predikatna dopuna stoji u neodređenom obliku. Predikat može biti:

1. *u nominativu* uz glagol: *bîti* i uz takve, koji znače *bivânje* kao što su: *pòstati, nàstati, ostati, dóći, izići;* n. pr. Bog je *dobar.* Bog je *spȍr*, ali je *dòstîžan.* Gdje je zmâj *mrtav* ležao. Najposlije *gladan* osta. *Krvav* konjic do ušiju dođe.

2. *u dativu* uz infinitiv glagola *biti;* n. pr. Bolje je *ranjenu* nego posve *ubijènu* (biti). Ali mu najprije treba postradati i *òkrîvljenu* biti od roda svôga. Bolje ti je ući u život *hrȍmu* ili *kljâstu* nego li s dvije ruke i dvije noge da te bace u oganj vječni.

3. *u akuzativu* kao predikatna dopuna glagolima: *učìniti, nahòditi, náći, vìdjeti, ùgledati* i t. d.; n. pr. Ti me *zdrava* skûj. Tû *ranjena* kneza nahòdiše. Kad ùgledâ *mrtva* brata svôga. Vîdêći ga *gola* i *bosa.* Vidî car sina *mrtva pròstîrta.* Nè bî l' brata *živa* zätekao. Izbîše ga (slugu) i poslaše *prazna.*

4. kad se rádnja ili svojstvo subjekta pokazuje nèpostojâno, koje vrijedi neko vrijeme ili uz kaku pogodbu; l pânj je lîjep *obúćen* i *nàkićen* (ako je). Moja mâjko, ožèni me *mlada* (dok). Da mu *mrtvu* ne pretrésû tîjelo (kad). Ŭ moru ima nekakva ptica, koja na *ružnu* vremenu pjeva, a *lijèpu* plače (kad) i t. d.

5. u prilozima, koji postaju od adjektiva vide se neodređeni oblici; n. pr. *izdalèka, zdàsta; îzobîla; îstiha; îznova; òdâvna; dòkasna; ù tihu; ùgòtovu, pogòtovu.*

Zamjenica sâm.

§ 179. *Sâm, sáma, sámo,* kad znači; *„bèz ikoga (ičega) drùgôga“* sklanja se u muškom i srednjem rodu kao pridjev neodređen za razliku od *sâm,* kad znači *„ne drugi, upravo on“*, što se sklanja kao pridjev određen; n. pr. vidio sam njega *sáma* i vidio sam njega *sámoga.* Ŭ prvôm se primjeru kazuje, vidio sam njega, a bio je *sâm,* t. j. nitko nije bio s njime, dok se ù drugôm kazuje, vidio sam upravo njega, nè drugôga. Nije dobro čovjeku *sámu* (= bez ikoga drugoga) biti. Kako bi òstavio oca *sáma?* Ne nađe ništa nà njôj (nà smokvi) dò lîšća *sáma.* Tri lîbrice *sáma* (= bez ičega drugoga) suha zlata. Takvo se *sâm* može i pojàčati riječima *sàmcât, sàmcît,* po tom: *sâm sàmcât, sâm sàmcît.*

Sâm, sáma, sámo uz imenicu određuje često tačno *vrijeme* ili *mjesto,* da je nešto sada a ne drugda, ovdje a ne drugdje, te se može zamijeniti prilogom *baš, ùprâvo;* n. pr. Stane do *sámê vatre.* Do *sámoga mraka.* Borio se do *same zore.* Šanac na *samome utoku* Morave. Pod *samu zimu* otide ù Bosnu. Dòbrota se pòčinjê od *samoga* Kotora.

U takom slučaju može ova zamjenica glasiti u muškom rodu i: *sami;* n. pr. Vojska ìzmaknê pod *sami grad.* Dođu u *sami Biograd.* Pred *sami mrak* skupe se svatovi. Na dnu toga sela pod *samijem brdom.*

Bilješka. I u tom značenju „bez ikoga drugoga" govore se i pišu oblici po određenoj sklonidbi; n. pr. vidio sam njega *sámoga* (kad nitko nije bio s njime) pored pravilnijega: vidio sam njega *sáma.*

§ 180. *Sâm, sáma, sámo,* kad znači: *„ne drugi zâ nj",* sklanja se kao određen pridjev. Takvo *sâm* ističe supstantiv ili ličnu zamjenicu; n. pr. On se brine *sâm* za sebe (t. j. ne drugi zâ nj). Neka *sâm* kaže: *Sâm* te *Bog* uputio, kuda treba. *Sámo sunce* trepti, kad tko zmiju bije. Tko se ti *sâm* gradiš? Za njih *same* vrlo je potreban.

§ 181. U složenim riječima sa *sâm* treba kadšto pòtpuniti povratnu zamjenicu; n. pr *samòhran,* t. j. koji *se* sam hrani; *samòuk,* koji *se* sam uči; *samòživ,* koji samo *sèbi* živi; *sàmotêg;* ova vodenica melje zimi *samotegom,* t. j. kod otvorene ustave.

§ 182. Iz značênja *„bèz ikoga drugoga"* dobilo je *sâm* značenje *„od sebe, od svoje volje",* što se može i pojàčati sa *„od sèbe";* n pr. Zrěla vòćka *sáma* pada. Zid se provali *sam od sebe. Sáma* mu se sablja ìzvadila. Konji će ti *sami* doći. *Sam od svoje volje* skupi nekoliko momákâ. Gòvorîš li to *sam od sebe.* Ovamo idu i složenice sa *sâm: Samodòšlica,* t. j. djèvôjka, koja sáma dođe; *samòkres,* mala puška, koja se pali kao sáma od sèbe; *sàmonîk, sàmorâst,* što sámo nikne, sámo raste; *samòtok,* ûlje, što samo istèčê ìz maslînâ i t. d.

§ 183. *Sâm, sáma, sámo,* kad stoji s kojim padežom povratne zamjenice *sebe* i t. d., rado se slaže u padežu i u rodu sa subjektom, rjeđe sa zamjenicom; n. pr. *Sam* se sebe odreći ne može (običnije od; *sama se sebe . . .*). Drágo je

sam sebi najprije vrat siomio (običnije od: *samomu sèbi)*. Stane govoriti *sama* sebi. *Sami* će sebi biti mrski. Nijesam kadra ni *sama* sebe hraniti. *Sam* u sebi reče. *Sam* pod sobom drvo pòdsijecâ. *Same* sebi govorile. Car Trojan *sam* sobom (on glavom) čuje, kako djeca sviraju. Najprije podigne se car *sam* sobom. *Sobom* se zakleh, veli Gospod.

§ 184. Zamjenice povratne: *se* i *svôj, svòja, svòje* upotrebljávajû se, kad je subjekt rečenice i zamjenica *isto lice*; n. pr. *Sebi* oreš, *sebi* siješ, *sebi* vlačiš, *sebi* ćeš i žnjeti (mjesto: *ti tebi)*. Da mi *svoje* konje òdmorîmo.

Bilješka. Mjesto povratne posvojne zamjenice za prvo i drugo lice može se upotrijebiti i posvojna lična, kad se hoće zamjenica da istakne: n. pr. Zmija mu odgovori iz rupê: „Možemo se pomiriti, ali dok ja gledam *moj* rep, a ti *tvoga* sina grob, dotle pravog prijateljstva među nama biti ne može".

Ako zamjenica *nije jedno isto* lice sa subjektom, upotrèbljâvâ se padež od imenične zamjenice: *ja, ti, on*; *mi, vi, oni* ili pridjevna: *moj, tvoj, njegov, njezin* i t. d. Za 1. lice: *moj, moja, moje, naš, naša, naše;* za 2. lice: *tvôj, vaš;* za 3. lice: *njegov, njezin; njihov* itd.; n. pr. *meni* oreš, *meni* ćeš i žnjeti (t. j. *ti meni*); odmòri konja *njegova* (t. j. *ti njegova)*.

§ 185. *Svôj* znači i *„vlàstit"*, protivno *„tûđ"*. Tako se *svôj* upotrèbljâvâ òsobito u rečenicama bez gramatičkoga subjekta; n. pr.

Svoja kućica, *svoja* slobòdica. Ne vàljâ *svoje* zvono zà tûđêg òvna vezati. Bolje je *svoje* jaje nego tuđa kokoš. Kad se tko napije trusovine, òmrznê mu *svoja* vjera.

Da j' u momka *svoja* majka.

Al' j' u momka tuđa majka.

Svoj bez imenice upotrebljava se i supstantivno te ima različno značenje kao: *rôd, zèmljâk, prijatelj, znanac, drûg* i t. d.; n. pr. *svôj svôga* nád jamu vodi, al' opet ne će ù jamu da ga turi. Kakvi smo da smo, *svoji* smo. Tèško svuda *svome* bez *svojega*. K *svojima* dođe, i *svoji* ga ne primiše.

§ 186. Kad se pò dvâ povratna glagola zàsebice nađu, *može* drugi biti bez zamjenice *se*; n. pr. Men' *se* čudiš, a sebi *(se)* nè čudîš. Nek' *se* pjeva i nek' *(se)* pripòvijedâ. Tko *se* Boga ne boji i ljúdî *(se)* ne stídî, bježi od njèga. Pripòvijedâ *se* i pjeva, da je caru Lazaru zàzreo konj.

Zamjenica: *koji, što.*

§. 187. Odnosna zamjenica *koji, koja, koje* stoji obično iza imenice, na koju se zamjenica proteže, te se slaže s njome u rodu i u broju, a padež joj određuje prilikat odnosne rečenice; n. pr. U Gàbeli se u nekakvom jezeru hvata mnoga *jegulja, koja* se ràznosî po svoj Hèrcegovini. — U manastiru bio je nàmolovân *starac, kojega* su guje òpasale. — Ja imam u galiji *zvjèrku, koja* bi to sve zàtfla zà dvâ trî dana. — Od prije su išla momčad uoči Božića òd kućê dò kućê te pjevala *pjesme* od kòledê, *u kojima* se uza svaku vrstu pripijeva: kóledo! — Ùz bijelû nedjelju grade se *ljùljâške,* a gdješto i *obrtâljke, kod kojijeh* se dànju kûpî mladež, te se ljûljâ i òbrćê.

Izvrnuto privlačenje (attractio inversa).

U ùzajmičnîm (korelativnim) odnosnim rečenicama, t. j. u takim, gdje jedna drugu ište *(koji . . . . on)*, jedna nà drugû pokazuje, može odnosna, da se jače istakne, stajati pred glavnom. Imenica, na koju se odnosna zamjenica proteže, premješta se iz glavne u zavisnu te se slaže sa zamjenicom „*koji*“ u rodu, broju i u padežu. Ù glâvnôj stoji mjesto imenice padež od zamjenice *on, ona, ono*, ako to jasnoća traži; n. pr. *Kog junaka* u živòtu nađe, ùmîvâ *ga* lađanom vodicom (ili *Junaka, koga* u životu nađe, umiva lađanom vodicom). *Koje* se *staklo* jedàmpût răzbijê, *ono* se već ne sàstavî (ili *staklo, koje . . . .*). — *Koju* prvu ùhvatîš *ribu*, uzmi *je* (ili *ribu, koju . . . .*). — *Koja sovra* òd sûhôga zlata, *za njom* sjedi dvanaest vlàdîkâ (ili *za sovrom, koja . . . .*).

Koja voćka sama pada, ne vàljâ *je* mlatiti. — *Koja ruka* može posjeći, valja *je* cjelívati.

Koja tikva često nà vodu ide, razbit će se. — *Koja kokoš* mnogo kákoćê, malo jájâ nosi. — *Koje oči* za svijetom plaču, brzo ìsplačû. — *Kom domàćinu* polovica čeljadi nè molî Boga za smrt, a polovica za život, nije dobar domaćin.

Bilješka. U primjerima, što slijede, nema prave korelacije; n. pr.

Kojoj ovci svoje runo smeta, *ondje* nije ni ovce ni runa (prema *kojoj* očekuje se uzajmično *onoj* ili prema *ondje* u glavnoj očekuje se u sporednoj *gdje ovci . . . .*). — *Koji domaćin* nè mislî ûvečê, šta ûjutru valja raditi, *tu* niti je kuće ni domaćina (prema *koji* očèkujê se uzajmično *taj* ili prema *tu* u glavnoj očekuje se u sporednoj *gdje domaćin . . . .*).

Koji se *slogovi* izgovaraju oštro, *ondje* se u južnome narječju izgovara *je* (prema *koji* očekuje se *oni* ili prema *ondje* u glavnoj očekuje se u sporednoj *gdje* se *slogovi* i t. d.)

U primjeru: „*Koje pseto* hoće da ubiju, poviču: bijèsno je“, nema izrečene korelacije, a misli se: Kad koje pseto hoće da ubiju, onda poviču . . .

Isto tako može imenica ostati na početku u glavnoj pred odnosnom zamjenicom; n. pr.

Kamen, koji se često prèmećê, ne će mähovinôm obrasti. — *Čovjek, koji* je pošten, ne može se povampíriti.

Zamjenica *što* može ne mijenjajući oblik *što* na *šta* zamijeniti zamjenicu *kòjî, kòjâ, kòjê* ù svakôm rodu, broju i u padežu. U kosim padežima ima kadšto uza se zamjenicu ličnu *on-ona-ono* u onom padežu, u kojem bi trebalo, da je zamjenica *koji, koja, koje;* n. pr. *Trgovac, što* (= koji) pròdâjê sir, maslo, med i t. d. *Sablja, što* (= koja) uz bedro stoji; *Zvono, što* (= koje) se veže n. pr. za vola; *Novci, što* se daju popu za vjènčânje; *Čarape, što* se nose u čizmama; *Drva, što* se vâljâju nîz planinu. Šta čekaš one *zmajeve, što* bježe u onu jazbinu? **Što za koji.**

Molitve *što* (ih) djeca uče ù školi; Kalup za krstove, *što* (ih) djeca liju iz kòsitera; Kvasilica, na vrh drveta krpa, *što* (je) kosci nose u vodijèru; Náselje, čâst, *što* (je) dâjê domàćîn, kad se prèselî ù novu kuću. Prinesite òd ribê, *što* (je) sad ùhvatiste. Uzme sà sobôm dva hŕta, *što* mogu zeca ù polju stići. Momčad ona, *što* igraju i pjevaju, zovu se kòleđâni.

Velika prèđa, *što* se ribe hvataju; Brus, *što* se oštri kosa ili britva brijaćâ; Pàklina kao katran, *što* se kola mažu; Marama, *što* se žene povezuju. — Kašičara, vodenica, *što joj* kolo stoji ùsprâvo; Pođe hitro u ovoga kŕalja, *što mu* bijaše šćer gubava. — Kad je vidi ona krava, *što joj* je bila mati. Krpa, *što* se *njom* ìspîrâ što. Kùka, *što* se *njom* vuku návîljci. Žlîjeb, *što njim* teče voda. Lîm, *što* se crkve pokrivaju *njime*. Ja sam tvoja zmijica, *što* si *me* rodila.

Kad zamjenica *što* zamjenjuje zamjenicu *koji, koja, koje* s prijedlogom, umeće se onaj padež od zamjenice: *on, ona, ono* s prijedlogom, što ga glagol rečenice ište; n. pr. Na kosištu onaj drščić, *što* se rukom *za njega* drži (mjesto: za

koji se i t. d.); Zemljan sûd, *što* se *u njèmu* peče meso u peći (mjesto u kojem se); Dva kóca, *što* se *nà njima* nose nàvîljci; — Velika šuplja klada, *što kròz njû* teče voda; Daska, *što ù njû* lupaju ŭjutru, da se bûdê kaluđeri; Vinàrica, lađa, *što* se *nà njôj* nosi vino; Kùtîjca, *što* se *ù njôj* nosi zapis (mjesto: kroz koju; u koju; na kojoj; u kojoj); — Rešèto, *što* se žito pròtâčê *na njèga*; Staklo, *što se u njèmu* drži vino (mjesto: na koje, u kojem).

Što se upotrebljava mjesto upitnoga *zašto?* n. pr. Pomisli u sebi: „*Što* bih ja i za ovoga ljenivca radio?“ Kaži mi, *što* ona gora gori? Zapita ga car, *što* nije majstor došao? Kad te tko ne zove, *što* se odzivaš?

§ 188. Zamjenice *što* i *kòjî, kòjâ, kòjê* zamjènjujê, ako i rijetko, riječca *te* u istom značenju; n. pr. Jedan od ovih *te* (koji) su došli, da ga pòhodê, reče; Drvo îskopâno kao kòrito, *te* voda ide njîm (kojim); Òd vunê svâljano kao debelo ćëbe, *te* se *na njèmu* spava (na kojem); Krõšnje, nà dvâ savijèna drveta, ispрèpletâno uzicama, *te* se *u njèmu* nosi slama (u kojem); Zemljan sûd, *te* se *u njemu* jelo gotovi (u kojem); Gvozden šiljak, *te* se *njíme* volovi gone (kojim); Od kònopljanih kònâcâ kao vrša, *te* se riba *ù njû* hvata (u koju).

Bilješka. Zamjenica pokazna: *tâj, tâ, tô* upotrebljava se, kad se ne će ili ne može da kaže izrijekom lice, mjesto i t. d.; n. pr. Pustio *taj* i *taj*, *tu* i *tu*. — Carska kći *iz toga* i *toga* grada. *Ŭ tâj* i *u taj* dan, *nà tome* i *nà tome* mjestu bit će trkija. Da ih *pòd tijem* i *pod tijem* kamenom zakòpâš ù zemlju

§ 189. Zamjenice *tko* i *što* same po sebi supstantivne upotrebljavaju se kao: 1. upitne; n. pr. I ti li si moja sreća! *Tko* tebe meni dade? — *Tko* je mati moja i *tko* su braća moja? — Stanu pogađati, *tko* se povampírio. — *Što* je tvrđe od gvožda? — *Što* će slijepcu oglèdalo?

Bilješka. Prvi i četvrti padež od upitne zamjenice *što* govori se (v. § 79. 3.) i *šta* pa može zamijeniti i genitiv; n. pr. Onda mu pripovijedi, *šta* je i kako je. — *Šta* je najviše, onoga će biti najmanje. — Kad tko od ništa dođe *do šta. Oko šta je* ruke skrstio! Da bi imao *oda šta* živjeti. Daju rąčune, šta su *oda šta* dobili.

Tako se isto upotrebljavaju i neodređene zamjenice: *svašto, svašta; nešto, nešta,* štogod; n. pr. Ona stane *od svašta* se s njima razgovarati. — Vúci vreću, puna je *svašta.* — Nešto *nešta* izjelo, pa *od nešta* kosti ostale. *Štagod* zaištetê, ono ću vam učiniti. Za večerom se razgovaraju o *svačemu.* Kako će od *svačega* šâlu zametnuti. Može biti, da je ovo rekao zbog *nečega* drugoga. Ne boj se *ništa!* Ne može se *ni* do *čega* doći.

2. neòdrêđenâ; n. pr. Ovi je svijet stŕmenit: *tko* po njem slâzî, a *tko* ùzlazî. — Slabo će mu *tko* vjerovati. — Ako ti više *što* ne znaš, to je sve ništa. — Bože sačuvaj takova *što* i pomisliti.

3. općenito odnosna* u ùzajmičnîm (korelativnim) rečenicama, t. j. u takim rečenicama, gdje jedna drugu ište, jedna nà drugû pokazuje. Prema *tko* u jednoj rečenici stoji obično ùzajmično ù drugôj: *tko . . . onaj, . . . on; tko . . . taj, tko . . . svak; onaj . . . tko, nitko . . . tko, svak . . . tko* prema *što . . . to* i t. d.; n. pr. Vjeru *tko* lomi, *njega* će vjera. — *Kome* Bog, *tome* i svi sveti. — *Tko* se rodi, *svak* će ùmrijeti. — *Koga* tíštî, *onaj* i vríštî. — *Što* je jednom milo, *to* je drugom drago. — *Što* tko misli, *o onom* i sanja.

Ùzajmičnâ se zamjenica može i pòmisliti; n. pr. *Tko* bŕzo sudi, brzo se i kaje (onaj). — *Tko* vina vèčerâ, vode rûčâ. — *Tko* visòko leti, nîsko pada.

Bilješka. 1) Mjesto imeničkoga *tko* govori se kadš'o i pridjevno *koji* sa značenjem imeničkim; n. pr. *Koji* si ti, što sa mnom gòvorîš? — *Koji* ste i što ste vi? — Ženo, ovdje čovječja kost mîrišê, *koji* imádê? kazuj odmah. — Znáte, *koji* smo i otkale smo. — *Koji* se muči, taj i izmučî, — *Koji* zna najmanje zanáta, taj svaki živi bolje òd svakôga težáka.

2) Srednji rod *koje* upotrebljava se imenički za upitnu i za neodređenu zamjenicu, kad se ne gleda na rod ili kad se misli čeljad ili životinja pomiješana roda (muško, žensko, djeca), ispor. § 152.; n. pr. *Koje* j' ovdje Ali-čelèbija (Ali-gospodičić)? *Koje* li je stârî Jemin-aga? — Upíta onoga

* Općenito je odnosna zamjenica *tko,* kad nije izrečena riječ, na koju se proteže pa se misli svaki; n. pr. Tko mnogo besjedi, mnogo i laže.

čovjeka..., *koje* mu je djed. Ujutru mole se Bogu (Srbi), kad *koje* ùstanê, poslije večere, kad *koje* dospije da spava, a pred vèčeru svi se mole zajedno: muškarci stanu naprijed, a žene i djeca zà njima i ni jedno ne smije prestati ni sjesti, dok starjèšina nè svŕšî. Oni se nè molê Bogu jednako, nego što *koje* zna, ono i gòvorî. Na mòbu se òtimajû, *koje* će poći. Kad se *koje* razbòlî, slabo traže ljekara.

Zapitaju *jedno* drugoga (medvjed, svinja i lisica), šta će *koje* raditi.

3) Zamjenice: *tkȍ, štȍ, kàkav, kàkî, kòjî* i prilozi: *gdjȅ* i *kȁd*, zamjenjuju obično neòdređenê zamjenice i priloge: *nȅtko, nȅšto, nȅkakav, nȅkakî, kojigȍd; nȅgdje, ȉkad*, kad se misli makar koji član od jedne vrste u rečenicama: *izričnîm, namjernim, pogodbenim, vremenskim i upitnim*, te ne stoje nà pŕvôm mjestu ù njima već se naslanjaju na koju riječ prȅd sobôm; n. pr. *ako tko, ako što, ako kaki, ako koji; ako gdje, ako kad; da tko, da što . . . što tko . . čim tko, čim što . . . čim kakav . . . kako tko, kako što . . . kad tko, kad što . . . gdje tko, gdje što* i t. d.; n. pr.

Ako tko drugi skoči ù vodu, hoćeš li i ti skočiti? *Ako* li *što* novo učini Gospod. *Ako* sjùtrîdân *kaka* žena dođe. *Ako* je *koji kome što* na žao učinio. *Ako gdje* znaš bolje, zovi i mene. *Ako* bi selo poslije *kad* htjelo, da ràskmetî (kmeta). Jeste li *kad koja* vidjele taki i taki grad? Eda li si čuo *kad* od *koga*, da ima taki i taki grad? Kad *koji koju* kúpu (gomilu od četiri oraha) òborî, on je i uzme. *Da tko kome* učini štetu . . . *Što tko* misli, o onom i sanja. *Čim što* čuje, odmah kaže. *Kad tko što* moli *koga. Kako tko* zna, onako i pjeva. *Gdje tko* mrê, ondje se i kopa. Kad se kaže, *da u koga* nêmâ ništa. Kad *tko* od ništa dođe do *šta.*

Neodređene zamjenice složene s *ne- (nȅtko, nȅšto)* znače samo jedan član od neke vrste i to određen, ali nèpoznât, dakle samo jednoga čovjeka, samo jedno mjesto, samo jedno vrijeme, a bez *ne-* makar kojega čovjeka, makar koje mjesto, makar koje vrijeme i t. d.

§ 190. Zamjenicom *štȍ, štȍgod, nȅšto* s genitivom pokazuje se *količina;* n. pr. *Što* je koji *rôblja* zadòbio. *Štogod* ima u Senju *junákâ.*

Tako se upotrèbljâvâ i srednji rod od zamjenica: *òvo*, *òno*, *tô*, kojima se kaže neodređena količina; n. pr. Nè jedê ništa *za to dánâ*. Nâ *ovo kruha*, ali ga čuvaj kao zjenicu od oči. Dáli bismo im (djeci) *ovo malo kòrîcâ*. Sävijê svôj šator i *ono malo prtljága*. Izvadî *sve ono nòvâcâ*. Dođoše sa mnom *ovo šest braće*. Za *ovo nekoliko dánâ* nijèsam više ni zaslužila.

§ 191. Zamjenica *nèšto*, *òvo*, *òno* i *tô* s genitivom partitivnim upotrebljávajû se, da se kaže količina od prilike, od šálê ili kao za podsmijeh; n. pr. I jâ imam *nešto* buzdòvana; dâj mi malo hljèba, da pòjedêm *ovo* sira.

Bilješka. 1. Srednji rod zamjenice neodređene „*nèko*“ upotrèbljâvâ se kao i „*jedno*“ za broj od prilike; n. pr. Nožin-aga sa *neko* 50 ljúdî prîjeđê u Jar. Od prije *neko* tridesêt gòdînâ počeo se istraživati. Prije *neko* osam mjesècî ja sam písao u Biògrad. Onda òstavi Vùicu s *neko* 3000 ljúdî.

Bilješka 2. Instrumentali *čim-tim* upotrebljávajû se i za oznaku vremena, a znače od prilike isto, što i *kako-tako* ili *kako-odmah*.

U pòredbênim rečenicama upotrèbljâvâ se s uzajmičnim prilozima i zamjenicama u glavnoj *što-to* i *što-to sve*, n. pr. *Čim* ga vidje, *tîm* ga i poznade. *Što* je ona maćeha nju gòrê držala, *tô* je ona *sve* zdràvijâ i ljepša bivala. *Što* se on više brânjâše, ona *sve* više navàljivâše nâ nj. *Što* je veća ptica, (to) veće joj gnijèzdo treba.

Što se upotrebljava i u značenju „*kakav*“; n. pr. Ja ću se stvoriti lijep konj, *što* ga (= kakvoga) ne će biti u cijelom vašaru. Iz one žabe iziđe lijepa djevojka, *što* je (= kakve) nigdje u carstvu nema.

Srednji rod „*sve*“ od *sâv* upotrebljava se priložno uz brojeve od *pet* dalje mjesto genitiva množine; n. pr. Carević njih sve po vratu, dok *sve devet* (pored: svih devet) posijèčê. — Možeš otvòriti *sve osam*, òdâjâ. — *Sve sedam* sastalo se dahija. Napunimo vreće *za sve* trideset konjâ. Uvedemo *sve tridesetero* konjâ.

Svê upotrebljava se jošte u značenju: 1) *neprèstano*; n. pr. *Sve* sam mislio, *sve* jedno te jedno. Niti on njima što odgovaraše, no *sve* plakaše. Nemògoše svijet pòjedoše (koji *sve* govore, da ne mogu). 2) *ùprâvo*, *ne drugo što*, *sâm*

čist; n. pr. Nije htio šetati, nego *sve* stane trčati. Nema pravoga sudije nego *sve* globari. U njenoj kući triput bolje nego u carevome dvoru: *sve* zlatni jeleni, košute, ptice, kvočke, pilići, zecovi *sve* zlatno.

Adverb (prilog).

§ 192. Vrste rijèčî, koje se ne sklanjaju niti sprežu, zovu se čestice partikule, a dïjelê se na: 1. priloge adverbe; 2 prijedloge prepozicije; 3. veznike konjukcije; 4. uzvike interjekcije.

Prilozi izbliže označuju glagol, pridjev pa i prilog sâm po *mjestu*, *vremenu* i po *načinu;* n. pr. Tko *ràno ùranî, lako* zeca *ùlovî. Vrlo* ga *lïjep* mòmak dòčekâ. Prijedlog je òsobita vrsta priloga, kojim se ne samo izbliže označuje ono, što se glagolom ili pridjevom kaže, nego se jošte rádnji glagolskoj određuje: 1. *pràvac*, koga bez prijedloga nema; n. pr. *ići* (bez pràvca), a *prijèći* (s pravcem n. pr. preko vode, preko brda) i 2. pokazuje predmet, na koji se rádnja proteže; n. pr. Čuvaj se *od prórôkâ.* Ne gòrî òbraz *òd sûnca*, nego *od pòštenîh tjúdî.*

Prijedlog s imenicom ili s pridjevom je ili objekt, atribut ili adverbijalna oznaka prema predikatu.

Prijedlog ne zàhtijevâ padež, nego glagol rečenice određuje padež, zato i može uz jedan isti prijedlog stajati i pò više padeža n. pr. Neko se *zà lîst* sakrije, a neko nè možê ni *zà dûb.* Svaka sila *zà vremena*, a kneževa *zà godinu* Nèzvânu gostu mjesto *za vratima.*

U tim primjerima imamo prijedlog *za* s akuzativom, s genitivom i s instrumentalnom.

Veznik veže rečenice, koje mogu biti: nezavisne i zavisne; usporedne i sporedne i t. d. Gdjekoji vezníci vežu i pojedine riječi. Vezno se upotrebljavaju i mnogi prilozi.

Razlika između priloga, prijedloga i vezníkâ òsnîvâ se po tome sàmo na sintaktičnom znáčênju; zato može biti jedna ista riječ prilog i prijedlog ili prijedlog i veznik; n. pr. u primjerima: *po* jedan, *pò* dvâ; da svakome *po* tovar žita; vodenice *po* s dva kamena; „*po*“ je prilog, dok je *po* u primjeru: *po* Božiću prijedlog. U primjeru; *Pošto* se umiju, zàpâlê svatovi lulu (*pošto* je veznik). *Po što* (po kakvu cijenu) kupio, *po to* (po takvu cijenu) i prodao *(po što* je prilog).

Prilozi za isticanje.

Pored vezníkâ, kojima se vežu rečenice i riječi, ima i priloga, koji *ìstičû* pojedine riječi, vezníke i vezne priloge. Taki su n. pr.:

1) *a*, kojim se nešto *ističe*, što se od prednjega *razlikuje*, *ali prednje ne ùkîdâ;* n. pr. Vrljikâš, konj, koji je *tanak a dugàčak*. Zdepast čovjek, *pònizak a krût*.

Često se njime nàstavljâ pripovijedanje ili govor te je blizu značenju veznika *ali*, često i vezniku *i*.

Takim se *a* ističu veznici: *a i; a ni; a da; a nego li*.

2) *a kamo li; a nekmo li;* sa *a* još se više ističe rečenica, koja je sa *kamo li, nekmo li* već istaknuta i to: *ako* se prvom rečenicom *što tvrdi*, onda je *kamo li, nekmo li* = *još više;* n. pr. Sram je mene u oči gledati, *a kamo li* s tobom besjediti. *Ako se* prvom *što poriče* ili je po smislu *niječna*, onda je *kamo li, nekmo li* = *još manje*; n. pr. Ja ga ne bih ni za slugu, *a nekmo li* za mog gospodara. Mjesto *a* upotrèbljâvâ se i *da;* n. pr. Ti nijesi ni čuo junaka, *da kamo li* očima vidio.

3) *a da, a* upotrèbljâvâ se u pitanju, kojim se čuđenje izreče; n. pr. Bog ti pomogao rajska dušice. *A* otkud ti ovdje? *A* tko si ti, da ja ne bih dobio ni ovih opanaka? Ja sam tvoga brata sreća. *A da* gdje je moja sreća?

4) *a ono* ističe suprotno između dvije rečenice te se može zamijeniti sa *onda*; n. pr. Ako nije tako, *a ono* je ovako. Ako nema pameti, *a ono* ima noge.

Ima prilika, gdje *a ono* može zamijeniti *međutim*; n. pr. Ja mislim, da je kod kuće, *a ono* ga nema. Ja pravim držalicu, *a ono* se nâčinî kijak.

5) u živome pripovijedanju rado se za vremenskim rečenicama (potpunim i krnjim) s veznicima *kad, pošto, dok, tèk, kako* upotrebljavaju: *a to, ali evo, eto*, čim se ono, što se u glavnoj kazuje, *jošte više ističe* kao *osobito, nenadno, čudnovato*; n. pr. *Kad* se ù zoru pròbûdî, *a to* jabuka òbrâna. *Pošto* oni otidu, *a to* anđeo Gòspodnjî javi se. *Dok* se mi tome još čuđasmo, *eto ti* pudara od onijeh vinogrâdâ. *Tek* što on zaspi, *ali eto ti* devet paunica. — Onda se vrati u onu rekavicu, *kad tamo, ali* u rekavici jedna baba. I ona

se skloni za vrata, *kad ali eto* ti vjetra. *Kad* ujutru, *a to* na lozi onoga siromaha grožđe. *Kad gore, ali* se more zaledilo. *Kad* ujutru pòùstajû, *ali* nasred sobe velika gomila mrtvih miševa. On se makne i opet sjedne u jedan kraj od bašče, *dok evo ti* cara, gdje šeta s njegovom materom.

6) *dȁ, jest, dakako;* upotrèbljâvâ se, kad se što *potvrđuje* ili *se pristaje* na što; n. pr. *Dȁ*, to mora znati svaki čovjek. *Da*, ìspunit će Gospod naskoro riječ svoju.

7) kadšto se tako *da* upotrèbljâvâ *u smislu podrugljivu*, kao da se pristaje na što, a ùistinu se upravo *odbija*; n. pr. Iskao sam taj dnevnik, no on mi ga nije hotio dati govoreći: *dȁ!* da ga dâš štampati. *Da!* vi ste ljudi i s vama će umrijeti mudrost.

8) *Da* iza glagola *hoću* i *jesam* upotrèbljâvâ se kao odgovor. Oblik je odgovora jestan, a smisao niječan, kojim se nešto *odriče* s *prèzirânjem;* n. pr. Da ti legnem na krilo, da me malo pòïštêš . . . *Hoću dȁ* (= ne ću) Bog zna kakva ti je glavurina. Zapita je, jeli živina nàhrânjena? *Jeste da!* kakva ti je ono đavòlskâ živina?

9) *Da* u pitanju po oblíku jesnom upotrèbljâvâ se, kad ono, što se pita, *nè možê biti* ili *ne smije biti*, već je po smislu suprotno onom, što se pita; n. pr. Šta *da* se *mučite* tako daleko? (t. j. nemojte se mučiti). Šta *da* ja ovo dijelim s pobratimom?

Pitanje može biti po oblíku niječno, a po smislu je jesno; n. pr. Uzet će je, a *kako da* ne će? (t. j. dakako da hoće). Ima li od one vodice u kući? *Kako da* ne? (dakako da ima).

10) Pitanje jesno i niječno može se uzeti kao uzvik, kojim se *izriče čuđenje, nezadovoljstvo* osobito kad se pita, *može li što biti* ili *treba li, da što bude*; n. pr. Čini mi se sva careva vojska kao mravi po zelenoj travi, a ti, mòre, megdan *da dijeliš?* Nemam ni ja, koliko mi treba, a da dâm vama? *Da skočim* u vodu, *da se udavim?* Kuku meni kukavici! zar *da* majka *ostane* i bez sina?

11) sa *da* = *dakle* pita u ljutini onaj, komu se ne vjeruje ono, što kaže; n. pr. *Da kako je*, kad nije tako? *Da šta je*, kad nije to? *Da šta ćemo* sad učiniti?

12) *ê* uzvik, kojim se *neiskreno* pristaje na čije riječi; n. pr. A je li moj prednjak, upita ona, a kad joj on opet reče, da nije, ona odgovori: *E*, kad nije tako, neka me ù raku nose.

13) pitanjem *ê dà* = *zar zbilja?* Odbija se odlučno s preziranjem prijetnja slabijega, jer se osjeća, da je ne će moći ispuniti. Isto se pitanje upotrebljava od mila, u šali s mlađima; n. pr. Nitko nema vlast pitati me, tko sam, otkuda sam i kuda idem. E da?

14) *li* upitni prilog za upravno i neupravno pitanje i u uzviku stoji za glagolom ili za drugom kojom riječi; n. pr. Sjajni Mjeseče! *nijesi li* gdjegod vidio takoga i takog čovjeka? Ah *lijep* li je onaj carev sin! *Glava li* ga boli? *Kruška li* je, *jabuka li* je, po vonju se pozna.

§ 193. Prilozi određeni su padeži. Gdjekojim se i danas može odrediti padež; tako je n. pr. *vân* akuzativ jednine, *vani* lokativ, a *ìzvâna* genitiv jednine od imenice *van* s prijedlogom *iz*.

§ 194. Prilozi postali su od: zamjenica, pridjeva, glagola i od imenica, a pokazuju; 1. *mjesto*, na pitanje *kuda? gdje?* 2. *vrijeme*, na pitanje *kada?* 3. *način*, na pitanje *kako?*

Od zamjenice (prema *ovaj, taj, onaj)* postali su; n. pr. *Evo, ètо, ènо; ìnâko, ìnâče, ìsto tako, ìstom, napóse* itd.

Od pridjeva; n. pr.:

Srednji rod jednine: *dòbro, zlò, lìjepo* i t. d.

Od glagola n. pr.:

Bôjse, bôjske (= valja da; može biti) imperativ od: *bòjati se; mòžda, mòrda* od *može biti da; de*, čestica, kojom se slobòdîmo u oblicima kao n. pr. što su: *dèdê, dèdêr, nùdê, nùdêr* od glagola *djèsti*. Kadšto se *de, der* ùmeće među lične nastavke i glagol u 2. licu množine; n. pr. *náđi-der-te, zàtvor-de-te, dàrûj-de-te* i t. d.

§ 195. U prilozima se vide i danas ovi padeži: *instrumental, akuzativ, lokativ, genitiv* bez prijedloga i genitiv s prijedlogom.

Instrumental jednine: 1. *dànju* prema *stvarju, dànjôm* (prema *žcnom), krâdom, kâsom, màhom, mûkom, tâjom, šìrôm,*

nòću i *nòćôm* (prema *ženom*), *vîkom*; *prvôm*, *drùgôm*, *trèćôm* i t. d. 2. Instrumental množine neodređenoga oblika u crkvenom jeziku: *hrvâtskî*, *làtinskî*, *vûčkî*, *nàškî*, *pòtrupačkî*, *zágonačkî*, *kòlačkî* (u vis dići) i t. d.

Akuzativ pridjeva srednjega roda oblika obično neodređenoga u jednini 1. bez prijedloga: *brzo*, *kòso*, *dòbro*; *nìžê*, *vìšê*, *prèđê*, *páće* i t. d. Amo idu i prilozi: *dànas*,[1] *jesènas*, *zìmûs*, *nòćas*; *jùtrôs*, *ljȅtôs*, *pròljetôs*, akuzativi jednine s dodanim akuzativom od zamjenice *s* (po tom znači danas, *dan-s*, t. j. dan taj). 2. s prijedlogom: *ùdîlj*, *návlaš*, *nàopâko*, *nàkôn*, *nàpokôn*, *ùvijek*, *vàvijek* i t. d.

Lokativ jednine: *láne*, *láni*, *zîmî*, *ljȅtî*, *ònomlâni*, *onomádne*, *dȍlje*, *gore*.

Genitiv jednine bez prijedloga od supstantiva, koji se ne upotrebljávajû u nominativu: *bȍdimicê*, *nasùmcê*, *nàzoricê*, *sùmitice*, *sùstopicê*, *nàvalicê*, *popojàskê*, zatim s ispalim *i*: *strmoglàvcê*, *poimènčê*, *mŕvcê*; od glagolskoga priloga: *žmurèćkê*, *ležèćkê*, *puzèćkê*, *trčkê*, *stojèćkê* i t. d. Genitiv s prijedlogom: *dòvoljê*, *ìzvâna*, *dòsta* (do sita), *dòsti*, *sjùtra*, *ìzblîza*, *iznútra*, *spȍlja*, *strâga*, *òdâvna*, *ȍdmaha*, *ȍdmâh*, *ìznova* i t. d.

Bilješka. Ima pisaca, koji pišu složene priloge zajedno, a ima ih opet, koji ih pišu ràstavljeno. Bolje čine oni, koji ih pišu zajedno, jer ima priloga, koji sȕ primili posve drugo značenje, nego što ih imaju riječi, od ko.ih su složeni, a ima i takih, kojima je teško razaznati pojedine dijelove. Tako n. pr. znači „*sjutra*“ drugi dan, a „*s jutra*“ na početku jutra; *òzgôr* složeno je od: *od-s-gor* itd. Po tome ćemo pisati: *dodúšê*, *dòista*, *dȍvečê*; *ìsprva*, *ìstiha*, *izdalèka*, *ìzdâvna*, *ìzmala*, *ìzmalena*, *ìznenâda*, *iznèbuha*, *iznútra*, *ìzobîla*, *ìzokola*, *ìzrêbar*, *ìzrêbra*; *mȍžda*; *nàiskâp*, *nàizrêd*, *naìzust*, *nàkrîvo*, *nànizbrdo*, *nànovo*, *nàoćiglêd*, *nàopâko*, *nàpokôn*, *nàpolje*, *nàpomôl*, *napóse*, *nàprâzno*, *naprèčac*, *nàpremâse*, *nàsâmo*, *náse* = *nàtrâg*, *nàzâd*, *nìpošto*; *ȍbdân*, *ȍbnôć*, *ȍdmâh*, *odàsvud*, *odòzgô*, *odòzdô*, *ȍdvišê*, *onomádne*, *ònomlâne*, *òstrâg*, *òvčas*, *òzâd*; *pòdnipošto*, *pòmalo*, *pȍšto*, *pòtom*, *pòvazdân*, *pȍvečê*; *prèkjučê*, *prèksinoć*; *spȍlja*, *stȍga*, *sùvišê*; *unákrst*, *ùnaokolo*,

[1] U *dánas*, *jèsenas* i *noćas* je *-a-* umetnuto među dva suglasnika lakšega izgovara radi.

unàzâd, ùprâvo, ùpût (= òdmâh), ùzajedno, ùzalûd; zàtô, zálud, zàtîm i t. d.

Negacija (poricanje).

§ 196. Za porícânje imamo dvije čestice *ne* i *ni*.

§ 197. *Ni* se sàstavljâ sa zamjeničnom osnovom *k*, n. pr. u *nîtko, nîkakî, nîkakav, nîkuda, nîkada, nîgdje* i s *jedan*, kad je neòdrêđena zamjenica, u *nîjedan*.

§ 198. *Ne* se piše zajedno s glagolom samo, kad se s njim sàstavljâ u nerastavljivu cjelinu, a to biva: 1. u glagola *nijèsam* (u prez. osnovi); 2. u glagola *nêmâm* (u prez. osnovi) pored *ne imam;* 3. u *nèmôj*.

§ 199. *Ne* se sàstavljâ s glagolom u jednu riječ, ne da se porèčê ono, što glagol bez *ne* znači, nego da mu pròmijenî znáčênje; n. pr. *nèstati* ne znači *ne stâti* nego *ìšćeznuti*. Vuk i lisica nè mogû se *návidjeti* (= slagati se, živjeti u ljubavi); a *nenávidjeti* znači: *mŕziti*. Ti se glagoli ni u složenim oblicima ne ràstavljajû; n. pr. *nèstalo je* hrane, a ne: nije stalo hrane. Tako i: *nenávidjeti, nedostati,* (onda joj *je* ruha *nedòstalo)*.

Glagol složen s prijedlogom, iza kojega slijedi negacija *-ne-*, ne odvaja negaciju ni u prostim ni u složenim vremenima kao n. pr. što su *iznemòći, uznemiriti*. Glagol je korjenit ili izveden. Izveden može biti glagol òd drugôga glagola ili òd imena.

a) glagol je korjenit ili izveden od glagola:

Onemòći, zanemòći, iznemòći, prenemòći se; prenemágati se, onemòćati, obnèvidjeti i t. d.

b) glagol je ìzveden òd imena:

Onevesèliti se, snevesèliti se, iznèvjeriti, uznemíriti, uznemirívati, zaneobrijániti i t. d.

§ 200. *Ne* se sàstavljâ s imenom često ne zato, da se porèčê ono, što ime bez *ne* znači, nego *da se pròmetnê* u *protivno*, a pokazuje obično nešto *zazorno* ili *sramotno;* n. pr. sa *nèčovjek* nè kâžê se sàmo za koga, da nije čovjek, nego se misli, da je *zvijer*; sa *neprijatelj* nè kâžê se, da tko nije komu prijatelj, nego *dušmanin, pròtivnîk*. To biva: a) *u supstantiva;* n. pr. *nèbrat, nèbraća, nèsan, nekrštènîk, nèljûdi, nèmati, Nèmîrko, nečòvještvo, nèprâvda, némalac, nèzet* i t. d.

*

b) *u adjektiva*; n. pr. *nèjâk* = slab; *nemàrljiv* = nemaran; *nèmoćan* = bolestan; *nèsit* = proždrljiv; *nèveseo* = žalostan; *nèbog* = siromašan.

Ovamo ide i particip preterita pasiva sa „*ne*“ pa se piše zajedno, jer je pridjev; n. pr. *nèviđen, nèznan, nèoprân, nèotesân, nèsûđen* i t. d.

§ 201. *Ne* stoji pred onom riječju, koja se pòrîčê.

1. Ako se predikat pòrîčê, stoji *ne* pred njim; n. pr. Tko *nè hrânî* mäčku, hrani miše. Tko se ljúdî *ne stídî*, nî Boga se *ne bòjî*.

2. Ako se predikat imenski, čestica je *ne* u sponi ili pred njom; n. pr. *nije blâgo* ni srebro nî zlâto — već je blâgo, što je kome drâgo. *Nè bijâše* rekao ni riječi. To *ne bio* zec nego aždája.

3. Ako se infinitiv pòrîčê, stoji *ne* prèd njim; n. pr. Da bi znao *ne nòsiti* glávê (= da ne ću nositi); Da bih znao i na kozi *ne òrati*. Ja ću ići, makar ću *ne dóći*. Bolje je *ne pòćêti* nego *ne dòćêti*.

4. U kondicionalu (pogodbenom načinu) stoji *ne* pred *bi*, ali se nàlazî i zà njîm; n. pr. *Ne bi* đavolu nož dao, da se zàkoljê. Idem, da *bih* se i *ne vrátio*. Al' da bi me *ne ròdila* mâjka.

U *malo ne (mal' ne, ùmalo*, i *zàmalo)* prìpadâ *ne* glagolu; n. pr. *Malo nè padoh. Malo* me *nè ubî*. Čìtajûći o našemu Telèmahu i ò Sâvki, *malo nijèsam pòčeo plakati. Malo* mu se òd žalosti živo srce *ne ràspuče. Mal nijesmo* pukli od smijeha. *Umalo* ih groznica *ne uhvati*. I cekini ìz kamena porèvaše tako, da ga *zàmalo ne udaviše. Zàmalo* se svi *ne potopiše*. — Mjesto *gotovo* može se upotrijebiti: *nèmalo;* n. pr. Ja sam *nèmalo* kao ï tî velik.

Bojati se, braniti.

§ 202. Iza glagola: *bòjati se, brániti* stoji *ne* u sporednoj rečenici pred glagolom. U glavnoj se tvrdi, u sporednoj se poriče sa željom, da se ne dogodi, što se u njoj kazuje; n. pr. *Bojeći* se, da ga carev sin *nè smaknê*. Mardòhêj bješe *zabranio*, da *ne kàzujê*. Sluge *brane*, da (miševi) *ne natrćê* nä stô.

U sporednoj rečenici sa *dok* može predikat biti niječan, ako je glavna rečenica afirmativna; n. pr. pògâđâ ù trljin štap, *dok* tríput *ne ùmaší*, ìđâše prèd njima (zvijèzda),

dok nè dôđê i stade odòzgô. Bježi u Misir i budi onamo, *dok* ti *nè kâžêm.*

Pored toga nalazi se i bez *ne;* n. pr. Do pódne sam stajao u toj blaženoj kòmârdi (mesarnici), *dok* sam òku mêsa *kúpio.* Vještica ga ùdarî nekakvom šipkom prekò lijevê sise te mu se òtvorê prsi, *dok ïzvadî* i *ïzjedê.*

Ako je glavna rečenica negativna, onda iza *dok* treba da je predikat niječan; n. pr. Vîle nikom né ćê zla učiniti, *dok* ih tko *ne ùvrijedî.* Nije mogao kroz prozor uvúći ù sobu (glávê), *dok nijèsu* ljûdi došli sa sjèkirama. I ne òsjetiše, *dok ne dóđe* potop i òdnese sve. Rijetko je bez negacije; n. pr. Na skupštinu nije htio ići, *dok vidi,* s kakom će snagom Petar doći. Nikome dvor ne òtvoraj, dokle ja dođem iz lova, dok metnem ruku na prozor.

Negacija i afirmacija.

§ 203. Kad se što ujedno pòrîče i tvrdi, onda se naznàčujê nešto òpćenito ili neodređeno; n. pr. Vlatka ùdarâ i kud *može* i *nè možê,* t. j. pò cijelôme tïjelu, nè znâ se baš kuda.

Ni, niti.

§ 204. Negativni spojni veznici *nï, nïti; ni-ni, niti-niti,* vežući jednake riječi ili jednake rečenice upotrebljávajû se ovako:

a) ako je riječ, koja se veže, i m e ilï g l a g o l u imperativu, veže se obično sa *ni;* n. pr. Ja sam carica, pak nêmâm zlâtnoga razboja *nì* preslicê, *nì* zlâtnê kvòčkê, *nì* pilîćâ. Ne nòsite zlata *ni* srebra *ni* mjedi ù pojasîma svojim, *ni* torbe na put, *ni* dvije haljine, *ni* obuće *ni* štapa. — *Ni* zlu teci, *ni* dobru òstavi. *Ni* u mrtva prògovôra, *ni* u mudra pògovôra. *Ni* u lakómca mjere, *ni* ù psa vjere. *Ni* prìdâj, *ni* odùzmi. *Ni* svéži, *ni* odriješi. *Ni* ùbîj, Bože, mimo svijet, *ni* pomòzi, Bože, mimo svijet. *Ni* gúdi, *ni* gudala vadi!

b) ako je riječ, koja se veže, glagol u kojem drugom òdrêđenom oblíku, veže se obično s *niti;* n. pr. *Niti* je ona víla, *niti* će za vílu poći. *Nit'* su tkâni *niti* su prèdeni *ni* ù sitno brdo ùvođeni. *Nit'* ima kuće *ni* kućišta. *Niti* hoće pića *ni* jestívâ. *Niti* smo se zâjedno rodili *niti* ćemo zâjedno ùmrijeti. *Niti* će se ženiti *ni* udávati. Kažu, da takovi ždrijèbac nê će *niti* smije prijèći preko vukòdlaka. *Nit'* je bilo, *niti* može biti, lokat' vino a ne oboljeti.

c) ako se što sasvim pòrîčê, upotrèbljâvâ se sämo *ni* (lat. ne — quidem, njem. nicht einmal); n. pr. Ti bȍja još *ni* vidio nijèsi. Bèz pârâ *ni* ù cȓkvu (= nikuda). Vuk nä vûka *ni* u gòri (= nigdje) nê će. *Ni* prsti u rúkê (= ništa u svijetu) nijèsu svi jèdnâki. Ta nè možê ovamo *ni* tica (= ništa) dolètjeti.

Ponovljeno *ne*.

§ 205. U istoj rečenici pònovljeno „*ne*“ ùkîdâ porícânje, ako se oba *ne* na istu riječ ȍdnosê; n. pr. Jer *nè* možêmo *ne* govòriti, što vidjesmo i čusmo.

Više niječnih čestica.

§ 206. Uz niječne izričaje: *nïtko, nïgdje, nïkad, nïkud* i t. d. mora predikat biti niječan, a takvih niječnih izričaja može i više biti u istoj rečenici; n. pr. Grob, u kome *nitko nè* bijâše. *nikad* metnut. *Nikom ništa ne* kazaše, jer se bojahu. Kad ti dosad nijèsi *ništa* naučio, *nê* ćeš nikad *ništa* ni naûčiti. *Nitko nikoga ničim* da *ne* uvrijedi, nego svaki svakoga bratski da sretne i pozdravi.

Negacija suvišna.

§ 207. Iza prijedloga *bez*, koji je već sam po smislu niječan i vezníkâ *nego, niti, ni*, rijetko iza *da* suvišna je negacija u rijèčima složenim sa *ni*: *nitko, ništa, nikoji, nijedan, nikakav, nikaki, nikad, nigdje* i t. d., nego se upotrebljavaju: *itko, išta, ikoji, ijedan, jedan, ikakav, ikad, igdje, svaki*; n. pr. Zašto li ïzgubî moje blâgo *bèz ikakê* nesreće i *bèz ikakê* napasti? (bolje nego bez nikake . . .). Jedan čovjek pod svoju starost tako osirȍtio *bez igdje ikoga* svôga (bolje nego: bez nigdje nikoga). Sve ràzdijelî i òstanê *bez ijednoga* groša. Sve ljekare näd sobȏm izmijènio *bèz svakê* pomoći. — Čobanin je veseo, veseliji *nego igda, niti je ikome* za to što kazivao. Zmija ne će više ùjesti tebe, *ni ijedno* tvoje kućno čeljáde. Niti ïjê, *niti išta* pije. Ali se nèmôj šaliti, *da išto* počneš s njîm govoriti.

§ 208. Iza *niti* i *ni* suvišna je ponovna negacija u predikatu, kad se njima veže niječna rečenica za niječnu; n. pr. *Ni pjevaju niti puškàrajû. Niti smo* se zäjedno rodili, *niti ćemo* zajedno ùmrijeti. U dvanaesti (podrum) ne ìdi nïpošto, *niti* ga *òtvarâj. Ni* čestitu *teci ni* zločestu *òstavi. Ni* sve gore *posijèci ni* bez dȓvâ doma *dóći*.

§ 209. Mjesto *ni ne, niti ne*, treba kazati: *i ne*; n. pr. Ostala drvèta još *i nè* mislê, da cvatu. Dûnê vjetar, pak

ga baci čak u nekakvu zemlju, gdje se o njegovu carstvu *i nè* čujê. A zà Vûka niko *i ne* znade.

§ 210. Niječni izričaji složeni od poričnе čestice *ni* i od zamjenične osnove *k* ili od *ni* i jedan kao što su: *nitko, ništo, nikakav, nikaki, nikuda, nikoji, nijedan* odvájajû prijedlogom *ni* od zamjenice ili od priloga; n. pr.

Ali ja *ni* od *koga* ondje nijesam mogao čuti, da tako gòvorî. Ona najposlije kaže, da ne će *ni* za *koga* nego za Ćélu. Miloš nikako ne će da òborî krivicu *ni* na *koga*, do na sebe. Ali se ne bih *nî* pred *kim* stidio to reći. Golubovi joj reku, da se obúčê i da ide ù cŕkvu, a da se nè brinê *nî* za *što* ù kući. Uzmite za sudije, koje ne broji nitko *ni* u *što*. Žena ga zapíta, zašto se nàsmijâ. On joj ödgovorî: *Nî* za *što*. Ako bi tko došao, da nè kâžê zà njîh *nî* po *što*. Poletjevši (žena) sva se isprebijala *koje o šta*. Ùdarasmo nà kûle i dvórove i *ni* odà *šta* se ne pòplašismo. *Nî* po *čem* nijèsi najmanjì u državi Judinoj. Ja sve radim, a ti *ni u čemu* ne pòmâžêš. Da tàke ljepòtê nije bilo *ni* u *jednoga* cara i kralja. Ali ona nije htjela poći *ni* za *jednoga*. Tu su mùku pödnijeli, kakova *ni* na *jednome* kraju Srbije nije bíla. *Ni* u *kakvo* döba òd godinê ljudi se u nas tako ne časte i ne vesele kao uz mèsojeđe. Mene majka i bije i kara, – A *ni* s *kakva* húda djela moga. Više da se ne mijèšajû *ni* u kake narodne poslove. Vàs bješe već pocŕnio (carev zet), haljine na njem ïzagnjîle, da se nè mogâše poznati i *ni* od *kuda* žive duše. Da se ne bi nitko usúdio *ni* pod *koji* način jednu kuću prèturiti.

Bilješka. Kad riječ *ništa* znači stvar bez cijene, bez vrijèdnôsti upotrèbljâvâ se supstantivno s jednim predikatom a *ni* se ne òdvâjâ prijedlogom od *šta* i nè sklanjâ se; n. pr. Kad tko öd *ništa* dođe do čega. Baciše ih godine *ù ništa*. Tko ide ìz kućê *bèz ništa* pa se opet vrati kući *bèz ništa*. Koja će sve to učiniti *ù ništa*. Sve, što vidimo, *iz ništa* je postalo.

§ 211. Porícânje se može i pojàčati i to: 1. da se ono, što se pòrîčê, pòredî sa stvarma male vrijèdnosti ili količe; n. pr. *Ne* vrijèdî *ni lule duhana*. Nè vidî se *prst prèd okom*. Ne pòpûštâ *ni zà vlâs*. 2. porícânje se pojàčâvâ ponávljânjem niječne čestice, umanjívânjem niječnih čestica,

pa i nekim izričajima, koji ne pokazuju stvari malene vrijednosti ili kolikoće; n. pr. *Ni po ćem nijèsi* najmanji u državi Judinoj. *Nìpošto ne* otvòri. *Ne* bòjîm se *posve ništa. Ni žive duše* nije bilo ondje. Né ćemo ga pòminjati *ni žîva ni mrtva.* Ništa pòd *Bogom* nema.

* * *

Prijedlog. § 212. Prijedlozi su nesklonljive riječi, koje zajedno s imenicom ili sa zamjenicom dopunjaju predikat objektom ili ga izbliže označuju adverbijalnom oznakom po mjestu, vremenu, načinu ili po uzroku; n. pr. *Zà zlâto* rđa ne prîânja *(za što?)* Glad i kurjaka *ìz šumê* ìstjerâ *(odakle?).* — *Po smrti* nema kajanja *(kada?). Pò volji* živim, *po volji* gudim *(kako?).* Svaka ptica *od svog kljuna* gine *(od čega?).* I prilozi mjesta i vremena mogu se prijedlozima izbliže odrediti; n. pr. *od danas do sjutra; dò dovečê; po danas, pòjutrôs; nàdesno, nàlijevo, dòjutrôs, òdjutrôs, òdsad, pòsad, dònižê, dòvišê* koljena.

Prijedlozi su pravi i nèprâvi. Pravi su prijedlozi, za koje se drži, da su postali od zamjenica ili im se ne zna za postánje; nèpravi su, koji su postali od iménâ.

I. Pravi prijedlozi.

§ 213. *U, uz, do, za, iz, k, na, nad, niz, o, ob, od, po, pod, pri, pro, protiv, pre, pred, raz, s,* pravi su prijedlozi.

Vèžûći se prijedlog s glagolom zove se prefiks, predstavak,

U iménâ složenih s prijedlogom znáčênje može biti ili 1. *priložno*; n. pr. *nážut*, gdje je *na* prilog ili 2. *prijedložno*; n. pr. *nàrukvica*, t. j. ono, što se nosi na ruci; *ogrljâk, nàprstak, nápršće* i t. d., u kojim su riječima *o, na* prijedlozi ili 3. *prefiksalno;* n. pr. *nàšâšće* od *naći, uskrsnúće* od *ùskrsnuti*, gdje su *na* i *uz* prefiksi.

A. priložno značenje prijedloga.

§ 214. Priložno se upotrebljávajû:

na: nágluh, nágnjio, nákriv, nákiseo, náloš, nátruo, nážut i t. d. *o, ob:* òbližnjî, òbrijedak, ògodan, òmalen, òsočan, òsrednji i u imenice: ògumak (grméčak)

po: pòdobar, pögolem, pöizderân, pökrâtak, pölukav, pövelik; pödâvno, pödobro, pöboljê, pödebljê, pötežê, pònâjvišê, pötamo, poizdalèka.

pod: pòdmûkao, pòtmuo, pötmûran.

pra: prästar; prä-baba, -djed, -otac, -unuk.

pre: prèkrâsan, prèlijep, prèslân, prèučen i t. d.; i u supstantiva: prèprijatelj.

pri: prïlûd, prïprost.

pro: pròsjed.

su: sùbjel, sùbjelast, sùgluh, sùlud, sùludan, sùludast, sùmahnut, sùpijan; i u supstantiva: sùvjerica (kao mala vjera, malo primirje), sùgradica (sitan grâd), sùknežica (koji se kao zove knez, a nije pravi), sùkrvica (krv pomiješana s gnojem), sùmrâk (nepravi mrak), sùražica ili sù'ržica (žito, u kojem ima više raži nego pšenice), Sùturica (kao pola Turčin), sùrodica (nepravi rod), sùzetica (nepravi zet, nazovizet) i t. d.

Ovim se prijedlozima ili u m a n j u j e ono, što riječ bez prijedloga znači, ili se p o j à č â v â. Prijedlozi: *pra* i *pre* pojačávajû, a ostali umanjuju značenje što riječ bez prijedloga znači.

Priložno se upotrebljávajû jošte neki prijedlozi *uz brojeve* i *uz imenice*, kojima podaju *distributivno* (dijelno) značenje, a *uz prijedlog* označuju *mjesto* ili *vrijeme;* tako n. pr. *do:* Vino piju *dȍ* trî pòbratima.

To se čulo *do* ù Carigrâd. Tu se *do* prèd zoru časti, jed'te, pijte *do u* ùjutru. Koji je jutros i koji je *do*jutros i koji će *po*jutros (pojati leturđiju). — *za:* Mitar se *za* ù lôv sprävljâše. — *po:* Svako zrno *pȍ* dukat valja. Dlaka *pȍ* dlaka, eto bjèlača; zrno *pȍ* zrno, eto pògača; kaplja *pȍ* kaplja, eto Mòrača.

B. Prefiksalno značenje prijedloga.

§ 215. Glagol je kadšto složen s prijedlogom samo zato, da od imperfektivnoga pòstanê perfektivan. Taki su prijedlozi n. pr.

uz: uzvŕpoljiti se; uzljútiti se: *iz;* izàbrati, ìspuniti; *o, ob:* obnjúšiti, obdáriti, ògrijati; *po:* pòslati; *s:* svŕšiti, sàgle-

dati, sàgnjîti; *za:* zadáviti, zàklati, prema imperfektivnima: *vrpoljiti se, ljutiti, se, brati* i t. d.

§ 216. Prijedlog pòdâjê glagolu svoje znáčênje i odrèđujê pràvac glagolskoj radnji; n. pr.

u: uvòziti = voziti u; *uz:* uzíći = ići uz, ozdo prema gore; *do:* dobáciti = baciti do; *za:* zabáciti, záći = baciti za, ići za; *iz:* izáći; *na:* nabòsti; *nad:* nàtkriti; *ob:* obzídati; *od:* odbáciti; *pod:* potpísati; *pri:* prìbiti; *pro:* probòsti; *pre:* prègaziti: *raz*: ràzbiti; *s*: sàbrati; *u* (znači *od)* u ùdati (= od sebe dati).

§ 217. Glagoli složeni mogu imati pored toga različno znáčênje. Tako pokazuje prijedlog:

za: smétânje; n. pr. zàvjesiti, zagovòriti, zazídati (t. j. učiniti zavjesom, da se što nè vidî; govorom komu smétati, da nè odê, zidom zatvoriti.

za-na-po-pro: počínjânje, kadšto i umanjívânje; n. pr: zagòrjeti, zažútjeti; nàgristi, nàklati (načeti klati); pòpuznuti; probèsjediti.

po-pri-pro: umanjivanje glagolske radnje; n. pr. poìgrati, polàgati, polèžati, posjèditi, prìklati, prisúšiti se (nešto malo).

iz-na: pokazuje obilje, da je čega mnogo; n. pr, izgovòriti se, izlàgati se, nàgledati se, najesti se i t. d.

iz-na-po: pokazuje, da se radnja glagolska nä višê predmeta svršila ili do ńeke tačke dospjela; n. pr. nabàcati, nàmusti; ìzvarati, pobàcati, povézati, požèniti, i t. d.

nad: pokazuje, da je tko bolji òd drugôga u onom, što glagol bez prijedloga znači; n. pr. nadbáciti (= nadvladati u bàcânju) nadvíkati, nadigrati, nadmúdriti, nàtpiti, nadgovòriti, natpísati.

pre: Taki glagoli pokazuju, da je čega više nego treba; n. pr. prèjesti se (odviše jesti), prepèći, prèpiti, prèpuniti, prèzreti (odviše sazreti).

1) drugi oblik ili drugo lice dati komu; n. pŕ. prèdjesti (drugo ime dati), prekròjiti (drugi kroj

dati), prèmisliti se, preobúći (drugo ruho dati), pretvòriti (drugi oblik dati), prèumiti (naum promijeniti), prèvjeriti (obratiti u drugu vjeru).

2) ponávljânje; n. pr. prekòvati (nąnovo kovati) prèkriti (nanovo pokriti), prèmljeti (nanovo samljeti), prepròdati (nänovo prodati), prèžêti (drugi put òžêti).

§ 218. Ima glagola složenih po s dva prijedloga ili po s više njih. Znáčênje se mïjenjâ prema znáčênju prijedloga na prvome mjestu. **Glagoli složeni po s više prijedloga.**

Tako pokazuju složeni glagoli primajući prijedlog: *iz*, *po* radnju svršenu na više predmeta; n. pr.

iz: ispribíjati, ispredávati, isprekŕštati, isprelámati, ispresijèćati, isprestrízati, isprešívati, ispribádati, isprikívati, isprišívati, isprobádati, isproyláčiti, isprosijècati (sve redom prìbiti, prèdati, prekŕstiti, prelòmiti, prèsjeći, prèstrići, préšiti, pribòsti, prikòvati, prìšiti, probósti, provúći, pròsjeći); ispogíbati, isprozébati, isporazbolijèvati se (sve redom ìzginuti, prozépsti, porazbòljeti se); isprebíjati, ispregrízati (svakojako prèbiti, prègristi);

po: pozadrijèmati, pozaborávljati, pozavezívati, porazbàcati; poizvaljívati, poizodgrizati, poizodnositi, poizòstavljàti, poizrazbolijèvati se, poisprevaljívati, poisprekídati, poisprekŕštati, poisprelámati (svi redom, jedan za drugim, zadrijèmati, zabòraviti, sve redom, jedno za drugim, zavézati, zbáciti, izváliti i t. d.); ponàkvasiti, ponàpiti se, poodmàći, poodùzimati, poodrásti (malo nákvasiti, nàpiti se, odmaći i t. d.); *poispreobaljívati* (od: po-iz-pre-ob(v)aljivati).

II. Nepravi prijedlozi.

§ 219. Ti su prijedlozi izvedèni od iménâ, tako je n. pr. *blizu* izvedèno od *bliz* (susjedstvo); *vrh* od *vrh; van* od imenice *van; više* od *vis* u visok; *duž* od *dlg*, hrv. *dug; dno* od imenice *dno; okolo* od *kolo; kod* od *kon*; *kraj* od *kraj*; *među* od *međa; mjesto*; *niže* od *niz; nàoči* od *oko; prije* i *prèđe* od kompar. *preći*; *preko* od *prek*; *prema* od *prêm* (upravan); *put*; *râdi* od *rad: pored* od *red; sredi*, *sred* od *srijeda.*

Glagol.

I. Glagol samostalan i nesamostalan.

§ 220. Glagol je po službi, što je u rečenici ima sämostâlan ili nèsamostâlan.

Nesamostalan glagol veže subjekt s predikatom, a samostalan sam je sobom predìkât.

Nesamostalnim glagolima znáčênje je „*biti*“ ili „*bivati*“.

Taki su glagoli: *jèsam*, *bîti*, *bívati*, *pòstati* i slični kao što su *dòlaziti*, *izíti* i t. d.; n. pr.

Postao rđav čovjek. Sve to tvrđa vrata *dòlažâhu* (t. j. tvrđa su pòstajala). *Ìzîdê* on najbogatiji čovjek (t. j. postade najbogatiji čovjek) i t. d.

II. Glagoli tvorni i trpni (aktivni i pasivni).

§ 221. Po značenju su glagoli àktîvni i pàsîvni. Aktivni su, koji pokàzujû, da subjekt ráđnju sâm vrši; pasivni pokazuju radnju, koju drugi vrši na njemu; n. pr. pas *grízê*; pas se *grízê* (od drugoga).

III. Glagoli subjektivni i objektivni.

Skrižaljka za glagole aktivne.

Aktivni su	subjektivni, a to su	neutralni (srednji) ili refleksivni (povratni). Posebna su vrsta refleksivnih: medijalni i recipročni.
	objektivni, a to su	tranzitivni (prelazni) ili intranzitivni (neprelazni). Osobita su vrsta tranzitivnih: kauzalni (uzročni).

Subjektivni i objektivni.

§ 222. Aktivni su glagoli: subjektivni i objektivni. Subjektivni pokazuju rádnju stegnutu na subjekt, to jest ne mogu imati objekta; n. pr. *ùmrijeti*, *pròpasti* i t. d.; objektivni mogu imati osobit òbjekt u akuzativu, koji se razlikuje od sùbjekta; n. pr. *Nèznâjšu* rđa *bije* i t. d.

Subjektivni mogu po oblíku biti: srednji (neutralni) i povratni (refleksivni). Srednji pokazuju rádnju, koja òstajê u sukjektu; n. pr. *ùmrijeti*, *pròpadati*, *sjèdjeti*, *spávati*, *lèžati*, *stàjati* i t. d.; refleksivni pokazuju rádnju, koja polazi od subjekta te se pòvraćâ ŋa nj, to jest: subjekt radnje sâm je svoj objekt; n. pr. *perem se* (= pránje se pòvraćâ na mene). Kod povratnih glagola može zamijeniti „*se*“ ne mijenjajući smisla „*sebe*“, po tome je *perem se* = *perem sebe*. **Srednji i povratni.**

Takovi su n. pr.: *čúvati se*, *hrániti se*, *kúpati se*, *ljútiti se*, *mùčiti se*, *ùmiti se*, *umòriti se*, *vesèliti se* i t. d. Ti se glagoli govore i bez „*se*“ te mogu imati upravni objekt u akuzativu; n. pr. čuvati *kuću* i t. d.

Osobita su vrsta refleksivnih glagola, koji pokazuju radnju u *súbjektu* ili *oko sùbjekta*. Taki se glagoli zovu medijalni; n. pr. *žàliti se*, *kàjati se*, *bòjati se*, *nádati se*, *znòjiti se*, *ràdovati se*, *smìjati se*, *čùditi se*, *žéstiti se*, *žúriti se*, *òriti se*, *bòriti se*, *gròziti se*, *ròjiti se*, *rúgati se*, *ìgrati se*, *grùdati se*, i t. d. U takim glagolima ne može „*sebe*“ zamjeniti zamjenicu „*sebe*“ niti se gòvorê bez zamjenice „*se*“. **Medijalni.**

Osobita su vrsta medijâlnîh glagola *uzajmični (recìpročni)*, koji pokazuju, da rádnju glagolsku vîšê dvâ sùbjekta ili više njih *ùzajmicê* na pitanje *s kim?* ili *čim?* Taki su: *mŕziti se*, *túći se*, *bîti se*, *práštati se*, *razgovarati se*, *grĕpsti se*, *dogovárati se*, *gúrati se* jedno s drugim i t. d. **Recipročni, uzajmični.**

Objektivni su glagoli prelazni (tranzitivni) i neprelazni (intranzitivni). Prelazni su, koji mogu imati akuzativ objekta; n. pr. rúka *rûku pèrê* i t. d.; neprelazni su, koji nè mogû imati objekta u akuzativu, ali ù drugôm kom padežu mogu ga imati, bilo s prijedlogom ili bez njèga; n. pr. Nè možête služiti *Bogu* i *bògatstvu*. Svi će narodi òmrznuti *nä vâs*. **Prelazni i neprelazni.**

Objekt u akuzativu bez prijedloga zove se *upravan*, u drugom kojem padežu *neupravan*.

§ 223. Ima glagola srednjih, koji postaju prelazni, ako se njima kazuje, da je sùbjekt uzrok, te drugi čini ono, što se glagolom kaže, zato se zovu uzročni ili kauzalni; n. pr. *sagórjeti:* te čărdâke vatrom *sagòrite*, t. j. učinite, da; **Uzročni ili kauzalni.**

razìgrati konja (učiniti, da); svi svatovi konje *razìgraše; zaìgrati*, vino i stârca *ràzigrâ;* rano mene *lijègala* mâjka (učinila, da); no je svati mûkom *zàmuknuše* (učiniše, da); pak *zàplakâ* rêdom i Bošnjáke (učini, da); *ràspjevati* koga; *nasmìjati* koga, bijelim će te zubom *nasmìjati; sjesti* koga, *sjede* zeta Strahinića bana; *potèći* konje (učiniti, da teku); to rekoše, konje *potèkoše; tŕkati* konja; grličica gr̂čê, Jovo konja tr̂čê; *ùzjahati* koga na konja: onda on brže bolje uzjaše na konja, a *nà drugôga ùzjašê* bäbu; *nàpiti* i *nàjesti* koga; vi gladnoga nijèste *nàjeli*, a žednoga nijeste *nàpili* i t. d.

Kako se izražava pasiv.

§ 224. Hrvatski jezik nema za prosta vremèna trpnih glagolskih oblika, zato ŷoli tvorne (aktivne) oblike; n. pr. Jer se bòjâhu národa, da *ih nè pobijê* kàmênjem. Ako treba pasiv, kazuje se:

1. aktivnim oblicima od glagola srednjih II. i III. vrste, 2. razdjela, koji pòstajû od iménâ; n. pr. *čvr̂snuti* (pòstajati, bivati čvrst), *glûhnuti, gr̂knuti, hrònuti, mèknuti*; *bijèljeti, bjèsnjeti, blijèdjeti, glàdnjeti, hlàdnjeti, nijèmjeti; plàvjeti, sijèdjeti, slijèpjeti, stàrjeti, zelènjeti, žèdnjeti, žútjeti;* zatim složeni: *obudòvjeti, ogòljeti, opústjeti, osiròtjeti, pocrvènjeti, polùdjeti, porumènjeti* i t. d. (od *čvr̂st, glûh, gr̂k, hròm, mèk; bîjel, bijèsan, blîjed* i t. d.)

2. aktivnim oblicima od glagola s povratnom zamjenicom *se;* n. pr. U mehànu, gdje *se pije* vino. Tû *se* junak *naći nè mogâše* i t. d.

3. glagolskim pridjevom trpnim na *-n* ili na *-t* i s oblicima od glagola: *jesam, biti*; n. pr. Tako *je pîsâno;* Ali još *nije kâzâno*, što je nâjljepšê; *Bit će pòkoren* od svíjû i *sûđen* od svíjû; Po čadòru ùokolo *rãzastîrti* lijepi sâzi i t. d.

Prelazni (tranzitivni) i neprelazni (intranzitivni).

§ 225. 1. Ima glagola neprelaznih, koji se upotrebljávajû tranzitivno; n. pr. *Konja jaše* Kraljeviću Marko; ima opet i prelaznih, koji se promijenîvši ponešto znáčênje upotrebljávajû i intranzitivno; n. pr. *vidim* (imam vid).

2. Intranzitivni glagoli ponajviše, koji znače micanje, kad se slože s nekim prijedlozima, òsobito sa: *na-, ob-, pro-, pre-*, rjeđe sa: *nad-, od-, po-, sa-*, pòstajû tranzitivni promijènîvši znáčênje; n. pr. *náći:* našla *ga* bijèda na súhu pútu;

obići: obići *čovjeka; proći:* prošlo je *mene* gospòdstvo; *preskočiti:* rekli, da prèskočî *nešto* ù knjizi; *nadìgrati, nàlaziti; sàstati; prestúpiti; òdsjesti; pòsjestî; optèći; nahòditi; pohòditi; uhòditi* i t. d.

§ 226. Radnja glagolska može biti trajna ili svršena (imperfektivna ili perfektivna); n. pr. *dìzati* i *dignuti.* **IV. Trajni i svršeni (imperfektivni i perfektivni).**

Träjnôm prikazuje radnju ù svakôm vremenu glagol träjan, svršenôm glagol svršen. Glagol *dizati* i *dignuti* rázlikujê se po tom, što se prvim naznačuje *dizanje* ù trajânju, t. j. dìzânjem se baviti, nástojati oko dizanja, može biti i ùzalud, a *dignuti* reći će, *dìzânje* svršiti, pòstići, što se htjelo; n. pr.: Glâvu *diže, dignut'* nè mogâše.

Na pitanje: što râdîš? može se odgovoriti sämo glagolom träjnîm. Isto tako mora stajati infinitiv od glagola imperfektivnoga kao uz glagole, koji znače *„pòčinjânje, prestajânje“,* (kao što su: *pòćêti, pòčinjati; prèstati, prèstajati* i *stàti, ùzêti)* n. pr. *počne skákati,* a ne skòčiti; jednom *stane* se čar *razgovárati,* a ne razgovòriti. Cekini *prestadoše ìzlaziti.* Najposlije *uzme* je svekrva *pitati.* Šta si *uzeo vikati?* i t. d. Razliku između imperfektivnoga i perfektivnoga pokázat će ovi primjeri:

Boga *mole* i *umolit* će ga; Tako *klela* i *ùklêla* ga je; Nogom *mìćê, màknut* nè mogâše; Počne *bírati* i *izàberê*: *Gojila* ga i *odgòjila* ga; Koji se *mùći,* taj i *ìzmućî*; Tko *râdî, ìzrâdî.*

Bilješka. Od glagola perfektivnih nema redovno glagolskih supstantiva nego od imperfektivnih, zato imamo; *kòpânje, zakopávânje,* a nemamo *zakòpânje.* Rijètki su glagolski supstantivi od glagola perfektivnih kao: *dopušténje, oproštenje, pomišljénje, postánje, pouzdánje, zaklánje* i t. d.

§ 227. Imperfektivni mogu biti: 1. durativni t. j. taki, koji pokazuju ù svakôm vremenu radnju, koja bèz prekîda traje; n. pr. *lètjeti, gòrjeti, vrtjeti, kmètovati* i t. d. Taka se radnja može pòmisliti kao pràvac (———) neprèkinût. **Imperfektivni, durativni.**

2. iterativni, koji pokazuju ù svakôm vremenu radnju, koja se prèkîdâ i opet nàstavljâ; n. pr. *lijètati* (prekinuto *letjèti), lijègati* (prekinuto *lèći*) i t. d. Taka se radnja može pòmisliti kao pràvac (— — — —) isprèkidân. **Iterativni.**

Osobita su vrsta durativnih glagola inhoativno-durativni, koji pokazuju radnju, koja malo pòmalo biva; n. pr. *gìnuti, sàhnuti, vènuti* i t. d.

Perfektivni. § 228. Perfektivni mogu pokazivati: 1. radnju svršenu bèz obzîra nà trajânje; n. pr. *kúpiti* i t. d.

2. radnju, koja se doista svršila, ali je opet neko vrijeme trajala i to:

1. jedan časak, t. j. *istom se pòčêla, već se i svršila* Taki se zovu časòvito-perfektivni; n. pr. *dàti, skòčiti, lîpiti* i t. d.

2. koji pokazuju radnju, koja se svršila, ali je opet neko vrijeme trajala: durativno-perfektivni; n. pr. *prèbrati* (brati, dok se bránje svršilo); *prezímiti, prenòćiti, prèpjevati* (noć), *prehrániti* i t. d.

3. koji pokazuju radnju u više puta svršenu: iterativno-perfektivni, a svršio je a) jedan subjekt ili b) više subjekata i to: svi zajédno na jedàmpût ili svaki pojèdînî subjekt za sebe; n. pr. dječak je *odskákao; poskákati* (svi zajedno ili svaki za sebe), *pòsjedati* (svi zajedno ili svaki za sebe).

Bilješka. Ima glagola perfektivnih, kojima se kaže, da radnja malo traje pa se zovu deminutivni; n. pr. *posjèditi* (malo sjediti), *pòigrati* (malo igrati), *pòigrati se* (malo se igrati), *probèsjediti* (malo bèsjediti, ali i: zàčêti bèsjediti), *progovòriti* (malo govoriti, ali i: zàčêti govoriti), *skòknuti, làznuti, spâvnuti, zòvnuti, prògunuti* (jedamput) i t. d.

§ 229. Ponajviše glagola prostih imaju od jedne iste osnove obično dva, rijetko tri, još rjeđe četiri oblika. U glagola od dva oblika jedan je obično: a) perfektivan, drugi imperfektivan (durativan ili iterativan) ili su b) oba oblika imperfektivni (jedan durativan, drugi iterativan); n. pr. a) *báciti* pf., *bàcati* dur., *poròsiti* pf., *porášati* impf. iter., *vjènčati* perf. *vjenčávati* iter.., *kázati* pf. (u prez. i impf.) *kazívati* iter., *klèknuti* pf., *klèčati* dur., b) *slàti* dur., *šîljati* iter., *brâti* dur., *bírati* iter.

U glagola òd trî oblika prvi je obično perfektivan, drugi durativan, treći iterativan; n. pr. *lèći* pf., *lèžati* dur., *lijègati* iter.

U glagola od četiri oblika prvi je i drugi obično perfektivan, treći durativan, četvrti interativan; n. pr. *sjȅsti, sjȅđnuti* pf., *sjèdjeti* dur., *sjȅdati* iter.

§ 230. Više se puta znáčênje glagolu mïjenjâ prema perfektivnosti ili imperfektivnosti; n. pr. *nàpadati* (nàpadalo dosta krùšâkâ) je pf., *nàpadati* na koga ili koga je impf., *pòsje dati* (svaki za sèbe ili svi zajedno sjesti) je pf., *pòsjedati* (konja) impf. *Nȅ dati* je impf. u pravom značenju (ne dam) i u nepravom (t. j. kad znači ne dopuštati).

Kadšto je tomu uzrok u povratnoj zamjenici *se*, *nanòsiti* kad znači: a) nositi na ili b) nalik biti na što, jest impf.; *nanòsiti se* (mnogo čega) pf.

§ 231. Ima glagola, koji mogu biti ne promijènîvši znáčênja perfektivni i imperfektivni, takovi su: *gòdinovati, danòvati, zimòvati, ljȅtovati, pȓstenovati, pòkladovati, kȓstiti, cjelívati, rȍćiti, rukòvati se, vjȅrovati, krùnisati, nàpastovati, ùzrokovati, pòtrebovati, sïlovati, vèčerati, rúčati, ùžinati, dòručkovati* i t. d.

Bilješka. Ima glagola, koji su u jednim oblicima perfektivni, u drugïm imperfektivni. Tako je n. pr. oblik *budem* od *bȉti* u prezentu perfektivan (za imperfektivan služi *jesam*), a oblici od imperfekta i glagolskoga priloga sadašnjosti *bȉjâh, bùdûćî* su imperfektivni. *Kázati* je u prezentu glavnih rečenica imperfektivan, inače je perfektivan. *Čȕti* i *vȉdjeti* su u prezentu, u imperfektu i u glagolskom prilogu sadašnjosti imperfektivni *(čȕjem, čȕjâh, čȕjûći; vȉdîm, vȉdâh, vȉdêći)*, a u ostalim oblicima perfektivni. Prezent od *čuti* i *vidjeti* u zavisnim rečenicama je perfektivan.

§ 232. Ima glagola, u kojih se razàznâjê perfektivnost i imperfektivnost po naglasku. Tako je:

1. *Gledati* je kad je složen s prijedlogom i naglašen na prvom slogu, perfektivan; n. pr. *prègledati, ràzgledati, zàgledati*, a s naglašenim drugim imperf.; n. pr. *preglédati, razglédati, zaglédati.*

2. *Pjevati*, kad je složen s prijedlogom i s naglašenim prvim slogom je perfektivan; n. pr. *nàtpjevati, òtpjevati, zàpjevati.*

Promijenivši naglasak glasi taj glagol *-pijèvati*, govori se samo složen; n. pr. *natpijèvati*, *otpijèvati*, *zapijèvati*, te je imperfektivan.

3. *Sjȅcati* je perfektivan, kad je složen s prijedlogom i naglašen na prvom slogu, n. pr. *ìsjecati*, *sàsjecati*.

Promijenivši naglasak glasi *-sijècati*, a govori se samo složen; n. pr. *isijècati*, te je imperfektivan.

4. Glagoli *kljùvati* i *pljùvati*, su durativni, a prezent im glasi *kljȕjêm*, *pljȕjêm*. Durativni, kad su složeni s prijedlogom, postaju perfektivni; n. pr. *is-na-pro-kljùvati*, s prez. *ìs-nà-prò-kljujêm;*

is-na-po-pro-ras-u-za-pljùvati, prez. *ìs-nà-pò-prò-ràs-ù-zà-pljujêm.*

Kljuvati i *pljuvati*, kad su složeni s prijedlogom promijenivši naglasak ` na ´ ostaju imperfektivni s prezentom na *-am* i to: *pro-kljúvati*, s prez. *pròkljûvâm;* i *is-ot-pro-u-za-pljúvati*, s prez. *ìs-òt-prò-ù-zà-pljûvâm.*

5. *Òstajati* i *zàstajati* s naglašenim prvim slogom i s prez. oblikom: *òstajêm*, *zàstajêm* su impf.; s naglašenim drugim *ostàjati*, *zastàjati*, s prez. oblikom; *ostòjîm*, *zastòjîm* perfektivni.

§ 233. Ima glagola, koji nemaju perfektivnih i imperfektivnih, durativnih i iterativnih glagolskih oblika od istih osnova nego od različnih. Tako je: *jesam* impf. od osnove *jes*, *budem* perf. od osnove *bi* (biti); *bȉti* (bijem) impf., *ùdariti* perf.; *rèći* perf., *govòriti* impf., *iti* dur., *hódati*, iter.

Kad od koga glagola nema kojega oblika, onda ga zamjènjujê drugi. Tako zamjenjuje u poslovici: *nè jedê* se meso òd svakê ptice, durativni *jȅsti* iterativni *jedati*, koji se ne govori prost nego složen; n. pr. *ujédati;* mjesto iterativnoga *hòditi* upotrèbljâvâ se obično dur. *ìći.*

Durativne oblike zamjènjujû često iterativni; n. pr. iterativni *vòditi*, *vòziti*, *nòsiti*, *čìtati*, *spávati* zamjènjujû durativne, koji se po nekojim krajevima ne govore prosti: *vèsti* (prez. *vèdêm*), *vèsti* (prez. *vézêm*), *nèsti* (prez. *nèsêm*), *spȁti* (prez. *spîm*, samo ù pjesmi).

§ 234. Iterativnih glagola imaju po oblíku dvije vŕste i to: iterativni I. reda i iterativni II. reda. Jedni i drugi postaju nastavkom -a-. Iterativni II. reda postaju od iterativnih I. reda. Tako postaju od iterativnih I. reda: *umíljati se* (ùmiliti se perf.), *izmišljati* (izmisliti perf.), *ponúđati* (pònuditi perf.), *ispúnjati* (ìspuniti perf.), *púštati* (pùstiti perf.), *popúštati* (popùstiti pf.) iterativni II. reda: *umiljá-v-a-t-i se, izmišljá-v-a-ti, ponuđ-á-v-a-ti, ispunjá-v-a-ti, puštá-v-a-ti, popuštá-v-a-ti.* Ako od koga glagola durativnog oblika ima samo iterativan, taj se iterativni upotrebljava za durativni. Tako se upotrebljavaju iterativni oblici n. pr. *iškušávati, spjevávati, ranjávati; presáljati* durativno, jer od njih duratívnih oblika nema.

§ 235. Durativni glagoli, kad se slože s prijedlogom, postaju perfektivni; n. pr. *ìti* je dur., a *dóći, náći, ótići* i t. d. su perf.

Prezent od glagola durativnoga složen s prijedlogom *„uz“* postaje perfektivan a upotrebljava se u rečenicama *vremenskim, pogodbenim, dopusnim i odnosnim;* n. pr. ako vas *uzasràmotê* i *usprògonê* i reku nà vâs svakojake rđave riječi.

§ 236. Glagol složen s prijedlogom pokazuje:

1) Pravac radnji, òsobito ù glagôlâ, koji znače micanje; n. pr. prosti glagol *ìći* ne pokazuje pravca, složeni *uzíći* pokazuje pravac *ozdo prema gore,* a *sići* pravac *ozgo* prema *dolje.*

Ima glàgôlâ, koji, ako i ne znače micanje, pokazuju, kad su složeni, pravac; n. pr. prosti *pîsati* pokazuje radnju bez pravca, *potpísati, pripísati radnju* s pravcem.

2) Prijedlog čini od durativnoga glagola perfektivan, na značenje se njegovo često i nè mislî. Tako je n. pr. *ùgledati* složen glagol od prijedloga *u* i od glagola *gledati*, ali se ne misli, kako značenje ima prijedlog: *u* u njemu.

§ 237. Imperfektivnost i perfektivnost može se glagolu donekle i po vrstama odrediti.

*

I. Glagoli prosti.

I. vrsta. Glagoli prve vrste redovno su imperfektivni i to durativni, ima i nešto perfektivnih kao n. pr. što su: *biti* (budem), *dȁti*, *lèći*, *pȁsti* (prez, padnem), *rèći*, *stȁti*, *sjȅsti*, *srȅsti*, *djȅsti* i t. d.

Po infinitivu idu amo i perfektivni glagoli na *-ći*, koji mogu imati infinitiv i po II. vrsti kao n pr. što su: *klȉći*, *klȅći*, *màći*, *nàći*, *pȕći*, *dȉći*, *stȉći*, *vȑći se*, pored *kliknuti*, *kleknuti* i t. d.

II. vrsta. Glagoli ove vrste ponajviše su perfektivni uz nekoliko imperfektivnih. Od perfektivnih izriču jedni radnju, koja se svršila bȅz obzîra na trajanje. Taki su n. pr. *dȉgnuti*, *klȅknuti*, *mínuti*, *nȉknuti*, *prȁsnuti*, *svisnuti*, *zȉnuti*, *žȁcnuti*.

Drugi opet izriču radnju, koja se jedamput svršila. Taki su n. pr. *blȅknuti* (prema: *blȅćati*), *cíknuti* (*cícati*), *ćúknuti* (*ćúkati*, kao ćûk vikati), *grȁknuti* (*grákati*), *gúknuti* (*gúkati*), *kíhnuti* (*kíhati*), *múknuti* (*múkati*), *písnuti* (*píštati*), *srknuti* (*srkati*), *víknuti* (*víkati*), *zvíznuti* (*zvíždati*); *bȍcnuti* (*bȍckati*), *kljȕnuti* (*kjȕcati*), *kȕcnuti* (*kȕcati*), *lȅtnuti* (*lètjeti*), *lȕpnuti* (*lȕpiti*), *ljȕljnuti* (*ljúljati*), *pȅcnuti* (*pȅcati*), *pljȕcnuti* (*pljȕcati*), *skȍknuti* (*skȍćiti*) i t. d.

Imperfektivni su ovi: *brȉnuti se*, *cȅznuti*, *čvȑsnuti*, *gȉnuti*, *glȕhnuti*, *grȅznuti*, *gȑknuti*, *gȑnuti*, *gȕsnuti se*, *kȉsnuti*, *mȅknuti*, *mȑknuti*, *mȑznuti*, *sȁhnuti*, *tȍnuti*, *trnuti*, *trȕhnuti* (zaùdarati na što; n. pr. meso) i *vȅnuti*,

Jedni od tih izriču, da se ono, što se njima kaže, započinje ili postaje te su prelazni, a to sú: *čvȑsnuti* (čvrst postajati), *glȕhnuti*, *gȑknuti*, *gȕsnuti se*, *kȉsnuti*, *mȅknuti*, *mȑknuti*, *mȑznuti*, *sȁhnuti*, *trnuti*, *trȕhnuti*, *vȅnuti*.

III. vrsta. Glagoli treće vrste su imperfektivni i to: durativni ili inhoativnodurativni (gl. § 227.). Glagoli prosti ove vrste su imperfektivni. Među njima izriču oni, koji su od iménâ izvedeni, da se ono započinje ili postaje, što se njima kaže te su po tome neprelazni. Takvi su n. pr. *bijȅljeti* (bijel postati), *bjèsnjeti*, *blijèdjeti*, *cijȅljeti*, *crnjeti*, *crvenjeti*, *glàdnjeti*, *hlàdnjeti*, *nijèmjeti*, *plávjeti*, *rúdjeti*, *slijèpjeti*, *stárjeti*, *zelènjeti*, *žèdnjeti*.

Samo složeno nalaze se: *ogòljeti, okòreti se*, (postati kao kora n. pr. hljeb), *obudòvjeti*, *omlèdnjeti* (òmršaviti), *opústjeti*, *orúžnjeti*, *osiròtjeti*, *polúdjeti*, *poskúpjeti*, *povíljeti* (postati kao vila) i t. d. te su perfektivni.

Prelazeći u IV. vrstu iz III. mijenjaju ti glagoli nesamo oblik nego i značenje te postaju prèlazni; n. pr. od *bijèljeti* postaje *bijèliti* a znači *činiti što bijelim*. Taki su n. pr. *cŕniti*, *crveniti* (pređu), *slijèpiti*, *oslijèpiti* koga, *zelèniti*, *žútiti*, *iscijèliti*, *ogòliti* što, *polúditi* (koga), *oživiti* (mrca) a *ožívjeti* (povratiti se u život).

Glagoli četvrte vrste su imperfektivni, ima i perfektivnih. **IV. vrsta.**

Imperfektivni mogu biti: durativni ili iterativni.

Durativni su; n. pr. *mòlíti*, *pròsiti*, *mútiti*, *hrániti*, *mȉsliti*, *sèliti*, *sláditi*, *lȍžiti* i t. d.

Po oblíku su iterativni, a po značenju durativni; n. pr. *vòditi*, *vòziti*, *nòsiti*, *lȁziti*.

Perfektivni su; n. pr. *báciti*, *lȕpiti*, *ròditi*, *vjȅriti*, *dániti*, *nȍćiti*, *pròstiti*, *snȉti* (impf. *bȁcati*, *lúpati*, *ráđati*, *vjerívati*, *danjívati*, *noćívati*, *práštati*, *snívati*).

I u toj vrsti prosti su glagoli izvedeni od iménâ imperfektivni te izriču, da se ono započinje ili postaje, što se njima kaže.

Taki su n. pr. *bògatiti se*, *ćȅlaviti*, *ćȍraviti*, *kȁmeniti se*, *mȁtoriti*, *mrȁmoriti se*, *mȑšaviti*, *pljȅsniviti*, *sȉnjaviti* (sukno) *siròmašiti*, *sjȅmeniti se*, *trȕhliti*, *zȑniti se* i t. d.

Samo složeno se nalaze: *nàbubriti* (pasulj), *òbljutaviti*, *obòsiti*, *ògušaviti*, *òdjutriti se*, *okrìlatiti*, *òljetiti se*, *omúdriti*, *opamétiti se*, *òslabiti* i t. d. te su perfektivni.

Glagoli pete vrste su imperfektivni pored nekoliko perfektivnih. **V. vrsta.**

Imperfektivni mogu biti: â) durativni i to glagoli: 2. 3. 4. razdjela i oni prvoga, koji su izvedèni od iménâ, kao što je n. pr. *djelati* od djelo; b) iterativni, koji su izvedèni òd glagôlâ; n. pr. *bírati* od brati, *bívati* od biti, *jávljati* od javiti, *lijètati* od letjeti i t. d. Mnogi od njih zamjenjuju durativne.

Perfektivni ove vrste su: n. pr. *vjènčati, kázati* (u prezentu je i imperfektivan), *koljènati, jènjati* (impf. *jenjávati*), *malàksati* (impf. *malaksávati*).

U V. vrsti 1. razdjelu ima prostih imperfektivnih glagola izvedenih od drugih također imperfektivnih iste vrste, kojima se izriče, da se ono, što se njima kaže, *malo pomalo prèkinuto* zbiva ili vrši, a postaju tako, da se pred infinitivno *a* umeće *k;* n. pr. *bàckati* (od *bàcati*), *bȍckati (bȍcati*, a to od *bòsti*), *cȓpkati (cȓpati), ćûpkati (ćûpati), dȓkati (dírati), gȉpkati (gíbati), glȍckati (glócati* od *glòdati), gȕrkati (gúrati), jȅckati (jȅcati), kàskati (kàsati), kȉskati (kȉsalí) kljȕckati (kljȕcati), kȍpkati (kòpati), kȕckati (kȕcati), lȅškati (lèžati), lȉskati (lízati), lȍmkati (lòmiti), lûpkati (lúpati), nȕtkati (nûditi), njȕškati (njȕšiti), pȅckati (pȅcati), pljȕckati (pljȕcati), prȁćkati se (pràćati se), pȕckati (pȕcati), rȅskati (rèzati), sjȅckati (sjȅcati), štȉpkati (štípati), štȓkati (štȓcati), tȁpkati (tȁbati, gaziti), tȉškati (tȉšati), tȕckati (tȕcati)* i t. d.

U *strȉckati* od *strízati z* se promijenilo na *s*, a to pred *k* na *c* tako se i u *trȕckati se* (od *trȕsati se*, tresti se) *s* promijenilo na *c*. Ovamo idu i glagoli na *-ucati* kao što su: *mirúcati* (pomalo *ùmirati*), *kašljúcati, pijúcati, svjetljùcati* i t. d.

VI. vrsta. Glagoli šeste vrste su imperfektivni i to: durativni, koji su izvedèni od iménâ; n. pr. *vojèvati* od voj, *kmȅtovati* od kmet, *mladòvati* od mlad, *òbjedovati* od objed i t. d.; b) iterativni, koji su izvedèni òd glagôlâ; n. pr. *kupòvati* od kúpiti, *kazívâti* od kazati i t. d., ali se mogu upotrijebiti i durativno. Perfektivan je: *daròvati*.

II. Glagoli složeni po s jednim prijedlogom.

§ 238. Durativan glagol, kad se složi s prijedlogom, pòstajê perfektivan; iterativan òstajê imperfektivan, ali postaje durativan.

Tako pòstajû od durativnih; n. pr. *bòsti, grȉsti, trésti, grèpsti, žéći, žȅti, klȅti, drijèti, znȁti; gȉnuti, tònuti; lètjeti; mȉsliti*; *čȅkati; bolòvati* perfektivni, kako se slože s prijedlogom, *probòsti, zàgristi, rastrésti, pogrèpsti* i t. d.

Iterativni n. pr. *klânjati, práštati, skákati* i t. d. postat će durativni, *pòklanjati, oprášťati, preskákati.*

§ 239. Ima iterativnih glagola koji kad su složeni s prijedlogom, pòstajû perfektivni. Razlog je tomu u prijedlogu samome, koji pokazuje, da se rádnja svŕšila; n. pr. *dòklanjati, òtklanjati, nàklanjati se* t. j. klânjânje svŕšiti i t. d.

§ 240. Iterativni po oblíku, kad zamjenjuju durativne; kao n. pr. što su: *sîpati, skákati, hòditi, nòsìti, vòditi* i *vòziti*, òstajû durativni i kad su složeni s prijedlogom; n. pr.

nàsipati, pòsipati, ràsipati, zàsipati i t. d.
iskákati, odskákati, preskákati i t. d.
dovòditi, prevòditi, uvòditi, zavòditi i t. d.
dovòziti, navòziti, uvòziti i t. d.

Bilješka. Gdjekoji iterativni V. vrste postaju, kad se slože s prijedlozima: *na-, po-, pro-, za-*, perfektivni. Razlog bit će u prijedlogu, koji pokazuje, da se radnja pòmalo svršila ili jedno po jedno: n. pr. *provódati, ponósati, pronósati, pohódati, prohódati se* (malo vodati, nosati); *pokálati, pòpadati, pòpucati, poskákati, postrijèljati, pòsjedati* (jedno po jedno ili sve redom); *zadhaii se, zapomágati, procvjètati* i t. d.

III. Glagoli složeni po s više prijedloga.

§ 241. Perfektivan glagol složen po s dva prijedloga ostaje perfektivan; n. pr. *ras-prò-dati.* Imperfektivan, kad je složen po s dva ili po s tri prijedloga postaje iterativnoperfektivan, t. j. pokazuje radnju jedno po jedno ili sve pòmalo svršenu; n. pr.

is-pro-vláčiti reći će jedno po jedno ili sve pòmalo provući. To se izriče prijedlozima; *iz-, na-, po-*, nà pŕvôme mjestu.

Glagol pripada u:

IV. vrstu; n. pr. *is-pro-vlačiti* (jedno po jedno ili sve pòmalo provući), *po-iz-od-nòsiti* (sve pòmalo odnijeti).

V. ili VI. vrstu; n. pr. *pò-s-micati* (jedno po jedno ili sve pòmalo smaći), *is-po-gíbati*, *is-pro-dávati*, *is-pre-bíjati*, *is-pri-šívati*, *po-u-dávati*, *is-pri-tkívati*, *is-pri-kívati*, *is-pro-rezívati*, *na-za-dijèvati*, *na-pre-lámati*, *is-pro-vrćívati*, *po-za-vezívati*, *is-pro-sijècati*, *is-pre-dávati*, *iz-u-má-kati*; *po-za-borávljati*; *is-po-raz-bolijèvati se*, *po-iz-od-grizati*, *po-iz-od-nòsiti*, *po-iz-raz-bolijèvati se*, *po-is-pre-kidati*, *po-is-po-nàmještati*, *po-is-pre-valjívati* i t. d.

Dio drugi.

Značenje oblika riječi.

Drugi dio sintakse dijeli se na náuku o značenju imenskih i glagolskih öblîkâ.

I. Značenje imenskih oblika.

Padeži bez prijedloga.

§ 242. Padeži su imenski oblici, kojima se izriču u rečenicama subjekti, objekti, adverbijalne oznake, atributi i predikati.

Padeži su sämostalni i zavisni. Samostalni su nominativ i vokativ; ostali su zavisni o glagolu ili ò drugîm riječima u rečenici, a zovu se i kosi.

A. Samostalni padeži.

Nominativ.

§ 243. Nominativ je padež gramatičkog sùbjekta i gramatičkog predikata.

U nominativu je po tome: a) gramatički sùbjekt; n. pr. Vidi *Bôg*, *ljûdi* nè vjerujû; b) gramatički predikat uz glagole nepòtpuna smîsla sa sponom, koja znači *bívânje:* 1) *jesam, biti;* 2) *postati, nastati, ostati;* 3) *doći, izaći, pâdati;* 4) *učiniti se, načiniti se;* 5) *stvoriti se, graditi se, pròmetnuti se;* 6) *vidjeti se, pokazati se, naći se; zvati se;* n. pr.

San je *làža*, a *Bog* je *istina*. *Bog* je *spȍr*, ali je *dȍstîžan*. Pòsta *rúka zdrava* kao i druga. Ti li nàsta taj *junak* na zèmlji? Ostala sam *udòvica* mlada. *Krvav kònjîc* do ušiju dođe. Izišao *čovjek* (= pòstao čovjek). *Milan* mi pãda *rȍđâk*. Učînî se golèma *siròta*. *Vila* se nãčinî *djevojka*. Ja ću se stvoriti lijep *konj*. *Ti*, čovjek budući, grâdîš se *Bog*. *Ona* se pròmetnu *ovca*. *Ti* se vidiš *junak* od mejdána. Spolja se pokazujete ljudima *prâvedni*. Da se tko *vjeran* nâđê. Niti se zovite *ùčitelji*.

§ 244. Nominativ uzvični, exclamativus stoji iza: *èvo*, *èto*, *èno* i u zakletvi; n. pr. Evo tebi *vézena košulja*. *Bog* i *duša!* *Bog* i *Božja vjera!* *Evo* tebi *stotina* dükâtâ.

Bilješka. Na pitanje: *koliko?* može se upotrijebiti nominativ mjesto običnijega akuzativa; n. pr.

Na dolami stotina pütâcâ, svako püce *stotina* dükâtâ. *Hiljada* su glávâ dönijeli. Vino pije Obilić Mîloše, — *Pòla* pije, *pola* ždralu daje.

Vokativ.

§ 245. Vokativ s uzvikom ili bez njega pokazuje predmet, koji se zove ili kad se öd radosti, öd žalosti ili òd čuda kličê; n. pr. *Sîne Mârko*, moje čedo drâgô; *Mîlî Bòže*, na svemu ti hvala. *Ó čovječe prâvêdnîče*, jedan Božji *slùžbenîče!* Ustaj *hrano!* ustaj *srce!* ustaj *dušo!*

Bilješka. U pjesmi zamjenjuje vokativ obično uz imèna ljúdî i životinja, ređe biljaka, nominativ; n. pr. Jedno bješe *Vukâšine krâlju*. Nije ovo zmija kràosica, No je ovo ògnjanitî *zmaju*. Usred toga zelen *bȍre*, Pocmilio sitan *bòsioče*. Misli mlâdâ, nitko je ne čuje, slušalo je *mômče čȍbanine*.

B. zavisni ili kosi padeži.

A. Akuzativ objekta.

Akuzativ bez prijedloga.

§ 246. Akuzativ je padež upravnoga ili bližega objekta na pitanje *koga?* ili *što?* te pokazuje neposredni predmet, na koji prèlazî glagolska rádnja.

Objekt uz prelazne glagole zove se upravan ili bliži, jer je glagolskoj radnji bliži od genitiva i dativa.

Objekt je ili izvanji, ako se nalazi izvan glagolske rádnjê; n. pr. Slâvî Mârko *svôga svètitelja,* ili ùnutrašnjî, ako se nalazi u glagolu samom; n. pr. *Slàvu* slâvî Králjeviću Mârko.

§ 247. Izvanji objekt pokazuje akuzativ: 1. uz prelazne glagole; n. pr. **I. Izvanji objekt.**

U počétku stvori Bôg *nebo* i *zemlju.* Tko rukama *med* mîješâ, *prste* òlîžê.

2. mnogi se neprelazni glagoli upotrebljávajû ù pjesmi prelazno òsobito, koji pokazuju neùgodno òsjećânje; n. pr.

Volim jednu *bolòvati rãnu* nego *dvîje. Plàčû* majke jedine *sinove,* Udòvice *cvîlê zaručnike.* Gdjeno majke *jàdikujû sînke.*

3. uz take neprelazne glagole, koji pòstajû promijènîvši znáčênje prelazni; n. pr.

Ići: Zašto mu se ne da, što *ga ide* (= što mu pripada). *Doći: Màtiju đóđe* (= zàpade) sreća. Koliko *me dòpade* òd cijelôga kraljevstva. *Stàti: Njega* mora svagda skùpljê *stati* (o cijeni) nego *Grke. Trćati hàlku.*

4. ima glagola srednjih, koji postaju prelazni, ako se njima kazuje, da je subjekt uzrok, te drugi čini ono, što glagol znači; n. pr.

izgòrjeti: Izgòrje ti *majku* oganj živi (oganj učini, da izgorje). *Ìgrati: Igra konja* Rèlja od Pazára. Vino i *stârca zàigrâ. Lijègati:* Ùvečê *me* rãno *lîjegâše. Sjèsti:* S desne strane — *sjède zêta* Strahinića bana. *Tèći:* Jedan vitez *konja tèčê. Pobudàliti:* Viño i *mûdrôga pobudàlî. Òdjahati: Òdjaši me* od konja đògata. *Ùstajati:* A ti sade hûdâ srećo moja, — docna l'ježêš, rãno *me ùstajêš.* Usjednê na njega (konja) pa ga potrčî.

Ovamo idu i glagoli: *nàjesti, nàpiti, ràsplakati* bez zamjenice *se;* n. pr.

Vi glâdnôga nijèste *nàjeli* a *žêdnôga* nijèste *nãpîli. Tko* bi *ga nãio,* dušu bi stekao. I svu Lèki *zèmlju ràsplakao.*

5. mnogi glagoli ponajviše, koji znače mìcânje, postaju prelazni, kad se slože s prijedlogom *na-*, *ob-*, *po-*, *pre-*, *nad-*, *od-*, *pro-*, *sa-*; n. pr.

Izbìrâč *nađe* otìrâč. A on *opkòračio* nekakvu klädu. Tvoju ćemo *pohòditi* majku. Öblâci nas *pretèkoše*. Djevojka cara *nadmúdrila*. Pak *òdbježe* svoju staru majku. *Prôđoh* goru, *prođoh* drugu i treću. Žena *salètî* muža, da joj kaže.

Bilješka 1. Ovamo idu i glagoli, koji se ù pjesmi upotrebljávajû prelazno a u govòru su neprelazni; n. pr. Nä moru *ga* jutro *osvànulo*. Zora *ga* je bîjelâ *zabijèlila*. Da mi *djȅcu* sunce ne *zàlazî*. Nä dvâ sâta sunce *ih zàsjelo*. Prvi su *ga* pijètli *zàpjevali*. Nit' *ih* kakva ròsa *zaròsila*. Da *òbzinê komàdić* hljeba. Mjèsečina *obàsjala* zèlenû *livadu*.

Bilješka 2. Ima prelaznih glagola, koji imadu, kad su prosti, *stvarni* objekt; n. pr. *Žetvu žele* tri jetrve; a kad su složeni s prijedlogom *nad-*, mijenjaju znáčênje te imaju *lični* objekt, a znače nadvladati, bolji biti u onom, što prosti glagol izriče; n. pr. Ako *me nàdžanjêš*, dat ću ti städo. Mnoge *jezike gòvorî*. Tko mi *nadgòvori* Čupića, dat ću mu štogod hoće.

§ 248. U akuzativu stoji uz neke bezlične glagole osjećanja *lice*, koje osjeća, ono, što se glagolom kaže, taki su: *bòlî*, *svŕbî*, *mŕzî*, *tíštî*, *pròbâdâ*, n. pr. Gdje *koga boli*, ondje se i pipa. Svak se čëšê. gdje *ga svrbi*. *Mŕzî me* se otpasivat. *Koga tišti*, onaj i vrišti. *Pròbâdâ me*.

Bilješka. Tako isto je *lice* u akuzativu i u rečenicama bez gramatičkog sùbjekta iza supstantiva: *strâh*, *túga*, *srâm*, *sramòta*, *stîd*, *brîga*, *skŕb*; *vôlja*, *žèlja*, *milina*.

Strah je *mene*, bit će pòginuo. Da *je* nije kroz goricu *tuga*. *Sram* je *mene* ù oči gledati. Prèpade se, *sramòta ga* bilo. Nije *vas stid*, što tako navaljujete na mene? Niti *ga* je za to *briga*. Nije *ga skrb*. Koliko *te* god *volja*. Ne bila *vas* vašeg brata *želja*! *Milìna ga* gledati.

2. Unutrašnji objekt.

§ 249. Mnogi glagoli imaju za objekt supstantiv od iste osnove, od koje je glagol; n. pr.

Bôj nè *bijê* svijetlô òrûžje, već boj bije srce od junáka. Kad je *vôjsku vojèvatî*, onda se viče: kamo junak Králjeviću

Mârko? Dobar *rȁt rȁtovah.* Taki su: *Čȅte čȅtovati, lôv lòviti, zbôr zbȍriti, slȁvu slȁviti, žȅtvu žȅti, vézak vésti, mȉsliti mîsli, mòliti mòlitvicu, mȕku mȕčiti, ȉgru ìgrati, šéću šétati, skôk skákati, sȁn snȉti, dvòrbu dvòriti, jȁd jȁdovati, brázdu brázđiti, vèčerati večeru, vȉjek vjekòvati, ljȅto ljȅtovati, zîmu zimòvati, dân dániti, prâznovati prâznîk, pôst pòstiti, noć nòćiti, pût putòvati, brôd bròditi, šivak šívati.*

§ 250. Glagol: *mòliti, pítati* i *pòslušati* ima uz akuzativ *lica* još i akuzativ *zamjenice* u srednjem rodu kao unutrašnji objekt; n. pr. *Tô* te molim. *Što* te pitam, pravo da mi kažeš. Nego *ovo* mene pòslušâjte. **3. Dvostruki akuzativ.**

Ali može i drugo ime doći u akuzativ mjesto zamjenice *što, nešto;* n. pr. Ja ću vas upitati *jednu rȉječ.*

Bilješka. Kod *pitati* može biti akuzativ s prijedlogom; n. pr. Što ne znam, *za ono* me *pitaju.*

U krnjim rečenicama kao n. pr. što su: *Laku noć* (želim). — Dobro *hȍde!* akuzativ je objekt.

B. Akuzativ predikata.

§ 251. Pored akuzativa objekta ima u rečenicama još i akuzativ predikata uz glagole nepotpuna smisla. Taki su: *„učiniti koga za što“, djelom, govorom ili mišlju* (ispor. §§ 243. 301.). Zato stoji taki predikatni pridjev u neodređenom obliku. Taki su n. pr. glagoli: *číniti, stȁviti, mètati, vȑći, dȁti, zvȁti, kázati*; n. pr. **4. Akuzativ predikata.**

Srebrno sedlo ne *čìnî* konja *dobra. Stavih stražu* mládu mȍmu. *Pòstavih* te *oca* mnogim narodima. *Kûma meću* krstitelja Jovana. *Vȑći ću* te *velika vezíra.* Kako te je Bog *vesela dao.* On je *dao* jedne *ȁpostole* a jedne *próroke* a jedne *pastíre* i *ùčitelje.* Ne držah sebe *dòstojna,* da ti dođem. Bog meni pokáza, da nijednoga čovjeka *ne zovem pògana* ili *nèčista. Blážene nàzîvâmo* one, koji pretŕpješe. Je l' ga *kažu* ȍdvišê *junáka. Učinio* si nas *careve* i *svećenike.*

Bilješka. Mnogi od tih glagola mogu imati ovaki predikatni dodatak u nominativu ili u instrumentalu. (Rečenica § 2. 3.)

C. Akuzativ adverbijalne oznake.

Akuzativ pokazuje pròstirânje u prostoru i u vremenu.

Akuzativ prostora.

§ 252. Akuzativ prostora pokazuje mjeru (adverbijalna oznaka načina). Mjerom se kazuje: *množìna, veličìna, težina,* a po tome i *vrijèdnôst* na pitanje: *koliko dùgo? koliko širòko? koliko visòko? dubòko? koliko vrijèdno?* n. pr.

Kamen *jedan àršîn* širok i *jednu pêd* debeo. Služi mene i *treću godinu.* Bolje je biti pijèvac *jedan dan* nego kokoš *mjesec.* Ova dläkạ *nèbrojeno blâgo* vàljâ. Oka ga (duvana) stoji ondje *forìntu.*

Priložni akuzativ.

§ 253. Akuzativ mjere zamjenjuje nominativ priložno, zato mu je predikat ù srednjêm rodu; n. pr.

Polòvinu nèstalo mu društva (mjesto: polovina). Al mu nema *polòvicu* vojske. I rúčaše *hìljadu* svàtôvâ. I *hìljadu* bješe rànjenôga. Nije prošlo ni *nèdjelju* dánâ. Cijena mu je *hiljadu* cekínâ.

Bilješka. Takav se priložni akuzativ nè mijenjâ i onda, kad je u svezi s prijedlogom, s kojim ne stoji akuzativ; n. pr. Svako pèro *po òd litru* zlâta. Već u gvôždu *òd stotinu* ókâ. Ja ću junak *sà stotinu* drúgâ. Ono je čudòvita gora, što *prèko dân* sïjevâ.

Ali se nàlazî i padež prema prijedlogu; n. pr. *Oko jednoga sàhata* dalèko. Vrlo mládo *òd mjesêca* dánâ.

Tako se isto upotrebljava i nominativ (gl. § 244. Bilješka).

Akuzativ vremena.

§ 254. Akuzativ od imenice, koja sáma znači vrijeme, s dodatkom, stoji na pitanje kada? (adverbijalna oznaka vremena); n. pr.

Ùstâvši *onaj čas* vratiše se. Ja vam molim molitvicu *svako vèčê, svako jutro. Onaj isti dan* ùzjašê na vránca. *Jednu subotu* odem tamo. *Onu noć* ùdarê onuda hajdúci. On je *ovo ljeto* bio u ù Krajini.

Bilješka. Kao dodatak uzima se i riječ, koja sama pokazuje vrijeme; n. pr.

Mole *dan* i *noć*. Majka Bòžu *jùtro vèčê* kara. Dâće se daju u *subotu veče.*

§ 255. Riječ *strána* s dodatkom i s prijedlogom *s* òstajê priložno u akuzativu, da se òznâčî mjesto na pitanje *gdje?*, ali može biti i u genitivu (adverbijalna oznaka mjesta); n. pr.

S onu stranu turska lèže vojska. *S drugu stranu* (òbjesî) tòpuzinu tešku. Ćèlîjâ ima *s dônjû stranu dosta.*

Ali i: *S one strane* vode Save. *S one strane* Mòravê čador răzapêt.

§ 256. Prilozi mjesta, vremena i načina na: *-o* i *-e* akuzativi su pridjeva srednjega roda; n. pr. *desno, lijevo; kasno, rano; dobro, zlo, lijepo, loše* i t d.

Ovamo idu i prilozi vremenski imenički: *danas, jutros, ljetos, včèras, zimus, noćas.* § 195.

Dativ bez prijedloga.

§ 257. Dativ je padež neupravnoga ili daljega objekta na pitanje *komu?* ili *čemu?* U dativu stoji komu ili čemu je namijenjeno ono, što se predikatom kaže, bilo dobro ili zlo, korisno ili škodljivo, ugodno ili neugodno i t. d.

A. Dativ neupravnoga objekta.

I. Dativ neupravnoga objekta.

§ 258. Uz glagole prelazne s akuzativom upravnoga objekta ima često i dativ neupravnoga objekta. Taki su glagoli, koji znače:

1. *davati, ùzimati, govoriti, učiti* n. pr. Dâjê *Bogu* dûšu Né ću blâga, *uzet ću mu glâvu. Òtpasâ mu svìjetlô òrûžje.* Kako može *narodu govoriti take riječi?* Ja ću *tebe učiti svemu njegovu* zanatu. Nevolja *svačemu* čovjeka *nauči.*

2. neupravni objekt bez akuzativā upravnoga objekta stoji uz glagole, koje treba dòpuniti a znače: *kòristiti, škòditi, prìjati, služiti; vòljeti, priviknuti, bojati se* i t. d.; n. pr. Ovo *mi koristi.* Tko zlima òpraštâ, *dobrima škodi. Ne prija mi zdravlju.* Nè možête *služiti Bogu* i *bògatstvu.* Ili *voliš cârstvu nèbeskôme* ili *voliš cârstvu zemàljskôme.* Jer su *svojim prìvikli gorama.*

3. uz pridjeve, nepotpuna smisla, koje treba dopuniti kao što su: *príličan, slȉčan, jȅdnak, rávan, mȉo, drâg, téžak, górak, rȁd, krîv, vȉčan, vjȅšt* i t. d.; n. pr. Čovjek lakom *priličan* je *kȕrjâku*. Vuk je *sličan psu*. Ne bješe cara *njemu ravna*. Tijelo da bude *jednako tȉjelu*. Lȉjepo je *svakome milo*. Što je pravo i *Bogu* je *drago*. Siròtinjo, i *selu* si *teška*. Vi nemojte *raji gorki* biti. Onaj mi je brat, koji mi je *dobru rȁd*. Tko je *kome kriv*, da je zdrav i živ. Đogat *vičan* je *mejdánu*. *Vješt* je dóra *boju* i *mejdánu*.

Bilješka. Ovamo idu i rečenice besubjektne uz pasivni glagol s dativom objekta, na kojem se radnja vȓšî; n. pr. Al' *se njemu* malo *zàdrijemâ*. Ne kazuje baba, kako *joj se snȉlo*. *Vȕjici se* vrlo *ràžalilo*. Tko više ima, više *mu se hoće*. Neupravan je objekt i dativ uzvika; n. pr. Blȁgo majci, koja te rodila, i *junáku*, koji te imádê! Tȅško *bratu* jednom bȅz drugôga. Jȁo *onome*, koga žale.

2. Dativ interesa (dativus commodi et incommodi).

§ 259. U dativu stoji:

1. objekt, komu što nȁ korîst ili nà štetu biva (dativus commodi ili incommodi); n. pr. Ni *zlu* tèci, ni *dobru* òstavi. *Sebi* oreš, *sebi* siješ, *sebi* vlâčiš, *sebi* ćeš i žnjeti. Pògača se *prȉjatelju* štedî.

Dativ pripadanja (dativus possessivus)

2. lice uz glagol *jèsam* s nominativom (dativus possessivus), komu što pripada, koji što „ima"; n. pr. Nokti su *mu*, orati bi mog'o. *Njôjzi* je ime Jelena. Sad je *Kósi* dvanaest gȍdînâ. Groznica *mu* je. *Kome* nije vȉjeka, nije *mu* ni lijèka.

Dativ etički (dativus ethicus).

§ 260. Dativ objekta ponajviše od zamjenice lične *mi, ti* pokazuje lice, koje želimo, da isto osjeća sa subjektom, da se s njime raduje ili tuguje (dativus ethicus ili familiaris); n. pr. Njû *mi* pîtâ Gròmovnik Ilija. Smjerno *mi* se caru pokloniše. Lȉjep *ti* vas dâr dòpade. Čudna *ti mi* gòdinica dođe. Nemoj *mi* mučati. Pauna *nam* noge bole. Stáne *mi* se rodu moli. Čije su *joj* ovce? Znadi, da sam *ti* poginuo.

Dativus auctoris (dativ zaćetnika).

§ 261. Glagol u infinitivu s dativom objekta, ponajviše od zamjenice, pokazuje lice, koje treba ili može da što râdî: n. pr. Jedàmput *mi je mrijèti*. *Kome* nije bilo *pȁtiti*, nè možê ni zàpâmtiti, *Živjet' mu je* dok je meni drágo. Da je *kome stati*, *pògledati*.

B. Dativ atributni.

§ 262. Takav se dativ nàlazî mjesto posvojnoga genitiva ili posvojnoga pridjeva, a pripadâ imenici, kojoj je atribut, te se zove atributan; n. pr. To zàčule *begu* sluge (= bëgove). Našao sam te *moru* pòd obalôm. No da vidiš *jädu* započétka. Uzrásla je *moru* na izvoru, a sàzrela *suncu* nä istoku. *Gradu* vrata rano zàtvorâjte. **Atributni dativ (dativus attributivus).**

Dvâ ljëšnîka *orahu* (= orahova) su vójska. Koji ùlazî na vrata, jest pàstîr *óvcama* (= ovaca). Svemu *mi* (= mojemu) ròdu òmiljela. Onaj *mi* (= moj) je brat, koji *mi* (= mojemu) je dobru räd. Ljutica Bogdan i sestra *mu* (= njegova). I danas se opòminjêm i čovjeka i konja *mu* (= njegova). Medvjed je dijéte hranio kao *mu* (= njegovu) prije i mater. Kćer je na to pripravio preko matere *joj* (= njene) i sestre. Poslije vjërenîka ide *mu* (= njegova) mati . . . da vidi vjërenicu. Odnese svijeću iz sobe, u kojoj *mu* je prijatelj ležao.

C. Dativ adverbijalne oznake.

§ 263. Dativ bez prijedloga uz glagole mïcânja (ići, otići, poći, putovati, stići i t. d.) pokazuje mjesto kao cilj prìmicânju na pitanje *kuda? kamo?* ali mjesto i miròvânju na pitanje *gdje?*, na koje se prìmicânjem došlo (adverbijalna oznaka mjesta). Isti se dativ upotrèbljâvâ s prijedlogom *k;* n. pr. **3. Dativ cilja (dativus finalis).**

Ide *Ùsudu*, da ga pita. Onda čovjek otide *Solòmunovu dvoru.* Žena pođe *svojoj udatoj kćeri* ù pohode. Svaka ptica *svome jatu* ide. *Dùbrôvnîku* putòvaše mirno. Stïže bâne *pitomoj Požezi.* Kad su bíli *bïjelôm mänastîru.* Kad je bio *pòbratimu svôme.* Uranila stara majka *svetoj crkvi* nà jutrenju.

§ 264. Dativ zamjenice *„što“* pokazuje svrhu, u koju što *jest* ili što *biva* (adverbijalna oznaka uzroka); n. pr. **4. Dativ uzroka (dativus causae).**

Čemu je svijeća, kad nije òčî. *Čemu* bi hrpa žita, kad se nè bi jela. *Čemu* si se mläda udavala? *Čemu* brata òstavi svojega?

Svrha se pokazuje i ovim primjerom: Metati kupusa *ručku* ili *večeri.* Kom ostavljaš zelenu dolamu, što no si je *ženidbi* krojio? (adverbijalna oznaka uzroka).

I uzrok, s kojega što biva, kazuje se dativom uz glagole, koji znače: *veséliti se, čúditi se, bòjati se;* na primjer Lûd se *daru* vesèlî. Rädujê se kao òzêbao *suncu.* Dîvljâše se narod *nauci* njegovoj. Djeca se čude *svačemu,* a ljudi *ničemu.* Nè bôjte se *glavi* ni *živòtu.* Bojeći se *ženi* i *djeci* dozove svoju mater.

D. Dativ predikata.

5. Dativus praedicativus (dativ predikata).

§ 265. Dativom od pridjeva ili od participa neodređena oblika i infinitivom glagola *biti* izriče se predikat; n. pr. Bolje je *ranjenu* nego posve *ubijènu* (biti). Ali mu nâjprije treba postrádati i *òkrîvljenu* biti öd roda svojega.

Genitiv bez prijedloga.

§ 266. Genitiv pokazuje: 1. ùnutrašnju svezu, a upotrèbljâvâ se za dopunu supstantivu, adjektivu ili glagolu neprelaznom; 2. ishodište, iz kojega rádnja pòlazî. Prvî je genitiv pravi, drugi ablativni, jer zamjenjuje latinski ablativ.

I. Pravi genitiv.

A. Atributni i predikatni genitiv.

1. Genitiv svojine (genitivus subjectivus i possessivus).

§. 267. Genitiv od imenice s dodatkom zavisan od imenice atributan je te pokazuje, da što komu ili čemu pripadâ; n. pr.

Livada je *lijepê Mare.* Nije *svake ptice* jednako meso.

Uz glagole *jesam, biti* takav je genitiv predikatan.

§ 268. Ako je vlàsnîk imenica bez dodatka, upotrèbljâvâ se pridjev posvojni, — ako ga imenica ima; n. pr.

Svega sela ôvce, a *kneževo* zvonce.

Ovdje se i zä ôvce i za zvonce kaže, da pripadajû, i to: *ovce* selu, a *zvonce* knezu; zä ôvce se kazuje pripadanje genitivom, jer imenica *sela* ima dodatak *svega,* a da zvonce pripada knezu, kazuje se posvojnim pridjevom *kneževo,* jer imenica *knez* nêmâ dodatka.

§ 269, Pridjev se upotrebljava:

1. ako je vlàsnîk čeljáde u jednini i òdrêđen (t. j. kad se zna, komu što pripadâ), upotrèbljâvâ se pridjev, koji pòstajê nastavkom: *-ov (-ev)*, *-în*, *-j*; *-ljev* n. pr.

Dòsjeti se ljúba *Stojanova*. Al' nè vidjeh čèstitôga kneza, već ja vidjeh *kneževa* zèlênka. Lijepo ime zlato *materino*. Da dòčekâ vojsku *Jakòvljevu*. Strîna, *očina* brata žena. Uoči *Ivanja dne*.

Ovamo pristajû i pridjevi od imenica, koje nè znâčê čeljáde nego se ùzimajû kao čeljáde; n. pr.

Da on uzme *sûnčevu* sestricu,
Mjèsêčevu pîvobrätučedu.

2. ako je vlàsnîk òpćenito ime, ali neodređen (t. j. kad se nè mislî, ovomu ili onomu pripada što nego svakomu od iste vrstê), upotrèbljâvâ se pridjev druge vrste, koji pòstajê nastavkom: *-ji*, *-ski*, *-uji*, *-ni*, *nji* i složenim *-ovlji (-evlji)*, *-inji*; *-ovski (-evski)*, *-inski*, *-ujski*.

Mèdvedâ koža. Sin *čòvječjî*. *Siròtinjskâ* mâjka. *Vòlujê* meso. Zrno *pšenično*. Kako duša *očina*, tako i duša *sinòvljâ*. Ne pristupiste *trûbnôm* glasu. Proći će kao cvijet *trâvnî*. Idući dolinom *plàćêvnôm* prètvarajû je u izvore. Anđeo otvori vrati *tamnička*. *Mužèvljê* krsno ime. Gnijèzdo *gùjinjê*. *Svatòvskî* te konji pòzobâli. *Bratinska* ljubav. Mesa *òvnûjskôga*. *Vèćêrnjî* mrâk. *Cârskâ* se ne pòrîčê. Koji prima proroka u ime *próročkô*, platu *proročku* primit će; a koji prima pravednika u ime *prävedničkô*, platu *pravedničku* primit će. *Djevojački* otac odgovori ocu *mòmačkôme*. Näučên *otačkom* zakonu. Što je napisano ù knjizi *zakonskoj*. Ja sam se udala zà cara *sokòlôvskôg*.

3. ako je vlàsnîk životinja ili biljka, upotrèbljâvâ se pridjev na: *-ov (-ev)* i *-in*, *-inji*, kad je vlàsnîk određen i neodređen; n. pr.

Dâj mi Bože oči *sokòlove*, — i bijela krila *labudova* (gdje *sokòlov* i *labudov* nè znâči samo, da što pripada sokòlu i labudu òdređenôme nego i svakome). Nàslonî se na *jèlovu* granu. *Rûžin* list. O *próhinôj* žetvi. *Djètinjî*, *golùbinji*, *zmìjinjî*.

Ovamo idu i pridjevi: *bìserov*, *vìnov*, *krstov*, *lîšajev*, *Ûskrsov*; *vìšnjov*, *trèšnjov*, *krùškov*.

*

4. Ako je vlàsnîk zamjenica lična imenička, upotrebljava se oblik pridjevni: *môj, nàš; tvôj, vàš; njègov, njézin, njên, njîhov; svôj.* Tako i za: *tko, čȉjî;* za *nȉtko, nȉčijî;* za *svàtko, svàčiji;* za *nètko, nèčijî.*

Rijedak je u takom slučáju genitiv; n. pr. *Nje* (mjesto njezina) se ljepòta bila razglasila po svijètu. Koja prije dotrči k djetetu, *one* (mjesto?) je lončić. Čovjeka, *kojega* (mjesto?) je ovaj pojas, ovàko će ga svezati. Ovu noć stade prëda me anđeo Boga, *kojega* (mjesto?) sam ja. Stoji u nekoga kožara, *kojega* je kuća kòd mora. Čija sam ja, *onoga* (mjesto?) su i ovce. Da koje od vas upadne vreteno u nju (jamu), *one* bi se mati odmah pretvorila u kravu.

§ 270. Genitiv se atributni upotrebljava, a ne posvojni pridjev:

1. Ako je vlàsnîk ime pridjevno; n. pr.

Al' *drâgôga* dvori òtvoreni. Òd hrâbrenê Krunoslave — *Korevskoga* vjèrenicê. Molitva *pràvednôga* mnogo može pomòći. Takova su imèna: *Mušȉckî, Trnski, Zrînjskî* i t. d.

2. Ako vlasnik ima dodátak (atribut, apoziciju) ili ako zà njîm slijedi relativna rečenica; n. pr.

Ùgledâ sin *cara od one zemlje* njegovu kćer. Ja sam *tvoga bratu* sreća. Sinu sablja *Jakšića Todora.* O vratima *grada Vùčitrna.* Rȉječ, što čujete nije moja nego *oca, koji* mo pòsla. Sedam čâšâ zlatnijeh, nàpunjenih gnjëva *Boga, koji* živi vavijek.

3. Ako je vlasnik ime vlastito u množini; n. pr.

Smrt majke *Jùgovîćâ.* Diòba *Jàkšîćâ.* Kneštvo *Rȁškovîćâ* počelo je propadati.

4. Ako je vlasnik ime, koje ili nêmâ posvojnoga pridjeva ili je rijèdak; n. pr.

Jer ste vi svi sinovi *vidjela* i sinovi *dâna;* nijèsmo *noći* niti *támê.*

5. Ako se s više iménâ pokazuje *jedan* vlasnik; n. pr. Ljubav *Boga* i *Oca.* U ime *cara* i *kralja.*

Ako se s više iménâ pokazuje i više vlasníkâ, upotrèbljâvâ se genitiv i posvojni pridjev; n. pr.

Znâjûći, da pravedniku nije zakon postavljen nego krvnicima *oca* i *matere*. Bog *Avrámov* i *Isakov* i *Jakòvljev*. Mati *Jakòvljeva* i *Jòsijina*.

Bilješka. Rjeđe se upotrèbljâvâ genitiv, òsobito kod prèzimênâ, i onda, kad nemaju đodatka; n. pr.

Vjèrna sluga *Gàvâna*. Kod *Ostojića* vinogrâda. *Kraljevića* skakala. Gospođica Milica *Stojadinovića*.

B. Genitiv neupravnoga objekta.

§ 271. Genitiv od imenice pokazuje koga ili čega se koja radnja ili òsjećânje tiče; u z g l a g o l s k e i m e n i c e, koje su postale od glagola najviše prelaznih, rjeđe od neprelaznih. **2. Objektivni genitiv (genitivus objectivus).**

a) Genitiv od imenice od glagola prelaznih.

Zidanje Ravànicê. Pisanje pripòvijedâkâ. U prevođenju svake knjige. O pròšênju djevojke. Poznânje istine. Na *pròsidbi lijepe djevojke.* Po *razbíću Tùrâkâ.* Bez *proljeva krvi.* Jer *ljubavi istine* ne primiše. Ne bíla vas *vašeg brata želja.*

b) Genitiv od imenice od glagola neprelaznih:

Sve u strahu *Boga velikoga*. Obično se govori u *igranju prstena*. — Svi svatovi nîkom pònikoše, — jâ òd *ćuda lijepê djèvôjkê*: Za *nadu vječnoga živòta*. — Gospòdar moj ùzimâ od mene *ùpravljânje kuće*. S *dogovorom kùćânâ* pròdâjê (starješina), što je zà prodaju. — (Glagoli, od kojih su postale imenice pod a) prelazni su: zidati, pisati, prevoditi, prositi, poznati, razbiti, pròljevati, ljubiti, željeti; glagoli pod b) su neprelazni: strašiti se, igrati se (s genitivom); čuditi se (s dativom); ùpravljati čim, dogovarati se (s instrumentalom).

Taj se genitiv upotrèbljâvâ najviše od imenica od glagola prelaznih rjeđe od neprelaznih, uz koje je običniji padež, s kojim se slaže glagol od iste osnove; n. pr.

Za *vladanja* Kirinova *Sirijom* (vladati čim).

I. mjesto objektivnoga genitiva kadšto se upotrebljava posvojni pridjev; n. pr.

Bez pitanja *sultánova*. Služba *Božja*. Ovo činite nà *môj spomen*. Laže òd *strâha turskoga*.

3. Genitiv pobliže oznake (genitivus explicativus ili descriptivus).

§ 272. Genitivom atributnim dòdâjê se općenitom imenu osobita vrsta na pítânje *kakav? ćega?* n. pr.

Nè dâjte se u *járam rȍpstva* ùhvatiti. Na *nèstadak ljúdî* i Staniša sûdî. Izvor *mudrosti.* U početku *igre.* Na svršetku *posla.*

4. Genitiv dijelni (genitivus partitivus).

§ 273. Genitiv atributni od imenice pokazuje cijèlôst, od koje se ùzimâ dio. Dio se kazuje ili òsobitôm rïječju ili genitivom samim.

§ 274. 1. **Dio se kaže òsobitôm rïječju:**

Ta rïječ može biti: a) imenica, koja znači količinu ili mjeru kao što su; *nîz, grȕda, šâka, tòvar, čaša, òka, mjȅsêc* i t. d. b) zamjenica; c) brôj (glavni počevši od pet; dijelni); d) neodređeni broj ù srednjêm rodu supstantivno; n. pr.

a) Nîz *bisera, dȕkâtâ, jàgôdâ.* Grȕda *snȉjega,* šâka *pšènicê.* Pȓvû čašu *ràkijê* i pȓvû čašu *vina* njîma da dâš. Šêst ókâ žèženôga *zlata.* Pa ih hrânî čitav mjesec *dánâ.*

b) *Koja vâs* je ono govòrila? *Koji ono junákâ* najprije dođe? *Svaki nâs* to zna. Dâj mi malo hljeba, da pòjedêm *ovo sira.*

c) Pošétalo je *pet djèvojâkâ.* S *devet braće,* devet *vȍjevôdâ,* I posijèčê *dvoje Arapčadi.* Viknu Jȕže *djece dȅvetero.* Pò njôj (djetelini) pasu dva pàuna, — i *četvero pàunčâdi.*

Uz skupna ili zbirna imèna govore se i glavni brojevi n. pr.

Ù nâs bješe *sedam braće.* Čûvâjte mi *devet ùnućâdi.*

d) *Koliko ljúdî, toliko ćudî.* Pozòvê *nekoliko gòstijû.* Za to nêmâj *brige nikoliko. Mnogo zbora,* a *nikakva tvȍra.* Prikupi još *nešto bećárâ* i *samòvoljâcâ.* Ona ù *malo* skupi *dánâ — vèle zlata, vele blâga.* Gdje je *mnogo májâ,* tu je *malo jájâ.* Još su se *dugo dánâ* gostili. *Više* je *dánâ* nego *gȍdînâ.*

Bilješka. Ako je cijèlôst, od koje se dio kazuje, ime skupno ili zbirno, onda stoji u genitivu jednine; n. pr. s devet *braće.*

Amo idu i brojne imenice na: *-ica, -inja, -ina, -ak,* koje mogu zamijèniti glavne brojeve te se slažu s genitivom; n. pr.

Nâs ćemo *dvojica* gledati. Posla *dvojicu ùčenîkâ svojijeh.* Ocevi one iste *trojice mladićâ. Desétak ljúdî.* Prije *dvâestinu gòdînâ.* Četiri ubiše Turčina, a *sèdminu (Turaka)* rànôm òbranili.

§ 275. 2. **Dio se kazuje genitivom od one imenice, od koje se dio misli.**

Taj je genitiv objektivan uz glagole, koji znače:

1. a) *imati, ùzimati; davati, nositi, slàti* dio; b) *ùživati* (jesti, piti, večerati); c) *željeti, hotjeti, iskati, tražiti* dio i uz pridjev *željan.* Ovamo idu i glagoli složeni s prijedlogom *na,* koji znače òbîlje; n. pr.

Vino pije, tko ima *nòvâcâ.* Kao da si došao *vatre* ùzêti. Dâj mi, Bože, *vjetra* sa planinê. *Hljeba* nosim, a gladan sam. Nek nam pošlje ù pomôć *hajdûkâ.* Tko *vina* vèčerâ, *vode* rûčâ. Svaka jája *masla* ištu. Tko traži *hljeba* preko pogače, želi i *òvsenicê. Milosti* hoću, a ne *prílôgâ.* Da nàberêm po Miròču *bîlja.* Pak da pústa *blâga* nàgrabîmo. E sam željna *roda* i matere.

2. Subjektivan je uz glagol *jesam,* kad znači *„imati“,* i ùopće uz glagole, koji znače *„ìmânje“* u besubjektnim rečenicama. Taki su i: *ηestati, manjkati, nedòstati* i glagoli u pasivnom oblíku; n. pr.

Kad je (= ima) *masla,* nije (= nema) *brašna.* Dok je (= ima) medvjedu gnjilijeh *krùšâkâ,* ne bòjî se gladi. Gdje ie *braće,* tu je i *dijela,* Dok je *sunca* i *mjeseca.* Nesta *vina,* nesta *razgovora.* Nesta *blaga,* nesta *prijatéljâ.* Đavolu *pakla* ne mànjkâ. Onda joj je *rûha* nedòstalo. Može biti, da bi se našlo i *slanih ìzvôrâ.*

3. Uz porícânje genitiv je objektivan, ako je glagol prelazan; n. pr.

Dogovor *kuće* ne òbârâ. Nije kurjak *zimê izio.* Tko *ljúdî* nè slušâ, nije nï ôn čovjek. Ja ti ne mogu ništa odgovoriti, dok *ne* pitam *djevojke.* Kako *ovâçâ* ne držim, *pásâ* ne čuvam.

Objektivan je genitiv i onda, kad se pòrîčê òbjekt preko infinitiva ili preko rečenice sa *da;* n. pr.

Nè dâ *òka* otvoriti (t. j. ne da otvoriti što? — oka). Ne da mu *bijèla zuba* pomòliti.

Bilješka. U takom je slučáju rjeđi akuzativ; n. pr. Nè možêš dlanom *sunce* zakloniti. Nije mu vrana *mozak* pòpîla.

4. Genitiv je objektivan i u rečenici pò smîslu niječnoj; n. pr. Nê ćeš izić' ni ìznijet' glave, — a kamoli (= još manje) izvesti *djèvôjkê.*

Kad se u rečenici jedan objekt pòrîčê, a drugi tvrdi, stoji onaj, koji se tvrdi, u akuzativu; n. pr.

On *nè nosî tice lastavice,* — veće *nosi knjigu* od Bogòrodicê. Nikakva joj *dâra nè nosîmo* — nego *jednu kìtu* bòsioka (nosimo).

5. Uz glagol: *jesam* i *biti,* kad je potpun predikât, a pòrîčê se, stoji predmet u subjektivnom genitivu; n. pr.

Da je svaki dan Božić; ne bi bílo *dûba vràžjêga.* Kojoj ovci svoje rúno smêtâ, ondje nije ni *ôvcê* ni *rúna.*

6. Uz glagole, koji znače: *dotícati se* genitiv je objektivan; n. pr.

Dotàče se *hàljinê njegove.* Dòdîrnê se rukom *ognja.* Kako se dokòpajû *šume,* òkrênê svaki svojim putem.

Bilješka. Zamjenice: *štò, to, ôvo* òstajû obično uz porícânje u akuzativu; n. pr.

Kad se tko zàrîčê, da *što* ne čini. Isprva ne kázah vam *ovo.* Nè znâš ti *to?* Šta iskaše Izrailj, *ono* ne dòbi.

Ali se nàlazî i genitiv; n. pr. Ali ona *toga* i nè slušâ. Nije *toga* òbećao. Nè vidî *onoga,* što je ondje najznatnije.

5. Genitiv cilja. (genitivus finalis).

§ 276. Genitiv objektivni pokazuje cilj, na koji se teži, uz glagole: *dóći, pàsti, dòpasti, zàpasti;* n. pr.

Jer ako mu gdjegod *ruke* dođem. Ako mi padneš *šâkâ,* znâm, šta ću s tobom činiti. Dòpanuo *ropstva* i *tamnice.* Kad zàpadoh *ropstva* u vijèku. Čoban tako dođe *glave* aždàji. Došlo mi je *hàka* glávê (dogrdilo mi).

§ 277. Genitiv od imenice s pridjevom, ponajviše *oblika neodređena*, atributan je te stoji na pitanje kakav? Uz glagol *jesam, biti* taj je genitiv predikatan; n. pr. **6. Genitiv svojstva (genitivus qualitatis).**

Krasna ti si *stâsa* i *ùzrâsta*. Véljko je bio *tanka* i *vìsòka strûka, smȅđê kòsê* i vrlo *malih brkóvâ, dugùljastîh suhih ȍbrâzâ, širòkîh ùstâ* i *podugàčka* malo *pòkučasta nosa*. Dođe mòmče *crna oka*, na kònjicu *laka skȍka*. *Bláženê duše* čovjek. — Dok sam i ja *tvôga dȍba* bio. Vidjesmo (cara) *naše krvi, našega jezika*.

§ 278. Genitiv objektivni pokazuje vrstu igre uz glagol: *igrati se* i uz glagole istoga značenja; n. pr. **7. Genitiv igre (genitivus ludi).**

Kad se igra *jastuka, lȏpte, krmače, prstena, klîsa, izmètâljkê, kúpê, ȓázlaza, slȉjepôga miša*. Skaču *skȍka*, mȅću se *kamena*. Kad se tȅglê ili vúkû *klípka*. Dizati se *pròšca*.

Bilješka. Ovamo idu i glagola povratni s neupravnim objektom u genitivu, koji imaju, kad nijesu povratni, upravni objekt u akuzativu kao n. pr. što su: *kajati se, zabòraviti se, opòminjati se, sjećati se, razàbrati se*.

Käjûći se *svoga bezàkonja*. Opòminjûći se *očine zakletve*. Dok dijète ne zàplačê, mati *ga* se nè sjećâ. Zabòravîvši se *Boga* i *zakona njegova*. A kad se răzabrao *sânka*. S upravnim objektom u akuzativu govore se: kajati, zabòraviti, opòminjati, sjećati *koga*.

II. Ablativni genitivi.

§ 279. Genitiv objektivni stoji uz glagole, kojima se kazuje, da se što od čega bud kojim načinom òdvâjâ; n. pr. **8. Genitiv odvájânja (genitivus separationis).**

Onda ću se *ìzbaviti* velike *brige*. Triput *si* me *ropstva oprostio*. *Lišiti* koga *ćega*. Tko se *dûga* ne *òdûžî*, taj se *túgê ne òtûžî*. *Òstajati* se *grijèha*. Bog te *sačuvao vedra Božića* i *ȍblâčna Đûrđeva dnèvi*. *Òstani* se, sînko, *čȅtovânja*. *Svijeh krivina* ti me *obráni*. *Kloni* se *praznijeh ràzgovôrâ*. Nego *se* ti *próđi paùnîcâ*. *Máni se molbe* take. Da *se òkânê búnê* i *nȅmîra*. *Krsti* se ti *njega*. Ja *se tvoga brata ne òdrîčêm*. *Boga se* svog *òdmećû*.

9. Genitiv òbîlja i oskudice (genitivus copiae et inopiae).

§ 280. Genetiv pokazuje objekt uz glagole složene s prijedlogom *„na“*, koji znače *òbîlje*. Ovamo idu i pridjevi: *pûn, sît,;* a *gládan, žédan (za oskudicu);* n. pr.

Pa je Marka *vode napojio*. Triput ga je *zòbi nazòbio*. *Nàjedê* ga *pîva* i *jestiva*. Da s' *nàpijêm studènê vodice*. *Nàgled'o* se *bijèla svijeta* i *žârkôga sunca* i *mjeseca*. Ja se *napih žûber-vòdê, namirisah žútê dûnjê*. Gomila iđaše s kamilama *natovarenim mirisavoga korijenja* i *tamjana* i *smirne*.

Nàpunite sûdove vode. Kuća se *nàpunî mîrîsa*. Ja ću ti *nàpuniti* galiju *samoga srebra* i *zlata*. U Risnu *nàdjenê se* (bràvljê sîrîšte) *kukùruzna brašna, loja* i *sûvîcâ*. *Tuđa* koza *puna loja*. Srce moje *puno* ti si *jâda*. Blägo *gladnima* i *žeđdima prâvdê*. *Sit* sam *kâvgê*. Vuk nè viję, što je *mesa gladan*. *Žedna* je duša moja *Boga, Boga živoga*.

Ovamo idu i glagoli, koji nijesu doista složeni s prijedlogom *na*, ali pokazuju obilje; n. pr.

Da se vûci ne *prèjedû mêsa*. Zdravljica se nanòsili, *mladosti se mlàdovâli*. Da se *braće nàgledâ*, da *se sunca ògrijê*.

10. Genitiv pòređênja (genitivus comparationis).

§ 281. Genitivom od imenice uz komparativ kaže se, da ono, što imenica u genitivu znači, zaòstajê za onim, što se s njim pòredî, u onom, što se komparativom kaže (adverbijalna oznaka načina).

Taki se genitiv poređenja nalazi u starijih pisaca. U živom govoru običan je genitiv s prijedlogom *od* ili nominativ s *nego* ili *cijela rečenica*; n. pr.

(Lice) *ljepše sunca, zore* i *mjeseca* (t. j. sunce, zora i mjesec poređeni s licem zaostaju u ljepoti za licem). (Dilàver) *silna vihra jači* i *brži* (t. j. silni vihar poređen s Dilaverom zaostaje u jakosti i brzini za njim). Al' slòbodu *glave dražu* (t. j. glava poređena sa slobodom zaostaje u dragosti za njom). Tad on njegda *ljûći gûjê ljútê*, mal' ne *zeca plašljiviji* klècâ. Ono su ti pod kamenom guje, *kojih žešćih* u Primòrju nema.

11. Genitiv roda i pòstôjbinê (genitivus originis).

§ 282. Genitiv od imenice pokazuje rôd ili pòstojbinu, iz koje tko pòlazi; n. pr.

Kogođ bude *roda gospodskoga*, primat će mi kite zà darove. *Koljena* je *gospodskoga*. Pitat će te, tko si i òtkud si; ti se káži *zemlje Kàravlaškê*. Milan bješe *kuće Ivanove*.

Uz glagole *jesam, biti,* taj je genitiv predikatan.

Bilješka. Amo idu i ovakove rečenice: Städe (= poče, nasta) präska *malijeh pȕšâkâ.* Stoji zvĕka *britkijeh sȁbâljâ.* Städe *crnê zemlje* tùtnjavina. *Cara stȁde* lĕlĕk zä sînom, a konja vrïska za onom ženom.

§ 283. Genitivom od imenice s dodatkom pokazuje se, ponajviše u narodnoj pjesmi, grâđa, od koje je što nàčinjeno. Taki je genitiv predikat ili atribut; n. pr. **12. Genitiv građe (genitivus materiae).**

Grâne su joj *drobnoga bisera.* Vretèno *drva šìmširova.* Na vojvodi kalpak *svîlê bijèlê.* Za sedlom mala uzda *zûba zmijina.* Nàrukvice *kùpôvnîh čïpâkâ.* Kríla su mu *suha zlata,* — A nòžice *čiste sȓmê.*

§ 284. Genitiv od imenice pokazuje uzrok, s kojega se zbiva ono, što se predikatom kazuje (adverbijalna oznaka uzroka); n. pr. **13. Gonitiv uzroka (genitivus causae).**

Žälĕći *svojih vodènîcâ* i *Brȃžê Pàlânkê.* Žao mu je *čeda* u kòlijevci. Ili žališ *mile majke svoje?* Nije mi žao *nï blâga,* već mi je *žao sramòtê.*

Ovamo ide i genitiv u uzvicima i u zakletvama bez glagola; n. pr.

Téškê mȕkê, a *rđave plaće!* Mili Bože, *velike nèprâvdê! Dobra konja,* a *loša junáka!* Nísam, majko, *živòta* mi *môga;* Tako mi *vîda ɔčinjêga! Pústa glâsa,* a *zla čäsa,* da si nama pòginuo .

Uz čuđenje tako iskazano može stajati još kakav uzvik, kojim se čuđenje pojačava, kao što su: *da, oh, gle; evo, eto;* n. pr. Mili Bože, *da čudna junaka! Oh bojeva* donde *neviđenih! Gle strašivca Boška Jugovića!* Svïjetlî care! *Eto tvoje sablje,* a *evo moje glave.* (gl. § 244. nominativ, (Genitivus exclamativus).

§ 285. Prilozi; *Nèmilicê* (gen. od nemilica), *krȁdimicê,* **14. Genitiv načina (genitivus modi).**
nàzoricê, ùstopicê, sȕmiticê, nïčicê, nàusticê, pjĕšicê; mûčkê, potȓbuškê genitivi su od imenica na *-ca* koji se ne upotrebljävaju a služe za adverbijalnu oznaku načina; tako i: *dòbrê, drágê volje.*

§ 286. Genitiv objektivan pokazuje cijenu uz glagole: *stȁjati, vrijèditi, vȁljati* i uz pridjeve: *dòstôjan, vrijèdan, vȓstan.* Uz gdjekoje od tih izričaja upotrèbljâvâ se i akuzativ; n. pr. **15. Genitiv cijene (genitivus pretii).**

Koja ga je *nàjvećeg blâga* stäla. Vrijèdî *careva grada*. Svako mi zrnce *dukata* valja. Râdin je dòstôjan *svoje plátê*. Ù njê su ti bijele ruke *grada* vrijèdne. Lice joj je vrsno *Càrigrâda*.

16. Genitiv vremena (genitivus temporis).

§ 287. Genitiv od imenice, koja sama znači vrijeme, s dodatkom, pokazuje *vrijème*, *kad* što biva ili *za koje* što biva (adverbijalna oznaka vremena). Takve su imenice: *dan*, *noć*, *(imèna dánâ)*, *ljeto*, *zima*, *proljeće*, *jesen*, *godina*, *mjesec*, *sât*, *čas* i t. d. Poredi akuzativ vremena (§ 254.).

Ti si se rodio *siròtinjskê noći*. Bog nè plâćâ *svake subote*. *Svega ljeta* jedna repa i ta crvljiva. *Cijelê zime* i *cijelê jeseni*. Volove i krave *svakoga proljeća* kùpê Bošnjáci. *Svake godine*, Mi ćemo te često pohòditi, ù godini *svakoga mjeseca!* *Toga čàsa* svate kùpit' pođe.

17. Genitiv neupravnoga objekta (genitivus indirecti objecti).

§ 288. Genitiv pokazuje neupravni òbjekt uz povratne glagole, gl. § 276.

Lokativ bez prijedloga.

§ 289. Lokativ bez prijedloga upotrebljava se priložno, a sačuvao se u nekoliko iménâ, koja su: a) prilozi vremena ili mjesta ili b) prijedlozi.

Prilozi su vremena: *ljèti*, *zîmi*, *láne*, *láni*, *dnèvi*, *nòći*, *ònovečeri*, *ònomlâni* (onom lani), *onomádne* (onom-a-dne); prilozi su mjesta; *gòre*, *dòlje*, *(doli)*,

Prijedlozi su: *vrhu*, *među*, *srédi*, *mješte*.

Instrumental bez prijedloga.

1. instrumental prostora (instrumentalis prosecutivus).

§ 290. Instrumental od imenice pokazuje *put mìcânju* ili *mjesto pròstirânju*.

§ 291. Instrumental od imenice na pitanje *kuda?* pokazuje *prostor*, kojim se rádnja miče ili pròstirê. I *gledanje* se ùzimâ za micanje (adverbijalna oznaka mjesta); n. pr.

On otide *zemljom* i *svijetom*. Šéve ptice *nebom* lete. *Dunavom* plovi lađa lagana. I pògledâ *poljem Kòsovijem*. Krêćê vojska *ravnom Rùmelijôm*.

Uz glagol *biti* i neke druge pokazuje instrumental od imenice *mjesto*, na pitanje gdje? na kojem se pròstirânje smírilo; n. pr.

Kad su bili *poljem širokijem.* Kad bješe *gorom zèlenôm.* Tri djevojke cvïjeće pòsijale, *brdom* smîlje a *dolom* bòsîlje.

Prìlozi su: *širôm, krâjem.*

§ 292. Instrumental od imenice, koja sama znači vrijeme, b e z d o d a t k a, pokazuje vrijeme, u koje se radnja vrši na pitanje *kada?* (adverbijalna oznaka vremena); n. pr. Ona će je *zorom* okupati. Druga kùkâ *jutrom* i *večerom. Nedjelom* ì *svécem* izlazio bi s njime u šetnju. Sjaje *nòćôm,* kako *dànjôm* sunce. Jer je *dànju* bio prsten, a *nòću* lijep momak.

2. Instrumental vremena (instrumentalis temporis)

Prilozi su: *màhom, ćim-tim, ïstom, ćäsom-ćäsom, prìpâdom*; n. pr. Vranac mu se *màhom* pomamio. *Ćim* ga vidje, *tim* ga i poznade. *Istom* care u besjedi bješe, Miloš ide i vodi kuláša. Kao što je ono vedro nebo, *časom* vedro a *časom* oblačno. To je on učinio *prìpâdom* (t. j. u vrijeme, što kojemu ostaje od glavnog posla.

§ 293. Instrumental pokazuje *òruđe, sredstvo,* kojim se glagolska radnja vrši (adverbijalna oznaka uzroka). Oruđe ili sredstvo može biti sve, čim se tko služi, da radnju vrši; n. pr.

3. Instrumental oruđa (instrumentalis).

Rogom vodu mûćâše, a *očima* bìstrâše. Trî je lëda *glavom* prolòmio. Služi vino *zlatnom čašom* i *bijelom rukom.* Kürjâk *kožom* plaća. Hránila ih *tugom* i *nèvoljôm.* Konji se mjere *pêđu,* a ljudi *pämêću.* Sòkô *pêrjem* leti, a në *mêsom. Glavom* maše, *zubima* škŕgûćê.

Nekakav mlàdîć ùčini klêtvu, da se nê će ožèniti *drugom* no *carevom djevojkom.* Zäklê je triput *imenom Božjim,* Pa ih kûmî *Bogom velikijem.* Trgòvânje *zlatom* i *srebrom* prèkinuto je. Svatovi se podrùgujû *Mirkom.* Neka Osman *zlobom* dîšê. Kada vrba *grôžđem* rodi, sûhî javor *jabukama.* Cŕnâ Gòra *lïstom* uròdila, *sitnim listom* i *zelenom travom.*

§ 294. Instrumental od imenice pokazuje uz komparativ i uz riječi pòređenja *mjeru,* za koliko jedan predmet previšuje drugi (adverbijalna oznaka načina); n. pr. Viši *pâsom* òd svîh ljúdî. *Glavom* viši. Sve je kolo *glavom* nadvísila. Sämo *carskim prijèstolom* hoću da sam stariji od tèbe. *Godinama* bio mnogo stariji od njega.

4. Instrumental mjere i razlike (Instrumentalis mensurae et differentiae).

5. Instrumental energični (Instrumentalis energicus).

§ 295. Instrumental od imenice uz pasivne oblike od prelaznih glagola i uz take povratne, koji se upotrebljávajû pasivno, zatim uz neprelazne, koji se ùzimajû kao pasivni, pokazuje početnika radnje, t. j. logički sùbjekt (adverbijalna oznaka uzroka); n. pr.

Stïješnjeni *vragom* i *đavolom*. Ali se *nèzgodnijem vremenom* zadrȉžaste. Dok plänine *snȉjegom* zàpadoše. Koji se kamen često prèmećê, nê će *màhovinôm* obrasti. Sva tamnica obàsjala *suncem*. Kûćîšte *dimom* zamàglilo.

Ovamo idu glagoli s pojmom *tèći;* n. pr.

Òtîdê k onomu, što mû potok teče *vinom*. Potok potèče *vodom* kao i prije. Narod uskípî *osvetom*. *Rđom* käpô, dok mu je koljena.

6. Instrumental načina (Instrumentalis modi).

§ 296. Instrumentalom od imenice samim bez dodatka pokazuje se način, na pitanje *kako?* (adverbijalna oznaka načina); n. pr.

Gdjeno voda *bûkom* teče. Susjede se sküpê *gòmilama* pred moju kuću. Novica se *grȍhotom* smìjâše. Kiša pada *käpljicama* pak nàpadâ *lȍkvicama*. *Krâdom* dò njê dođe. *Odskokom* skoči jabuka. *Tâjom* ide kroz Kòrita ravna. Skàkâvci *jàtima* dòlijećû. Reče *vȅlikijem glâsom*. Ljúbi Gospoda Boga svojega *svijem srcem svojijem* i *svom dúšôm svojom* ì *svom mîsli svojom*.

7. Instrumental suživanja (Instrumentalis comitativus).

§ 297. Instrumental od imenice pokazuje prilike, uz koje radnja glagolska biva (adverbijalna oznaka načina). Isto se kazuje i instrumentalom s prijedlogom *s;* n. pr. Buzdòvan *nesréćom kovačevom* pŕsnê. *Srećom* njegovom onaj ga dân ne zàtvorê. Oli mu je (mȍma) *rosom* pala iz vedra neba. Padni rája *plačem* oko mene. *Svojom srećom* vidje zvijezdu.

Bilješka. Mnogi su od tih instrumentala postali prilozi; n. pr. *krâdom*, *râzom*, *tâjom*, *dúpkom*, *grêdom*, *ïzrijekom*, *rêdom* i t. d., pa i prilozi n. pr. *brätinskî*, *vûčkî*, *mûškî* i. t. d. stari su instrumentali oblika neodređenoga.

§ 298. Instrumental od imenice od iste osnove s glagolom, uz koji stoji, ističe glagolsku radnju žîvljê (adverbijalna oznaka načina); n. pr. **8. Instrumental isticanja. (Instrumentalis eminens).**

Oni *bježe b'jegom* bëz obzîra. *Vîkom viče* po gori zèlenôj. Golubi *gûkom gûkâhu. Mramorom* se *mràmorila*, a *kamenom kàmenila.* Svi junáci *nîkom pònikoše.* Svi serdári *mûkom zàmukoše. Cîkom pocikívati. Lôgom ležati.* Anđeli Gospodnji *stânom stoje* oko onijeh, koji se njega boje. *Trči tȓkôm* doma.

§ 299. Instrumental od imenice ili zamjenice pokazuje uzrok, s kojega se glagolska radnja vrši (adverbijalna oznaka uzroka); n. pr. **9. Instrumental uzroka (Instrumentalis causae).**

Čim si mi se tako pònesao ili *snàhom* ili *svatovima* il' *gòspodskîm darom prijatèljskîm?* Ono se (Smëderevo) òsobito slavi *bȉjelîm grožđem. Čim* se koza dičila, *tim* se ovca sramila.

§ 300 Instrumental objekta uz glagole, koji znače; *brȉgu, zadovóljstvo, mȉrîs, zaùdarânje* i pridjeve, *dúžan, zàdovôljan, ȉzobîljan, bogat* i t. d. dopunja glagolsku radnju nepotpuna smisla; n. pr. **10. Instrumental uz glagole brinuti se i t. d.**

Bog se brine *siròtama.* Nè starâj se *jelom* već *trbuhom.* Budite zädovôljni *svojom plátôm.* Ni luk jëo ni *lukom* vonjao. *Dužan* je i *kosom* na glavi. *Ȉzobîlan* sam *rädošću.* Onog žena *bogata* je *lanom.* Blägo vama, koji ste *sirȍmašni duhom. Velik tȉjelom*, a *malen djelom.* Tamo su ljudi *nȉski râstom.*

§ 301. Instrumental uz imenice nepòtpuna smîsla sužuje predikat na ono, što se instrumentalom kazuje (adverbijalna oznaka načina); n. pr. **11. Instrumental suživanja (Instrumentalis limitationis).**

Nè budite *djeca umom.* Koji *je bio rodom Bugarin. Òtadžbinôm Ìstrijanin.* Oni *su* svi *zanátom vitezovi.*

§ 302. Instrumental od imenice pokazuje cilj, svrhu, u koju biva, što se glagolom kaže (adverbijalna oznaka uzroka); n. pr. **12. Instrumental cilja ili svrhe (instrumentalis finalis).**

Koji *narodnim poslom* idu. Koji se ondje desio *narodnim poslom.* Ako bi se dogodilo, da sjütradân dođe kaka žena, da ište soli ili *kakijem drugim poslom.*

13. Instrumental predikatni (instrumentalis praedicativus).

§ 303. Instrumentalom od imenice pòtpûnjâ se: 1. predikat uz glagole nepotpuna smisla te se zove predikatna dopuna. Taki su glagoli: 1. *bîti*, 2. *pòstati*, *nàstati*, *òstati*; 3. *učiniti se*, *načiniti se*; 4. *stvòriti se*, *pròmetnuti se*, *provrći se*; 5. *zvâti se*, *kázati se*; 6. *činiti*, *tvòriti*, *pòstaviti* (s različnim načinima pòstavljânja); 7. *zvâti*, *imenovati*, *proglásiti*.

Lasno je pokraj čâšâ *junákom* biti. Vukàšin pòstanê *kraljem*. Òd kako sam *knezom* nàstanuo. Ostati *prâvim Crnògôrcem*. Tko se *ovcom* učini, kûrjâci ga izjedû. Pròvrže se *crnijem jagnjetom*. Kojijeh se dòmovina prözvâla *Hrvâtskôm*, Učinî ga družba *starjèšinôm*. Tko je mene pòstavio *sùdijôm* ili *kmetom* nâd vama? Tuđu majku *majkom* zoveš, tuđeg oca *ocem* zoveš. Prozòvû je *pepèljugôm*. Ondje ćete ga proglasiti *kraljem*.

Bilješka. Uz glagole od 1—5 stoji po § 243. b) nominativ, a po § 251. akuzativ uz glagole pod 6—7.

2. Instrumentalom od imenice dodaje se predikatna dopuna: a) s u b j e k t u; n. pr. Svaka je dobra *djévôm* (kao djéva), no da je vidìmo *névôm*. Ako *gostom* kad dođeš. Potkuj i mene, mladi jünâče, neka bih *konjem* ü gorû tekla. Volim mrîjeť nego *robom* živjeť. Skenderbeg ümrije *tužnim izgnaníkom*. Da ť pòigrâm, kak' sam *đákom* igro. U kojega je Apolon služio *pòganinom*. Žene, koje su *djevojkama* bile u kraljicama; b) o b j e k t u; n. pr. Turci vitezovi *djètetom* (kao dijète) ga zaplijèniše. *Dòbitnîkom* da te vidim. Već ga *robom* dovèdite. Da te *čedom* ne zàrobê.

Padeži s prijedlozima.

Pregled prijedloga.[1]

Budući da padež bez prijedloga ne dòstajê za oznaku svih prilika u rečenici, upotrebljava se često padež s prijedlogom i to: 1) za objekt; n. pr. *Na nèjačicu svak nàsrêš*; 2) za adverbijalnu oznaku; a) mjesta; n. pr. *Glad i kurjaka iz šumê ìstjerâ.* (odakle?) b) vremena; n. pr. *Po smr'i* nema kajanja (kada?); c) načina; n. pr. Prosti ljudi račune *ù grah* i *u kukùruze* (kako?); d) uzroka n. pr. Svaka ptica *od svog*

[1] Sastavio † prof. dr. I. Broz.

kljuna gine (od čega?). Ima prijedloga, s kojima dolazi po jedan padež, pȍ dvâ, a i pȍ trî. Padež prijedloga određuje predikat.

§ 304. Prijedlozi su prosti i složeni.

I. S prostim prijedlozima dolazi:

A. po jedan padež i to:

a) akuzativ s prijedlozima: *kroz, mimo, niz, uz;* § 305. do 309.

b) dativ s prijedlogom: *k;* § 310.

c) genitiv s prijedlozima: *bez, blizu, cjeć, ćelo, duo, do, duž, iz, kod, kraj, krom, mjesto, niže, od, oko, osim, polag, pored, poslije, preko, prije, put, rȁdi, razma, sred, u, van, više, vrhu; uoči, nadòmak, nàizmak, zbog;* § 311.—343.

d) lokativ s prijedlogom *pri;* § 344.

B. Prijedlozi po s dva padeža, i to:

a) s akuzativom i lokativom dolaze: *na, o, po, u:* § 345.—349.

b) s akuzativom i instrumentalom: *među, nad, pod, pred;* § 350.—354.

c) s genitivom i dativom: *protiv;* § 355.

d) s genitivom i lokativom: *prema;* § 356.

e) s genitivom i instrumentalom: *s;* § 357.

C. S prijedlogom *za* dolaze tri padeža: akuzativ genitiv i instrumental; § 358.

II. Složeni prijedlozi (koje vidi u § 360.) dolaze svi samo s genitivom.

I. Prosti prijedlozi.

A. S kojima dolazi po jedan padež.

a) Akuzativ.

§ 305. Akuzativ s prijedlozima, koji pokazuju smjer, pravac, kojim se što miče ili je ùpravljeno *(mjesto* na pitanje *kuda?).*

§ 306. *Kroz, kroza* (uporedo s tim prijedlogom uzmi: *preko* § 331.) pokazuje: Kroz.

a) *mjesto* na pitanje *kuda?* n. pr. Prođoh *kroz* jedno *selo.*[1] Ti strijèljâj *krȍz prstȇn* jabuku. Igla ako i *krȍz zlâto* prôđê, gola ìzlđê.

b) *način;* n. pr. Bratac séji *krȍz san* odgòvârâ.

c) *uzrok;* n. pr. Tèško onomu čovjeku, *kroz kojega* dòlazî säblâzan. Konj se *krȍz dlaku* nè hvâlî, nego *krȍz brzinu.*

Bilješka 1. Kadšto ima *proz* mjesto *kroz*, ali samo u značenju pod *a)*, rjeđe pod *b);* n. pr. I prođoše *pròz raj* u pàkao. Utèkoše *proza Sàrajevo.*

2. Dolazi i složen *krosred*, koje vidi u § 360.

Mimo § 307. *Mimo:*

a) *mjesto* na pitanje *kuda?* n. pr. Pa prolazi pokraj dvora moga kao rôblje *mimȍ* turskô *grôblje.* Prođosmo *mimo jedno ostrvo.* Mnogi će narodi pròlaziti *mimo taj grad.*

b) poređenje u prenesènom smîslu (prolazi se, što se ne podùdarâ); n. pr. Šta mu je bílo onome zubu, te je onàkô *mimo* sve *òstâlê* pòkvâren (= pòkvârenî zub *pòredêći* ga s ostalima pomišlja se, da *prolazi* ostale, te se ne podudara s njima). Postao nevaljao *mimo* sve *òstâle ljûđe.*

Bilješka. S prijedlogom *mimo* dolazi i genitiv mjesto akuzativa (češće u književnîkâ, rjeđe ú narodnom govòru); n. pr. Kada bude agi *mimo dvora.*

Niz. § 308. *Niz (niza): mjesto* na pitanje *kuda?* (t. j. riječ u akuzativu pokazuje mjesto, po kome se što miče ili je ùpravljeno *s gôrnjêga kraja nà dônjî);* n. pr. I medvjed *nìz krušku*[2] slàzêći pòčîvâ. Što pođe *nìz vodu*, ne vràti se ùz vodu.

Uz. § 309. *Uz (uza, nuz, nuza):*

a) *mjesto* na pitanje *kuda?* (t. j. riječ u akuzativu pokazuje mjesto, po kome se što miče ili je ùpravljeno *s dônjêga kraja nà gôrnjî);* n. pr. Junak ide *ùz brdo.* — Sanak ide *ùz ulicu.* — Udarî ga rukom *uz obraze.*[3] — Već pòbjegoh *ùz kršno Prìmôrje.*

b) *bavljenje pored čega* na pitanje *gdje?* n. pr. Nevjera ti sjedi *uz koljeno.* Ždrijebe trči *uz kobilu.*

---

[1] Prođoh *selom?* (§ 291.). Prođoh *po selu?* (§ 348. 2).

[2] S kruške? [§ 357. a).]

[3] Udari ga *po* obrazu? [§ 348. 2.]

c) *društvo, blizinu;* n. pr. Hoće dati konja ispod sebe, još *uz konja* stotinu dùkâtâ. *Uza suho drvo* i sirovo izgori. *Uz kriva čovjeka* propadne kadšto i prav.

d) *vrijème;* u tome značenju pokazuje „*uz*“, da što biva, *dok ono vrijeme traje*; n. pr. Rodio se *ùz bježân*. *Ùz kužnô dòba* òborû selo. *Uz mèsojeđe* svako veče skupe se djevojke nasred sela. Pjesme, koje se pjevaju *uz časni post.*[1] Gùsomača, nekaka trava, koja raste pò barama i jede se *uz gladne* godine. *Ùz ratove* ljudi se skupe u planini u veliki zbjeg.

e) *način;* n. pr. Ne činite ništa uspŕkos (uz pŕkos).

Bilješka. Dolazi i složeno *uspored,* koje vidi u § 360.

b) Dativ.

§ 310. *K (ka).* Dativ s ovim prijedlogom pokazuje: K.

a) *mjesto* na pitanje *kamo?* n. pr. Svaka ptica *k svôme jâtu* leti. Sve djevojke *k nebu* pògledaše. Svi se bjehu *k Bogu* obŕnuli.

b) *vrijeme* na pitanje *kada?;* n. pr, Kad je bilo *k večeru*[2] (t. j. kad se veče primàklo).

c) Genitiv.

§ 311. Genitiv s nepravim prijedlozima pokazuje ùopće, *mjesto* na pitanje *gdje?* a s pravima *mjesto* na pitanje *odakle?* Napóse pokazuje:

§ 312. *Bez (beza):* (riječ u genitivu s prijedlogom *bez* pokazuje, da nema onoga, što ona sama znači); n. pr. Leti kao muha *bez glave.* Gdje je selo *bez pásâ*, lasno je ići *bez štápa.* Nema žita *bez kukolja.* Těško drûgu *bëz drûga* i slavúju *bëz lûga.* Dva *bez duše*, treći *bez glave.* Bez.

Bilješka. Pòmjerîvši se s prijedlogom *prez*, prijedlog *bez* glasi *brez,* a ima službu kao i *bez;* n. pr. Kakav dànak *brèz jârkôga sunca*, kaka j' noćca *brez sjajna mjeseca!*

§ 313. *Blizu: mjesto* na pitanje *gdje?* (ili upravo *blizinu);* n. pr. Vitanija bješe *blízu Jèrusalima.* Blizu.

[1] *U* časnom postu? *O* časnom postu? [§ 347. b)]; [§ 348. 2. b)].

[2] *Uveče? Podveče?* [§ 349. 1 b)]; [§ 353. 1. b).]

*

Bilješka. Ovaj se prijedlog može pòrediti kao i pridjev; n. pr. Vi ste *bliže Boga.* — Tëško onom, tko je *najbliže Marka.*

Cjeć. § 314. *Cjeć (cjeća)* vidi u § 334. Bio pröklêt, tko *cjeć vjere* na svojega reži brata

Celo. § 315. *Čelo* se upotrèbljâvâ kao prijedlog s riječima *glava* i *noga* te je *čelo glave* kao *više glave*, a *čelo nogu* kao *niže nogu;* n. pr. Vidje dva ânđela, gdje sjede jedan *čelo gláve,*[1] a jedan *čelo nogu.* Grob s kamenom *čelo glave.*

Dno. § 316. *Dno:*

a) *mjesto* na pitanje *gdje?* n. pr. Ne pod zemljom tu da stojiš u tamnici, na *dno pakla.*

b) *mjesto* na pitanje *kamo?* n. pr. *Dno zemlje* ih vrže.

Bilješka. Ovaj prijedlog dolazi ponajviše složen: *dòdno, izdno, nàdno, òdno, pòdno, zàdno,* koje vidi u § 360.

Do. § 317. *Do.* (Uporedo s tim uzmi: *od* § 325):

a) *mjesto* na pitanje *dokle?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje na kraju čega *svršetak prìmicânju* ili *dòpirânju);* n. pr. Još nije ni *do vodè* došao, a gaće zasukuje. Gdjeno leži voda *do koljena* a junačke kosti *dò ramena.* — Najposlije *do prošnje* dođe. Pjesma ide od ústâ *do ústâ.*

b) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. pr. Konj *do kònja,* junak *do junáka.* — Kad je bio *do* blizu *Bùdîma.*

Bilješka. Kadšto (òsobito ù pjesmi) i *mjesto* na pitanje *kamo?;* n. pr. No je (knjigu) kïtî preko mora sînjêg, preko mora *dò grâda* Solúna, *do Dòjčila* Bogom pobratima (t. j. u Sòlûn Dojčilu).

c) *vrijème* na pitanje *do kàda?* kad ono vrijeme dođe; n. pr. *Do Božića* nije nï glâdi ni zime. Čovjek se *dò smrti* uči. — Uzmi ovaj orah i čuvaj ga *dò potrebê.*

d) *vrijeme* na pitanje *kada?;* n. pr. Da dođu i *dò godinê.* — Čut ćete *dò malo vremena.*

e) s *brojevima* pokazuje broj *od prilike* (onoliko, koliko brojevi sami sobom znače); n. pr. Častio ih *do pètnaest dánâ.* [Ispor. *oko* [§ 326. d)].

[1] *Kod* glave? *Kod* nogu? [§ 320. a].

Bilješka. U narodnoj je pjesmi *do* kadšto prilog ì suviše dodano; n. pr. Gorom jâšû *dȍ dvâ pobratima* (mj. dva pobratima).

f) *izùzimânje*; n. pr. Sve se mîjenjâ *dȍ voljê* Božje. Voda svašto òperê *do crna obraza.*

Kadšto pokazuje prijedlog *do* ùprâvo protivno; tako n. pr. „Òplijenê ga i svuku do *kȍšuljê* može značiti: *svuku mu sve* samo ne *košulju* ili: *svuku mu sve i košulju.* Tako nije izùzimânje u ovim primjerima: I sâtrijeh Grčku *dȍ korijena.* Dok nè dâš *dȍ* posljednjega *dinára.*

Bilješka. Do, kad se njime pokazuje izùzimânje, upotrèbljâvâ se i kao prilog; n. pr. Nitko nè znâ sina *do* otac; niti tko oca znâ *dȍ sîn.* Ništa nije mogao čuti *dȍ viku.*

g) u prenesènôm značenju *(vlast, krivnja, brîga, mâr);* n. pr. *Dȍ vâs* stoji, da to bude ili da nè budê. Pa do koga ùzbudê krivica, odgovar'o Bogu i narodu. Šta je meni *dȍ toga?* Mački je *do ìgrê*, a mišu *dȍ plača.*

Bilješka. Dòlazî i složeno: *dodno, dovrh*, koje vidi u § 360.

§ 318. *Duž: mjesto* na pitanje *kuda?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje, *krajem* čega se što pròstirê); n. pr. Bîli su Mlečići svoju vojsku pòstavili *duž Crne Gore.* **Duž.**

§ 319. *Iz (iza).* (Uporedo uzmi: *s* u § 357.); **Iz.**

a) *mjesto* na pitanje *ȍdaklê?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje mjesto, s kojega se što miče ili je ùpravljeno); n. pr. Glad i kurjaka *ìz šume* ìstjerâ. — Sad će slûge *ìz lova* mi doći. — Viri kao puž *ìz ljuskê.*

b) *vrijeme* na pitanje *otkàda?;* n. pr. Ako nè počnû *iz djètînjstva*[1] misliti, poslije *né* ćê moći.

c) *vrijème* na pitanje *kada?* n. pr. Često ùvečê plâče, koji se *ìzjutra*[2] smijao.

---

[1] *U* djètînjstvu? *Za* djetinjstva? [§ 349. 2. b); § 358. 2. a)].

[2] *U*jutru? [§ 349. 2. b)].

d) *izvor, zàvičâj;* n. pr. Bere Novak kićene svatove, sve svatove *iz gore* hajdúke. Dòista sam mjestom *iz Budîma.*

e) *način;* n. pr. *Iz pétnîh žîlâ* (truditi se). Kako bi Isusa *iz prijèvarê* ùhvatili i ubili. — Tako su i prilozi: *iznenâda, iznèbuha, iznèbušicê.*

f) *uzrok;* n. pr. *Iz šale* smo òdâvle letjeli. Znam, da *iz neznánja* ono učiniste. Ja ovo činîm *iz ljubavi* k našemu narodnom jeziku.

g) *grâđu;* n. pr. *Iz svakoga pánja* nè možê se svetac istèsati. Šta će biti *iz ovoga djeteta?*

Bilješka. Dòlazî i složeno: *izdno, iskraj, između, iznad, ispod, ispred, ispreko, izvan, izviše, iza,* koje vidi u § 360.

Kod § 320. *Kod:*

a) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. pr. Milo. i je, gôspo, pòginuo *kod Sìtnicê, kod vode* stùdenê.

Ispor. *do,* bilješku pod § 317. b).

b) *suprotni uzrok,* kad se kaže, zašto se ne očekuje ono, što se predikatom kazuje, a ipak se događa: n. pr. Kako bi on, carski sin, uzeo govedarevu kćer *kod tolìkijeh drugijeh carskijeh* i *kraljevskijeh kćèrî* (= premda, kad, gdje imaju tolike druge carske . . . kćeri). *Kod mojijeh pet stòtînâ kmêtâ* sad ja kmèta nêmâm ni jednôga. Kako bi ti uzeo onoga gubavoga *kod takih krasnih kónjâ!* — Ispor. *pored* § 329. b).

Bilješka. Dòlazî i složeno, ali samo u starom òblîčju, *nakon* ili *nakom,* koje vidi u § 360.

Kraj. § 321. *Kraj* pokazuje *mjesto* na pitanje *gdje;* n. pr. Djevojka sjedi *kraj mora.*

Bilješka. Dolazi i složeno *ìskraj , nàkraj, òtkraj, pòkraj, ùkraj,* koje vidi u § 360.

Krom. § 322. *Krom,* vidi u § 327.

Mjesto. § 323. *Mjesto.* Genitiv s tim prijedlogom pokazuje *zàmjenu;* n. pr. *Mjesto vode* potèčê vino. — Ponio je na vašar vreću šešàrîcâ, da proda *mjesto vune.* Ispor. *pod* pod §. 353. i t. d).

Bilješka. 1. Gòvorî se i *mješte;* n. pr. A sto òčijû kô pröz rosu *mješte sunca* dúgu vidje.

2. Dolazi i složeno *nàmjesto,* koje vidi u § 360.

§ 324. *Niže* (Uporedo *s* tim uzmi: *pod* § 353.): *mjesto* na pitanje *gdje?* protivno prijedlogu *više* isp. § 339.); n. pr. *Niže crkvê* pòstavio tâbor.[1] *Niže nogû* bunar iskòpâjte. Niže.

Isporedi *pod* [§ 353. 2. a).]

Bilješka. Dòlazî i složno *sniže*, koje vidi u § 360.

§ 323. *Od (oda):* Od.

a) *mjesto* na pitanje *òdaklê?* s kojega se što miče; n. pr. Knjiga došla *òd cara*. — Studen vjetar *ôd istoka* dúnu.

Bilješka. Kadšto (òsobito ù pjesmi) ima prijedlog *od* u tom događaju nešto drukčije značenje; tako u ovom primjeru: polètješe dva vrânâ gavrana *ôd Kosova polja* širokôga — znači *ôd Kosova* (kako savez, u kojem dòlazî ta rečenica, zàhtijevâ) upravo: *sâ Kosova*. Ispor. *do*, bilješku pod § 317. b).

b) *vrijeme* na pitanje *otkàda?* n. pr. *Od toga* je dôba živio mirno kod svoje kuće. Te su *od ono doba*[2] gospodski živjeli.

Bilješke. 1. Kadšto, osobito u svezi s prijedlogom *do*, pokazuje se i vrijeme na pitanje *dokle?* n. pr. *Od nèmila do nèdrâga* potúcati se. Od *povoja* do *pokrova*. *Od jutra dô mrâka*.

2. Dòlazî s prilozima; n. pr. *Òtkako (òd kako)* je svîjet pòstanuo. Oni su i *òtprije* bili dobri prijatelji. Taki su prilozi: *òdâvna, ôdmâh, odjedàmput;* u pjesmi: *Ôd dân dô dân*.

c) *izvor* ili *zàvičâj* na pitanje *òdaklê?;* n. pr. Što je *ôd Boga*, slađe je *ôd meda*. Jedno bješe *od Prìlipa*[3] Marko, drugo bješe Rêlja od *Pazára*, treće bješe Miloš *od Pòcêrja*.

d) *uzrok*, i to:

---

[1] *Kòd* cîkvê? *Kràj* cîkvê? *Porèd* cîkvê? *Višè* cîkvê? [§ 320. a); § 320.; § 329.; § 339.].

[2] Budući da se *dôba* ne deklinuje, ne deklinuje se obîčno ni dodátak.

[3] Ovdje znači *od* Prilipa i t. d. isto što *iz* Prilipa i t. d. a što može još samo sobom značiti?

α) na pitanje *zašto?;* n. pr. *Od brzìnê* zemlje ne dòhvatâ. *Ȍd strâha* je nä noge skočio. Bòsiljak se *ȍd mirisa* dâjê, jabuka se *ȍd milosti* daje.

β) uzrok se kazuje uz glagole:

1. neutralne; n. pr. Svaka ptica *òd svôg kljûna* gine. Ne gori obraz *òd sûnca* već *od pòštenijeh ljúdî.* Obnèvidjeh *òd sîlnê svjetlosti;*

2. refleksivne; n. pr. More se pòdizâše *òd velikôga vjetra;*

3. uz glagole u pasivnom oblíku; n. pr. Nije táma *ȍd Boga* pȍslâna; i

4. uz pridjeve, koji su po značenjú nalik na participe pasivne; n. pr. Ȕmôran *od puta.* On posta zlȍvôljan *od ove riječi.*

e) *način* na pitanje *kako?;* n. pr. Il' se šališ, il' *òd zbiljê* biješ? Piše *òd srednjê ruke. Od prilike.*

f) *građu;* n. pr. *Òd krvi* nè možê biti voda.

g) *kȁkvoću* (atribut) na pitanje *kakav?!* n. pr. Ja ću imat' braću *òd osvetê,* ja ću imat' sablju *òd posjekê.* Puška *ȍd dvije* cïjevi. Starjèšina drži kesu *òd novâcâ.* Nose glasove *od mira.*

h) *kȍlikoću* (atribut); n. pr. *od hiljade* nè možê se naći, koji bi me junak prèvario. Priložno stoji *od* s akuzativom u: stanut će vika okolo tebe *od hìljadu* ljudi. Ďaj mi Bože *od òsmâk* glâvu. *Od dân dȍ dân.*

i) *vlasnost* (atribut); n. pr. Gospodar *òd kućê.* Car *od òne zemlje* dozòvê ga prȅdâ se. Nose glasove *ȍd mjesêca.*

j) *dio* (atribut); n. pr. *Od komárca* rebárca, *od mùšicê* dušice i *òd raka* dva krâka. Evo ti *od mojih krȕšâkâ, òd bratinskîh* ti ne mògu dati.

k) *rázlikovânje* (objekt); n. pr. Jer se zvijèzda *od zvijezde* rázlikujê. Brada im je najveća razlika *òd prostôga naroda.*

l) *pòređênje* (adverbijalna oznaka načina); n. pr. Šïrê je nebo *ȍd mora,* duže je more *ȍd polja,* brže su oči *od kònja,* slađi je šećer *ȍd meda.* Volim brata *od òčinjêg vîda.*

Bilješka. Dòlazi i složeno *odno,* koje vidi u § 360.

§ 326. *Oko*: **Oko.**

a) *mjesto* na pitanje *kuda?*; n. pr. Pa se vîjê ruka *oko bora* kao svîla *okò kitê* smilja.

b) *mjesto* na pitanje *gdje?*; n. pr. *Oko Béća* sva zemlja zajéča.

c) *vrijemè* od prilike na pitanje *kada?*; n. pr. Dođoše nà grob *oko sunčànôga rôdâja*. Kad je dôba *oko rúčka* bilo.

d) *kôlikoću* (atribut) od prilike n. pr. *Oko tri prsta* dugàčko i podebèlo drvo.

e) *uzrok*; n. p. Svadili se vrapci *oko tuđe próhê*. Nije pravo, da se vi *oko mènę* bîjête. Ispor. § 347. 1. c).

f) objekt; n. p. Koga se stvar tîčê, onaj najviše i râdî *okò njê*.

Bilješka. 1. Rjeđe se upotrèbljâvâ *okolo*; n. pr. Pade slána *okolo Mostára*, sitna krúpa *okolo Klobúka*.

2. Dolazi i složeno *naokolo*, koje vidi u § 360.

§ 327. *Osim (sjem, osvem):* **Osim.**

a) *mjesto* na pitanje *gdje?*; n. pr. Kurjak ùhvati kozu, koja je bila lègla na kràju *osim ostalijeh kózâ*. Poskočice *osim kola* ne smije nitko ni pomenuti (poskočicê su kratke sramotne pjesme, koje momci u kolu govore).

b) *izùzimânje* (misli se protivno od onoga, što se zà drugo kaže); n. pr. Voda sve òperê *osvem grijèha* (sve, samo ne grijeh). *Sjem òstâlê vojske* pade Ùskoković Stanko vitez. — Kao da naš jezik *osim sviju jêzîkâ* na ovome svijètu nikakovih pravila nêmâ.

Bilješka. Osim, kad se njime pokàzuje izùzimânje, upotrèbljâvâ se i kao prilog; n. pr. U dvoru mu nigdje nikog nêmâ *osim* bôlan *sluga* Mîlovâne. On nè nosî cvîjeća svàkojâka *osim jednu ružu* i karànfil. — Ispor. bilješku kod *do* pod § 317. f) i kod *razma* § 335.

§ 328. *Polag:* **Polag.**

mjesto na pitanje *gdje?*; n. pr. U ognju *polag suha* drva da ne izgòrî i sirovo.

Mjesto *polag* upotrèbljâvâ se običnije *kraj* ili *pokraj*.

§ 329. *Pored*; **Pored.**

a) *mjesto* na pitanje *kuda?*; n. pr. Stazica krivùdà, *pored lipe* vodi.

b) uzrok, zašto biva ono, što se predikatom kaže; n. pr. *Pored bolesti* moje glave i očiju za sad se drukčije nije moglo učiniti: ili riječ u genitivu s prijedlogom supротni je uzrok, zašto se ne očekuje ono, što se predikatom kazuje, a ipak se događa; n. pr. *Pored svih nedòstâtâkâ* knjiga je ova puna dragòcjenîh stvari (nedostáci uzrok su, da se ne očekuju dragòcjenost; brige uzrok su, da se ne očekuje izobilna radost). Izobîlan sam radošću *pored svîjû brîgâ*. — Ispor. *kod* pod § 320. b).

Bilješka. Dòlazî i složeno *napored* i *spored*, koje vidi u § 360.

Poslije. § 330. *Poslije*:

a) *vrijeme* na pitanje *kad?* n. pr. *Poslije boja* kòpljem ù trnje.

b) *mješto* po *redu;* n. pr. U tom je Mladen već bio postao prvi *poslije Crnôga Đôrđija.* — Ispor. *iza* u § 360.

Preko. § 331. *Preko* (uporedo uzmi: *kroz*, § 306.):

a) *mjesto s gornje strane* na pitanje *kuda?* n. pr. Prèveo bi ga žedna *preko vòdê.* Otište se *prèko polja*[1] ravna kao zvijèzda *preko vedra neba.*

b) *mjesto* na pitanje *gdje?*; n. pr. Slađa smokva *prèko plota.* Daleko su naši dvori *preko lugóvâ.*

c) *vrijeme* od početka do kraja) na pitanje *kad?;* n. pr. Vinova loza više pútâ *prèko ljeta* ucvàtî i râđâ. Preko *zime.* — Riječi *dân* i *nôć* dòlazê običnije priloženo s tim prijedlogom u akuzativu; n. pr. Ono je čudnovata gora, što *prèko dan sîjevâ*, a po noći gori. Ne ostane *preko noć* ništa.

d) *suvišak;* n. pr. Carstvo judejsko òdržâ se *preko* (= više nego) *sto gòdînâ*[2]. Imao nekakav car jedinicu kćer *prekò mjerê* (više nego mjera ište) lijèpu. — Tko traži hljeba *preko pògačê*, želi i òvsenicê.

e) *način* kako što biva; n. pr. Već je dâde *prekò voljê* njénê za Murata. *Prèko srca.* Ugri zlobno nà nâs ùdariše *preko mira.* Ispor. *mimo* pod § 307. b).

---

[1] *Poljem?* (§ 291.).

[2] Samo sobom može označiti: *sto godina i*: *više od sto godina.*

f) *sredstvo*, kojim što biva; n. pr. Koje učini Bog *preko njèga* među nama. Što je Gospod kazao *preko prórôkâ.*

Bilješka. 1. Dòlazî i složeno *ispreko*, *spreko*, koje vidi u § 360.

2. *Preko* treba razlikovati od *prȉjeko. Preko* je prijedlog; n. pr. Otišao je *preko Sávê;* a *prȉjeko* prilog; n. pr. Otišao je *prijeko.*

§ 332. *Prije (prijed, pređe): vrijeme* na pitanje *kad?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje, da što biva ranije od onoga, što sama znači); n. pr. Protúžilo samòuče đáče u nèdjelju *prije zore bȉjelê. Prije danka* i *jasnoga sunca.* Ne vàljâ se izúvati *prije* vode. Isporedi § 354, 1. b); § 341. *uoči.* **Prije.**

§ 333. *Put* pokazuje pravac *mjestu* na pitanje *kuda?;* n. pr, Póđe *pût Stambola* grada. On ûpravî nož i okrénu *put sunca.* Pak pogleda *put žârkôga sunca.* **Put.**

Bilješka. Dolazi i složeno *poput*, koje vidi u § 360.

§ 334. *Râdi: uzrok* na pitanje *zašto?;* n. pr. Trpi, dûšo, *Boga radi!* — Ispor. *zbog.* § 343. **Radi.**

Bilješke. 1. Prijedlog *radi* dòlazî obično iza zamjenice; n. pr. *toga radi, njega radi* i t. d.

2. Po nekim se krajevima mjesto *radi* govori i *cjeć, cjeća;* n. pr. Bio pröklêt, tko *cjeć vjere* na svojega rèžî brata.

3. Dolazi i složeno: *pörâdi, zärâdi* koje vidi u § 360.

§ 335. *Ràzma* se upotrèbljâva rijetko i znači izuzimanje kao što i *osim* pod § 327. b); n. pr. Dâj mi Bože, da ja vidim svako zvȉjere s očicama *ràzma zmaja plànînskôga* (svako zvijere, samo ne zmaja). **Ràzma.**

Bilješka. Dòlazî i kao prilog; n. pr. Nigdje ništa nêmâm *ràzma jedno jȁgnješce.* — Ispor. *osim* i *do* § 317. 327.

§ 336. *Sred (sredi):* mjesto na pitanje *gdje?* n. pr. Rásło drvo *srȅd raja.* Dvori su joj *sredi gore čârnê.* **Sred.**

Bilješka. Dòlazî i složeno: *krosred, nasred, posred, usred,* koje vidi (u § 360.).

U. § 335. Prijedlog *u* s genitivom pokazuje:

a) *imânje* (objekt); n. pr. *Ù ratâra* crne ruke a bijèla pògača. *Ù laži* su kratke noge. Ni prsti *u ruke* nijesu svi jednaki.

b) *mjesto* (oznaku) na pitanje *gdje?* a znači od prilike što i prijedlog *kod;* n. pr. Zapíta ga mâjstor, kako je *ù cara?* — Kadšto pokazuje i *mjesto* na pitanje *kamo?* a znači od prilike što i prijedlog *k;* n. pr. Pusti, zmäju, djevòjčicu, da *ù mâjkê* svoje pôđê. Pak me prati *u sèstricê moje.*

c) *objekt* uz glagole kao što su n. pr. *željeti, iskati, prositi, moliti, tražiti, kupòvati, izvarati* i t. d., a znači od prilike što i prijedlog *od;* n. pr. Što sam junak *ù Boga* želio. Zàištê *ù njîh* jedno tele. Triput sam te *u òca* prosio i t. d. Traži *ù Cigânkê* kisela mlijèka. *U vèzîljê* svilu kupòvatî. Izvara *u njèga* deset grôšâ.

Van. § 338. *Van.* Dòlazî obično samo složeno *izvan,* koje vidi u § 360.

Više. § 339. *Više* pokazuje (uporedo s tim uzmi: *nad* § 352.): *mjesto* na pitanje *gdje? dalje òd gôrnjêga kraja (niže* § 321.). n. pr. *Više moje glave* ružu usadite. Svojega sina *višè kućê* zakopa.

Bilješka. Dolazi i složeno *poviše,* koje vidi u § 360.

Vrh. § 340. *Vrh: mjesto* na pitanje *gdje?* n. pr. Sad *vrh sablje* kruna visi, sad *vrh krune* sablja pada.

Bilješka. Pònâjvišê dòlazî složeno: *dovrh, navrh, povrh, savrh* (svrh, svrhu), *uvrh,* koje vidi u § 360.

Uoči. § 341. *Uoči: vrijeme* na pitanje *kada?* pokazuje, dan prije onoga, što riječ znači, pred kojom stoji; n. pr. *Uoči nedjelje* t. j. u subotu. Pečènica se nè trâžî *uoči Božića.* Sjetila se prêlja kudjelje *uoči nedjelje.* — *Uoči smrti. Uoči svadbe.*

Isporedi § 332. *prije;* § 354. 1. b) *pred.*

§ 342. *Nadòmak: mjesto* na pitanje *gdje?* znači gotovo što i blízu; n. pr. Kad su bili *nadòmak*[1] *Jezera.* Svaka sèljânka dòšâvši *nadòmak grada* preobúći će haljinu. — Nasuprot pokazuje *nàizmak,* da što biva blízu mjesta, kad se iziđe iz njega; n. pr. Kad su bili *nàizmak Kòrîtâ.* Nadómak. Naizmak.

§ 343. *Zbog* znači *uzrok;* n. pr. Primiše nas sve *zbog dàžda,* koji iđaše, i *zbog zime. Zbog sirôtâ* sunce sjâjê. Isporedi § 334. Zbog.

d) Lokativ.

§ 344. *Pri:* Pri.

a) *mjesto* na pitanje *gdje?* (upotrèbljâvâ se onako kao *kod* s genitivom § 320.) n. pr. Meso *pri kosti,* a zemlja *pri kršu* valja. — Što zborite jeste li *pri sèbi?* — Kad su bili *pri vèčeri.*

b) *uzrok* zašto biva ono, što se predikatom kaže; n. pr. *Pri ovolìkôj množini pjèsâmâ* sad se drukčije nije moglo učiniti. — Ispor. *pored* § 329. pod c).

B. Prijedlozi, koji dòlazê po s dva padeža.

a) s akuzativom i s lokativom: *na, o, po, u.*

§ 345. Spomenuti prijedlozi pokazuju úopće *mjesto,* i to: s akuzativom, gdje je svršetak primicânju ili úpravljânju na pitanje *kamo?* a s lokativom mjesto na pitanje *gdje?* Napóse pokazuje:

§ 346. *Na:* Na.

1. s akuzativom:

a) *mjesto s gornje strane* na pitanje *kamo?* protivno od toga kazuje genitiv s prijedlogom *s* (§ 357. 1, b); n. pr. Koja tikva često *nà vodu ide,* razbit će se. Ajde, bráte, *nà sunâšce žârko.* — Otišao *na Cètinje.*

[1] *Kod* Jezera? *Blizu* Jezera? *Na* Jezeru? (§ 320); [§ 313., § 346. 2)].

b) *vrijeme* na pitanje *kada?;* n. pr. Doći ću ti *na prȍljeće, nȁ ljeto, nȁ jesên.* Vȁrica se *nà Varin dan* vârî, *nà Savin* dan hlâdî, a *na Nìkolj-đân* jede.

c) *način* na pitanje *kako?;* n. pr. Ne govori *nà sva usta. Nà vrât nà nôs. Nà vas glas.* Hoćeš i *nȁ sramotu,* ako ne ćeš *nà lijepo.* Prìpasaše sablju *na hàjdûčkû.* Ja umijem to *nà kraćê* kazati.

d) *mjeru* na pitanje *koliko?* n. pr. *Na jedan puškòmet.* — *Na hìljade* padoše junáci. Prodavati *nȁ komâd, na ȍku, nà fûntu, nà nit* i t. d. Dlaku *nà četvoro* cȉjepâ.

e) *naličnost;* n. pr. Sestra nalik[1] *nà brata. Nà bregove* voda ùstanula. Put *na závojicu.*

f) *käkvoću;* n. pr. *Nȁ ljepotu* (t. j. što se ljepòtê tiče), da ljepšega nêmâ; *nȁ visinu,* da višega nema. Svega *nȁ brôj* osamnaest drúgâ.

2. s lokativom:

a) *mjesto s gornje strane,* na pitanje *gdje?;* n. pr. Neka stane *nȁ istoku* sunce, nek zàigrâ mjesec *nȁ zapâdu.* Grad gradili Skadar *na Bȍjani.* Dva äta *na jednim jȁslima* nè mogû biti. Ispor. § 348. 2. a) *po.*

U ovim primjerima vrijèdî *na* koliko i *u:* Prorok *na svojoj pòstôjbini* nema čàsti. Živi kao bȅg *na Hèrcegovini.*

b) *vrijème* na pitanje *kada?;* n. pr. Tako će biti *na pòsljetku* ovoga vȉjeka. *Na ovoj zážari* svak ùgrijan traži hlada. Ispor. § 347. 2 b) *po.*

c) *način* na pitanje *kako?;* n. pr. Nevoljnik dȍbatâ *na nogama* i *rukama* do vode. — Dođe jedan starac *na dvȍkolicama.*

d) *objekt;* n. pr. *Nà mlađima* svȉjet ȍstajê. Mili Bože, *na svemu* ti hvala!

---

[1] *Nalik* (na lik) nè mijenjâ se ni po rodu ni broju ni po padežima; n. pr. on je nalik na —; ona je nalik na —; ono je nalik na —; oni su nalik na —; i t. d. Prema *nalik* ima pridjev *naličan.*

Bilješka. Dòlazî i složeno: *nadno, nakon, nakraj, namjesto, naokolo, napored, naprema, nasred, naokolo,* koje vidi u § 360.

§ 347. *O* pokazuje: **O.**

1. s a k u z a t i v o m:

a) *mjesto* na pitanje *kamo?;* n. pr. Objesî pušku *ò klin*..

b) *vrijème* na pitanje *kada?;* n, pr. *Öbnôć* ide, a *öbdân* pòčîvâ. *Öb zîmu* malo snijega pada. *Öb ljetnô* döba *Öb ljeto.*

Bilješka. Samo se u tim riječima sačuvao oblik „*ob*“, od kojih su prve dvije prilozi te se zajedno pišu s prijedlogom: *öbdân, öbnôć.* Tako se isto sačuvao oblik u vjerovanju, gdje se veli: sjedi *ob desnu* Boga Oca.

c) *uzrok;* n. pr. Nemam *ö što* sablje pòganiti. Carevi se òtimljû *ò cârstvo.* Lupeži se *öbâ nj* (o zlatan krst) zàvadiše. — Ispor. *oko* § 326. pod e).

2. s l o k a t i v o m:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. pr. Novo sito *o klinu* visi. *Ò bedri* mu sablja ökovâna. Visi kao käplja *o listu. O vratu* mu biser òbjesila.

b) *vrijème* od prilike; n. pr. Dôđe *ò Velikôj Gòspođi*[1] ù manastîr. Snijeg pade *ò Đurđevu danu.*

c) *objekt;* n. pr. *Ò svôm trudu* i *muci* živi. Jedan drugom *o časti* i *dobru* radili. Tko *o čemu* misli, *o onomu* i sânjâ.

§ 348. *Po* pokazuje: **Po.**

1. a k u z a t i v o m:

a) *cilj* glagolskoj radnji, kojom se hoće da dòkûčî ono, što riječ s prijedlogom sáma znači; n. pr. Otîšao *pö pamêt.* Bilo bî ga dobro *pò smrt* poslati. Car *pò Mârka* òpravio sluge.

b) *način* na pitanje *kako?;* n. pr. Te säkupî *po izbor* svatove. *Potànko* nas uči. *Nîpošto,* Gòspode! *Po hrvâtskî, pò srpskî, pò bugarskî* i t. d.

[1] *Nà* Velikû Gòspođu? [§ 346. 2. b)].

c) *objekt;* n. pr. Možemo ti vode zàhvatiti, ali nije dobra *po junáke.* Vuk je pòsluša nàopâko *pó se.*

2. s l o k a t i v o m :

a) *mjèsto* na pitanje *kuda?*; n. pr. Pôđite *po svijètu* kao pčela *po cvijètu.* Oblak se vïjê *pò vedrôm nebu.*[2] Zvrčî kao muha *pò prâznôm loncu.*[3]

U ovim se primjerima pokazuje *mjesto* (na pitanje *kuda?)*, što se zaùzimâ *pròstirânjem;* n. pr. Pade Grújo *po zèmljici* crnoj.[4] Brci su mu *pò prsima* pali.

b) *vrijeme* na pitanje *kada?* pokazuje, da što biva onda, kad prođe vrijeme, koje sama riječ znači (od prilike što i *poslije);* n. pr. *Pò smrti* nêmâ kâjânja.

c) *način* na pitanje *kako?* n. pr. Kažu mu sve *pò istini. Po zákonu* svojemu sudite mu. *Pò knigama* pòzvao svatovê.

Bilješka. 1. Dùbrâvka, spjevana *po Gûnduliću* — znači ùprâvo, da Dubravke nije spjevao Gûndulić sâm nego drugi neko držeći se Gûndulića, t. j. njegova kazívânja ili druge njegove pjesme; a kad bi se htjelo kazati (u pasivnom obličju), da je Dubravku spjevao Gundulić sam, trebalo bi reći: Dubravka, spjevana *od* Gûndulića.

Bilješka. 2. Riječca *po* upotrebljava se i kao prilog u distributivnom (dijelnom) značenju te stoji uz različne padeže kao n. pr. 1) *uz nominativ*: Imam vreću òšapa (suhoga voća), svakom svatu *pò šaka.* — Dlaka *pò dlaka*, eto bjèlača (suknena muška haljina); zrno *pò zrno*, eto pogača; kaplja *pò kaplja*, eto Mòrača. 2) *uz dativ:* Svaka pòreskâ glava ne daje to svakome kmetu nego samo *po jednome.* 3) *uz akuzativ:* Dao svakome *po tovar* žita. — Gdjekoji stoje nàpolju *pò cijelû noć.* — Dade svakome *po trúbu* ù rûku.

---

[2] *Na* vedrom nebu? *Vedrim nebom?* [§ 346. 2. a)] (§ 291.).

[3] *U* praznom loncu? [§ 349. 2. a)].

[4] *Na* zemljicu crnu? [§ 346. 1. a)].

Priložno stoji *po* pred riječju s prijedlogom; n. pr. Melju vodenice *pȍ s dva kamena.* — Uzevši svakom rukom *po za jedan kolac.* — Šarac *pȍ s trî koplja* ù visinu skače. — Pòvêžêm svaki kraj *pȍ za jednu grânu.* —

U tom slučaju stoji padež prema prijedlogu: *za, s.*

Bilješka. Dolazi i složeno: *podno, poniže, poput, poradi, posred, poviše, povrh,* kojih vidi u § 360.

U.

§ 349. *U* (koje je po postánju svojemu različito od prijedloga *u* s genitivom § 337) pokazuje:

1. s akuzativom:

a) *mjesto* na pitanje *kamo?* (protivno prijedlogu *iz*); n. pr. Biser se rûnî, *ù čašu* pada. Tko *ù bȏj* nè idê, taj nè ginê.

b) *vrijeme* na pitanje *kada?*; n. pr. Pȍčinû Bog *ù sêdmi dan.* Opravio se kao lipa *u proljeće.*

c) *način* na pitanje *kako?*; n. pr. Prosti ljûdi ràčûnê *ù grah* i *u kukùruze.* Svi *u jedno grlo* zàplakaše. *U jednu rûku* ima pravo. Ali ti nije *ù volju* večera.

d) *namjenu, svrhu;* n. pr. Svi metnuše *u prilog* Bogu od suviška svojega. Da Bog *ù grijeh* ne ùpîšê. Usta Todor *ù slavu* nàpîjâ.

e) *objekt;* n. pr. Tko se *ù kolo* hvata, *ù noge* se uzda. Vjèrujêmo *ù Boga jèdînôga.*

2. s lokativom:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. pr. *Ù svakȏj kući* ima dima.

b) *vrijème* na pitanje *kada?;* n. pr. Da vam bude u pomòći i *u dánu* i *u nòći.* Kad *ùjutru* dan òsvanê.

Bilješka. Dolazi i složeno: *udno, ukraj, usred, uvrh,* koje vidi u § 360.

b) s akuzativom i s instrumentalom; *među, nad, pod, pred.*

§ 350. Spomenuti prijedlozi pokazuju ùopće *mjesto* i to s akuzativom, gdje je svršetak primicanju ili ùpravljânju *(mjesto* na pitanje *kamo?),* a s instrumentalom mjesto, gdje što biva (mjesto na pitanje *gdje?).* Napóse pokazuje:

Među. § 351. *Među*

1. s a k u z a t i v o m:

a) *mjesto* na pitanje *kamo?*; n. pr. Pögodî ga *među oči čârnê*. Skočiše *među národ*.

b) *vrijeme* priložno na pitanje *kada?*; *Međutô* im Bog odluku smétê. — U toj službi dòlazî prijedlog *među* samo sa zamjenicom *to*.

c) *način;* n. pr. Pak se počeše *mȅđû* se klati i biti. — — I u toj službi dolazi prijedlog *među* samo sa zamjenicom *se*.

Bilješka Mjesto akuzativa pod b) i c) običniji je s prijedlogom *među* instrumental.

2. s i n s t r u m e n t a l o m:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?*; n. pr. Opazit ćeš dvije tanke jele, *međù njima* bunar vode ima. Pòkârâj ga *mȅđu* sobôm *i njim samim*.

b) *vrijeme* priložno na pitanje *kada?* (s instrumentalom od zamjenice *to*); n. pr. Da ne bi on *međùtîm*, dok vojska otide pred pašu, izišao, da pâlî.

c) *način* priložno, obično samo sa zamjenicom *se*; n. pr. Ako se *mȅđu sobôm* koljete i jedete.

Bilješka. Dòlazî i složeno *između*, koje vidi u § 360.

Nad. § 352. *Nad (nada)* pokazuje

1. s a k u z a t i v o m:

a) *mjesto* na pitanje *kuda? s gornje* strane, koje se primicânjem zaùzimâ); n. pr. Nadnèsi se *nad bunar nàd vodu*. Brat brata *nàd jamu* vodi, ali ga ù njû nè tiskâ.

b) pòređênje; n. pr. Nêmâ ùčenika *nad ùčitelja* svojega, ni sluge *nad gospodára* svojega. Zašto tražiš kruha *nad pògaču?*

2. s i n s t r u m e n t a l o m:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?* (Isporedi „*više*“ § 339.); n. pr. *Nàd njima* se trî öblâka vîjû. *Nad vòdôm* je lice ògleđao.

b) u p r e n e s è n ô m znáčênju (pokazuje tako mjesto *poređenje, vlâst* ili *vršnoću);* n. pr. *Nàda mnôm* nêmâš nikakve vlâsti. Da on caruje *nàd* nama. Pjesma *nàd pjesmama*.

Bilješka. Dolazi i složeno *iznad*, koje vidi u § 360.

§ 353. *Pod (poda)* pokazuje **Pod.**

1. s akuzativom:

a) *mjesto* na pitanje *kamo?* (pokazuje mjesto, *s donje* strane, koje se primicânjem zaùzimâ); n. pr. Pak sjedoše *pod jélu* zèlenû. Metnuti obraz *pòd noge.*

b) *vrijeme*, koje nàstajê, na pitanje *kada?*; n. pr. *Pòd nôć* tikve cvjetaju. *Pod sámu zimu* otide ù Bosnu.

c) *način* na pitanje *kako?*; n. pr. Nä bôj ide svak *pòd silu.* Pòtpuno, *pòd živû glâvu* i t. d.

d) *podmètânje* ili *jednáčênje;* n. pr. Pòdmetnuli mi čâvče *pòd golûba.* — Uzeo dijète *pod svòje. Pòd sir* kupio, *pòd sir* i prodao.

2. s instrumentalom:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?* (Isporedi „*niže*“ § 324.); n. pr. *Pod čadòrom* leži ranjen junak. Teško nogama *pod ludom glavom.*

b) *vrijeme* na pitanje *kada?;* n. pr. *Pod ručkom* ukáza im svoje mïšljênje.

c) *način* na pitanje *kako?;* n. pr. Mlečići bjehu zabránili *pòd žestokôm* òd smrti *kàštigôm,* da im nitko ništa ne pròdâjê.

d) *podložnost, vlast;* n. pr. I ja sam čovjek *pòd vlâsti* i imam *pòd sobom* vojnike. Ništa *pòd jâkîm Bogom*[1] nè znâ.

Bilješka. Đòlazî i složeno *ispod*, koje vidi u § 360.

§ 354. *Pred (preda)* pokazuje **Pred.**

1. s akuzativom:

a) *mjesto* na pitanje *kamo?;* n. pr. Nè smjedoše *prèd Mârka* izići. Doći će sunce i *prèd naša vrata.* Gleda *prèdâ se* u travu.

b) *vrijeme* na pitanje *kada?* Uzima se, da je vrijeme, što sama riječ znači, gotovo već nastalo; n. pr. *Prèd zoru*[2]

[1] T. j. ništa od svega onoga, što je pod vlašću Boga jakoga.

[2] *Pòd*veče? *Ûveče?* [§ 353. 1. b)]; § 349. 1. c)].

se mŕznê. Ûoči krsnoga imena *prèd nôć. Pred smrt. Prĕd veče.*[2] *Prèd rat.* Obično se *prèd jelo* umívajû. *Pred Božić. Pred rúčak, pred vèčeru. Prèd zîmu. Prèd kišu. Prĕd jesên.*

Isporedi § 332. *prije* i § 341. *uoči.*

2. s instrumentalom:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?;* Ostavi ondje dâr svoj *pred oltárom.* Koji šêćê *prèd ôvcama* kao mjesec *pred zvjèzdama.* I *prèd cŕkvôm* zvona ùdariše.

b) *vrijeme* na pitanje *kada?;* n. pr. Gotovo *pred svršétkom* vládê svoje knezove nazòvê kapetánima.

Bilješka. Dòlazî i složeno *ispred,* koje vidi u § 360.

c) s genitivom i s dativom: *protiv.*

Protiv. § 355. *Pròtiv (protivu, proti, suproć),* pokazuje

1. s genitivom riječ, da je nešto obrnuto onome, što sama znači:

Ja usadih vîtû jélu, *suproć jele* žûtû dùnju.

2. s dativom:

a) čemu je što *òbrnuto* (često u neprijatèljskôm smislu); n. pr. Oni pomagahu Davidu protivu četi.

b) pòređênje; n. pr. *Suproć suhu* ja ću *zlatu* njega izmjeriti.

Bilješka. U knjigama se taj prijedlog ponajviše upotrèbljâvâ u neprijatèljskôm smislu i glasi uz dativ i *proti,* a uz genitiv *protiv.*

d) s genitivom i s lokativom: *prema.*

Prema. § 356. *Prema* pokazuje ùopće što i *protiv,* a običniji je s lokativom;

1. s genitivom pokazuje, da je nešto obrnuto onome, što riječ sama znači: n. pr.

a) Nä Dunavu *prema Biògrada.*[1]

[1] *Kod* Biograda? [§ 320. a)]

b) pòređênje; n. pr. A ljudska je (ruka) slaba *sprama Bòžijê.*

2. s l o k a t i v o m znači isto, što i s genitivom; n. pr.

a) Kad je care bio *premà cȓkvi*[1]. Dvije vojske nòćcu prenòćiše jedna *spramà drugôj.* Hoće biti jednom *prema glavi*, jali mojoj jali *prema tvojoj.*

b) Ovo su pròsjâci *prema njima.*

c) s genitivom i s instrumentalom: *s*

§ 357. *S (sa, su)* (uporedo uzmi *iz* § 319.); **S.**

1. s g e n i t i v o m glasi ovaj prijedlog *s i sa* te pokazuje:

a) *mjesto,* koje se ostavlja, na pitanje *odakle?*; n. pr. *S* koga *drveta*[2] sámo vòće pada, ne vàljâ ga tresti. *S konja* sjaši, za jelu ga svéži. Skide Marko mješinu *sa šarca.*

b) *mjesto* na pitanje *gdje?*; n. pr. *S one strane Morave* bio čador răzapeo.

Brojevi *hiljada, stotina,* i imenica *strana* govori se s prijedlogom *s* priložno s akuzativom i s genitivom: n. pr. Zavikaše s *hiljada* strana. *S onu stranu* Bòjanê turska lèže vojska.

c) *vrijeme* na pitanje *kada?;* početak trajanju; n. pr. *S večera*[3] će bosiljak niknuti. *S početka* nam dobra sreća bȉjâše. *S ove strane* Božića.

d) *uzrok* na pitanje *zašto?;* n. pr. Al' mi nije *sȁ snijega* zima. Ja sam *s tebe* dopao tamnice. Propao *s nȅrâda.* *S očijȕ* sam svemu rodu draga.

e) *način* na pitanje *kako?*; n. pr. *S drága* je *srca* vama pòklanjâm. Hrânî majka devet milih sínâ, sve *s preslice* i *desnice ruke.*

f) *izvor, zăvičâj, veličinu*; n. pr. Koji je *sa zemlje,* od zemlje je; koji dòlazî *s neba,* nad svima je. — Da pòčekâ *sȁ Bosnê* vezíra. — Evanđelije prevedeno *s grčkoga jezika*

---

[1] *Kod* crkve [§ 320. a)].

[2] *Nìz* drvo (§ 308.)

[3] *Pod*veče? *U*veče? [§ 353. 1. b); § 349. 1. c)].

na slavenski. — Debèla slànina *s podlanice* (koliko podlanica). Ògûlê koru *s dvâ* ili *trî prsta* širòku. Odskočilo sunce *s kòplja* (koliko koplje).

2. s instrumentalom glasi taj prijedlog *s*, *sa* i *su* te pokazuje:

a) *društvo* ili *zàjednicu* (protivno *bez*); n. pr. Bolje je *s mudrim* plakati nego *s ludim* pjevati. *S Bogom* pošao. Glava je skuplja *s jezikom* nego bez jezika. Gora se *s gorom* ne sàstajê, a čovjek *s čovjekom* vazda. Ne orem *s jednijem volom* nego *sù dvâ*.

b) *način* na pitanje *kako?*; n. pr. Nije mi ga *s voljom* poklonio, nije *s voljom* nego za nèvolju. Mnogi narod slùšâše ga *s radošću*. Čovjek svoga sina *s nâjvećôm žalošću* zàkopâ.

c) *vrijème* na pitanje *kada?*; n. pr. *Sa svršétkom* ove jeseni svrši se prva godina ovoga vojèvânja.

Bilješka. Dòlazî i složeno *sadno*, *sasred*, *sniže*. *spòred*, koje vidi u § 360.

C. S prijedlogom „*za*“ dolaze tri padeža: akuzativ, genitiv i instrumental.

Za. § 358. *Za* pokazuje, da je ono, što riječ sama znači, *stražnjom stranom* svojom òbrnuto mjestu, koje se pomicanjem zaùzimâ.

1. s akuzativom pokazuje:

a) *mjesto* na pitanje *kamo?* (protivno *pred*); n. pr. Neko se *zà lîst* sàkrîjê, a neko nè možê ni *zà dûb*. Dozvao ga nä čâst pa ga posadio *zà pêć*.

b) *uzrok* na pitanje *zašto?*; n. pr. Neki stradaju *za zlobu* i *nèprâvdu* svoju, a neki *za neznánje* i *budaláštinu*. A moj brate, *za to* me ne krivi.

c) *mjeru* na pitanje *za koliko?*; Ùkopâjte mene *zà sâblju* dubòko. Svaka sila zà vremena, a kneževa *zà godinu*. Velika drvèta dugo rastu, ali *zà čas* padnu.

d) *zamjenu*; n. pr. Jâ ću *zá te* na mejdan izići. Pozdravi brata i poljubi *zá me*. Milo *zà drâgô*. Žao *zà sramotu*. Skûp je grâd *zà dinâr*, kad dinara nema.

e) *namjenu*; n. pr. Sud *za rakiju*. Koš *za kukùruze*. Bijele nôvce treba òstavljati *zà crnê dâne*.

f) *predìkât* uz glagole nepotpuna smisla; n. pr. On osta *za kralja*. Ja *za svjedòka* Boga prizîvâm. Tko ne drži brata *zà brata*, on će tuđina *za gospodára*.

g) *objekt* uz glagole. *Zà zlâto* rđa ne priânjâ. Slijèpa *zà pût* i budàlu *za savjet* ne vàljâ pitati.

2. s genitivom:

a) *vrijeme* na pitanje *dokle?* ili *kada?;* n. pr. Svaka sila *zà vremena*, a kneževa zà godinu. Čini dobro *za živòta*. *Za djètînjstva* moga on je pao.

b) *namjenu;* n. pr. Ima sve, što mu je potrebno *za púta*. Ja *zà toga posla* i *gospòdstva* nijèsam. U ovakovu događáju običniji je akuzativ, dok je nasùprot ù zdravicama i napitnicama opet običniji genitiv; n. pr. *Zà našega dobra púta*, a *vašega dobra òstânka! Zà lakê dobre noći. Zà srećna puta* Boga moli.

3. s instrumentalom:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. pr. *Zà pojâsom* od bisera noževi. — Ù tô vrijème čovjek i žena bíli su *za vèčerôm*.

b) *rêd*, kojim što biva; n. pr. Pòmolî se niz poljíce Marko, a *zà Mârkom* Rèlja od Pazára, a *zà Reljôm* vojvoda Milošu. Püče puška, puče *zà njôm* druga. Ùdarî na nj šteta *zà štetôm*.

Bilješka. Dòlazî i složeno *iza zaradi*, koje vidi u § 360.

II. Složeni prijedlozi.

§ 359. Kad pred imenicom stoje dva prijedloga, valja redovno razlikovati dvoje: 1) ili je jedan òd oba prijedloga (i to prvi) prilog; n. pr. *do ù* jutru ili su 2) òbadvâ prijedloga prijedlozi pa čine složeni u jedno *složen prijedlog;* n. pr. *nasred* polja. Ù pîvôm slučáju stoji imenica u padežu prema drugome prijedlogu, a oba se prijedloga pišu ràstavljeno jedan òd drugôga; ù drugôm slučáju stoji imenica svagda u genitivu, a oba se prijedloga pišu kao jedna riječ zàjedno (ispor. *nasred* polja).

Složenim se prijedlozima redovno izrîčê ili ono, što bi se ïnâče izrèklo svakim òd oba prijedloga napóse (n. pr. *udno* mora = *ù moru*, i to *dno* mora) ili što bi se inače

izrèklo samo jednim òd oba prijedloga i to drugim (n. pr. *nàmjesto* tebe = *mjesto* tebe). Kadšto je značenje ù oba prijedloga i nalik jedno nà drugô (n. pr. *zarad* Boga = *zà* Boga = *râdi* Boga).

§ 360. Evo najobičnijih složenih prijedloga:

1. *dodno;* n. pr. *Dodno Lìsca*[1]) visoke planine.

2. *dovrh;* n. pr. Bit će sreće *dovrh vrèćê.* Od lakátâ te *dovrh*[2] *nokátâ.*

3. *izdno;* n. pr. *Izdno*[3] *pakla* ti me ìzbavî.

4. *iskraj;* n. pr. Víka straža *iskraj*[4] *polja.*

5. *između;* n. pr. Ona se *između naroda* nekako ukrade.

6. *iznad;* n. pr. *Iznad njega* kòplje prelètjelo.

7. *ispod;* n. pr. Nê će voćka *ispod debla.*

8. *ispred*; n. pr. Svak *ispred* svoje *kuće* neka mètê.

9. *ispreko;* n. pr. Onda oni *ispreko Morave* òpâlê ìz pušâkâ.

10. *izvan* (rjeđe samo *van)* pokazuje:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. pr. *Izvan òčijû, izvan pămêti.*

b) u prenesènôm značenju *izùzimânje* (što i *do, osim)*; n. pr. Voda sve nòsi *izvan sramòtê.*

11. *izviše;* n. pr. Prođe *izviše njega* crni oblak.

12. *iza*; n. pr. *Izà tućê* vedrije je nebo, *iza túgê* bistrija je duša.

13. *krosred;* n. pr. *Krosred turske vojske* ìzîđê među Srbe.

14. *nadno;* n. pr. Bolje se navrh vìnogrâda dogovarati nego se *nadno njèga* karati;

15. *nakon* (nakom); n. pr. *Nakom boja* kòpljem ù tĕnje. Ispor. *kod* § 320.

16. *nakraj;* n. pr. Kad je bio *nakraj polja.*

17. *nàmjesto;* n. pr. Često je tu dugàčak slog *namjesto kratkoga* pòstavljen.

18. *naokolo;* n. pr. *Naokolo tebe* stoji.

19. *napored;* n. pr. Ide Gášo *napored ovácâ.*

20. *naprema*; n. pr. Baš *naprema nahije Crmničke.*

---

[1] *do* Lìsca? — [2] *do* nokata? — [3] *iz* pakla? — [4] *iz* polja? *kraj* polja?

21. *nasred;* n. pr. Rásla jéla *nasred Sàrajeva.*

22. *navrh*; n. pr. Bolje se *navrh vìnogrâda* dogovárati, nego se nadno njega karati.

23. *odno*; n. pr. *Odno Gàrća* dodno Lísca.

24. *odvrh*; n. pr. *Odvrh čela* dodno nógâ.

25. *podno;* n. pr. Pö polju je bòsîlje sìjala, *podno polja* ranu madžùranu.

26. *pokraj*; n. pr. Smîlje raste *pokraj mora slana*, a bòsîlje *pokraj vode hladne.*

27. *poniže;* n. pr. Malo *poniže te stijènê* ima u Moravi malo ostrvo.

28. *poput;* n. pr. *Poput onoga čeljádeta* (kao ono čeljade, nalik na nj).

29. *poradi;* n. pr. Podàrûjte, òbradûjte *porad Boga jedinoga* i rad časa ùmrlôga.

30. *posred*; n. pr. Pö polju je bòsîlje sìjala, krajem polja rumenu ružicu, *posred polja* visoku nàrândžu.

31. *poviše;* n. pr. A rukáve diže *poviše lakátâ.*

32. *povrh;* n. pr. Öd udâra zäigrâ mu zemlja kao prazna *povrh vode* tikva.

33. *sadno;* n. pr. Víka straža *sadno polja.*

34. *sasred*; n. pr. Víka straža *sasred polja.*

35. *sniže;* n. pr. *Sniže mojih nögû* vodu izvèdite.

36. *spored;* n. pr. *Spored njega* ruža cvàtijâše.

37. *spreko;* n. pr. Majka daje (kćer) u selo komšiji, braća daju *spreko mora* bânu.

38. *svrh (sa vrh);* n. pr. Al' na njemu dö trî pancijèra, tri pancijèra jedan *svrh drugoga.* Svilen ga je barjak poklopio *savrh glave* do zèlenê trave.

30. *udno*; n. pr. *Udno mora* zemlju òtkriše.

40. *ukraj;* n. pr. Svoj svojega *ukraj vode* vôdâ, ù njû tura, al ga ne ùpûštâ.

41. *usrêd;* n. pr. *Usred polja* šator räzapeo.

42. *uvrh;* n. pr. *Uvrh sovre* stari Jug-Bogdane.

43. *uspored;* n. pr. Ide Níkac *ùspored ovácâ.*

44. *zarad;* n. pr. Dàrûjte me *zärâd sreće* i nàpretka. *Zarad Boga jedinoga.*

II. Značenje glagolskih oblika.

1. Prezent (sadašnje vrijeme).

§ 361. Prezent od glagola trajnih (imperfektivnih) pokazuje rádnju, koja u sadašnjosti *traje*, t. j. *koja se zbiva, kad se o njoj gòvorî îli piše, ili òd nekôga vremena ili ù svakô vrijème;* n. pr.

Već i sjèkira kȍd korijena drvetu *stoji;* svako dakle drvo, koje *nè râđâ* dobra roda, *sijèče se* i u oganj *se baca.* Pògledâjte nà ptice nèbeskê, kako *nè sijû,* niti *žnju,* ni *sabírajû* ù žitnice; a otac vaš nèbeski *hrani* ih.

Taki se prezent upotrèbljâvâ i kad se nàvodê misli, koje je tko u prošlosti izrekao, ali po pismenoj ili usmenoj predaji pripadaju i sadašnjosti; n. pr.

Preradović *pjeva*:

Po jeziku dok te bude,
I glavom će tebe biti!

Poslovički prezent.

§ 362. Prezent od glagola trajnih i svršenih *u* poslovicama pokazuje rádnju, *koja nije ni na kakvo vrijème stegnuta ili radnju, koja se može ù svakô vrijeme dogoditi te se prema prílikama zaista i događa.* Takovi se prezent zove poslovički (gnomski); n. pr.

Voda svašta *òperê* do pògana jezika. Vrijème grad *grâdi* pa ga i vrijeme i *ràzgrâdi.* Ludim se brod *kuša.* Iz vrane što *ìspanê,* tëško sòkô *pòstane.* Neko se zà lîst *sàkrijê,* a nekoga nè možê nï dûb da *pòkrijê.* Bog nikom dužan ne *òstajê.* I guska katkad na ledu *pòsrnê.* Lijèpa riječ gvozdena vrata *òtvarâ.* Vješt goru *lomi,* a nevješta gora.

Bilješka. U poslovičkom značenju nalaze se i druga vremena; n. pr. *aorist:* Dva loša *izbiše* Miloša. Čudo pásâ *ùjedoše* vuka. — *Perfekt: Zapleo se* kao pile u kučine. Zà muku *smo sàzdâni.* — *Imperativ*: *Nè budi* svakom loncu zaklopac. *Ispèci* pak *reci.* — *Futur*: *Izići će* djelo na vidjelo. *Ne će* grom u koprive. — *Kondicional*: *Zavadio* bi dva oka u glavi.

Prezent za futur.

§ 363. Prezent od glagola perfektivnoga pokazuje u zavisnim rečenicama *vremenskim, pogodbenim* i *odnosnim* fûtûr; n. pr.

Kad te òpânke *pòderêš*, ja ću ti kúpiti druge. *Ako slážê*, lâž mu na pošténje. U nedjelju, *koja dôđê* prva.

Bilješka. 1. Ako glagol nêmâ perfektivnoga oblika, onda se složi s prijedlogom *uz-*, da pòstanê perfektivan; n. pr. *Ak' ùzdajêš* pomoć Brđanima il' *ùsprîmâš* rôblje òd Brđânâ. *Ako užívîte* po mojim uredbama i zàpovijesti moje *uzdržíte* i *ùščinîte*, davat ću vam dažd na vrijème. *Ako* mene, braćo, *ùslušâte*. *Kad ùspadâ* sà neba rosica. Kad ga Bog *uzàsûdî*. *Ako ùzîdê*. *Ako uzdòlazî*. *Ako ùzjedê*. *Ako ùspîšem*. Ako li ne *uzàstrâžîš*, doći ću na tebe kao lupež. Piši, kao što narod gòvori, pa ako ne *uzvàljâ*, ne ćeš ti biti kriv nego narod.

Infinitivna osnova od glagola: *dȁti*, *htjȅti*, *ìmati*, *mòći*, *smjȅti* i *znȁti* s prezentom *budem* zamjènjujū futur u zavisnim rečenicama; n. pr.

Ako li to *ne mògbudû* učiniti. *Ako znȁdbudêm*. *Ako dȁdbudêm*. Ako Bog *htjȅdbudê*, vratit ću se opet k vama.

Imati i *moći* slažu se sa *uz* u istu svrhu; n. pr. *Ako* tvôj sîn *uzìmâ* u svom dvoru svašta bolje nego što je ù mòm, dat ću mu djevojku. *Ako uzmògu*.

Bilješka. 2. Mjesto futura može stajati prezent u: a) izričnim rečenicama, kad u njima ima namjera; n. pr. Zarȅkoh se i zatȅkoh, da *ne pijem* rujno vino, da *ne jašem* dobra konja (= da ne ću piti . . . ne ću jahati). — Vûk se zàrekao, da *ne kolje* više ništa i da *nè jedê* mesa.

b) kad je budućnost kojom riječju ili rečenicom već naznačena; n. pr. *Dȍvečê* nam *dòlazî* otac. — To mi nè *ginê* ni *poslije*. — *Nestat će* hrane *i onda* nam *valja* gladovati.

Bilješka. 3. Taki prezent stoji prema konjunktivu grčkoga aorista s ἄν i prema latinskom futúru II.

Prezent historijski.

§ 364. Kad se kakva prošla radnja pòmislî živo, može se pričiniti kao da jošte traje, zato se upotrèbljavâ u pripovijèdânju prezent od glagola *pònâjvišê* perfektivnoga, a zove se historijski; n. pr.

Kad svänû, on *ùzjašê* nà svôga konja, *prìpašê* sablju i *povèdê* psa, pa se *ùpûtî* k onoj gori te kad *ȍpazî* onu babu, *ìzvadî* sablju i *nàsr̂nê* s konjem, a *nàdrškâ* psa ne gòvorêći nï riječi. Divljan *ùstanê, digne* ploču, *pusti* ih unútra, pa opet ploču na vrata *prìvâlî.*

Bilješka. Tako se isto upotrebljava u pripovijedanju aorist; gl. § 369.

Prezent za želju ili pogodbu.

§ 365. Prezentom od glagola imperf. i perf. s veznikom *da* kazuje se *želja* ili *pogodba;* n. pr.

Da si pošten! I ti *da si* živ i zdrav! *Da je* meni svilen pâs! *Da* ga zemlja ne *vuče* k sebi, poletio bi. *Da se* za zelen bôr *hvatim,* i on bi se zelen osušio.

Vidi § 388. Bilj. 3.

Prezent za imperativ.

§ 366. Prezent s česticama *nèka* i *da* zamjènjujê ona lica imperativa, za koja nema òsobitîh *ȍblîkâ* (1. jednine, 3. jednine i množine), ali se upotrèbljâvâ i za lice, koje ima svoj oblik; n. pr.

Pustite trûplje, *da ga* zvjèrâd *raznèsû, neka* im *se nè znâ* groba na ovom svijètu. *Da idemo* ù lôv ù planinu. *Da* vam *je* dakle na znanje. Koji opsuje oca ili mater, smrću *da umre.* Na ti ovo drvo i ponesi ga caru, *nèka* mi od njega *nàčinî* kudjelju i vretèno i stàtive. *Da se* nigdje *nè stânîš,* dok ne nađeš, gdje su se dva zla udarila. Muči ti, ne plači, već kad mene zakolju, *da ne jedeš* od mene mesa, već kosti moje *da pòkupîš,* pa *da* ih zà kućôm *zàkopâš* ù zemlju.

2. Imperfekt (prošlo trajno).

§ 367. Imperfekt pokazuje radnju, koja je u prošlosti trajala ili se ponavljala; po tome ga mogu imati samo glagoli imperfektivno durativni i iterativni; n. pr.

Priblìžavâše se pak praznik prîjesnijeh hljèbôvâ, koji se zove pasha. Sunce se làgâno ù more *spûštâše* i tiha no pohládna noć *nàstûpâše.* Videći ga lijèpa *krîjâše* ga trî mjeseca.

§ 368. Imperfekt od glagola *biti (bjeh, bîjâh)* s infinitivom pokazuje, da je ono, što znači glagol, koji je u infinitivu, *trebalo* ili *nije trebalo* činiti; n. pr.

Bješe mi ga *davati*, dokle mogoh žvatati. *Nè bijâše ròbiti* Pèrast, mjesto glasòvito! Dâj mi, gȓle, jedno zrno. Nè dâm, gȓle, nȉjednôga; *bješe brati*, a nè spati; ja sam brala, nijèsam spala.

Isporedi § 388. Bilj. 1.

3. Aorist (prošlo svršeno).

§ 369. Aorist pokazuje *prošlu svršenu* radnju bez obzîra na trajanje; po tome ga mogu imati glagoli perfektivni i imperfektivni; n. pr. Kako *stȉže*, sunce *grànû*. Oni nijèsu mogli jabuke sačuvati, a on je svaku noć *sačúva*. *Nàže se* ù snu i *pàde* dolje. Mi *hòdismo* po gori i po svakim mjestima i danju i noću *bȉsmo* se s ljudima i *ùdarasmo* na kule i dvorove i ni odà šta se ne *pòplašismo* do noćas od mrtvih ljudi! *Pòžêše* i snoplje *povezaše*. Vino *piše*, ne *platiše*, što ne *piše*, to *proliše*. Isav *vrȉšte* iza glasa i *ȍžalostî* se veoma. gl. § 364.

Aorist za perfekt.

§ 370. Aorist može zamijeniti perfekt; n. pr. Ala imaš brza konja, gdje ga *dȍbî?* Šta to *ùrâdî?* Još mi nigda posrnuo nisi, a danas mi *pȍćê* pòsrtati. Cesaru *rèče*, da hoćeš? Što ti *bi*, mȍre, te *pòbježe?* Ja tebe *ìzbavih*, a sebe *pogùbih*. *Prođe* li ovuda taki i taki čovjek? Isporedi § 386.

Aorist *bi* može zamijèniti prezent historijski; n. pr. Onda ga s radosti ȕzêše ù lâđu; i odmah lađa *bi* na zemlji. Kad *bi* osmo veče. Vidje, šta *bi*. Mladȉću *ne bi* žao. Otrèsâvši zmiju u oganj, ne *bi* mu ništa zlo.

Aorist za futur.

§ 371. Aorist pokazuje radnju, koja će se *sad dogoditi*, stánje, koje će *sad nastati*. Što će se sad dogoditi, prikazuje se kao da se dogodilo; n. pr.

Izìdimo nàpolje Grähovskô, jùnâčkî je bolje pòginuti, no ovake mùke podnositi, svakojako ovdjen *ùmrijesmo*. O Niki ca, moja ȕzdanica, ja *pògiboh* danas ȉznenâda. Što rekoh, ne *odrekoh*. Tko se dȉma ne nädimî, on se ognja *nè nagrijâ*. Tko se jačemu nè umolî, taj se *nè obrânî*. Brate, s Bogom! ja *pòđoh* glavom po svijètu, čuvaj kuću i rádi o koristi. *Ùmrijeh* ȍd žêđi. Diži, pobratime, *ùjedoše* me psi!

Isporedi § 388. Bilj. 2.

Aorist za Imperfekt.

§ 372. Kad se vrijeme ïzrijekom kaže, može aorist zamijeniti imperfekt; n. pr.

Te säkupî trista Udbinjânâ, *putòvaše trídeset* kònâkâ. No ga baci ù lednu tamnicu, tu *tämnova tri godine dánâ. Vazdan* puške *prèpucaše*, Bojak *bijaše tri bijèla dâna. Od četvrtoga dana do ovoga časa* ja postih. Oni se *cijelu godinu sàstajaše* ondje.

4. Imperativ (zapovjèdnî način).

§ 373. Imperativ po svojem je postánju željni način, po tome naznačuje želju: *beri* n. pr. znači po tome *želim, da bereš* i t. d.

§ 374. Prema tome pokazuje imperativ: *želju, molbu*, a pored toga i: *zapovijed, opomenu, zabranu.*

§ 375. Imperativ ima osim zapovjèdnôga nastavka *-i* samo lične nastavke *-mo, -te* za 1. i 2. lice množine. Ovo se zapovjedno *„i“* iza *„j“* gubi. Zà trećê liče upotrèbljâvâ se oblik drugoga lica ili se opisuje prezentom, rjeđe perfektom, s česticama *neka, da;* n. pr.

Glâvu *pòdâj* a obraza *nè dâj.* Odmah mi ular *skini* s glave pa *udri* o zemlju njime. *Jedi* i *pij,* stići ćemo ih. *Vîdâjmo se*, dok je ranije, *nè kâjmo* se ù nevrijeme· *Pomòzi* Bog! Tko je konjik, *pritéži* kòlane (konjski pâs): tko je pješak, *pritéži* òpânke. *Pomâgâj,* brate, za Boga! tjera me Brko (vidi § 121.) Ako sam zaslužio ovaj novčić, *neka pliva* povrh vode, ako li nijesam, *neka pòtonê* na dno. Može biti da nas i sad tko sluša, *pođimo* vidjeti.

§ 376. Imperativ od glagola perfektivnoga kazuje *želju, da bi se radnja dogodila*, imperatîv od glagola imperfektivnoga radnju *trajnu, koju treba ponoviti ili samo pòkušati*, n. pr.

A ti, kad se moliš, *úđi* ù klijet svoju i zatvòrîvši vrata svoja, *pomoli* se ocu svojemu. Šest dánâ *rádi* i *svršûj* sve poslove. *Pòštûj* oca svojega i mater svoju.

§ 377. Iza *ne* stoji obično imperativ od imperfektivnoga glagola, òsobito iterativnoga, kad se što zabranjuje ùopće, a ne pojèdînî slučaj; n. pr.

Ne *ìspȋjàj* svakoj čaši dánce. *Nè niči*, gdje te nè sijû. *Ne òzîvaj se*, kad te niko ne zove. Nèprijatelja, koji bjega, *nè tjerâj*. *Ne pripàsûj* svoje, sîne, već prìpaši moju sablju britku. *Ne zovi* zlo, jer sámo može doći. *Ne sàbîrâjte* sebi blâga na zemlji, gdje moljac i rđa kvari.

Bilješka. Ali i ïnâče rado se upotrèbljâvâ poslije *ne* impf. oblik, ako se i misli pojèdînî slučaj; n. pr. *Ne grijèši* dúšê! *Ne odjàhûj* đoga od mejdána. Nè *vȋj*, vûče, nè *grakći*, gàvráne; nè *plaši* mi po gori junáka. Ti *ne ùzimâj* ništa, nego *ìšti* nèmûštî jezik. Idi s Bogom, ali za glavu svoju nikom *ne kazuj*. Ne šali se, *ne daj* mu kljúčêvâ u ruke.

§ 378. *Ne* s imperativom od perfektivnoga glagola zabranjuje, da se radnja svrši; n. pr.

Ne zàbudi, na kojoj si. *Nè budi* svakoj ptici kobac. Ne *òtkini* prst pri mèdu. *Ne rèci* drugom. Djètetu pòdâj, a *ne obrèci* nikad. *Nè čûj*, Bože, nà zlo;

§ 339. Drugo lice jednine imperativa pokazuje u živu pripovijèdânju radnju, koja brzo pròlazî, ponajviše prošlu. Taki se imperativ upotrèbljâvâ zà sva lica (osim drugoga) jednine i množine, a pred njima treba da je rečenica u prošlu vremenu ili u prezentu historičkom; n. pr. **Imperativ historički.**

Ona tri zmaja *utèkû* u onu jàzbinu, onda ova dvojica brže *vúci* slamu pa *tûrâj* u onu jazbinu pa onda zàpâlê i tako sva tri zmaja ondje pròpadnû. Dijète *spòpadnê* (bukvu) pa *povúci* tamo, *povúci* âmo, ali nè možê da je iščùpâ. Onda se Bȓko *zalèlî*, pa hòp! preko vode nà drugû stranu pa *pòtjerâj* za Mèdvjedovićem. Onda *sjedne* na konja pa *tjeraj* zà njima. Uhvate se u koštac pa se *ponèsi*. *Pròmislîm* u sebi, da te ne će bez ručka spremiti, te ja *pojedi* svu kokoš. Ja s' *primakni*, a on se *odmakni*.

§ 380. Imperativ se opisuje imperativima: *nèmôj*, *nèmôjte; rádi*, *ráditè* i infinitivom; n. pr.

Rádi mene *osvetiti* lïjepo. *Rádite* vi čador *pògaziti*. *Nèmôj* svakoj ptici *biti* kobac. *Nèmoj plakati*. *Nèmôjte* mi *svàdit'* gospodare, nè svađâjte, nego pomírite.

Bilješka. U ùljudnu se govòru opisuje imperativ glagolom *izvòli*, *izvòlite* i s infinitivom; n. pr. *Izvòlite* milostivo *prímiti* ovu knjigu moju.

§ 381. Imperativ se pojàčavâ dödânîm *dȅ, dȅr* (koje se može i ùmetnuti među nastavak i glagolsku osnovu), *dȅdê, dȅdêr, dȅdêrte, nùdêr* i *dâj:* n. pr.

Dȅ ne luduj. Vid' der, brate, tko je na vratima. *Hod' der* âmo, Plètikosa Râde. *Razbèridete* (razberi-de-te), *rècidete, kážidete mu, Izìđide* nà bijelû kulu. *Ùzjašide* vrâna gòlemôga. *Dȅdê,* komšija, *učìni* i meni jedàmpût oo! *Nùdêr smakni* sîlna Alibega. *Dâj* ti *uzmi* zlatnu kùpu vina.

§ 382. Imperativ *bud'* od *biti* ima dopusno značenje; n. pr.

Bud li *ideš* nà vôjsku, kome me mládu òstavljâš? *Bud si,* mòre, čòhu *ùkopao,* ti nijèsi srebro ùkopao.

§ 383. Često se imperativ, òsobito *budi,* ìspûštâ, jer se može lako pòtpuniti; n. pr.

Hvála Bogu na njegovu daru! Mîr s vama!

§ 384. Imperativno se upotrèbljavaju te mogu i lične nastavke primiti: *hàjde, hajdémo, hàjdete; nâ, nâte;* n. pr. *Hàjdete* zà mnôm i učinit ću vas lovcima ljudskim. *Òvamote.*

Bilješka, Imperativom može se kazati i pogodba, dopuštanje; n. pr. *Učìni* dobro, nè kâj se; *učìni* zlo, nâdâj se. — *Učìni* čovjeku sto puta dobro, a jedamput *ne učìni,* sve je zabòravljeno (= ako učiniš . . . .). — *Karaj* je, majko, *nè kârâj, udri* je, majko, *nè udri,* ona je moja. — *Kaznite* me, *ne kaznite,* ja òstajêm isti (= karala je, ne karala; udrila je, ne udrila; kaznili me, ne kaznili).

5. Particip preterita (glagolski pridjev prošlosti) za: želju zaklinjanje, dopuštanje i t. d.

§ 385. Particip preterìta aktiva sâm pokazuje 1. *želju, zàklinjânje* ili *pròklinjânje* i 2. *dopúštânje;* n. pr.

1. Dobro *došao! Živio!* Crn im obraz *bio!* Tako mi Bog *pòmogao!* Ljuto kune Božja majka; Svako drvo *ùròdilo;* a jasika *ne rodila,* već jasika *trepètala* usred ljeta i bȅz vjetra. Ječam žito . . . . ja te *žȅla,* a ja te *nè jela;* Desnica vam cv'jećem *cvala* — A dušica raj *dopala!* 2. *Jeo,* ne *jeo, pio,* ne *pio, tjerao,* nè *tjerao,* nê ćeš ga stići. Brat je mio, koje vjere *bio,* kad bratski pòstûpâ. Kudgod *hodila,* sretna *bila,* kad *plakala,* biser ti *išao* iz očiju mjesto suza, i kad *govorila,* ruža ti zlatna iz usta *ìzlazila.* Kud *puklo* da *puklo!*

§ 386. Particip preterita aktiva s prezentom glagola *biti* čini perfekt, koji pokazuje *sadašnju gotovu radnju*, a razlikujê se od aorista, koji pokazuje *prošlu svršenu radnju.* **6. Perfekt (prošlo složeno I.).**

Po tom znáči: *došao sam* isto što i *sad sam ovdje*, a *dođoh: dòšâšće* svršeno. Tako se isto kažê: *sunce zađe* o svršenom zálazu sunca, a *sunce je zašlo* gotovo je isto što i *sad je sùmrâčje.*

Zato vâm kažem: *prímili su* (= imaju) plátu svoju. Djèvôjka *nije ûmŕla* (= nije mrtva) nego spava. Ej lijo, sad si *dolijala!*

§ 387. Perfekt od glagola imperfektivnoga zamjènjujê obično imperfekt, koji sve rjeđi biva; n. pr. **Perfekt za imperfekt.**

Sirôta žena jednako *jȅ žalila* za zmijom i *plakala.* Jedni su *dòlazili* pred onu kućú, gdje se sovjet *šàstajao* i *vikali.* Paùnice više ne dođu nà jabuku, i zato *je* carev sin jednako *tužio* i *plakao.*

Perfekt od imperfektivnoga glagola zamjènjujê u pripovijedanju aorist, koji je od imperfektivnih glagola rjeđi; n. pr. **Perfekt za aorist.**

Gòspôde! *nijèsmo* li ù ime tvoje *prórokovali* i tvojim imenom đavole *izgònili* i tvojijem imenom čudèsa mnoga *tvòrili?* Kad to *čule* dvȉje ptícé crne, — Jedna grâčê, u oblake skâče.

Bilješka. Spone *je*, *si* i *su* izòstavljajû se òsobito iza zamjenice *se;* n. pr.

Bog dao, Bog i uzeo. Što molio, to je domòlio. Ìzvîla se zlatna žica ȉz mora, sävîla se pŕvijencu oko pojasa. To zàčula mila stara majka. Vila mu se po paméti uspomena. Kroz čakšire pròpala koljena, kroz rukave propali laktovi. Livada se urésila sve cvȉjećem bȉjelîm. To ne bíla mlâdâ Stáne. Pa to tvoja žena! i ti *mogao* s njom živjeti! I opet *došao*, da je ìzvadîš!

§ 388. Perfekt s česticom *da* ili *da ne* pokazuje: 1. *zapovijed* ili *zabranu*; 2. *pogodbu;* n. pr.

Odmah *da si* nà noge *skočio.* Dèvêtû sobu *da se nijesi usudio* nȉpošto otvoriti. *Da sam* búdna *bíla*, ne bi ti dobio nȉ tîh òpanâkâ.

Bilješka. 1. Particip preterita od glagola *biti* s infinitivom pokazuje, da *je trebalo* ili *nije trebalo* učiniti ono u prošlosti, što znači glagol, koji je u infinitivu: n. pr. *Bìo* ranìje *doći.* — *Nè bio* ga *zvati* — *Nè bio* mu *davati.* Tko se hva'a u kolo, treba da igra ili *se ne bio hvatati.* A Manojle, trag ti poginuo! Ti *ne bio prodavati* kuma. *Bila* me, majko, od pređe *zvati.* Ispor. § 368.

Bilješka. 2. Perfektom može se kazati i buduća radnja. Ono što će se sad dogoditi ili nastati, prikazuje se, kao da se već dogodilo; n. pr. Jaši konja, bježi u Kotare, òboje *smo izgubili* glave (= izgubit ćemo). — Ako ne dođeš, *propao sì.* — Stani, careviću, *nijesi ùtekao.* Stan'! Kuda ćeš? natrag! jere *sì poginuo.*

Bilješka. 3. U niječnom pitanju, upravnom ili neupravnom, upotrebljava se *da* s perfektom (a i s drugim vremenima), kad se òd zbilje ili šale pita za nešto, što se želi, da se nije dogodilo ili da se ne dogodi: n. pr. *Da nijèsi jeo* s onoga drveta, što sam ti zabranio, da ne jedeš? *Da* te *nijesu* ose *ìspecale?* *Da* ti *nije òzebao* vojno? *Da nijesi* na súgreb (gdje pas ili lisica razgrebe zemlju) *stao?* Kuhar se prepadne, *da nije* od pepeljuge dlaka *upala?* *Da* ti *nè mislîš* mene? *Da ne bude* kuda *ùtekao* s novcima? Evo smo našli ovu haljinu, vidi, *da nije* tvojega sina? Tada mu braća (Josipova) rekoše: *da ne ćeš* još *biti* car nad nama i zapovijedati nam?

7: Pluskvamperfekt (prošlo složeno II.)

§ 389. Particip preterita aktiva s imperfektom ili s perfektom od glagola *biti (bjȅh, bȉjāh; bìo sam)* čini pluskvamperfekt, koji pokazuje *prošlu gotovu* radnju; n. pr.

Car glavom *bȉjāše izȉšao* i *popeo se* na onu plàninu. Svi *se* Bogu *bjehu obŕnuli.* Kad *sam bila* grdni san *zàspala.* Djeveri joj *bili govorili.* Nađe nekaku djecu, *koja su bila ìznijela* máčka. Imaše nekakav car jedinka sina, koji mu već do òrûžja *dòrâstao bješe.* Nesretni zet carev sjedéći na ploči morskoj življaše o travici, koja *bješe* pri ploči *prirâsla.* Kad *se bjehu* svati *pòdignuli,* ne ùmijû dvoru puta naći.

Često pokazuje pluskvamperfekt radnju prošlu, koja se prije druge prošle dogodila.

§ 390. Infinitivom od glagola i prezentom krnjim *ću* od glagola *hotjeti* opisuje se futur ponajviše u glavnim rečenicama; n. pr. **8. Futur (buduće).**

Hajde u tu goru, u njoj *ćeš naći* jednu rijeku pa hajde uzâ njû, dok joj dođeš na izvor, ondje *ćeš naći* jednu djevojku sjajnu kao sunce i čuvaj se, da te ljuta zmija ne ujè. nemôj riječi progovoriti, jer ako progovoriš, *zatrávit će* te i *pretvòrit će* ù ribu ili u što drugo pak *će* te *ìzjesti*.

Futur po obliku upotrebljava se kadšto u glavnim rečenicama za:

1. *sadašnjost* te znači „*držim, da je sad nešto*" s dodanim: „*po svoj prilici*", „*rádo*"; n. pr. Za kućom ima jama u zemlji . . . po svoj prilici *bit će* u njoj novaca. On *će rado* sad tamo *biti*.

2. *prošlost* te znači, „*držim, da je to i to bilo*"; n. pr. U šali za pijana čovjeka reku: *bit će pio* iz lijeve ruke. Strah je mene, *bit će poginuo*.

U pripovijedanju služi za *prošlost;* n. pr. Stojeći jedan dan na prozoru vide (dvije sirote), gdje prođe carev sin pa *će reći* mlađa. Na to *će reći* najstari sin.

3. *imperativ;* n. pr. Kad ti dođeš našem svetom mjestu, ondje *ćeš se pokloniti* (= pokloni se), sîne, i grobnicu *ćeš* rukom *prekrstiti* (= prekrsti). Ako udariš kroz to selo, *svratit ćeš* se mojoj kući (= svrati se). Od orla *ćeš* iz repa *iščupati* jedno pero, od šarana kraljušt, pa *ćeš* ih *pustiti*.

4. Osim toga upotrebljava se futur s različitim značenjima u pitanju; n. pr.

a) kad se pita, *šta treba raditi* ili kad se traži savjet; n. pr. *Kako će* carev sin *znati?* Kad se ljudi òružâni prèpanû, *kako ne će* djevojka? b) pitanjem se hoće da kaže, *da od čega nije ili ne može biti koristi;* n. pr.

Što će zanat carevu sinu? *Što će* slijepcu oglèdalo? (= carevu sinu *ne treba* zanata; slijepcu oglèdala). c) *što će reći?* u značenju koliko „*što znači?*"; n. pr. Upita ovu treću babu, *što će reći* (= što znači), da mu je ona dala malo kruha.

5. U zavisnim rečenicama *vremenskim, pogodbenim, odnosnim* i *dopusnim* opisuje se futur participom preterita

*

aktiva ili adjektivom s prezentom od glagola *budem*, a pokazuje *buduću gotovu* radnju. Glagol je ponajviše perfektivan; n. pr.

Ako srećom *bude òsužnjio*, beli (zacijèlo) ćemo njega izbaviti. Ako *bude* dijete *lùdo*, ono će potrčati s rukama i za ûgljêvlje, ako *nè budê*, ono će za dukate. Ako *ne bude* gòsti *bijèsni*, ne će biti kuća tijèsna.

U dopusnim rečenicama ima i oblik futura sa *ću* u značenju prezenta; n. pr. Otac preda starješînstvo najpametnijemu sinu, *ako će biti* i najmlađi (= ako i jest najmlađi.). Mati (mladòženjina) baš *ako će* i *stara* biti, izleti pred kuću ù kolo. Carevac je carevac, *ako ne će* imati ni novac. Majmun je majmun, *ako ćeš* ga u kakve haljine *oblačiti*.

Bilješka. 1. U zavisnim rečenicama pokazuje taj oblik u aktivu i pasivu kadšto radnju prošlu; n. pr. Kad na kakvoga čovjeka reku, da je što ukrao, a on se odgovara, da nije, onda ùzvârê kazan (ili veliki kotao) vode pa u onu vodu metnu komad ùsjala gvôžđa (ili kamen), a onaj, na koga vele, da je ukrao, zàsûčê rukave, pa objema rukama izvadi ono gvožđe iz vode. Ako on *ne bude ukrao* (= nije ukrao) ono, što na njega govore, ne će se ožèći nimalo, akoli *bude ukrao* (= je ukrao), izgorjet će mu ruke. Ona (kuga) dođe noću ù kuću te gleda jesu li sùdovi lijepo oprani pa ako *nè budû* (oprani), a ona sve kašike i čanke izgrebê i òtrujê.

(Ljudi) onakovom smrti umru, na kakovu ona (vještica) *bude namijènila* (= je namijenila). Da me *ne budeš* za Ivana *dala*, sad bi ono moji svati bili. Da *ne budem vjeru pògazio*, ti ga, care, ne bi ni vidio. Neka traže tvojega gospodara, da ga *ne bude uzeo* duh Gospodnji? Bojim se, da se *ne budem* ùzalûd *trudio*.

Bilješka. 2. Particip preterita aktiva sam bez glagola *biti* izriče u takim rečenicama kadšto pogodbu *u budućnosti, koja se izvršiti ne može;* n. pr. S bogom, kûme! *Kad* ja ïz mora opet *izìšao*, tadar i ti umr'o. *Kad se* ona dva drveta vrhom *sastala*, sastao se onda i ti sa drúgôm! *Kad vidio* moja leđa, onda i tebe! *Kad* ga *požèlio*, onda ga i vidio!

9. Kondicional.

§ 391. Participom preterita aktiva i aoristom od glagola *biti* izriče se kondicional t. j. način, kojim se pokazuje, da ono, što se njim izriče, ne postòjî ùistinu, već samo pòmîšljâ kao moguće.

Aorist od glagola *biti* ù tôj svezi glasi u 3. množine *bi*. Po tome se spreže taj aorist: 1. *bih;* 2. *bi*; 3. *bi;* 1. mn. *bismo;* 2. *biste;* 3. *bi*.

Oblik 3. lica množine *bi* upotrèbljâvâ se i zà sva lica jednine i množine, tako n. pr. za 1. mn : Kad smo bíli djeca u ludòsti, te kad *bi* se igre pòigrâli, svagda bi me nädigrao Vûče; za 2. mn.: Čarne oči da *bi* nè gledale!

§ 392. Kondicional pokazuje: 1. *želju*, 2. *pogodbu* i 3. *ponávljânje*.

§ 393. **I. Kondicional za želju:**

U želji je i *nádânje*, *namjerávânje*, *prìstajânje*, *pròklinjânje* i *blaža zapovijed*.

Kondicional izriče želju, da se što zbude ili nè zbudê, i to:

a) u rečenici nezavisnoj. Uz kondicional može stajati: *te*, *da;* *neka;* *kad*, kojim se kao podùpirê, što se kondicionalom kazuje; n. pr.

Bog *bi dao*, te *bi* dobro *bílo*. Ah: blaženi i čestiti *da bi* svi sni vaši *bíli!* Kćëri moja, *da bi* te *nê bîlo*; O *da biste potŕpjeli* moje bèzûmlje. *Kad biste* me, braćo, *pòslušali*. *Nêka bi* i to *bílo*.

b) u rečenici zavisnoj. Zavisna se veže veznicima namjernim: *da*; *jeda*, *eda;* *neka* ili upitnim oblikom *ne li* a izriče predmet namjere. Želi se, da se rádnja zbude ili nè zbudê. *U zavisnoj je rečenici, što se želi ili ne želi.* n. pr.

Stane ga moliti, *da bi* mu *kupio* što ù drugôme carstvu. Gdjekoji nà Đûrđev dân izbâcê puške prekò stokê, *da bi* im stoka *nápredovala*. Ljûto sävî i òtud, *eda bi* mu glavu *òdsjekao*. Pòtkûj i mene, mladi jünâče, *neka bih* konjem ù goru *utèkla*. Leći ću ovdje kraj tebe, *ne bih* li *mogao* malo *zàspati*. Bòjâhu se, *da* mu *se ne bi* što *dogodilo*. Ljuto se bojim, da me *ne bi pretèkli* građani. Pokrije (tičicu) jednom sitkom, da *ne bi* pobjegla.

Blaža zapovij ed.

§ 394. U objektnim rečenicama pokazuje kondicional blažu zapovijed; n. pr.

Nà tô mu reku otac i mati, *da bi* on sâm sebi *ïzabrao*, koju hoće. Onda ona dođe pa zàištê i ù njîh (u konjušárâ), *da bi* joj *dáli* jedno ždrijebe zà medene kolàčiće.

II. Kondicional za pogodbu.

§ 395. Pogodbene rečenice pripadajû među adverbijalne rečenice uzroka i to uzajmične (korelativne), gdje jedna drugu ište, t. j. kako se jedna izreče, očekuje se i druga. Sporedna zove se protaza (prednjak), glavna apodoza (zadnjak). U protazi je pogodba, pod kojom se zbiva ili ne zbiva ono, što se u apodozi kaže.

Ako se pogodba vrši, vrši se i posljedica (ali pogodba se ne vrši, pa se ne vrši ni posljedica). Taki se oblik zove irealan.

Ako se pogodba vrši (što je moguće), moguće je, da se vrši i posljedica. Taki se oblik zove potencijalan.

Sporedna se rečenica veže:

a) veznicima! *ako*, *da*, *kad*: n. pr. *Ako bi* mu i to malo *bílo*, bijèlu *bih* mu *načinio* kúlu. *Ako bi* mu dolamu *ïzêla*, mlâd je zelen, bojim se, ozepst će. *Da bih znao*, da ću pòginuti, ja te danas òstaviti nè ću. *Kad bi bílo* po rédu mrijèti, na tebi *bi òstanulo* carstvo. Koji pogodi (njene biljege), za onoga će poći, *da bi bio* najveći siromah.

b) upitnom ili odnosnom zamjenicom, a rečenica je po smislu pogodbena; n. pr. *Tko bi* mene vode *napòjio*, *tko li bi* mi hládak *načinio*, taj *bi* ḍuši mjesto *ùhvatio*. *Šta bi dao* onome junáku, *koji bi* ti živa *kazo* Marka?

c) suprotnim veznikom i bez njega. Tako vêzâna rečenica sadržâvâ smetnju, s koje se nè zbîvâ, što se kaže ù glâvnôj, a po smislu je pogodbena: n. pr. *Pjèvala bih*, al' ne mògu sáma (= da nijèsam sama). *Ïgrao bi*, *skákao bi*, hröm sam nä nogu (= da nijèsam hrom).

§ 396. Sporedna se rečenica katkad samo nagovjèšćuje, ù glâvnôj ili blízu nje, a katkad se bèz toga razumije ili se može misliti, a to je premà glâvnôj: *kad bi tako bílo*, *kad*

bi drùkčijê bilo, kad ne bi drugo što bilo, kad bi se moglo, kad bi se htjelo, kad bi dò toga došlo i t. d.; n. pr.

Zàvadio bi dva oka u glavi. I kamen *bi* rijèčima *pòdigao*. Kosa im je, njom *bi se pòkrîli*, nokti su mu, *ûkopao bi se*. San me mòrî, san me lòmî, *spavala bih ja*. Nekada sam vidàrica bila, *ja bih* tvôga brata *izvádala*.

§ 397. Često nema ni što bi se moglo misliti mjesto sporedne rečenice nego se samo zato gòvorî kondicionalom, da se ne bi reklo ùprâvo kako je, nego kao da do nečega stoji, hoće li biti ili nê će te se kao blaže gòvorî; n. pr.

Rad *bih bio* ògledati dóra. Koga *bi* ti brata *nâjvoljela*, da t' ostavim u bijèlu dvoru? *Bi l' pòznala*, čija j' ovo ruka? Jest slobodno, zašto *ne bi bilo? Rekao bi* čovjek, da je pjevač pòsljednjê tri vrste dodao društva râdi.

III. Kondicional za ponávljânje.

§ 398. Kondicionalom se kazuje, da što biva svaki put ù nekô vrijeme, kad to vrijeme dođe. Vrijeme može biti ïzrijekom kazano, a može i ne biti. Ako nije ïzrijekom kazano, niti se iz òstâloga govora razumije, onda je kao da bi se reklo: *svagda*. Najviše se tako kazuje, što je prošlo i po tom se kondicionalom tako gòvorî redovno u pripovijèdânju; n. pr.

Tako prođu tri godine dánâ, i kad *bi* god mâjstor *zapitao* dijete, šta je naûčilo, ono *bi* mu svagda *odgovorilo*, da nije ništa. Bila tri brata pa nà bijelôme svijètu ništa nijèsu imali do jednu krušku te *bi* tu krušku rêdom *čuvali:* jedan *bi òstao* kòd kruškê, a druga dvòjica *išla bi* na nadnicu.

§ 399. U želji i u pogodbi dólazî i sâm aorist: *bih, bi* i t. d. bez participa, i to samo onaki, kaki je s participom. To biva s participom *bio -la -lo* ili òd nekîh glagola, koji se iz govora lasno razumiju, ako se i nè kâžû izrijekom; n. pr.

Skoči kòlo, da skočimo! da *bi* nama ù čas dobar (bílo!). Čemu *bi* hrpa žita (bila), kad se ne bi jela? Šta *bi* zidari (mogli), kada se ne bi zidalo? Ja *bih*, sînko, vode iza gore (htjela). *Bi* li, majko, kakvijeh pònûdâ (htjela)?

§ 400. Particip preterita aktiva od gdjekojih glagola srednjih upotrèbljâvà se kao pridjev; n. pr. **Particip za pridjev.**

Veli Marko *òstarjelôj* majci. Orûžje *zä'rđalo*. Naš sültâne *ògrijâlô* sunce! A hiljadu *òstâlîh* Türâkâ. Iznese Jelena *ogòreo* kraj hljeba. Mlad je vòjno ruža *napúpila*. Mitru daje staro *ìsprskalo* (òrûžje). Pa *sústala* konja òdjahao. Zàpade (ga) *usàhla* jabuka. Ŭdarî me *ùvelôm* jabukom. Prstom pokazujući na *polèglo* vlâće. Legne na travu i *òpalo* lipovo cvïjeće. Brani svoje *òjadjelê* ovce. Umívajû *potàvnjelo* lice. Spomeni bábu i *ùmrle* vitezove. Čeka kao *òzêbao* sunca.

6. Adverbium verbale prezenta (Glagolski prilog sadašnjosti).

§ 401. Glagolski prilog sadašnjosti pokazuje radnju trajnu, koja biva u jedno vrijeme, kad i predikat rečenice, a imaju ga samo glagoli imperfektivni. Upotrèbljâvâ se: A. kao atribût; B. kao predikât i C kao àdvêrb.

A. Atribut.

§ 402. Atributni se prilog dòdâjê imenici kao pridjev ili kao odnosna rečenica, ako mu i ne prilâžê svagda postojano kakvo svojstvo. Takvi su prilozi n. pr. *vrûć, gòrûći, kípûćî, mògûći, nòsêći, tèkûćî*, koji su gotovo pridjevi. Od *vrući* ima i kompar. i superlativ.

B. Predikat.

§ 403. Predikatni prilog pòtpûnjâ glagolski predikat. Glagoli, koji primaju prilog, mogu se podijèliti:

a) na glagole, koji pokazuju radnju ili stanje n. pr. I jednako dân ï nôć *bävljâše* se (čovjek s duhom nèčistijem) u grobovima i u gorama *vîćûći* i *bîjûći se* kàmênjem. *Užinajûć' òmrkoše* tude. *Pîjûć'* vino društvo *òmrknulo*. Majka mu (osta) dvore *prìpravljajûći*. *Osta* Rädul po dvoru *šétajûć'*. Ona *ide* gorom *pjèvajûći*, a *ùlazî* ù dvôr *ìgrajûći*. I tako òtîdû sretno u njezino carstvo i ondje *òstanû cärujûći* dò svôga vïjeka.

b) na glagole òsjećânja, a i neke druge, kao što su: *nahòditi, naći*. Običnija je rečenica sa *gdje* ili sa *da;* n. pr. Kad je došla ù bijelê dvore, začu lèlêk i *zaću* kükânje, staru majku Jova *kùkajûći*. Spòminjêm se, da bi često *nahòdio* majku gorko *plâćûći*.

C. Adverb.

§ 404. Prilog zamjenjuje adverbijalne rečenice *vremena, uzroka, pogodbe, dopúštânja*, koje imaju isti subjekt s glavnom rečenicom. Taj adverbijalni prilog upotrèbljâvâ se po tom:

1. za vrijeme:

Îdûći tako nađe ù polju jednoga čovjeka. *Pùtujûći* tako ùdarî na jednu vodu i *idući* pokraj te vode srete se s jednim čovjekom. *Hódajûći* po svijètu dođe ù nekakav veliki grad i *šétajûći* kròzâ nj ùpazî ga kraljeva kći. *Prèbirajûći* njezine kose gledaj naći ćeš jednu dlaku crljenu. *Vîdêći*, da se na kudjelji ne pòznâjê, što je òprela, stane plakati. Momak *brîjûći* cara òpazî, da su u njèga (cära Trójana) kozje uši. Pòmogao Bog *sjedéći* i *ùstajûći*. Gdjekoji mažu njome (vărom) i volovima vrâtove, da im se ne nàbîjâ *òrûći*.

2) za uzrok:

Ona sirôta *nè znajûći*, šta joj se pripravljâ, pristane na prošétnju. I ona (pepèljuga) *ne ìmajûći*, kad tražiti je (papuču) pòbjegnê bosònoga. Nòjevi *želéći*, da bi pëcîvo dòhvatili, polètê ù visinu. *Nè znajûći* nikaka zanáta nijèsu se mogli drukčije hraniti nego se nâjmî (carski sin), da čuva sèoskâ goveda. Mèdvjedović gladan *(bùdûći)* ne *imajući* kud kamo prèkrstî se. Medvjedović pòląkšî (budući) poizmaknê pred Bŕkom.

3) za pogodbu:

Lakše se obuć' *sjedéći* nego *stojéći*. Tëško vuku *nè jedûći* mesa, a junáku *nè pijûći* vina. Tëško Marku ù zlu dobra *čëkajûći*.

4) za dopuštanje:

Zato im gòvorîm ù pričama, jer *glèdajûći* nè vidê i *čùjûći* nè čujû niti razumiju.

§ 405. Glagolski prilog sadašnjosti sa *ne* zamjenjuje komparativnu zavisnu rečenicu sa: *a da ne;* n. pr.

On njê *nè slušajûći* ùzjašê na konja svôga. Nàsrnê s kònjem, a nàdrškâ psa *ne gòvorêći* nî riječi. Ali on njû *nè slušajûći* pođe u nekakav grad. Ona je išla *nè znajûći* ni sáma kuda. Drugo jutro careva kći ùranî vrlo rano i stane da gleda ù bâšču *ne jávljajûći* ni ocu ni materi. Careva kći onda òtkrijê svoje lice i *nè sjećajûći* se biljege.

§ 406. Glagolski prilog sadašnjosti sa *kao* zamjenjuje komparativnu zavisnu rečenicu sa *kao da;* n. pr.

Onda čovjek *kao nàrîčûći* okò njê prîšapćê joj: Ustaj ili idem, da te òglâsê. Svèćenîk očîtâ pòsljednjû molitvu, a čovjek *kao plàčûći* nàd njôm prîšapćê joj. Oko Sènja i Rijèkê *kao tèpajûći ž* izgovárajû kao *z*.

§ 407. Glagolski prilog sadašnjosti zamjenjuje usporednu rečenicu s veznikom *i*, *te*. Glagol one rečenice, u kojoj je manje znatna radnja, stoji u glagolskom prilogu; n. pr.

Tako steče sina, nèvjestu i zeta *hvàlêći* Gòspoda Boga. Slûšajûći ga ljènivac stane mu závidjeti *gòvorêći*. Pa onda već òd nekô dôba noći ide svaki svojoj kući *izbàcujûći* svaki pò pušku. Maćiha zà njôm *prijètêći* pésnicôm rekne. Otac ga je dugo òdvraćao *gòvorêći* mu, da i u zanátu ima brige i truda. U tom dođu dvôr k ocu i otac *plàčûći* zàpîtâ zmiju.

7. Adverbium verbale pre terita aktiva (Glagolski pridjev prošlosti).

§ 408. Glagolski prilog prošlosti pokazuje ponajviše radnju gotovu prije druge prošle radnjê Prave ga redovno glagoli perfektivni rijetko imperfektivni, a upotrèbljâva se sämo priložno i to

1) za vrijeme:

On *zabòdâvši* svoju sablju pöd grêdu ili je *ùdarîvši* ù kamên legao te zaspao. *Ùhvatîvši* treći dan treću jegulju nàjedê se i reče. *Čûvši* on to dòsjetî se jâdu. Djeca *izìšâvši* nà pût òtîdû kući. Hajdúci *ùšâvši* unútra pòsjedajû i blâgo pòdijelê. *Òdsjednûvši* s konja čovjek odmah nàrûčî mrtvački sanduk. *Nàzvâvši* materi dobàr večê reče joj: Majko! tu mìrišê râjskâ dušica. Sve ovo *obìšâvši* i *vìdjêvši* vrati se natrâg. *Jèdâvši* i *pîvši* i *provesèlîvši se* otide te leže kod stoga.

2) za uzrok:

Ne *mògâvši* srcu odòljeti vrati se natrag. Djeca *ne nàšâvši* pepela nàkupê mèkînjâ u džepove. *Ne mògâvši* prijèći preko vode vrate se natrag.

§ 409. Prilog prošlosti sa *ne* zamjenjuje komparativnu zavisnu rečenicu sa: *a da ne;* n. pr.

I tako ona (gramatika) izâđê nà svijet *ne prímîvši* žà trûd okò njê ni g. Grimm nï jâ nïjednê krajcare.

§ 410. Glagolski pridjev trpni imaju glagoli prelazni, a upotrebljava se: **8. Particip preterita pasiva (Glagolski pridjev trpni).**

1) kao atribut; n. pr.

Dòbavi oči òd zmaja, srce od aždâhê i zmiju krîlaticu između Gospôdâ pa svâri u jednom loncu *nèomrčenu* a u vodi *nènaočêtâj*. Bolje je zlato i *pòizderâto* nego srebro ïznova *kovâto*. Baba ga uvèdè ù nekakvu avliju *ògrâđenu* kostima jünâčkijem. Skùpi Kòsto gòspodu svatove, sve svatove prije *nèženjene*, vrâne konje prije *nèsedlâne*, britke sablje prije *nèpasâne*, sâmur-kape prije *nèmetâne*, Načinile je (djevojku) vile öd snijega *ìzvađena* iz jamê bèzdanjê.

2) kao predikat s glagolima òsjećânja, a i neke druge kao što je n. pr. *naći*.

Idite u selo, što je prema vama i odmah, kako uđete u njèga. *nàći ćete* magare *prìvêzâno*. I eto vam znaka: *náći ćete* dijète *pòvîto*, gdje leži ù jaslama. I dòšâvši (nèčistî duh) *nađe pomêten* i *ùkrâšen* (svoj dom). Kad se ùjutru carska kći ràzbûdî, *vidi* svijèće *pròmijenjene*.

§ 411. Particìpom preterita pasiva i oblicima od glagola: *bivati*, *biti* i *jesam* ïzriče se pasiv i to: **Pasivni oblici vremênâ.**

Prezens: *bívajû jâvljene*.[1]

Imperfekt: *bîvâše pòdân*.

Aorist: *bî kâzâno*.

Perfekt: *zvâni su*.

Pluskvamperfekt: *bîjâše sàzîdân*; *bîše ùtvrđen*; *bila je ìsprošena*.

Futur: *bit će pòmilovâni*; *bûdêm pòdignût*.

Imperativ: *nè budi rečèno*.

Kondicional: *bio bih odnèsen*.

Primjeri: I tako tajne srca njègova *bívaju jâvljene*. Ako *bivate ùkoreni* zä ime Hristovo. Gòspod onu noć, u koju *bivaše prèdân*, uze hljeb. *Pòstavljeni bîše* vratári i pjeváči. Kao što im *bi kazano*. Vjerom *bi* Enoh *prenèsen*, da nè vidî smrti. U tô se vrijème rodi Mojsije i bješe Bogu ugodan, i *bi* tri mjeseca *hrânjen* ù kući oca svojega. Jer *su* mnogi

[1] Uz *bívati* uzima se obično particip glagola perfektivnoga.

zvani, ali je malo *ìzabrânijeh. Òtvorena su* (vrata) jošte s večera i *pometèna.* Ja sam *poslan* samo k izgubljenîm ovcama. I odvèdoše ga na nä vrh gore, gdje *bȉjâše* njihov grad *sàzîdan.* Pusti Barabu, koji *bȉjâše bačen* u tamnicu zà nekakvu bunu ùčinjenu u gradu. I ùdarî dažd i dođoše vode . . . i nè pade, jer *bješe ùtvrđena* na kamènu. A oni ne razumješe riječi ove, jer *bješe sakrivèna* òd njih. Kad je Marija *bȉla ìsprošena* za Josipa, nađe se da i t. d. Po otkrivenju tâjnē, koja *je bila sakrivèna* od postánja svȉjeta, a sad se javila. Koji nè znâ pa zàslûžî boj, *bit će* malo *bijen.* Blägo mïlostivîma, jer *će biti pòmilovâni.* I kad *budem pòdignût* od zemlje, sve ću privući k sebi. A ako svi prórokujû i dođe kakav nèvjernîk ili pròstâk, *bude pòkâran* od sviju i *sûđen* od sviju. No ako i *žȑtvovan budem*, rädujêm se. *Nè budi* od mene *rečèno.* Ne bi imao vlâsti nikakve nädâ mnôm, kad ti *ne bi bȉlo dano* odòzgôr. Ìz utrobê ù grob *bio bih odnèsen.*

§ 412. Taj se particip ùpotrèbljâvâ kao pridjev. Značenje adjektiva imaju participi; n. pr. *blažen, pòšten, smûšen kršten* (kum, pismo), *rođen, šîšâno* (kumstvo), *òproštenâ* molitva i t. d. Gdjekoji znači, òsobito kad je vezan sa *ne*, da ono može ili nè možê biti, što glagol znači, od koga je particip načinjen; n. pr. *pȍuzdân, nèpouzdân, dòstîžan, nedostîžan, pòkrêtan, nèpokrêtan, nepromjènit, nèìskâzanî, nèòpîsân, nèsnosan* (što se ne može izbrojiti, iskazati, opisati, snositi).

9. Infinitiv neodređeni oblik glagola).

§ 413. Infinitiv ili neodređeni oblik glagola zove se glagolski oblik koji ne pokazuje nikakvo lice, u hrvatskom jeziku ni vrijeme, a upotrebljava se 1) za opis futura s prezentom glagola *hotjeti* u enklitičkom obliku *ću, ćeš, će* i t. d. 2) za dopunu glagolima nepotpuna smisla; n. pr. hoću *pisati.*

Po značenju je glagol, jer

1. pokazuje radnju ili stanje trajno ili svršeno; n. pr. *dignuti* i *dizati.*

2. može imati üza sê padež, koji i glagol, od koga je načinjen; n. pr. *vladati narodom; bojati se Boga*; *učiti se boju.*

3. označuje se izbliže prilogom; n. pr. *lȉjepo se vladati, pošteno živjeti.*

§ 414. Infinitiv od glagola imperfektivnoga pokazuje radnju trajnu ili pònovljenu, infinitiv od glagola perfektivnoga svršenu. Neki se glagoli kao što su: *pòćêti, stȃti, prèstati* i t. d. mogu pòtpuniti samo glagolom imperfektivnim; n. pr.

Boljê je *dijèliti* nego *prositi*. Bolje je *umjeti* nego *imati*. Bolje je svoju crkvu *pokriti* nego *tuđu*. Ne treba *kvòcati*, nego jaja *nositi*. Starija dvojica *stą̑nû* pûtem jednako *rúžiti* najmlađega i *smijati* mu se. Onda mu oni *počnu govoriti*. Cekini *prèstadoše ìzlaziti*.

§ 415. Infinitiv od glagola *piti, jesti*, kad nêmâ ùzâ se òbjekta, zamjenjuje imenicu; n. pr.

Baka dâ njemu *jesti*.

§ 416. Infinitivom se kazuje *zàklinjânje, pogodba*. Uz taki infinitiv za zaklinjanje stoji: *tako;* n. pr. **Zaklinjanje, pogodba.**

Tako mi *se* majkom *zvàti!* Tako ti zdravo *putòvati!* Ja ti nè ću ìz tvôg dvora poći, *znat'* mi sjedjet' trî bijèla dâna. *Boriti se, ne boriti,* sve vam je jedno.

§ 417. Infinitivom se dopunjaju kao predikatnim dodatkom glagoli nepotpuna smisla, n. pr. *Želim govòriti*.

To biva, kad je infinitivna dopuna *isto lice, koje i predikatni glagol*, koji se dopunja; n. pr.

1. lice jed. *želim govoriti;* 2. *želiš govoriti;* 3. *žele govoriti*. Dopuna *govoriti* proteže se u ovom slučaju na *isto* lice u kojem je predikatni glagol *željeti*, dakle u: *želim* (na: *ja*), *želiš* (na: *ti*), *želi* (na: *on- ona- ono*); *želimo* (na: *mi*), *želite* (na *vi*), *žele* (na: *oni- one- ona*).

U tom slučaju vidi se lice, koje se misli, u nastavcima: želi-*m*, želi-*š*, želi; želi-*mo*, *želi-te*, žel-*e*.

Ako se dopuna *ne proteže na isto lice, u kojem je* predikatni glagol, nego na drugo koje, onda se dopunja *objektnom rečenicom* sa *da* i dopumbenim glagolom u onom licu, koje se misli; n. pr.

Želim (ja), da *gòvorîš (ti); želiš (ti)*, da *gòvorîm (ja)*; *želi (on-a-o)*, da *gòvorîte (vi); želimo* (mi), da *gòvorîš (ti); žele (oni-e-a)*, da *gòvorîmo (mi)* i t. d.

Bòjati se: *Nè bôj se ùzêti* Marije, žene svoje. *Imati:* Simone, *imam* ti nešto *kazati*. *Pòčêti:* I *pòčêše* ga *moliti*, da ide iz njihovijeh krajèvâ. *Moći:* Jer *se mogaše* zâ nj (za míro) *ùzêti* više òd trista grôšâ i *dati* siromasima. I nijedan (ljekar) je *nije mogao izliječiti*. *Vàljati*: Sinu čovječjemu *vàljâ* mnogò *postrádati*. Pa *sjedoše* trûdnî *pòčinuti*. *Leći:* Žetvu žele trî jêtrve. — *Lègoše* mi *pospavati*. *Doći:* Kao da *si došao* vatre *ùzêti*. *Dići se*; *Digoše* se svati *putòvati*. *Poslati:* *Posla* drâgôg ù mlin *mljeti*. *Obrèći*: On to s velikom radosti *obrèćê učìniti*. *Učiti se:* Da li *se mi učimo gledati* i *slušati*. *Ostati:* Najstariji (brat) *òstanê* strâžu *čúvati*. *Zabòraviti:* Kod mladòženjê pjèvajûći i igrajûći *zabòravê* i *jesti* i *piti* i *spávati*.

Bilješka. Za takim poveli su se i onaki primjeri, u kojima se dopuna proteže na isto lice, u kojem je glagol predikatni, koji se dopunja, kao n. pr. što su: *hotjeti*, *moći*, *nàumiti*, *stati*, *početi*, *òstati*, *dopùstiti* i t. d. i objektnom rečenicom sa *da*, koja se ne rástavljâ zarezom od glavne: n. pr. Čovjek *bi htio da* vode *pije*. *(da pije* mjesto: *piti)*. a ma *nè možê da dòhvati*, *(da dohvati* mjesto: *dohvatiti)*. No cârević *nije htio* nîkako *da ga sluša* nego sjûtradân *nàumî da pôđê*, a kad car vidi, da ga *nè možê da zaùstavî* i s puta *da* ga *òdvrâtî*, onda mu izvadî jedno pero. Ječam, kad *hoće da se melje*. *Nèmôjte da nè dôđête*. *Nemoj da se plašiš*. Drugo jutro careva kćî ùranî vrlo râno i *stane da gleda* ù bâšču. Onda najmlađi *òtpočnê da kàzîvâ*. Ona dvâ zàspê, a on *òstanê da čúvâ* strâžu (pored: najstariji *òstanê* strâžu *čúvati)*. Gòspode, *dopùsti* mi najprije *da idem da ukopam* ocą svoga. *Nè znâ da besjedi* a *ne ùmijê da ćûtî*. Car već vidi, *da će* ono *da se ispuni*, što mu je glava kazala.

Bilješka. 2. Glagoli òsjećânja kao: *vìdjeti*, *ùgledati*, *čûti*, *pògledati*, *òpaziti* i uz *náći* dopunjaju se predikatno, obično zavisnom rečenicom sa *gdje*, kad se ùzimajû u pravom smislu (t. j. kad se misli, da subjekt glavne rečenice vidi svojim očima, čuje svojim ušima), a u prenesènom sa *da* (duhom, umom vidjeti); n. pr. Narod se dîvljâše *videći* nîjeme *gdje gòvorê*, üzête zdrave, hrome *gdje idu* i slijepe *gdje gledaju*. Ondje stojeći *ću* u neko doba noći *gdje dođoše* vile na izvor. *Ćujem, da* u Misiru ima žita. Sluga *ću gdje*

plaću djeca. Pripovijedaju, da *je* Stefan lòvêći po Ceru *ùgledao* na jednom mjestu *gdje se* grâne od drvêća i dolje *savijajû* i gore *ùzvijajû*. A dvòje kad *ùpazê* zâ sobôm zmâja *gdje* ih *tjera*, prèpadnû se. *Ùgleda* jednoga kaluđera *gdje sjedi* i brojànice u rukama drži. U jedânaestî sahat izišâvši *nâđê* druge *gdje stoje* bèsposleni. Car već *vidi, da* će ono da se ispunî, što mu je glava kazala. Izrod *vidje*, da su ga mudraci prèvarili. Dođe k sunčevoj majci i *nađe* je *gdje* peć *žari*.

Mjesto glavne rečenice stoje i riječi: *eno, eto* u značenju imperativa od glagola *vidi*; n. pr. *Eto* ti starca pokraj mora, *gdje* ribu lovi. *Eno* mi je u grâdini, *gdje* neven bere.

§ 418. Infinitiv dopunja imenice i pridjeve nepotpuna smisla; n. pr.

Vlâst: No da znate, da *vlâst* ima sin čòvječjî na Zemlji *opráštati* grijèhe (reče üzêtômu). Nitko nema *vlast pitati* ga, tko je, od kuda je i kuda ide. *Vrijème: Vrijème* je *sijati* luk. *Nèvolja: Nevolja* mu süze *pròljevati*. *Obîčâj:* U Rimu je bio *obîčaj . . . nošiti* grânu masline. *Grjehòta*: Kažu, da je *grjehòta* dûhân *pušiti*. *Rêd:* Kome je *red* konja *pâsti? Sramòta:* Učini mi se *sramòta* od svoje rïječi nâtrâg *ùdariti*. *Dòstôjan:* Ja *nijèsam dòstôjan sàgnuti se* i *odrijèšiti* rèmena na òbući njegovoj. *Hïtar, tih: Hitar* büdi šta *ćuti*, a *tih govòriti*. *Lïjep: Lijèpa je* kâlina *gledati*, al' *je gŕka zobati*. *Lïjep je gledati*, no *kakav* je *mirisati? Brz, spòr:* Nèka büdê svaki čovjek *brz ćuti*, a *spor govòriti* i *spor sŕditi se*. *Rãd: Rãd* sam *otići* kući. *Rãda* je za njèga *poći*. *Kádar* sam *stići* i *utèći*. *Vrijèdan: Nije vrijèdan* ništa *stèći*. Stârî je svat òd svatôvâ *dúžan paziti*. *Neòbičan: Neòbičan* jùnâk *pògledati*. Ŭoči Ivanja dne je *obično* u nekim mjestima *paliti* lílu oko tòra.

§ 419. Glagol *jesam, biti* s infinitivom pokazuje, da se rádnja *môrâ* ili *može* vršiti, a niječno, da *je* rádnja *nèmogûća*. Lice je obično u dativu, glagol *jest* kadšto se ispuštâ; n. pr.

Ako *bude* po rédu *mrijèti*. Da je tebi *stàti*, pògledati. Jedàmput mi *je mrijèti*. *Da* m' *je znati*. Kad *je* vojsku *vojèvati*, onda se viče: kamo junak Kraljeviću Marko? A kad

je šićâr (dobit) *dijèliti*, gòvorê mu: Otkùda si, nèznâna delijo? Koga *je moliti*, *nije* ga *srditi*. Svuda *je proći*, al' *je* kući *doći*. Što *nije gledati*, *nije* ni *glodati*. Komu *je putòvati*, *nije* mu kölje *drijèmati*.

§ 420. Infinitivom glagola: *dȁti*, *htjȅti*, *ìmati*, *mòći*, *smjȅti*, *vàljati* i *znȁti* i prezentom glagola *budem* opisuje se futur u zavisnim rečenicama. Taki je futur rijèdak.

U takoj se službi infinitiv s prezentom sàstavljâ u jednu riječ tako, da infinitiv pred *budem* gubi *i* od inf. nastavka, a *moći* još i *ć* mijenja na *g;* n. pr.

Ako *dȁdbudêm*, *ìmadbudêm*, *smjȅdbudêm*. Ako j' tako poznat' ne *mȍgbudêš*. Kad odrástê i *znȁdbudê* zá se. Dok odrástê dijete Jûroše, dok *mȍgbudnê* konja pòjahati. Ako Gospod *htjȅdbudê* i živi budemo, učinit ćemo ovo. Ako Bog da, da ti *vàljadbudêš* što. Ako djevojka ne *htjedbude* poći sa mnom u ovu zemlju. Isporedi § 363.

10. Substantivum verbale (Glagolska imenica).

§ 421. Glagolska imenica pòstajê od participa preterita pasiva nastavkom *-je*, a pokazuje rádnju redovno mislenu i u tom značenju nema plurala. Ako joj je značenje *stvârno* (konkretno), može imati plural.

Glagolsku imenicu prave obično glagoli imperfektivni n. pr. *čìtânje*, *písânje*, *računânje* i t. d. ali ima ih i od perfektivnih, ako i rjeđe; take su n. pr. *dopušténje*, *obećánje*, *očišćénje*, *oprošténje*, *oskvrnjénje*, *pomišljénje*, *postánje*, *pòuzdânje*, *preòbražênje*, *spásênje*, *svanúće*, *umŕće*, *uskrsnúće*, *vjènčânje*, *zaklánje*, *posinjénje*, *izbavljénje; namjerénje* i t. d.

§ 422. Glagolske imenice od povratnih glagola gube ne mijènjajûći znáčenja povratno *se;* n. pr. *pòuzdânje* od *pòuzdati se*.

Pregled porabe vremênâ.

Sàdašnjôst.

Sadašnjost se kazuje: 1. prezentom imperf. glagola § 361.; 2) poslovičnim prezentom § 362.

Prošlost.

Prošlost se kazuje: 2) imperfektom § 367.; 2) aòristom § 369.; 3) perfektom § 386.; 4) pluskvamperfektom § 389.; 5) prezentom historičnim § 364.; 6) imperativom historičnim § 379.; 7) kondicionalom § 398.; 8) futúrom § 390.

Budućnost.

Budućnost se kazuje: 1) infinitivom i prezentom glagola *ću* § 390.; 2) infinitivom i prezentom glagola *budem* § 390. 5.; 3) prezentom perfekt. glagola § 363., prezentom u izričnim rečenicama § 363. Bilj. 2.; 4) aòristom § 371.; 5) perfektom § 388 Bilješka 2.; 6) futurom § 390. 2.

Zäpovijed, zäbrana.

Zapovijed ili zabrana kazuje se: 1) imperativom § 373.; 2) prezentom sa *neka, da* § 375.; 3) perfektom sa *da, dv ne* § 388.; 4. kondicionalom § 393.; 6) futurom § 390. 3.

Želja.

Želja se kazuje: 1. prezentom sa *da* § 365.; imperativom § 372. 2) participom preterita aktiva § 385.; 3) kondicionalom § 393.; 4) infinitivom § 416.

Pogodba.

Pogodba se kazuje: 1) prezentom sa *da* § 375.; 2) perfektom sa *da, da ne* § 388.; 3) infinitivom § 416.

Zàklinjânje, dopúštânje, namjerávânje.

Ovo se kazuje: 1) participom preterita aktiva § 385.; 2) kondicionalom § 393.; 3) imperativom *budi* i glagolom u òdrêđenu vremenu § 382.; 4) infinitivom § 416.

Zamjena vremênâ.

Perfekt zamjenjuje: 1) imperfekt § 387.; 2) aorist § 387.; 3) prezent historični § 364.

Kad se piše č, a kad ć?

§ 423. Č *govori se, a prema tome i piše u oblicima i riječima, u kojima je postalo prema glasovima* c i k. Glas č.

Prema tomu piše se č:

I. u oblicima i to:

§ 424. a) u imeničnim:

1. pred nastavkom -e u vokat. jedn. imenica muškoga roda, kao n. pr. što je: *stârče, jûnâče* . . . prema *stârac, jûnâk.*

2. pred završetkom -evi u svim padežima množine: *jârčevi, strîčevi, zečevi*, prema *jârac, strîc, zec;* izuzimâ se *ɔcevi.*

§ 425. b) u komparativu i superlativu pridjeva s pozitivom na -k; n. pr. *jâčî. nâjkrepčijî* . . . prema *jâk, krepak.*

§ 426. c) u glagolskim oblicima

1. u prezenfu:

a) od glagola I. vrste s infinitivom na -ći; tako n. pr. *pečêm, rečêš, siječê, tečêmo, tućête, obućêm* . . . prema *pek-, rek-, sjek-, tek-, tuk-, obuk-,*

b) od glagola V. vrste, 2. razdjela s osnovom ispred -a u infinitivu na c ili k; n. pr. *plačêm, jaučêš, vičê; mičemo, ničêtè, tičû* . . ., prema *plakati, jaukati, vikati; micati, nicati, ticati;*

2. u aoristu od glagola I. i II. vrste s infin. na -ći u 2. i 3. licu jed.; n. pr. *pèče*, prema *pèkoh; klîče*, prema *klîkoh;*

3. u glagolskom prilogu sadašnjosti od glagola V. vrste, 2. razdjela s osnovom ispred -a u infinitivu na c ili k; n. pr. *mičûći, plačûći*, prema *micati, mičêm, plakati, plačêm;*

4. u participu preterita pasivnom od glagola I. vrste, 4. razdjela na **-ći**; n. pr. *tûčen, rèčen, pèčen*, prema *tuk, rek, pek.*

§ 427. U riječima izvedènîm stoji **-č** prema **-k, -c**; n. pr.

mljèčika	prema	*mlijèko*	*Grče*	prema	*Grk*
plàč	„	*plàkati*	*òblîčje*	„	*òblîk*
pòklîč	„	*pòkliknuti*	*junàčina*	„	*jùnâk*
nèjâč	„	*nèjâk*	*opànčîć*	„	*òpanak*
vrànčina	„	*vránac*	*vránčev*	„	*vránac*
zèčić	„	*zêc*	*stârčev*	„	*stàrac*
ôčûh	„	*òtac*	*strîčević*	„	*strîc*

§ 428. Pored tih pravila ima nekoliko završêtâkâ, u kojima se govori **-č** i to:

1. završétak **-č** u jednòsložnîm riječima mušk. roda kao n. pr. što su: *bîč, vrâč, kljûč, lûč, mâč;*

u dvosložnim: *drȁča, hlȁče*;

U riječima sa završetkom: *-ač, -ič, -ača, -ačak, -ačan -če; -čad, -čić* i *-čak;* n. pr.

2. završétak **-ač** i **-ič** u imenica muškoga roda, koje su postale; a) od glagola; n. pr.

brȉjâč,	*kòpâč,*	*rùgâč,*	*brànič,*
dàvâč,	*òrâč,*	*šìvâč,*	*gònič,*
kòvâč,	*pjèvâč,*	*skȍtâč,*	*vòdič,*
kàrâč,	*pokrìvâč,*	*šàptâč,*	

b) od imenica: *bùhâč, krȍjâč, mjèrâč, rògâč, trùbâč* i t. d.

3. završetak **-ača** u imenica muškoga roda, koje postaju od osnova

a) glagolskih: *drȉljača, nazùvača, narȉkača, zapȉnjača* i t. d.

b) imeničnih: *brȋkljača, kòpljača, mùžača, zùbača* i t. d.

c) pridjevnih: *bjèlača, sùvača, brẽzovača, drènovača; večèrnjača* i t. d.

4. završetak **-ačak** u pridjeva; *dugàčak, kolȉčak, làgačak nejáčak, ùzačak* i t. d.

5. završetak **-ačan** u pridjeva: *mlàdačan, ùbitačan* i t. d.

6. završetak **-če** u imenica srednjega roda, koje ponajviše znače mlado čeljade ili živinče, rjeđe stvar: *Ârapče, brávče, djèvôjče, kùmče, pàstôrče, ròpče, ákôvče* i t. d.

Take riječi imaju mjesto množine skupne ili zbirne imenice sa završetkom **-čad**: *Àrapčâd, vȕčâd, Gȑčâd, kȕmčâd, pȁstorčâd* i t. d.

7. završetak **-čić** u imenica deminutivnih; n. pr. *kamènčić*, prema *kȁmên, plamènčić*, prema *plȁmên, ròščić*, prema *rôg, sȉrčić* prema *sȉrac*.

Tako su postala i imena vlastita, kao n. pr. što je *Ivančić*, prema *Ivan, Pètračić*. prema *Pètrâč* i t. d.

8. završetak **-čak**, kojim postaju riječi òd mila; n. pr. *kamíčak* i *kaméčak*, prema *kȁmên, kȁmi, kȁm, ječmíčak*, prema *jèčam, kremíčak* i *kreméčak*, prema *krȅmên, krȅm, plamíčak*, prema *plȁmên, plȁm, pramíčak*, prema *prȁmên, prȁm* i t. d.

§ 429. *Glas ć govori se, à prema tomu i piše u oblicima i u riječima, u kojima je postao prema glasu* **t**. **Glas** *ć*.

Prema tomu piše se **ć**

I. u oblicima:

§ 430. a) u instrumentalu jedn. od imenica žen. roda s nominativom jednine na **t**; n. pr. *smȑću*, prema *smȑt, kȍšću*, prema *kôst*;

b) u komparativu i superlativu s nastavkom **-ji** od pridjeva s pozitivom u nom. jed. muš. roda na **t**; n. pr. *ljȕćî*, prema *ljût; nâjgušćî*, prema *gûst; krȁćî*, prema *krat* u *krátak*;

c) u glagolskim oblicima:

1. u prezentu glagola V. vrste 2. razdjela sa **t** u infinitivu pred **-a-**; n. pr.

grȁkćêm	prema	*gráktati*	*mȅćêm*	prema	*mètati*
gȑćêm	„	*gȑtati*	*ùplećêm*	„	*ùpletati*
klèpećêm	„	*klepètati*	*svȉćêm*	„	*svȉtati*
krêćêm	„	*krétati*	*šȁpćêm*	„	*šàptati*
lȉjećêm	„	*lijètati*	*trèpećêm*	„	*trepètati*

2. u imperfektu od glagola III. i IV. vrste sa **t** u infinitivu ispred umetaka **-je-** i **-i-**; n. pr.

hòćâh	prema	*hòtjeti*	*mûćâh*	prema	*mútiti*
lèćâh	„	*lètjeti*	*kȑšćâh*	„	*kȑstiti*
plȁmćâh	„	*plȁmtjeti*	*ljûćâh*	„	*ljútiti*

3. u glagolskom prîlogu sadašnjosti; n. pr.

plètûći, gòvorêći, plàćûći i t. d.

4. u participu preterita pasiva od glagola IV. vrste sa **t** u infinitivu ispred umetka **-i-**; n. pr.

vrâćen	prema	*vrátiti*	*plâćen*	prema	*plátiti*
pòsvêćen	„	*posvétiti*	*smûćen*	„	*smútiti*
nàsićen	„	*nàsititi*	*zlâćen*	„	*zlátiti*

5. u infinitivu glagola I. vrste 4. razdjela na: **-ći**; n. pr. *rèći, strìći, vrijèći*, pa *ći*, prost i složen; n. pr. *dóći, náći* i t. d.

§ 431. II. u riječima izvedenim stoji **ć** prema **t** od osnovnih riječi i oblika, od kojih su postale; n. pr.

brûća	prema	*brât*	*lîšće*	prema	*lîst*
brîješće	„	*brîjest*	*prûće*	„	*prût*
cvîjeće	„	*cvîjet*	*sâće*	„	*sât*
dìvêće	„	*drvet*	*ùšće*	„	*ùsta*

Ovamo idu dvije imenice: *lîješće* i *trîješće*, s osnovom na *k*: *lijèsk-a, trèsk-a.*

Od participa preterita pasiva na **-t** postale su nastavkom **je**:

bíće	prema	*bît*	*svanúće*	prema	*svànût*
pregnúće	„	*prègnût*	*trênûće*	„	*trênût*
propéće	„	*pròpêt*	*ubíće*	„	*ùbît*
prosúće	„	*pròsûi*	*uskrsnúće*	„	*ùskrsnût.*

Od glagola u infin. na **titi** postali su glagoli:

làćati	prema	*lâtiti*	*nàslućivati*	prema	*naslútiti*
plâćati	„	*plátiti*	*sjèćati se*	„	*sjètiti se*
vràćati	„	*vrátiti*	*shvàćati*	„	*shvàtiti*
zakríšćati	„	*zakrstiti*	*očíšćati*	„	*òčistiti*

§ 432. Ima i završêtâkâ, u kojima se govori, a po tome i piše **ć**. Takvi su: **-aći, -čić, -eći, -ić, -oća, -ović (-ević).**

1. završetak **-aći-** u pridjeva, koji su postali od glagola na **-ati**, a pokazuju, da je što za što zgodno, podesno ili određeno; n. pr.

brìjaćî, cjelìvaćî, jàhaćî, obùvaćî, òraćî, pàsaćî, pìsaćî, rìsaćî, spàvaćî, stàjaćî, šìvaćî i t. d.

Ovamo ide **i**: *plètićî, tèglêćî.*

2. završetak **-čić** u deminutiva; n. pr.
kamènčić, prema *kàmên*; *plamènčić*, prema *plämên* i t. d.

3. završetak **-eći** u pridjeva posvojnih, koji su postali od imenica, a pokazuju, komu što pripada; n. pr.
jàgnjeći, *jàreći*, *jùneći*, *kȓmeći*, *magarèći*, *òvneći*, *pìleći*, *pràseći*, *psèći*, *sȉneći*, *svìnjeći*, *tèleći* i t. d.

4. završetak **-ić**:

a) u imenica muškoga roda, koje pokazuju: *mlado čeljadе* (rod), *živinče*, a i *biljku*; n. pr. *brȁtić*, *sèstrić*, *Hrvàtić*; *lȁvić*, *mȁćići*, *vrȁpčić*; *brȅzić*, *bȕkvić*;

b) *deminutiva*; n. pr.
grȁdić, *grȍzdić*, mali grad, mali grozd i t. d.

5. završetak **-ôća** u imenica, koje su postale od pridjeva, kao n. pr. što su:

bistrôća	prema	*bistar*	*jevtinôća*	prema	*jevtin*
bjesnôća	„	*bijèsan*,	*kratkôća*	„	*kratȁk*
bljedôća	„	*blijed*	*skupôća*	„	*skup*
cjenôća	„	*cijen*	*tvrdôća*	„	*tvrd*
gluhôća	„	*gluh*	*vrsnôća*	„	*vrstan*

Od zamjenice *sâm* ima *samôća*; od imenice *strah*, *strahôća* pored običnijega *strahôta*.

6. završetak **-ović (-ević)**; n. pr.
bânović, *dȕždević*, *Mârković*, *Rȁdivojević*.

§ 433. Na početku ovih imenica i pridjeva:

ćâća	*ćìlim*	*ćùdljiv*
ćâćko	*Ćȉril*	*ćudòrednôst*
ćânût (suludast)	*Ćȉro*	*ćûk* (sova)
ćèvap, (pečenje)	*ćûtâp* (kòrân)	*ćùprija* (most)
ćȅlav i (izvedene)	*ćȍrav* (s jednim okom)	*ćûrak* (haljina
ćȅmer (pâs za novce)	*ćôrda* (sablja)	krznom pod-
ćépica (käpica)	*ćóso* (komu ne raste	stavljena)
ćȅsa (kesa)	brada)	*ćúskija* (poluga)
ćȅsâr	*ćôšak* (ugal)	*ćûška*
ćȅf (volja)	*ćûd*	*ćût* (ćutilo)

i u glagolu: *ću*, *ćeš* i t. d. *ćúliti* (uši dizati), *ćútiti*.

§ 434. U ovim riječima:

bèćâr (neòženjen)
bèskućanik
Bïhać
Bïšćanin
Bïšće
bùćkati (po vodi)
bućògIav (čupav)
crvèndâć (ptica)
dáća
dâća (gozba u spomen mrtvih)
dòmâćî
dùćân
fùćkati
gäće
glùhâć
gòšća
gròšićâr
hoću
hrìšćanin
Hrváćanin
Ìmoćanin
Ìmoćânka
ìmûć
jednoć
kći
kïćênka
kršćanin
kućina
kuća
léća
loćika (salata)
Lovćen
Maćedónac
maćeha
méćava (kad snijeg méte)
mïlošća
mògûć
mokraća
moć
múćak (uzmućeno jaje)
näćve
nèdaća (zla ljetina)
nekoć
noć
obèćati
òbuća
odjeća
odveć
opći
òplećak (kratka ženska košulja)
òpleće
peć
pláća
plèće
plèmić
plûća
pljùvaćka
pòćudan
pokućstvo
pomoć
pòvraćâj
präća
prćija (što se da djevojci kod udaje)
ptić
pùhać (püh)
rïbić
rukodáće (zajam)
sàćura (kotarica od slame, u kojoj stoji hljeb, dok se ne metne u peć)
sàćurica
svijèća
svjećica
sìrće (ocat)
sinoć
sredòkraća (srèdina)
sredòpošće (sredina posta)
sreća
srndâć
stòkuća (blebètuša, koja po kućama raznosi glasove)
suproć
sväća (snahina sestra)
šèćer
šìćâr (dobit)
telèćâk
tisuća
tr̈ća (ptica)
treći
već
veći
većina
većma
vijeće
vöće
vrućina
zàdaća
zàpećak
zelèmbâć (gušter)
zlóćo
zulùmćâr (tiranin).

§ 435. Koje se riječi pišu sa **ije**, a koje sa **je**?

Bdjenje, bdjeti, bdjeh, bdjevši, bdio, bdjela
besávjestan, besavjesnost
bescjen, bescjenje
besjeda i izvedene
besprijekoran, besprijekornost
besprímjeran
bestjelesan
bèsvijestan, besvijesnost,
besvjestica
bezdjelica
bezdjetan
bèzgrješan, bezgrješnost
bezmjeran, bezmjernost
bezùvjetan
bezvjerac, bezvjerka
bijeda, bijedan (bjèdnijî) i izvedene
bijeg, izvedene sa *je*: bježati i složeni; bjegunac, bježan, it. d.
bijel (bjèljî) bijela (na oku), bijeliti prost i složen; bijelac, bijelka (kokoš), bijelonja (vo), bijelost, bijelj (gunj), bijeljeti, Bijeljina, bijeljka (riba)
bijes, bijesan (bjèšnjî), bijesnica, bijesnik, bijesnost
bječva (čarapa)
bjël (hrast)
bjelača (haljina), bjelance, bjelančevina, bjelanjak, bjelasati se, bjelaš (konj), bjelava (krava) bjelica, bjeličast, bjelidba, bjelika (na drvetu), bjelilo, bjelilja, bjelina, bjelkast, bjëlobřk, bjelòlik, bjeloća, bjèlôjka (konopljika muška), Bjelòstjenac, Bjelòstijencâ, bjelov (pas), Bjelòvâr, bjelovina (drvo), bjelug (svinjče), bjèljâr
bjesnilo, bjesnoća, bjesnjeti, bjesòmučan, bješnjènje
blagòrječiv
Blagovijest, blagovjesnik
blijed (bljëđî), blijedjeti, blijedost, blijeđenje; blijediti
blijesak, blijeska, blijeskati, bliještati, bliještiti
bljedast, bljedica, bljedičast, bljedilo, bljedoća, bljedovit, bljëđahan, bljeđan
bljesnuti, blještilo
boljeti i složeni boljetica, boljezan, bolježljiv
brijeg (bregovi); ali breščić, brežina, brežuljak, briježak, briježni, briježnjača
brijest, brijestovi, briješće; ali brestov, brestovača, brestovac, brestovina

Cïjeća, cïjeć, cjëć
cijediti i složeni; cijeđ, cijeđenje, alị cjedilo, cjediljka; òcjedine, òcjedit; ocjeđivati, ocjeđivanje (iz-, o-, pre-, procjeđivati
cijel, cijelac, cijelost, cijeljeti, cijeljenje, ali: iscjeljivati, zacjeljivati; cijeliti
cijena, cijenac, cijene, cijenjenje, cijeniti prost i složen, ali: pre-, pro-, ucjenjivati
cijep (cjepovi), cijepac, cijepati, cijepanje; cijepiti, prost i složen, cijepljenje
cijev
cjepača (šljiva), cjepak (što se lako cijepa), cjepalo, cjepanica, cjepaničica, cjepčica, cjepìdlačiti, cjepìdlačênje, cjepika, cjepkati, cjepkanje, cjepljiv, cjepivo,
cjevčica, cjevànica (golijen), cjevčina
cjelcat, cjelica (zemlja), cjelina,
cjelív i cjelov; cjelívati i cjelòvati
cjeloća, cjelòkupan, cjelòkupnôst; cjelòvit, cjelovitost
crijep, (crepovi); ali crepar, crepara, crepić, crepina, crepulja
crijèvo, crijevce, crijevan
crljenjeti, crvenjeti, prost i složen
crnjeti, prost i složen
cvijeliti, prost i složen; cviljeti
cvijet (cvjetovi); Cvijèta, cvijetak, cvïjeće, cvïjećice, cvïjeti (cvjetna nedjelja) ali: cvjetan, Cvjètana, cvjetanje, cvjètâr, cvjètarica, cvjetast, Cvjetàšin, cvjetati, cvjetić, Cvjetko, cvjetni, cvjetnica, cvjetnjak, cvjetonja (vo)
cvijèti
Čovjek i izvedene
Ćutjeti prost i složen
Dïjel (dijèlovi), dijeliti i složeni dijelak ili: djelić, djelimice, djelomice, djeljenik, djeljivost
dijete, djeteta, djeca, dječak, dječarac, dječica, dječina, dječji djetinji, dječko, dječurlija itd.; ali: (dijetiti se) djetinjiti
dijevati prost i složen, dijevanje; ali: djenuti, djesti, nàdjenuti, nadjev, nadjèvâč; zadjeva, zadjevica
djed i izvedene
djelo, djelati, prost i složen, i izvedene; nedjelja, ponedjeljak, (ponèdijeljka)
djetao,
djetelina
djevojka, djéva i izvedene
djevènica, djevèničâr
djever i izvedene
dlijèto, dlijèce
dobjègalac, dòbjeglica
dòprijeti
dosljedan
dospijevati, ali dospjeti, dòspjetak
dövijek
dozrijevati, dozreti
dragòcjen, dragòcjenôst
drijem i izvedene: drijemak,

drijemalac, drijemalica, drijemati, drijemež; ali: dremežljiv, dremljiv, dremovac, dremovan
drijen, drijenak; ali: drenić drenik, Drênka, Drenòpolje, drenov, drenovac, drenovača, drenovina, drenjak, drenjina, drenjinov
drijèšiti i složeni
drijeti i složeni
dublijer
dugòvječan, dugòvječnôst
dvije, dvjema
dvjèsta
dvocijevka
dvòcjepan
Gdje i složeno
gladnjeti i složeni
glävosijek
gnijezditi i složen; gnijezdo, gniježđenje; ali gnjezdašce
gnječiti, gnjecati, prosti i složeni; gnjecav, gnjecovan, gnječenje,
gnjesti, gnjetenje
gnjëv, gnjevan, gnjevljiv, gnjeviti i složen.
gòlijen (prednja strana u noge i kost od koljena do gležnja)
golòcijevka (puška)
gorjeti i složeni; gorjeh, gorjevši, gorjela, gorjelo, gorjeli
gòrocvijeće, gorocvijet
grdjeti i složeni
grijeh (grijesi, grijehovi), grijèšiti, griješka; ali: grješan, grješić, grješnica, grješnički, grješnik; grehovati
grmjeti i složene i izvedene
grubjeti i složeni; grubjela, grubjevši, grubio
gudjeti i složeni; gudjeh, gudjevši, gudio, gudjela
gusjenica, gusjeničav
Hitjeti, hitjeh, hitio, hitjela
hladnjeti, hladnjeh, hladnio, hladnjela
Hlijèvno pored Lijèvno, Hlijevnjanin, ali: hljèvanskî
hljeb, hlepčić
hotjeti i htjeti, hotjeh; hotio, hotjela, hotjelo i t. d.
hudjeti, hudjeh, hudio, hudjela
Igdje
ïjed, ïjedak, ïjedan, ijèditi se
inòvjeran, inòvjerac, inòvjêrka
iscvjètati
isijèvati, isijevci (isjevaka)
isjeći, isjecati (pf.), isijècati (impf.), isjeckati; isječak, isjek
iskorijèniti
ismijevati (se)
ispopriječiti
ispovijed, ispovijèdati, ispòvjediti; ispovijedalac, ispovijèdaonica, ispovijest; ispòvjednî, ispovjèdnîk, ispovjèdničkî
isprijèčati, ispriječiti
isprijeka
ispripovijèdati, ispripòvjediti
istòvetnî
istrèbljiv, istrijèbiti; istrebljavati
izbrežak
izdèrilijeska
izgòrjelica, izgorjelina

izliv bolje nego izljev
izmjena, izmjèncê, izmjenice, izmjenit
izmjeran
ìznijeti, iznijeh, iznio, iznijela, iznijevši
izobijèstiti se
ïzrijekom
izumjelac (izumioca; gen. pl. izumjelaca)
izvijestiti
izvjedljih
izvjestan izvjesno
izvjestitelj
izvješće, izvještaj
ìzvještiti se
ìzvjetriti
izvolijevati, izvoljeti
izvrijèći,
ižljèbiti
Kipjeti, (kipio, kipjela)
Klijèšta
Klijet, klijetka
kòlijevka,
koljeno, kòljênce, kòljenović, koljèvčâr, koljenčiti,
kopnjeti i složen (kopnio, kopnjela)
korijen, korijenak, korijenje; korjènčić
kòsijer, kosjerić
kostrijet,
kostriješiti se složeni
krijepiti i složeni; ali: krepost, krepostan, kreposnik, kreposnica; krepak (krepčiji), krepčina
krijes (kresovi), krijesiti se, krijèsnica
krijèštati, kriještavac; ali: kréštalica, kreštelica, kréšteličji
kudjelja i izvedene
kukùrijek, kukurijekanje, kukurijekati, kukurijeknuti
Lêt (krivo lijet);
letjeti i složeni; letjelac, letjelica
licemjer i sve izvedene
lijègati i složeni; lijeganje
lijèha (greda u vrtu), lješica,
lijek (lijekovi) liječak; liječiti, liječnik, liječnički, liječništvo, liječenje; ali: lječilište, ljekar, ljekarica, ljekarije, ljekarina, ljekarnica, ljekarstvo, ljekovit
lijemati i složeni
lijen (ljènijî), lijenac, lijenčina, lijenost; lijeniti se i složeni; ali: ljenčariti, ljenica, ljenivac, ljenivica
lïjep (ljêpšî), lijèpost; ali u izvedenim i složenim: ljepòta, ljepòtica, ljèpušan, ljèpušica, ljèpuškast; ljepòrječica, ljeporjèčiv, Ljèposava, ljèpošeta i t. d.
lijèpiti, i složeni; lijèpljênje; ali: ljepak, ljepljiv
lïjer (ljerovi)
lïjes, ljesen
lijèska (ljesákâ), lïješće, Lïješnica; ali; ljeskov, ljeskovac, ljeskovača, ljeskovina, lješnik, lještak, lještarka
lijètati i složeni; lijètânje
lïjevak (ljêvkovi i lïjevci) posuda, na koju se što ulijeva, lïjev; lijevati i složeni, lijevanje; ali: ljèvčić, ljevaonica bolje lívnica

lȉjevča,
lȉjevî, ali: ljèvâk; ljèvaka, ljevica pa složene s: ljevòruk, Ljevòrečanin
Lijèvno gl. Hlijèvno; ljèvanskî
Ljȅsa, ljesica,
ljesti (ljezem) i složeni; ljestve, ljestvice
ljeto i izvedene
Malòvječan, malòvjek
malòvjeran
medvjed i izvedene
mȉjeh (mjehovi); ali: mješčić, mješić, mješina, mješinica; mjehòvit i izvedene
mijèna, mijenjati i složeni; ali: mjenica, mjenični, mjènjâč, mjènjačnica
mijesiti i složeni; miješenje, miješnja; mješaj, mješája, mješȁjica, mjèšaonica,
mijèšati i složeni; miješanje
miljeti (milio, miljela) i složeni
mjȅd (bakar, bronza) i izvedene; n. pr. mjedènica, mjedènjâk (prsteni od mjedi)
mjera i izvedene
mjesec i izvedene
mjestičav (ùpfljân)
mjesto i izvedene, n. pr. mjesni, mjestašce, mjestimice
mjèzinac.
mlädijenci (mlädjenâcâ)
mlijèko i izvedene; mlȉječ, mlijèčac, mliječan, mlijèčnica; ali: mljèčara, mljèčika, mljèkâr, mljekàrica
Mljet (dalmatinski otok), mljèčanin; a Mlèci (Mletákâ), mlečanin, mlečić, mletački.
mljeti i složeni
mnjeti, ali mnìjênje
mnogòcjen
mnogòrječiv
mnogòvječan, mnogòvjek
mrȉjest, mrijèstiti se, mrijèšćênje
mrijèti (mrem), mrijeh i složeni
Mrijèžnica
Nadjev, nadjèvâč
nadstrijèliti, nadstreljivati
nagovijèstiti, nagovješćivati
naizmjènce
nälijep (trava)
nälijevo
nàljevak (nàlijevka)
namijeniti; ali namjena, namjenjivati
namjera, i izvedene
namjesnik, namjesništvo
namješivati
namještati, nämještâj, nàmještalo
nàmlječak (vo od dvije godine)
nàpijevka; ali napjev
näposlijed
nàprijed
nárječje
nasijècati (impf.), nàsjecati (pf.)
nàsjeći (nasijèčêm)
nàslijeđe, nasljedstvo, nàsljedak
nàtjecalac, nàtjecati
natpijèvati (impf.), nàtpjevati (pf.)
nävijek

navijèstiti, navješćivati, nàvještâj
nèčovjek, nečòvještvo
nedjelja; nèdjelo
nedòsljedan
nèhtješa
nepromjènit
neřèšljiv
nèsmjelica
nèsvijest, nèsvijesnik, nèsvjestica
neumijèće, neùmještina
nèvidjelica (tmina)
nèvrijeme
nijèkati, nijekalac, nijèčan, nïjek
nïjem, nijèmac, Nijemac i izvedene: n. pr. nijèmčiti, nijèmjeti i t. d. ali: Njemačka, njemački, njemčati, Njemica, njemica, njemòta, njèmûštî
njèdra, njèdârca,
njèga, njègovati
njegda bolje: negda, negdašnji, negdje,
njegve bolje: negve
njekad bolje: nekad, nekadašnji, nekakav; nekamo, neki, netko, nekoliko
njekoć bolje; nekoć
nježan, njèžnôst
novòsjelac (novòsioca, novòsjelâcâ)
Ôbadvije, obadvjema;
obadvjèručkê
òbavijest, òbavijestan, obavijèstiti; ali: obàvjesnica, obavješćivati
obijèditi, objeda, objeđivati
òbijest, òbijestan
obje
objed, òbjedovati
objelodániti
objèručkê
òbjesiti i izvedeni
òbljetnica
òbrijedak (òbređî)
obudòvjeti
ocijèditi, òcjedine, òcjedit
òcjena i izvedene; ali ocijèniti
òcjepljine pored odcjepline, ocjepljivati, ali: ocijèpiti i t. d.
odgrijèvati
odijèlo, odijèvati
òdjeljak (òdijeljka)
òdljevak (òdlijevka)
odmijèniti, òdmjena, odmjenjivati
odolijèvati, odolijèvânje: odòljeti
odrijèšiti; ali: òdrješit, òdrješito, odrješènje, odrješívati
òdsječak, òdsječka
òdsjek
òdsjev
òdvjetnîk i izvedene
ogòrjelica, ogòrjelina, ogòrjelîšte
ogrijèvati
ògrjev, ògrjevnî
oklijèvati, oklijèvalo
okòreti se; okòreo
okrijèpiti, ali: òkrepa, okrepljivati
olijèniti se
olijèpiti, oljepljivati
òljetiti se
omlèdnjeti (òmršaviti)

onesvijèstiti se, onèsvjesnuti se
opijèlo
opijèvati (impf.), òpjevati (pf.)
òpljeti (oplijèvêm), oplijèviti
òpsjeći (opsijèćêm), opsjek
òpsjeniti, òpsjena, òpsjenâr
opústjeti, (opustio, opustjela)
orúžnjeti (oružnio, oružnjela)
osijèdjeti, osijèd, elica
Ösijek; ali: Ösječanin, Ösječkinja, òsječkî
òsijevcî (òsjevâkâ)
òsjeći (osijèćêm)
òsjekom (pòprijeko)
òsjen, òsjeniti
òsjenač (òsijenča) pelen
òsjevine, (mekinje)
oskudijèvati, oskudijevanje
òsmijeh, osmijevanje
osnijèžiti
osvijèstan, osvijèstiti òsvjesnuti se
òtješnjati
òtmjen bolje odličan (otmjen ruska je riječ)
otrijèbiti, òtrebine
otrijèskati se
otrijèzniti se
otŕpjeti (otrpio, otrpjela)
otúpjeti (otupio, otupjela)
ožđrijèbiti
Päljetkovati, päljetak, päljetkovalac, päljetkovalica
pàmtivijek
pijèsak, a izvedene: pjeskòvit, pjèskôvnica, pjèskulja (zemlja), pješčan, pješčara
pijètao, pijetlov; pjetlić
pijèvac
pijèvnica
pjëga, pjegast, pjegav, pjegavica (loza i grozd)
pjëna, pjenica; pjeniti, pjenúšênje, pjènjača (žlica), pjenjenje
pjenez
pjësan, pjesma, pjësnîk, pjësnîčkî, pjësnîštvo
pješak, pješac i izvedene
pjeti (pojem)
pjëv (pjevovi)
pjevati i izvedene osim pòpijevka, pripijevka, zàpijevka
plàmtjeti (plamtio, plamtjela)
plávjeti (plavio, plavjela)
plîjen i izvedene osim: pljenidba, pljenidben, pljenitelj
plîjesan, ali: pljesniv, pljesniviti se
plijèviti, plijèvljenje, plijèvor; ali: pljeti (plijèvêm; plijèven,) pljètva, pljètvâr(ica)
pljèšiv, pljèšiviti, Pljèšivica
pljëva, pljèvara, pljèvnica, pljëvnî, pljëvnjâk; Pljëvlje (Pljëvâljâ, pljëvaljskî)
pobijèditi; pòbjeda i izvedene
pòbjeg, pòbjegljiv, pòbjegnuti
pobjèsnjeti
pobolijèvati
pòbrežje
pocŕnjeti (crn postajati)
pocrvénjeti
podàždjeti
pòdbjel (podbio) biljka
podgrijèvati, pòdgrijevci (pòdgrjevâkâ)
pòdjela (milostinja)

podmjehúriti se
podmjerávati
podmješivati (podmiješiti)
podrijètlo (prezime; loza, koljeno)
pòdsjećі (podsijèćêm)
pödsmijeh, podsmijevati se; ali: podsmjèvâč
pogòrjeti, pogòrjelac i izvedene
pògrijevci (pògrjevâkâ)
pògrješka, pogrješiv, pogrješivati, pògrješan
poizrazbolijèvati se
pokoljénje
pokrepljivati
polijevka (pòljevâkâ) juha, čorba
pòljeno (podeblja cjepanica)
pòljepšî (pòlijep)
pòljevati, pòljevânje, poljèvaći, poljevàčinâ
poljòdjelac, poljòdjelca
pòmjeditі
pòmještati
ponèdjeljak (ponèdijeljka)
ponjemčívati (ponijemčiti)
popijèvati (impf.), pòpjevati (pf.), pòpijevka (pòpjevâkâ)
pöprijeko
porijèčati se, pòrječkati se
pòrjêčje
posijèlo
posjed i izvedene
pòsjeklica
pòsljedak, posljedica i izvedene
pösmijeh i izvedene osim: posmjehivati se, pòsmjehnuti se
pòspješiti; pospješivati, pospješan
pòsvjet (svijeća), posvijètliti
pòtjecati (potàći), a pòticati (potàći)
pötkrepa (potkrijèpiti)
pötreba i izvedene
potrijèmak, potrijèmka
povijedati, pövijest, pövijestan, pövijesna; ali pòvjediti, pòvjesnica, pòvjesnickî
pòvjeriti i izvedene
pòvjesmo, pòvjesâmce
pòvjetârce
pòvreda (povrijèditi)
povrijéslo
pòzljeda (pozlijèditi), pozleđivati
pradjed
pravòvjerac pravòvjêrca i izvedene prâvovjêrje i t. d.
praznòvjeran, praznòvjerica, präznovjêrje
prèbjeg, prèbjeći i t. d.
prebljeđívati (preblijèditi)
prebolijévati (prebòljeti)
precjeđívati (precijèditi)
precjenjívati (precijèniti)
prèdsjedati, prèdsjednîk
prëglêd, prëgledan
pregorijévati (pregòrjeti)
preko (prijedlog); prïjeko (prilog)
prëmjena (premijèniti)
prëmještâj, prèmještati, prèmjestiti
prëpreka (preprijèčiti)
prèsjedânje (zàsjeda)
prèsjeka
prèstupak (prestupiti)

prèstupni, prèstupnîk, prestupnica prèstupničkî: ali prijèstup (o godini)
prĕvječan (Bog)
prĕzîr
pridijèvati, ali: pridjev, prìdjevak (prìdijevka)
prijèboj (prègradak)
prijèčac (a: naprèčac)
prijèčiti, prĭječnica, prĭječnîk (promjer), prĭječnjâk (záponjač, spinjatak, komad jagnjeće noge, kojim se sapne, kad se peče, ondje, gdje je rasporeno)
prijèći (prĭjeđêm)
prijèdlog
prijèdor (predrijeti)
prijèhod (lâđa, koja što prenosi)
prijèklet (prègradak)
prĭjekî (prĕći)
prĭjeko (prilog), preko (prijedlog)
prijèkor (prekòriti), prijèkôran (= prèkoren) a prèkôran (koji se često prekòrâvâ)
prijèlaz (prèlaziti)
prijèlog (njiva, koja je prĕležâla)
prijèlom (prelòmiti)
prijèmet (vino, koje se otoči ispod leda)
prijènos (prenositi)
prijèpek (rakija prepečèna)
prijepis (prepisati)
prijèplet (preplesti)
Prijèpolje, Prijèpoljac
prijèpor, prijèporan
prĭjerov (preròviti; brazda u vinogradu)
prijèsad (presaditi; voćka), prijèsadnica
prijèsan, prijèsnac (pogača)
prijèsjed (pčele za priplodak)
prijèsjek (prèsjeći; prèsjeka)
prijèsnac (pogača bez kvasa)
prijèsto i izvedene
prijèstup (o godini) prijèstupnî dan
prijètiti, prijètnja
prijètop (pretopiti) mast, što kaplje iz pečenja, kad se peče
prijètran (jelo premasno pa odvratno)
prijètvorba (pretvoriti)
prijèvara (prèvariti)
prijèvez marama, kojom žene glavu prevezuju
prijèvjes (zavjes)
prijèvod (prevoditi) i izvedene
prijèvôrnica (greda)
prijèvoz (prevoziti)
priljèpljiv, priljepljivati
prĭmjena
prímjer i izvedene
prìmjesa
pripijèvati (impf.), prìpjevati (pf.), prìpijevka (prĭpjevâka); prípjev
pripovijèdati i izvedene osim: pripovjèdâč, pripovjèdâčkî
prírječje
prìsjednîk
prìspjeti (prispijem), prispijèvati
pritijèsniti, pritješnjavati
prìvjesak
privrijèditi, privređivati

pròbilijeska (skitnica)
pròbisvijet
pròcijep (u procijèpu)
pròcjena
pròlijet (vjètrenjâk)
pròljeće i izvedene
pròljev (krvi)
prömjena i izvedene
prómjer
pròpovijed, propovjèdnîk, propovijèdaonica, propovijèdati
prorijèditi, prorjeđivati
pròsjeći (prosijèčêm) pròsječno
pròsjed (sijèdjeti)
pròsjekom
prostrijèliti, prostrjeljívati
pròsvijetljen (prosvjetljeniji)
prosvjećénje, prösvjeta, prösvjetnîk i t. d.
protivùrječan, protivùrječje
protjerânac(-ica),
provjekòvati
provrijèslo
přvenac, přvênca
Rásc jep (rascijèpiti)
ràscvrijeti se
räsjelina (zemlja)
raspijèvati (impf) a ràspjevati (pf.)
rastrijèbiti, räsvjeta, räsvjetnî
ravnòvjesje
rázdjeljak (rázdijeljka)
ràzgovijetan (razgovjetniji) i izvedene
räzmjena
rázmjerak (što se razmjeravajući gubi), ràzmjerica
räzmještâj
razrijèditi, razrjeđivati
razrjèšljiv
razùmjeti (razùmijêm)
razvrijèditi (ranu)
rîječ, rijèčca, rijèčati se, riječkî, rîječnî; ali: rjèčica, rjèčina, rjèčit, rjèčitôst, rjèčkati se, rjèčnik
rješávati (rijèšiti), rješénje, rješidba
rjetkòsija (rešèto)
rúdjeti i složeni
rükovêt (cvïjeća)
rumènjeti i složeni
Sagrijèšiti; sagrješivati, sagrješénje
sämosvijest, sämosvijestan, samosvijesno
sávjestan, sávjesna
sávjet, sávjetnîk, sávjetovati
sïgûran (a ne sjeguran)
sïječanj; sijèčênje
sïjed (sjèđî), sijèdjeti, sijèditî, sijèdôst, sijeđênje; ali; sjedine
sijèlo, sijèliti (ići po sijelima)
sïjeno, sijènce; ali: sjènara, sjènîk
sijèrak (sirak), sjèrčanî, sjèrčanica (hljeb)
sijèvak (munje), sijèvati, sijèvnuti
sjëcati (kupus) deminutiv od sjeći, a sjëckati dem. od sjecati
sjëcavac (kupus)
sjeći i složeni i izvedeni n. pr. sjècîšte, sjëča, sjëčimicê, sjëčka
sjëdati, sjediti složeni i izvedene sjëdalo, sjëdânje, sjëdilac, sjëdîšte, sjëdnica i t. d.
sjedòglav

sjedòkos
sjȅk (kuća òd sjeka, od debelih brvânâ)
sjȅkâč, sjèkira, sjèkirica, sjèkutići (zubi), sjȅknuti i t. d.
sjȅme, sjȅmenjača, sjèmênka
sjènica, sjèničjî, sjèničić, sjèničârkâ (bundeva, u koju se sjenice love)
sjenòkos, sjenòkoša
sjèrčanica (sijerak) kruh od sijèrka
sjȅta (žalost)
sjȅtva
sjèvača, sjèvâljka
sjèvȇr i izvedene
skupòcjen
slȉjed, slijèditi i složeni
slȉjep, slijèpjeti, slijèpiti i složeni; slijèpac i t. d.
sljèdbenîk, sljèdnîk (pas)
sljȅme
sljèpačkî, sljèpâr, sljepàrija, sljepčòvođa, sljèpica, sljèpić sljèpočice, sljepòća, sljepòta
sljȅz, sljȅzovača, sljȅzovina
smȉjeh, smijèšak, smijèšan, smijèšiti se; ali: smjèškati se, smjèšljiv
smjèlôst,
smjȅr
smjȅran, smjȅrnôst, smjȅrno
smjȅsa
smjȅsta
smjȅti
snȉjeg (snjȅgovi), snjegòpadan
snȉjet, snjȅtljiv
snijèžiti, snijèžnica (jama), snijèžênje; ali: snjèžan, snježànica, snježànîk, snjèžnîk
spjȅv
sprȉjed
srȅdjela
srȅdovječan (srednje dobi), sredòvječan (srednjega vijeka)
srijèda, srȉjednî
Srȉjem, Srijèmac, Srȉjemka, srȉjemskî; ali: srèmačkî, Srèmica, Srèmkinja
srȉješ (srijèša) birsa
starjèšina, starjèšinskî, starjèšînstvo, starjèšica, starjèštvo; starješòvati
stȁrjeti i složeni
starosjèdilac (starosjèdioca, starosjèdilâcâ) starosjedilačkî, staròsjelac (staròsioca, staròsjelâcâ)
staròvječan (staroga vijeka) staròvjek
staròvjerac, staròvjerskî, staròvjerka,
stídjeti se i složeni
stȉjeg (stjȅgovi), stjegònoša
stijèna (stjènama), stȉjenje;
stijèsniti
stòljeće
strijèka (žilj na ledu ili staklu)
strijela (strèlama), strijèlac, strijèljati, strijèljânje; ali strjèlica, strèlimicê, strelimkê, strelòvit pa: strjèljâč, strjèljâčkî
strijèti i složeni
stjènica, stjèničav
sùbjel, sùbjelast (bjelušast)
sùsjed i izvedene
sùsnježica
sùtjeska (tijesan klanac), Sù-

tjeska (samostan)
sùvjerica (malo primirje)
sùždreban
svijèća, Svïjećnica, svïjećnjâk, svïjetnjâk; ali: svjèćâr (tko svijeće gradi), svjećàrica (barka, na kojoj se pri svijeći riba lovi), svjèćica, svjećònoša
svïjest, svïjestan (svjèsnijî),
svijèstiti i složeni
svïjet (svjètovi); ali: svjetòvnî, svjètskî, svjetòvnjâk, svjetina
svijètlo, svïjetao, svijètliti i složeni; svijètljênje, Svijètlo Màrînje; ali: svjètionîk, svjètionica, svjètîljka, svjètlica, svjètlôst
svjèdok (svjedòka), svjedòkinja, svjèdodžba, svjedočànstvo, svjedòčiti i složeni
svjèštilo (stïjenj u svijeće)
svjèt (savjet), svjètnîk; svjètovati, svjètovânje
svŕbjeti
Šljëm
štédjeti i složeni
šútjeti i složeni
Támnjeti i složeni
tëtrijeb (tetrebovi)
tïjek (vode)
tïjelo, Tïjelovo, tïjelovskî; ali: tjelèsa i izvedene
tijèsan (tješnji); tijèsniti i složeni
tïjesto, tjëstav, tjëštan
tjëme, tjëmenjača, tjëmešce
tjëna, tjënica (u jajetu tanka kožica)
tjerati i složeni i izvedene
tjèsnac (tjesnàca); tjeskòba, tjesnòća, tjèšnjâk
trèptjeti i složeni
trijèbiti i složeni; trijèbljênje
trïjem (trijèmovi), trijèmak, potrijèmak
trïjes (trësovi), trïjesak, trijèskati, trijèskânje
trïjeska običnije trëska, trïješće
trijèslo
trijeti i složeni
trijèzan, trijèznôst; trijèzniti sê i složeni
tròljeće, tròljetnî, tròmjesečan
tŕpjeti i složeni
Ûbjel (kamen mek i bijel kao mramor, alabastar)
ùholjêz (crv)
uklijèštiti
ukorijèniti se
ukrijèpiti
ùljepak (masna kapa, od masti ulijepljena)
ùljetnica (godišnja plaća Ciganinu za kovanje)
ùljez (čovjek, koji se priženi u kuću)
umijèće, ùmijèšan
ùmjeren, ùmjerenôst
ùmjestiti, ùmještati
ùmjeti, ùmjetan, ùmjetnîk, ùmjetnica i t. d.
umlijèčiti (o pčelama)
unaprijèditi; unapređivati
upotrijèbiti, upotrebljavati
ùprijeko, uprijèkrst
ùsjed (bol u križima)
ùsjedati (na konja)

Usjekovánje
ùsjelina (mjesto presrtno)
ùsjemeniti se
ùsjev
ùslijed
uspijèvati, uspjeti
ùtjecati (uteći)
ùtjeha, ùtješiti, ùtješan,
utjelòviti
ùvijek
ùvjeriti
ùvještiti se
ùvijet, ùvjetan
ùvježbati
uvremèniti se
uvrijèditi; ali: ùvreda, ùvrêđenîk, uvrèditelj
uzobijèstiti se
užlijèbiti
Vàdivijek
vèdro, vèdrica
vîdjeti i složeni; vîdjelica, vîdjelo (svijètlo)
vîječan (trajan), vîječnôst; a vjëčan (vjekòvit), vjëčnôst
vijèćati, vijèće, vîjećnîk, vîjećnica, vijećânje
vîjek (vijèkovi); ali: vjëčan, vjëčit, vjëčnôst
vijènac, ali: vjènčac, vjènčić, vjènčânje, vjènčanî, vjènčanica, vjènčati
vijeno (miraz)
vîjest, vjèsnîk
vísjeti
vjedògonja, vjedòvit
vjëđa
Vjèkoslav
vjëra i izvedene
vjëšati, vjèšâč
vjëšt, vjèštâk, vjèštac (vjéšca), vjèštica, vjèštâčkî
vjëtar i izvedene
vjëverica, vjëveričica, vjèveričjî
vjëžba, vjëžbati, vjëžbalac
vòdijer (vòdîr)
voljeti i složeni
vrijèći (vršem)
vrijèdan (vrèdnijî), vrijèdnôst; vrijèditi, ali: vrèdnîk, vrèdnica, vrednòća, vrednòta
vrîjed (prišt), vrijèđati
vrijème (vremena), vrëmenit, vrëmešan, vrëmenskî
vrîjes, vrijèsac (vrijèsca), vrîjesak (trava)
vrijèti se (vrêm se)
vrijèža (stabljika od bundeve)
Zacijèlo
zacijèliti, zacjeljivati
zacijèniti, zacjenjivati
zacijèpiti, zacjepljivati
zadjètinjiti
zádjeva, zádjevica
zägorijel (udara na zag.), ali: zagòrjelica (rakija)
zahtijèvati, zahtijèvânje;
zàhtjeti, záhtjev
záliv pored záljev
zàljesti (zàljezêm)
zäljeva (kiselo mlijeko)
zámjera, zamjérati
zämjena, zämjenîk, zämjenica
zamlijèčiti, zamlječivati
zanijèkati
zänovijet (stablo žučica)

zanovijètati, zanovijètalac, zanovijètalo, zanovijètânje; ali: zanovjètâš
zanjèmčati (pòčêti njemački govoriti)
zapijèvati (impf.), zapijèvânje, zapijèvâlja, zàpijevka; zàpjevati (pf.)
zaplijèniti; ali: zäpljena, zapljenjivati
zapodijèvati, zapòdjenuti
zapovijèdati, zäpovijed, zäpovijest; ali: zapòvjediti, zapovjèdnî, zapovjèdnîk, zapovjèdnica, zapovjèdnîštvo
zaprijèčiti, zápreka, zaprećivati
zäsjeda, zàsjednîk, zasjèdâč
zäsjeka (ùsječenîm drvećem zagraditi se za obranu)
zäsjena
zásjenak (zàsijenka), zàsjenac (zàsijenca) mjeseca
zàsjeniti
zàstarjelôst, zàstarjeti
zàtrebati
závjera
závjes
závjet, závjetan, závjetina i t. d.
závjetrina, závjetrno
zazrijèvati (plašiti se), zàzreti
zbjèg
zdjèla
zijèvati, zïjev, zijèvalica, zijèvnuti
zlïjed, zlijèditi, zlijèđênje
zrijèvati, (obično složen), zreti
zvïjer (zvjèrovi), zvijèrac, zvijère (zvjereta), zvïjerin, zvïjerje, ali zvjèrâd, zvjèrinac (lišaj), zvjèrinjâk, zvjèrînje, zvjèrka, zvjeròkradica, zvjèrskî, zvjèrstvo
zvijèzda (zvjèzdama pored zvijèzdama); ali: zvjèzdan, Zvjèzdana, zvjèzdâr, zvjèzdâst, zvjèzdica, zvjezdòvit. U složenim riječima: zvjezdo-, n. pr. zvjezdòlîk
zvjèrati (plašljivo ogledati se)
Žäbokrijek, ali: žabòkrečina
ždrijebe (ždrebeta), ždrijèbac ždrijèbiti se; ali: ždrèbâd, ždreban, ždrebèćâk (zub), ždrebèćî, ždrebénce, ždrèbešce, ždrèbica, ždrèpčić; ždrepčànîk (na kolima)
ždrijeb, ždrèbati, ždrèbânje
ždrijèti i složeni
žèdnjeti i složeni
žèljeti i složeni
žèljezo i izvedene
žívjeti i složeni
žlïjeb, žlijèbiti; ali: žljèbast, žljebòvit
žlijèzda
žnjèti i složeni
žúdjeti, žúđênje
žùtjenica (trava)
žútjeti i složeni

Gdje je što?

Dio prvi.

Osnovni pojmovi.

Strana:

1. Gramatika ili slovnica; 2. jezik; 3. rečenica; 4. glasovi; 5. samoglasnici ili vokali, sonanti; suglasnici ili konsonanti; 6. slog 3
7. naglasak; slog otvoren, slog zatvoren; 8. slova; abeceda, alfabet; 9. oblik; 10. vrste riječi 4
11. padeži; sklonidba ili deklinacija; sklanjati ili deklinovati; lica; sprezanje ili konjugacija; sprezati ili konjugovati; jednina ili singular; množina ili plural 5
Nazivi padeža 6
12. Imenice (stvarne ili konkretne; mislene ili apstraktne za: 1. svojstvo; 2. bivanje; 3. stanje; 4. radnju. Konkretne općenite (nomina appelativa) ili vlastite (nomina propria); 7
13. Skupne, zbirne ili collectiva 7
Imenice 1. tvarne (materijalne); 2. od mila (hipokoristika) 8
14. Imenice ili supstantiva po rodu 8
15. Zamjenica ili pronomen 8
16. Pridjev ili adjektiv; 17. broj ili numerale; 17. glagol ili verb; 19. čestice ili partikule 9
Prilozi mjesta, vremena, načina 10
20. Prijedlog ili prepozicija; 21. veznik ili konjunkcija; 22. uzvik ili interjekcija 10

I. Glasovi.

§ 1. Slova (samoglasnici i suglasnici) 11

Samoglasnici.

§ 2. Samoglasnici tvrdi i meki (nenepčani i nepčani) 12
§ 3. Samoglasnici i poluglasi crkvenoga jezika, samoglasnik ѧ 12
Samoglasnici ѧ, ъ, ь, ы 13
§ 4. Samoglasnik ѣ (jat) i po njemu dioba govora na: a) istočni ili ekavski; b) zapadni ili ikavski; c) južni ili ijekavski 13
§ 5. Ispred samoglasnika i ispred *j* mijenja se *ě* na *i* 14
§ 6. Izmjena samoglasnika 14
§ 7. Zijev (hijat) 14

Strana:
§ 8. Jednačenje i sažimanje samoglasnika 15
§ 9. Slogovi otvoreni i zatvoreni 16
§ 10. Nepostojano *a* 16
§ 11. Količina ili kvantiteta sloga 17
§ 12. Naglasak 17
§ 13. Znaci naglasaka 17
§ 14. Samoglasnik pred naglašenim slogom je kratak 18
§ 15. Glavna pravila o naglasku 18
§ 16. Enklitike (naslanjalice) 18
§ 17. Proklitike (bezglasnice) 18

Suglasnici.

§ 18. Suglasnici po mjestu u ustima 19
§ 19. Zvučni i bezvučni 19
Mijenjanje zvučnih na bezvučne i bezvučnih na zvučne 20
§ 20. Grleni *k, g, h* sa *t* na *ć* 23
§ 21. „ „ „ „ pred *e* na *č, ž, š* 23
§ 22. „ „ „ „ gube se 23
§ 23. Zubni *t, d* mijenja se na *s* 23
§ 24. „ „ „ gube se 23
§ 25. Usneni *p, b, v* gube se 24
§ 26. Za nepčanim *č, ž, š, ć, j, lj, nj, đ,* mijenja se *o* na *e* 24
§ 27. Nepčano *j* sažima se 25
§ 28. a) Sični *c, z,* mijenjaju se na: *č, ž* 26
b) Iza sičnih *c, z* mijenja se *o* na *e* 26
d) Pred *lj, nj* mijenjaju se *s, z,* na: *š, ž* 26
e) Pred *-lje-* ne mijenja se *s* na *ś* 26
f) Umeće se *s* među *b, p, v* 26
§ 29. Suglasnici *l, n* sažimaju se s *j* u *lj, nj* 26
Glasovi *-el, -ol* premeću se u *-lje, -la* 26
§ 30. *ę, ą* mijenjaju se na: *e, u* 27
§ 31. *l* se mijenja na *o* 27
n pred *b, p* mijenja se na: *m* 28

Dio drugi.

II. Oblici.

§ 32. Razdioba sklonidbe 29
§ 33. Što je sklonidba 29

Sklonidba imenica.

§ 34. Razdioba oblika 29
Rod imenica I. po prirodi 30
II. po dočetku 31

Strana:

I. Imenice muškoga roda.

§ 35. Muškoga roda na suglasnik 31
§ 36. 1. Bilješke k padežima: nepostojano *a* 32
2. Postojano *a* 33
3. *o* postalo od *l* 33
§ 37. *Večer* i *nit* 34
§ 38. Akuzativ jednine od riječi, koje naznačuju čovjeka ili životinju . . 35
§ 39. Vokativ jednine od riječi na: *k, g, h, c*; 35
od tuđih imêna; od imenice na: *-čak, -ćak, dak, -tak; drozak, mozak;* imenice na: *s, z*; imenice na *j, lj, nj*; *đ, č, ć, ž* i *š* i riječi na; *ar* 36
Naglasak u vokativu i lokativu jednine 36
§ 40. Instrumental jednine 38
u riječi na: *j, lj, nj; đ, č, ć, ž, š, c,* pa: *št, žd* 38
Mjesec, zec, jež; put i tuđa imena 38
§ 41. Nominativ množine s umetkom i bez umetka 38
Imenice na: *-in* ili *-janin; Turčin, ljudi; brat, vlastelin, cvijet, kamen* 40
§ 42. 1. Genitiv množine od a) kratke množine; b) od duge množine; naglasak 41
2. *ljudi, gost, mrav, nokat, crv;* 3. *san, šav.* 42
§ 43 Dativ množine od: *konj, ljudi* i *zub* 42
§ 44. Lokativ množine u starih pisaca 42
§ 45. Instrumental množine na; *i* 42
§ 46. Sklonidba imenice: *dan* 42
§ 47. Imenice muškoga roda na; *i, o, e* 43
2. na: *-o, -jo, -e,* izvedene i 3. take na: *-a* 43

II. Imenice srednjega roda.

§ 48. Bilješke k padežima; *more* 44
§ 49. Lokativ množine u starih pisaca 45
§ 50. *Oko* i *uho* 45

III. Imenice ženskoga roda na *-a*.

§ 52. Imenice po obliku ženskoga roda kao što su: sluga, poglavica, Andrija 46
§ 53. Dativ i lokativ jednine; *k, g, h* mijenjaju na: *c, z, s*; ostaju nepromijenjeni, ako je pred njima: *c, č, ž* 47
§ 54. 1. Vokativ jed. na: *-e;* 2. imena ženska na: *o;* 3. imena ženska i muška s vokativom na: *-o;* a na: *-a,* koja su postanjem pridjevi; 5. Imena ženska na: *e, Káte, Máre* 48
§ 55. Genitiv množine 1. s nepostojanim *-a;* 2. *usna;* 3. gen. množ. na; *-i* i s nepostojanim *-a* pored *-i;* 4. *ruka, noga* i *sluga* 49
§ 56. Dativ, lokativ i instrumental množino dijalektički 49
Naglasak u imenica na: *-ìna, -òta, -òća, -òba* u 3. 4. 5. jed. i 1. 4. 5. množ. 49

Strana:

IV. Imenice ženskoga roda bez nastavka.

§ 57. Imenice žens. roda na suglasnik 50
§ 58. Nominativ jed. s nepostojanim *a* 50
§ 59. Instrumental jed. na: *-i* ili *-ju* 51
§ 60. Genitiv množ. od; 1. *kokoš, prsi*, 2. *pleći*; 3. *gusli* i *jasli* 1, 4. množ. i *guslima, jaslima, stvarma* 52
§ 61. Dativ, lokat. i instrum. dijalektički na: *-im* 52
§ 62. Naglasak 52
§ 63. Imenice skupne ili zbirne na: *-ad* 53

Imenice srednjega roda bez nastavka *i: mati* i *kći*.

§ 64. Osnove 1. na: *-n*; 2. *-s*; 3. *-t*; 4. na *-r* 53
§ 65. 1. Osnove na: *-n; rame* i *ramo* 53
§ 66. 2. Osnove na: *-s* 54
§ 67. 3. Osnove na: *-t*; sklonidba imenice *drvo*, deminutivne na: 1. *-ce*; 2. na *-ence*; 3. na *-ešce* i *pseto* 56
§ 68. *Mati* i *kći* 56

Zamjenice (pronomina).

§ 69. 1. lične; 2. povratna; 3. pokazna; 4. odnosna; 5. upitna; 6. neodređene 57
§ 70. Zamjenice bez roda *(ja; ti; sebe)* 58
§ 71—75. Bilješke k padežima zamjenica 59
§ 76. Zamjenica: *on, ona, ono* 59
§ 77. Zamjenice s rodom; *ovaj, taj, onaj; sam; koji, čiji?, moj, tvoj, svoj; naš, vaš, njegov, njezin, njihov* 63
I. Osnove na nenepčan suglasnik 63
(tko?, što?, nitko, netko, svako, svak, tkogod) 64
Zamjenički pridjevi: *ovaki, taki, onaki, kaki, svaki; ovakov, takovi, onakovi; ovakov, ovakav* 64
§ 78. II. Osnove na nepčani suglasnik 65
§ 79. Bilješke k deklinaciji 1—6 *(mojijem; našeg; našijem; što?; šta?; vas* ili *sav; moga, tvoga, njegova* i *njegovoga* i t. d. 66

Pridjev (adjectivum)

§ 80. Pridjevi na pitanje: *kakav? oda šta? čiji?* 67
određen, neodređen 67
§ 81—82. Sklonidba neodređenoga pridjeva 67
§ 83. 1. svojstveni; 2. posvojni; 3. posvojne zamjenice 68
§ 84. Sklonidba određenoga pridjeva 68
§ 85. Pridjevi određena oblika 69
§ 86. Zamjenični oblici *(žutijem, vrućijem)* 70
§ 87. **Poređenje (comparatio)** 70
1. Nastavak: *-ji* primaju 71
2. „ *-iji* „ 73
3. „ *-ši* „ 73

Strana:

§ 88. Nepravilno poređenje 73
§ 89. **Brojevi** (razdioba brojeva) 73
§ 90. Glavni i to: *jedan, dva, oba, obadva, tri* i *četiri* 74
§ 91. 1. Nom. i akuz. od: *dva, oba, obadva, tri* i *četiri* kod imenice muškoga i srednjega roda, a kod ženskoga 75
2. Genitiv, dat. i instrumental po dvojini; 3. Brojevi: *dva, oba, obadva, tri* i *četiri* s prijedlogom 76
4. *Dvojica, obojica, trojica, četvorica* 76
§ 92. *Jedanaest* do *devetnaest* 77
§ 93—96. Redni; Priložni; Dijelni; Umnožni 78

Glagol.

§ 97. a) Razdioba glagolskih oblika 78
b) Vrste glagola 79
c) Razdjeli vrsta (I. vrsta sa 7. razdjela). 79
§ 98. Mijenjanje glasova pred *-ti* 79
§ 99. II. vrsta; inf. na *-ći* (dignuti, dići) 81
§ 100. U III. vrsti imaju *-a-* mjesto *-je* 81
§ 101—103. IV—VI. vrste 83
§ 104. d) lični nastavci 83
§ 105. e) Osnovni ili vezni samoglasnik 83

I. Prezentska osnova.

§ 106. Prezent I. vrste; 1. *pletem; pečem, strižem, vršem; kunem, mrem, bijem, čujem, smijem* 85
§ 107. Prezent II. vrste: *tonem* 87
§ 108—109. Prezent III. vrste: a) *umijem;* b) *vidim* 87
§ 110. Prezent IV. vrste: *nosim* 88
§ 111. V. vrste 1. razdio: *čuvam* 88
§ 112. 2. razdio, s osnovom na 1. *k, g, h: vičem, lažem, jašem* 89
„ „ „ „ „ 2. *c, z, s: mičem, vežem, pišem,* 90
„ „ „ „ „ 3. *r, l: orem, umirem, pošljem,* 91
„ „ „ „ „ 4. *t, d: krećem, glođem* 92
„ „ „ „ „ 5. *m, b, p: hramljem, zobljem, kapljem* . . 92
„ „ „ „ „ 6. *lj, nj; kašljem, penjem* 93
„ „ „ „ „ 7. *š: češem* 93
3. razdio: *brati, prati, gnati, zvati; rvati se, revati, sati, tkati* . . 94
4. razdio: glagoli na: *-ajati; -ijati; pojati, davati, poznavati; bljuvati, kljuvati, pljuvati; kovati, snovati, trovati* 95
§ 113. Prezent VI. vrste; *kupujem* 95
§ 114. Prezentska osnova na suglasnik: 1. *jesam;* 2. *dam; ijem* 95

Osobitosti prezenta.

§ 115. I. vrsta, 1. razdio: *pasti, jesti, sjesti, sresti;* 3. razdio: *živsti; -suti (osuti* i t. d.) 96
4. razdio: *moći, lèći, reći;* 5. *peti se (pri-, raz-, iz-, po-peti se; žèti, žéti:* 6. *drijeti, ždrijeti.* 97

Strana:

7. *znati, iti, biti, pobiti, zabiti, zbiti se; djeti, djesti (djenuti)* . . 98
III. vrsta: *hoću; spati* 99
obreti se; stajati 100
IV. *spasiti* (spasti) 100
V. vrsta: *imam, klìcati (klìcâm); klîcati, klîčêm; dobivati, dobivam, dobijati, dobijam* 100
gledati, gledam i *gledim* 100
sìjati, sìjâm, a *sîjati, sîjêm; sijati, sjati, zìjati, zjati* 101
§ 116. Imperfekt (prošlo trajno) 101
§ 117. a) Imperfekt na: *ijah* 101
§ 118. b) „ „: *-jah* 102
§ 119. c) „ „: *-ah* 103
§ 120. Dodatak: *bjeh* i *bijah* 104
§ 121. Imperativ (zapovjedni način) 104
Imperativ po vrstama 105
Imperativ od: *davati, poznavati, djeti; blejati, ujati, zujati; bujiti, pajiti, gajiti; biti, zabiti; iti; jesti, vidjeti; -suti (po-, raz-, za-suti)* 105
§ 122. Adverbium verbale prezenta (glagolski prilog sadašnjosti) 106

II. Infinitivna osnova.

§ 123. Infinitiv (neodređeni oblik) 106
§ 124. Aorist (prošlo svršeno) 106
§ 125. Grleni *g, k, h,* mijenjaju se pred *-e* na nepčane: *č, ž, š* 107
Aorist od glagola: *-nijeti, rijeti, mrijeti, drijeti, strijeti, ždrijeti; trti* 108
§ 126. II. vrsta. Aorist bez *-nu* u glagola, koji pred *-nu-* imaju: *g, k, s, z (sag-nuti, cik-nuti, kis-nuti, omrz-nuti)* 109
Suglasnici: *b, d, t, k* gube se pred *-nu*; u aoristu se povraćaju *(izginuti, izgiboh; skinuti, skidoh; krenuti, kretoh; tisnuti, tiskoh* . . . 109
§ 127. Aorist naglašuje 110

Particip preterita aktiva (glagolski pridjev tvorni)

§ 128. A. Osnova na samoglasnik *r*: *mrijeti, drijeti, vrijeti se, ždrijeti; -prijeti, -strijeti (mr'o* i *mro)* 111

B. Osnova na suglasnik.

Glagoli II. vrste, koji pred *-nu* imaju: *k, g, h, z, s,* prave taj particip od osnove bez *-nu* i od osnove sa *-nu* 112
Prskao, prsla, sviskao, svisla, tiskao, tisla, i *prsnuo, prsnula, svisnuo, svisnula, tisnuo, tisnula* 112
Istruo, podbuo, uveo i *istrunuo, podbunuo, uvenuo* 112
§ 129. Jednačenjem od: *ao* postaje *o* 113

Adverbium verbale preterita (glagolski prilog prošlosti)

§ 130. Glagolski prilog nastavkom na: *-v* ili *-vši* od osnove na samoglasnik; na: *-av* ili *-avši* od osnove na suglasnik 113

Strana:

Od glagola: *drijeti, vrijeti, ždrijeti, -prijeti, -strijeti* s inf. osnovom na samoglasno *r* 115
Oblici: *počamši, uzamši* 115

Particip preterita pasiva (glagolski pridjev trpni)

§ 131. 1) S nastavkom: *-en, -ena, -eno*; 2) s nastavkom: *-n, -na, -no;* 3) s nastavkom: *-t, ta, to* 115
§ 132. Nastavak: *-en, -ena, -eno* imaju 115
§ 133. Nastavak: *-n, -na, -no* imaju 116
§ 134. Nastavak: *-t, -ta, -to* imaju 116
§ 135. Sklanjanje glagolskoga pridjeva 117

Opisani oblici glagola.

Perfekt (prošlo složeno prvo).

§ 136. Perfekt složen od participa i glagola *sam* u prezentu 117

Pluskvamperfekt (prošlo složeno drugo)

§ 137. Pluskvamperfekt složen od participa i imperfekta ili perfekta od glagola *biti* 117

Futur (buduće)

§ 138. Opisan infinitivom i prezentom od glagola *hotjeti* u enklitičnom obliku: *ću, ćeš* 117

Kondicional (pogodbeni način)

§ 139. Opisan participom preterita aktiva i aoristom glagola *bih* 118

Pasiv (trpni oblik).

§ 140. Opisan: a) glagolom u aktivu i zamjenicom *se;* b) participom preterita pasiva i prezentom od glagola: *bivati* i c) participom preterita pasiva i glagolom *jesam, biti* 118
§ 141. Pregled glagolskih oblika po vremenima 121

SINTAKSA.

Dio prvi.

Značenje vrsta riječi.

Strana:

§ 142. 1. Supstantiv (imenica) 135
§ 143. 2. Adjektiv (pridjev) 136
§ 144. Vrste posvojnih adjektiva 137
§ 145. Genitiv mjesto posvojnog adjektiva 138
§ 146. Adjektiv *rad* 138
§ 147. Genus (rod), podùdarânje u rodu 138
§ 148. Supstantiva na: *a* za čeljade muškoga roda u singularu. a u pluralu 138
§ 149. Augmentativa na: *-ina* 139
§ 150. Imenica: *veče* 139
§ 151. Muški rod adjektiva za supstantiv 139
§ 152. Srednji rod adjektiva supstantivno 139
§ 153. Ženski rod adjektiva za ime zèmlje 140
§ 154. Eliptička dopuna adjektivu supstantivom 140
§ 155. Numerus (broj), jednina, množina 140
§ 156. Ostatak dvojine 140
§ 157. Oblik singulara za plural u skupnih ili zbirnih imenica 140
§ 158. 3. Numeral (brojno ime) 141
§ 159. a) Glavni broj od *četiri* dalje 141
§ 160. *Dva, oba, obadva, tri* i *četiri* u nom. i akuz. 141
§ 161. *Dva, oba,* „ „ „ u 2. 3. 6. 7. padežu bez prijedloga 142
§ 162. Isti brojevi s prijedlogom 142
§ 163. Neodređeni brojevi na *-lik* 143
§ 164. Upotrebljavanje adjektivno: *nekolika, nekolike* 143
§ 165. *Dvoje, oboje, troje* i t. d. 144
§ 166. Pridjevni dijelni brojevi: *dvoji, troji* 145
§ 167. Srednji rod: *dvoje, troje* 145
§ 168. Zamjenica *sam* s rednim brojem 145
§ 169. Zamjenica *on, ona, ono* za nom. i akuz. mjesto zamjenice s osnovom *j-* 146
§ 170. Zamjenica lična upotrebljava se 146
§ 171. Lični nastavak drugoga lica množ. *-te,* 146
§ 172. Posvojne zamjenice (posesivne) 147
§ 173. Zamjenica upitna *čiji* posvojno relativna 147
§ 174. Zamjenica: *i* 148

Strana

§ 175. Neodređeni oblik pridjeva 148
§ 176. Određeni „ „ 148
§ 177. Samo određen oblik imaju 148
§ 178. Imenski predikat u neodređenom obliku 149
§ 179. Značenje zamjenice: *sam* 149
§ 180. *Sam*, kad znači: „ne drugi za nj“ 150
§ 181. *Sam* u složenim riječima 150
§ 182. *Sam*, kad znači „od sebe, od svoje volje“ 150
§ 183. *Sam* sa povratnom zamjenicom *sebe* 150
§ 184. Zamjenice povratne: *se* i *svoj* 151
§ 185. *Svoj* u značenju *vlastit* 151
§ 186. Povratna zamjenica „se“ ispušta se 151
§ 187. Odnosna zamjenica: *koji, koja, koje:* 152
Izvrnuto privlačenje (attractio inversa) 152
Što za *koji, koja, koje* 153
§ 188. Riječca *te* zamjenjuje, *štō* i *koji* 154
Zamjenica: *taj, ta, to* kao neodređena 154
§ 189. 1. Opće upitna: *tko?* i *što?* 154
šta za genitiv 154
2. *Tko* i *što* neodređena zamjenica 155
3. Općenito odnosna: *tko* i *što* 155
Mjesto *tko* govori se i *koji* 155
Srednji rod: *koje* za upitnu i neodređenu zamjenicu 155
Zamjenice: *tko, što, kakav, kaki, koji* i prilozi: *gdje, kad* zamjenjuju neodređene zamjenice 156
§ 190. *Što, štogod, nešto* s genitivom pokazuje količinu 156
§ 191. *Nešto, ovo, ono* i *to* za količinu od prilike; *jedno* broj od prilike 157
Ovo, ono, to s genitivom pokazuje količine 157
Čim — tim oznaka vrèmena, isto što i *kako — tako, kako — odmah; što — to, što — to sve* uzajmično; *što* u značenju *kakav; sve* s brojevima od *pet* dalje priložno; *sve* u značenju 1) *neprestano;* 2) *upravo, ne drugo što, sam, čist* 157
§ 192. Adverb (prilog), prijedlog, veznik, uzvik i razlika njihova 158
Prilozi za isticanje 1) *a;* 2) *a kamo li, nekmo li;* 3) *a da, a;* 4) *a ono;* 5) *a to, ali evo, eto;* 160
6) *da, jest, dakàko;* 7) *dȁ;* 8) *hoću da, jeste da;* 9) *kako da?;* 10) pitanje kao uzvik; 11) *da* u pitanju jednako *dakle;* 12) *ê;* 13) *ê dȁ = zar zbilja;* 14) *li* upitni prilog 161
§ 193. Prilozi određeni padeži 161
§ 194. Prilozi postaju od 161
§ 195. Padeži se vide u prilozima 161
Prilozi složeni pišu se zajedno 162
§ 196 Za poricanje čestice: *ne* i *ni* 163
§ 197. *Ni* se piše zajedno s osnovom *k* 163
§ 198. *Ne* se piše zajedno u *nijesam, nemam, nemoj* 163
§ 199. *Ne* se sastavlja s glagolom u jednu riječ 163
§ 200. *Ne* ne poriče nego promeće u protivno 163

Strana

§ 201. *Ne* stoji pred riječju, koja se poriče 164
§ 202. Iza *bojati se, braniti* stoji *ne* u sporednoj rečenici 164
dok iza afirmativne; iza negativne rečenice 164
§ 203. Negacija i afirmacija zajedno 165
§ 204. *Ni, niti* upotrebljava se 165
§ 205. Ponovljeno *ne* ukida negaciju 166
§ 206. Više niječnih čestica 166
§ 207. Negacija suvišna 166
§ 208. Iza *niti* i *ni* suvišna je ponovna negacija 166
§ 209. Mjesto *ni ne, niti ne* treba kazati: *i ne* 166
§ 210. Odvajanje riječnih izričaja složenih od *ni* i *k* (ni-tko) prijedlogom; n. pr. *ni* od *koga* 167
§ 211. Pojačeno poricanje 167
§ 212. Prijedlozi 168
§ 213. Pravi prijedlozi 168
§ 214. Priložno značenje prijedloga 168
§ 215. Prefiksalno značenje prijedloga 169
§ 216. Prijedlog određuju pravac glagolskoj radnji 170
§ 217. Različno značenje u glagolu 170
§ 218. Glagoli složeni po s više prijedloga 171
§ 219. Nepravi prijedlozi 171
§ 220. Glagol samostalan i nesamostalan 172
§ 221. Glagol tvorni i trpni 172
§ 222. Subjektivni i objektivni 172
Srednji i povratni; medijalni; recipročni i uzajmični; prelazni i neprelazni 173
§ 223. Uzročni ili kauzalni 173
§ 224. Kako se izražava pasiv 174
§ 225. Prelazni postaju od neprelaznih 174
§ 226. Trajni i svršeni 175
§ 227. Imperfektivni durativni, iterativni inhoativno durativni 176
§ 228. Perfektivni 176
časovito perfektivni, durativno perfektivni iterativno perfektivni . 176
§ 229. Od jedne osnove imaju: dva, rijetko više oblika 176
§ 230. Mijenjanje značenja prema perfektivnosti i imperfektivnosti . . . 177
§ 231. Perfektivni i ujedno imperfektivni 177
§ 232. Perfektivnost i imperfektivnost po naglasu 177
§ 233. Perfektivni i imperfektivni od različnih osnova 178
§ 234. Po obliku iterativni I. i II. reda 179
§ 235. Durativni složeni s prijedlogom postaju perfektivni 179
§ 236. Glagol složen s prijedlogom 179
§ 237. Imperfektivnost i perfektivnost po vrstama 179
§ 238. Glagoli složeni po s jednim prijedlogom 182
§ 239. Iterativni složeni s prijedlogom postaju perfektivni 183
§ 240. Iterativni po obliku zamjenjuju durativne 183
Iterativni složeni s prijedlogom postaju perfektivni 183
§ 241. Glagoli složeni po s više prijedloga 183

Dio drugi.

Značenje oblika riječi.

Padeži bez prijedloga.

Strana:

§ 242. Padeži samostalni i zavisni 185

A. Samostalni padeži.

§ 243. Nominativ, padež subjekta 185
§ 244. Nominativ uzvični exclamativus 186
§ 245. Vokativ 186
vokativ u pjesmi 186

B. Zavisni ili kosi padeži.

A. Akuzativ objekta.

§ 246. Akuzativ upravnoga objekta 186
§ 247. 1. Izvanji objekt 187
§ 248. Akuzativ uz bezlične glagole 188
§ 249. 2. Unutrašnji objekt 188
§ 250. 3. Dvostruki akuzativ 189

B. Akuzativ predikata.

§ 251. 4. Akuzativ predikata 189

C. Akuzativ adverbijalne oznake.

§ 252. Akuzativ prostora 190
§ 253. Priložni akuzativ 190
§ 254. Akuzativ vremena 190
§ 255. Riječ *strana* s prijedlogom *s* 190
§ 256. Prilozi mjesta, vremena i načina 191
§ 257. Dativ bez prijedloga 191

A. Dativ neupravnoga objekta.

§ 258. 1. Dativ neupravnoga objekta 191
§ 259. 2. Dativ interesa; 1. dativus commodi et incommodi); 2. dativ pripadanja (dativus possessivus) 192
§ 260. Dativ etički (dativus ethicus) 192
§ 261. Dativ začetnika (dativus auctoris) 192

B. Dativ atributni.

§ 262. Atributni dativ (dativus attributivus) 193

C. Dativ adverbijalne oznake.

§ 263. 3. Dativ cilja (dativus finalis) 193
§ 264. 4. Dativ uzroka (dativus causae) 193

Strana:

D. Dativ predikata.

§ 265. 5. Dativ predikata (dativus praedicativus) 194

Genitiv bez prijedloga.

§ 266. Genitiv pokazuje: 1. unutrašnju svezu; pravi genitiv; 2. ishodište, ablativni genitiv 194

I. Pravi genitiv.

A. Atributni i predikatni genitiv.

§ 267. 1. Genitiv svojine (genitivus subjectivus i possessivus) 194
§ 268. Pridjev posvojni mjesto genitiva 194
§ 269. Pridjev se upotrebljava 195
§ 270. Genitiv se upotrebljava a ne pridjev 196

B. Genitiv neupravnoga objekta.

§ 271. 2. Objektivni genitiv (genitivus objectivus) 197
§ 272. 3. Genitiv pobliže oznake (genitivus explicativus ili descriptivus) . 198
§ 273. 4. Genitiv dijelni (genitivus partitivus); 198
§ 274. 1. **Dio se kaže osobitom riječju** 198
§ 275. 2. **Dio se kazuje genitivom od one imenice, od koje se dio misli** 199
§ 276. 5. Genitiv cilja (genitivus finalis) 200
§ 277. 6. Genitiv svojstva (genitivus qualitatis) 201
§ 278. 7. Genitiv igre (genitivus ludi) 201

II. Ablativni genitivi.

§ 279. 8. Genitiv odvajanja (genitivus copiae et inopiae) 201
§ 280. 9. Genitiv obilja i oskudice (genitivus copiae et inopiae) 202
§ 281. 10. Genitiv poređenja (genitivus comparationis) 202
§ 282. 11. Genitiv roda i postojbine (genitivus originis) 202
§ 283. 12. Genitiv građe (genitivus materiae) 203
§ 284. 13. Genitiv uzroka (genitivus causae) 203
§ 285. 14. Genitiv načina (genitivus modi) 203
§ 286. 15. Genitiv cijene (genitivus pretii) 203
§ 287. 16. Genitiv vremena (genitivus temporis) 204
§ 288. 17. Genitiv neupravnoga objekta (genitivus indirecti objecti) . . . 204

Lokativ bez prijedloga.

§ 289. Lokativ bez prijedloga priložno 204

Instrumental bez prijedloga.

§ 290. Instrumental put micanju ili mjesto prostiranju 204
§ 291. 1. Instrumental prostora (instrumentalis prosecutivus) 204
§ 292. 2. Instrumental vremena (instrumentalis temporis) 205
§ 293. 3. Instrumental oruđa (instrumentalis) 205

Strana:

§ 294. 4. Instrumental mjere i razlike (instrumentalis mensurae et differentiae) 205
§ 295. 5. Instrumental energični (instrumentalis energicus) 206
§ 296. 6. Instrumental načina (instrumentalis modi) 206
§ 297. 7. Instrumental pratnje, prilike (instrumental comitativus) 206
§ 298. 8. Instrumentalis isticanja (instrumentalis eminens) 207
§ 299. 9. Instrumental uzroka (instrumentalis causae) 207
§ 300. 10. Instrumental uz glagole i pridjeve 207
§ 301. 11. Instrumental suživanja (instrumentalis limitationis) 207
§ 302. 12. Instrumental cilja (instrumentalis finalis) 207
§ 303. 13. Instrumental predikatni (instrumentalis praedicativus) 208

Padeži s prijedlozima.

§ 304. Prijedlozi prosti i složeni 209
§ 305. Akuzativ s prijedlozima: *kroz* (§ 306 209
mimo § 307; *niz* § 308; *uz* § 309 210
§ 310. Dativ; *k* 211
§ 311. Genitiv; *bez* § 312; *blizu* § 313. 211
§ 314. *cjed; čelo* § 315.; *dno* § 316.; *do* § 317. 212
§ 318. *duž; iz* § 319. 213
§ 320. *kod; kraj* § 321; *krom* § 322.; *mjesto* § 323 214
§ 224. *niže; od* § 325.; 215
§ 326. *oko; osim* § 327; *polag* § 328.; *pored* § 329. 217
§ 330. *poslije; preko* § 331; 218
§ 332. *prije; put* § 333.; *radi* § 334.; *razma* § 335; *sred* § 336. 218
§ 337. *u; van* § 338; *više* § 339; *vrh* § 340; *uoči* § 341. 220
§ 342. *nadomak; naizmak; zbog* § 343 221
§ 344. Lokativ: *pri* 221

B. Prijedlozi po s dva padeža.

§ 345. s akuzativom i s lokativom: *na, o, po, u* 221
§ 346. *na* 221
§ 347. *o*; *po* § 348 223
§ 349 *u* 225
§ 350. s akuzativom i s instrumentalom: *među, nad, pod, pred* 225
§ 351. *među; nad* § 352., ... 226
§ 353. *pod; pred* § 354. 227
§ 355. s genitivom i s dativom: *protiv (protivu, proti, suproć)* 228
§ 356. s genitivom i s lokativom: *prema* 228
§ 357. s genitivom i s instrumentalom: *s* 229
§ 358. s tri padeža: *za* 230
§ 359. **II. Složeni prijedlozi** 231
§ 360. Najobičniji složeni 232

II. Značenje glagolskih oblika.

§ 361. 1. Prezent; poslovički prezent § 362; prezent za futur § 363. . . 234
§ 364. prezent historijski 235

*

Strana:
§ 365. prezent za želju ili pogodbu; prezent za imperativ § 366. 236
§ 367. 2. Imperfekt (prošlo trajno); imperfekt od *biti* (bjeh, bijah) § 368. 236
§ 360. 3. Aorist (prošlo svršeno); aorist za perfekt § 370; aorist za futur § 371 237
§ 372. aorist za imperfekt 238
§ 373. 4. Imperativ (zapovjedni način); imperativ za *želju, molbu, zapovijed, zabranu* § 374; oblik drugoga lica za treće ili prezent sa: *neka, da* § 375.; *želja* § 376.; iza *ne* imperativ od imperfiktivnog glagola § 377. 238
§ 378. *Ne* s imperativom od perfektivnoga glagola; imperativ historijski § 379. 239
§ 380. Imperativ sa: *nemoj, nemojte, radi, radite;* u uljudnu govoru sa: *izvoli, izvolite* 239
§ 381. Pojačan imperativ sa: *dě, děr, děde, děder, dědêrte, nȕder, daj;* imperativ: *bud'* u dopusnu značenju § 382.; ispušteno: *budi* § 383.; imperativno: *hàjde, hajdémo, hàjdete; nâ, nȕte* § 384.; imperativ za pogodbu, dopuštanje 240
§ 385. 5. Particip preterita (glagolski pridjev prošlosti za: *želju, zaklinjanje dopuštanje* 240
§ 386. 6. Perfekt (prošlo složeno I.); perfekt za imperfekt § 387.; perfeki za aorist § 387; perfekt sa: *da, da ne* za zapovijed, zabranu, pogodbu § 388. 241
particip preterita od: *biti* s infinitivom pokazuje, da je trebalo ili nije trebalo činiti, što se nalaže; perfekt za buduću radnju; u niječnom pitanju sa: *da* 242
§ 389. 7. Pluskvamperfekt (prošlo složeno II.) 242
§ 390. 8. Futur (buduće); za sadašnjost; prošlost; imperativ; u različitim značenjima; u zavisnim rečenicama: vremenskim, pogodbenim, odnosnim i dopusnim 243
radnju prošlu; moguću u budućnosti 244
§ 391. 9. Kondicional; za želju, pogodbu, ponavljanje § 392; za želju § 393. i blaža zapovijed § 394.; za pogodbu § 395.; sporedna se nagovješćuje u glavnoj § 396. 246
§ 397. Kondicional bez sporedne 247

III. Kondicional za ponavljanje.

§ 398. Ponavljanje u vremenu 247
§ 399. U želji sam aorist: *bih, bi* bez participa 247
§ 400. Particip preterita aktiva za pridjev 247
§ 401. 6. Glagolski prilog sadašnjosti (adverbium verbale prezenta) kao: atribut § 402; predikat § 403.; adverb § 404. 248
§ 405. Glagolski prilog sadašnjosti sa: *ne* za komparativnu rečenicu; sa: *kao* § 406. 249
§ 407. Glagolski prilog sadašnjosti mjesto sporedne rečenice sa: *i, te* . . 250
§ 408. 7. Glagolski pridjev prošlosti (adverbium verbale preterita aktiva) priložno za: vrijeme, uzrok 250